

Jaarverslag 2024

Stabiliteit in beweging

Stichting Pensioenfonds TNO

Jaarverslag over het boekjaar 1 januari 2024 tot en met 31 december 2024

Stichting Pensioenfonds TNO
Laan van Zuid Hoorn 165
2289 DD Rijswijk

Telefoon 070 - 4138602
E-mail info@pftno.nl
Website www.pensioenfondstno.nl

Ingeschreven in het Handelsregister van
de Kamer van Koophandel onder nummer 41150258

Inhoud

Voorwoord	4
Leeswijzer	7
Fondskarakteristieken	9
Profiel	9
Pensioenregelingen	9
Meerjarenoverzicht	10
Pensioen dashboard	12
Organisatie	15
Verslag van het Bestuur	18
Missie, visie, strategie	18
Jaarplan 2024	20
Governance	23
Middelloodregeling	34
Regeling Extra Pensioen, Netto Pensioen en Tijdelijk Ouderdomspensioen	41
Kosten	43
Risicobeheer	54
Vermogensbeheer	71
Duurzaamheid	76
Actuariële paragraaf	84
Nieuwe pensioenstelsel	88
Vooruitblik	92
Verantwoording en toezicht	95
Verantwoordingsorgaan	95
Bestuursreactie	100
Raad van Toezicht	102
Bestuursreactie	107
Jaarrekening	109
Balans	110
Staat van baten en lasten	112
Kasstroomoverzicht	114
Grondslagen	115
Toelichting op de balans	124
Gebeurtenissen na balansdatum	130
Toelichting op de staat van baten en lasten	131
Resultaatbestemming	137
Actuariële analyse van het saldo	137
Risicoparagraaf	139
Overige gegevens	151
Resultaatbestemming	151
Actuariële verklaring	153
Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	155

Bijlagen	168
1. Aangesloten werkgevers (per 31 december 2024)	170
2. Begrippenlijst	171
3. Overzicht huidige functie en relevante nevenfuncties 2024	180
4. Ontwikkeling deelnemersbestand	181
5. Checklist Code Pensioenfondsen (stand per 1 januari 2025)	185
6. SFDR RTS: Ecologische en/of sociale kenmerken pensioenregeling	198

Voorwoord

Hoewel we al flink op weg zijn in 2025, kijk ik samen met u in dit jaarverslag terug op 2024. Als Bestuur van Pensioenfonds TNO verantwoorden we in dit verslag ons beleid en de resultaten van de uitvoering van de pensioenregeling en het vermogensbeheer van afgelopen jaar.

Als ik terugkijk op 2024, valt op dat de omgeving van het Fonds voortdurend in beweging was. In Nederland startte na een lange formatieperiode in juli 2024 de nieuwe regering, De transitie naar het nieuwe stelsel bleef een belangrijk onderwerp voor de politiek, en was het toch nog onzeker of de in 2023 aangenomen Wet toekomst pensioenen door middel van een amendement zou worden gewijzigd. Als dat het geval was geweest, dan hadden wij als Fonds daar natuurlijk invulling aan gegeven. Nu het amendement niet is aangenomen, blijft ons vizier volledig gericht op de overgang naar de nieuwe pensioenregeling met het invaren van alle reeds opgebouwde en ingegane pensioenen op 1 juli 2026.

Ook internationaal gebeurde er veel en was er onrust. De oorlog in Oekraïne, Gaza en andere dreigingen van oorlog in 2024, zorgen voor veel menselijk leed en economische onzekerheid. Deze onzekerheid was er ook na de uitkomst van de verkiezingen in de Verenigde Staten. President Trump is inmiddels begonnen aan zijn termijn en we volgen nauwgezet wat de effecten van zijn beleid zijn op de internationale financiële markten.

In deze huidige wereld blijft bij ons Fonds merkbaar dat er een sterke drive is om het samen goed te doen voor alle deelnemers. Deze betrokken mentaliteit typeert de organisatie van het Pensioenfonds. Dat geldt voor het Bestuur, het

Verantwoordingsorgaan, de Raad van Toezicht en het bestuursbureau, de werkgever TNO, de Ondernemingsraad van TNO en de vereniging van gepensioneerd eTNO's. Ook in 2024 kwam dit weer tot uitdrukking. Naast het reguliere werk, is er door iedereen veel werk verzet in de voorbereidingen op het nieuwe pensioenstelsel.

Op weg naar het nieuwe pensioenstelsel is eind 2024 door sociale partners van TNO het transitieplan opgeleverd dat begin 2025 definitief is vastgesteld door de Raad van Bestuur van TNO waarna het is gepubliceerd op onze website. In het transitieplan staan de afspraken die de sociale partners hebben gemaakt voor het nieuwe pensioen, een belangrijke mijlpaal op weg naar de nieuwe pensioenregeling. In deze fase van de voorbereidingen op de nieuwe pensioenregeling is veel aandacht voor het evenwichtig omgaan met de belangen van alle stakeholders. In een speciale paragraaf van dit jaarverslag wordt uitgebreid ingegaan op de ontwikkelingen rondom de nieuwe pensioenregeling.

Wanneer we kijken naar de financiële resultaten van 2024, zien we dat de beleidsdekkingsgraad vergeleken met eind 2023 iets is gestegen. In december 2024 was de beleidsdekkingsgraad 123,4%; een jaar eerder stond die op 122,6%. We zitten daarmee op het niveau waarbij er voldoende reserves aanwezig zijn om schommelingen in het vermogen op te vangen. Daardoor was het ook mogelijk, rekening houdend met de (wettelijke) regels van het huidige stelsel om 1,42% te indexeren.

Ook duurzaamheid is iets wat in het jaarverslag niet ontbreekt. In dat kader noem ik hier graag dat we een prijs hebben gewonnen omdat we koploper zijn in verantwoord

beleggen in de categorie kleine pensioenfondsen. Hier zijn we trots op, maar neemt niet weg dat we nog meer stappen op dit vlak willen zetten. In het jaarverslag leest u er meer over.

Kortom, we zijn volop in beweging. Er gebeurt veel en tegelijkertijd focussen we op stabiliteit voor de pensioenen van al onze (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden. Het is een extra intensieve tijd met de voorbereiding op de nieuwe pensioenregeling. Ik wil mijn grote waardering uitspreken voor de extra inzet van iedereen!

Speciale dank ook aan Aloys Maas voor zijn jarenlange bijdrage aan het Bestuur. Eind 2024 is hij begonnen in zijn nieuwe functie als adjunct-directeur bij het bestuursbureau. De vacature die ontstond door zijn vertrek is vervuld door Murielle van Geijn, waardoor er een vacature is ontstaan op een werknemerszetel. Op moment van schrijven is deze positie nog niet vervuld. Tot nu toe hebben we vacatures altijd goed kunnen invullen vanuit de eigen gelederen en ik heb er alle vertrouwen in dat we ook deze plek weer goed kunnen invullen. Zodat we ons – ook in een nieuwe samenstelling - blijven inzetten voor een toekomstbestendig pensioen, voor de pensioengerechtigden van nu en die van de toekomst!

Rijswijk, 25 juni 2025

Namens het Bestuur van de
Stichting Pensioenfonds TNO
[Nancy Westerlaken MSc](#)
Voorzitter

Leeswijzer

Het jaarverslag bestaat uit vier gedeeltes: de fondskarakteristieken, het verslag van het Bestuur, de jaarrekening en het oordeel van toezichthouders. Hieronder staat in het kort hoe deze gedeeltes zijn opgebouwd.

Fondskarakteristieken

Allereerst wordt een meerjarenoverzicht gegeven met de kerncijfers van Pensioenfonds TNO. Het geeft een overzicht van de financiële resultaten van de middelloonregeling van het Fonds in 2024 met daarbij de cijfers van de vier voorgaande jaren. Aansluitend volgt het organogram met een overzicht van namen per organisatieonderdeel en de belangrijkste betrokken organisaties.

Verslag van het Bestuur

Het verslag van het Bestuur start met de missie, visie, strategie en ambitie van het Fonds. Vervolgens wordt ingegaan op de belangrijkste ontwikkelingen in 2024 aan de hand van de zeven strategische hoofdpunten en de bestuurlijke prioriteit uit het Jaarplan 2024. In de daaropvolgende paragrafen komen de governance van het Fonds en de pensioenregelingen aan bod. Aan de hand van de drie pijlers kosten, risicobeheer en vermogensbeheer wordt daarna uitgebreid ingegaan op de financiële ontwikkelingen van het Fonds. Vervolgens wordt in een aparte paragraaf verantwoording afgelegd over duurzaamheid. Het verslag van het Bestuur wordt afgesloten met het oordeel van de certificerend actuaaris over de financiële positie van het Fonds. De actuariële berekening laat daarbij zien

hoeveel een pensioenregeling waard is. Afsluitend wordt in de vooruitblik stilgestaan bij de ontwikkelingen die de komende jaren spelen met een aparte paragraaf over de voorbereidingen op het nieuwe pensioenstelsel.

Jaarrekening

In de jaarrekening van 2024 zijn alle cijfers van het Fonds van het verslagjaar bij elkaar gezet. De cijfers van 2024 zijn daarbij afgezet tegen die van 2023. De jaarrekening wordt afgesloten met de actuariële verklaring en de controleverklaring van de onafhankelijke accountant.

Verantwoording en toezicht

Tot slot volgt het oordeel van het Verantwoordingsorgaan en het verslag van de Raad van Toezicht met daarbij de reactie van het Bestuur.

Bijlagen

Als bijlage bij het jaarverslag van 2024 zijn opgenomen een lijst met alle aangesloten werkgevers van Pensioenfonds TNO, een overzicht van alle huidige en relevante nevenfuncties van de leden van het Bestuur en de Raad van Toezicht en de ontwikkeling van het deelnemersbestand in 2024. Ook de in 2024 herziene Checklist Code Pensioenfonds en een overzicht van de ecologische en/of sociale kenmerken van de pensioenregeling conform de SFDR zijn als bijlage toegevoegd. Komt u een begrip tegen dat u niet kent? Raadpleeg dan de begrippenlijst in bijlage 2.

Fondskarakteristieken

Profiel

Stichting Pensioenfonds TNO is statutair gevestigd in Rijswijk en opgericht in 1941. Het Fonds is een ondernemingspensioenfonds gericht op de werknemers en pensioenge-rechtigden van TNO en de aangesloten on-dernemingen die voortkomen uit TNO. Ook de oud-werknemers die hun pensioen niet hebben overgedragen horen daarbij. Pen-sioenfonds TNO is aangesloten bij de Pen-sioenfederatie. Het Fonds geeft uitvoering

aan het pensioenreglement zoals is over-eengekomen met de sociale partners van TNO. Deze uitvoering is vastgelegd in de uitvoeringsovereenkomst. Het Bestuur van het Fonds heeft de dagelijkse uitvoering van de werkzaamheden uitbesteed aan het bestuursbureau en pensioenuitvoerder AZL. Het Bestuur is eindverantwoordelijk voor de uitvoering en houdt regie over de werkzaamheden van het Fonds.

Pensioenregelingen

De pensioenregeling van Pensioenfonds TNO is een middelloonregeling op basis van een pensioenrichtleeftijd van 68 jaar met een voorwaardelijke indexatie. Het is een zogenoemde uitkeringsregeling.

Daarnaast biedt het Fonds de mogelijkheid om op vrijwillige basis en voor eigen reke-ning en risico aanvullend bruto- en netto-pensioenkapitaal op te bouwen.

Meerjarenoverzicht

	2024	2023	2022	2021	2020
Aantallen					
Actieve deelnemers	5.819	5.590	5.101	4.803	4.717
Gewezen deelnemers	7.320	7.173	7.190	7.032	6.936
Pensioengerechtigden	5.700	5.621	5.572	5.514	5.435
Totaal	18.839	18.384	17.863	17.349	17.088
Financiële gegevens (in duizenden euro's)					
Beleggingen voor risico Pensioenfonds					
Belegd vermogen	4.066.562	3.772.614	3.430.729	4.284.694	3.980.650
Beleggingsopbrengsten	332.822	383.311	-820.773	331.790	312.483
Beleggingsrendement ¹	9,1%	11,5%	-19,1%	8,6%	8,8%
Beleggingen voor risico deelnemers					
Belegd vermogen	98.351	95.370	91.025	123.920	127.727
Beleggingsopbrengsten	9.612	8.920	-27.326	5.793	8.610
Gemiddeld rendement LifeCycle ²	11,7%	10,5%	-22,3%	5,3%	6,6%
Technische voorzieningen					
Technische voorziening voor risico Pensioenfonds	3.252.276	3.118.714	2.542.103	3.475.517	3.742.295
Overige technische voorzieningen	2	5	10	20	32
Totaal technische voorzieningen voor risico Pensioenfonds	3.252.278	3.118.719	2.542.113	3.475.537	3.742.327
Afgeleide rente ultimo jaar³	2,14%	2,33%	2,59%	0,56%	0,18%
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers	98.352	95.370	91.025	123.920	127.727
Reserves					
Fondsvermogen	808.982	646.449	884.309	801.735	234.016

1 Netto rendement waarop alle kosten al in mindering zijn gebracht.

2 Dit betreft het gemiddelde rendement over de LifeCycle Mixen defensief, neutraal en offensief. Hierin is het rendement van deelnemers die gekozen hebben voor vrije keuze of die hebben gekozen om hun kapitaal op een spaarrekening te plaatsen niet meegenomen. Het rendement heeft hierdoor ook geen directe link met de nominale beleggingsopbrengsten en het belegd vermogen voor risico deelnemers.

3 De afgeleide rente is de vaste rekenrente die resulteert in exact dezelfde technische voorziening ultimo boekjaar als de marktwaardevoorziening op basis van de DNB-rentetermijnstructuur.

	2024	2023	2022	2021	2020
Premiebijdragen van werkgevers en werknemers					
Premiepercentage	20,3%	20,3%	20,3%	20,3%	18,2% ⁴
Premies pensioenregeling	85.049	76.673	65.982	61.477	53.786
Premies Extra en Netto Pensioen	199	705	584	577	195
Totaal premiebijdragen	85.248	77.378	66.566	62.054	53.981
Pensioenuitkeringen	123.179	122.018	104.520	100.356	99.356
Toeslagen per 1 januari	0,00%	16,93%	3,28%	0,00%	0,00%
Kosten					
Pensioenuitvoerings- en administratiekosten	5.544	3.945	3.663	3.274	3.242
Pensioenuitvoeringskosten (in euro's per actieve deelnemer en pensioengerechtigde)	481	352	343	317	319
Totale vermogensbeheerkosten	40.340	35.843	26.096	69.008	55.607
Vermogensbeheerkosten (exclusief transactiekosten)	35.378	31.366	21.520	65.662	49.858
Vermogensbeheer (exclusief transactiekosten, in % van het belegd vermogen)	0,91%	0,89%	0,57%	1,61%	1,35%
Vermogensbeheer (inclusief transactiekosten, in % van het belegd vermogen)	1,04%	1,02%	0,69%	1,69%	1,51%
Dekkingsgraad					
Minimaal vereiste dekkingsgraad	104,2%	104,1%	104,1%	104,1%	104,1%
Vereiste dekkingsgraad	119,4%	120,5%	121,1%	120,3%	120,6%
Dekkingsgraad	124,1%	120,1%	133,6%	122,3%	106,0%
Beleidsdekkingsgraad	123,4%	122,6%	130,0%	114,8%	99,0%
Reële dekkingsgraad ⁵	92,2%	92,4%	90,5%	92,1%	81,7%

4 17,9% plus 0,3% extra werkgeversbijdrage.

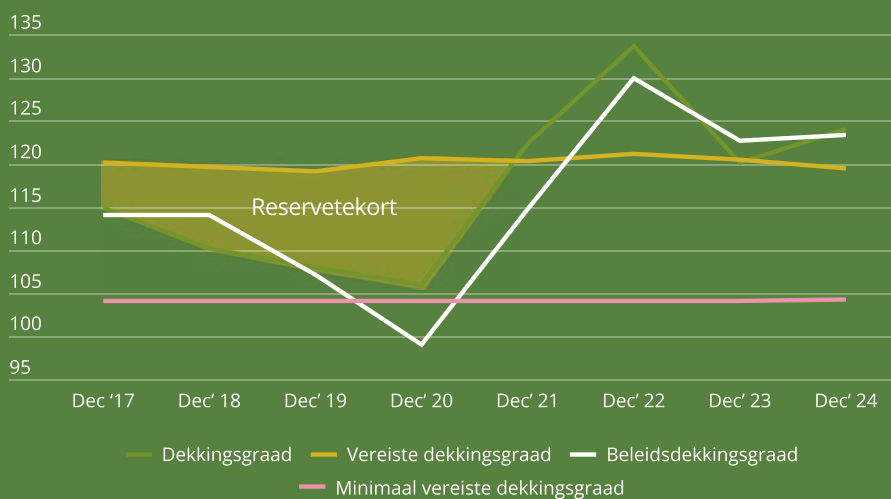
5 Voor de berekening van de reële dekkingsgraad is bij de vaststelling van de benodigde voorziening rekening gehouden met toekomstbestendige indexatie op basis van een verwacht prijsindexcijfer van 2,0%. Voor de eerste jaren geldt voor het prijsindexcijfer een ingroei-pad naar 2,0% dat door DNB is gepubliceerd.

Pensioen dashboard

Deelnemers

Ontwikkeling dekkinggraad (in %)

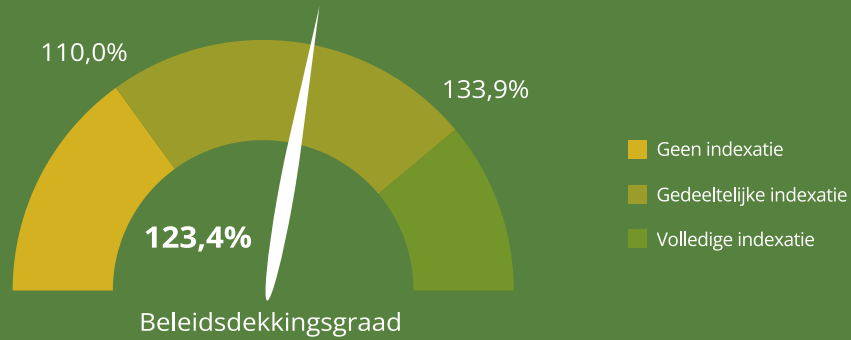

Kengetallen kosten transparantie

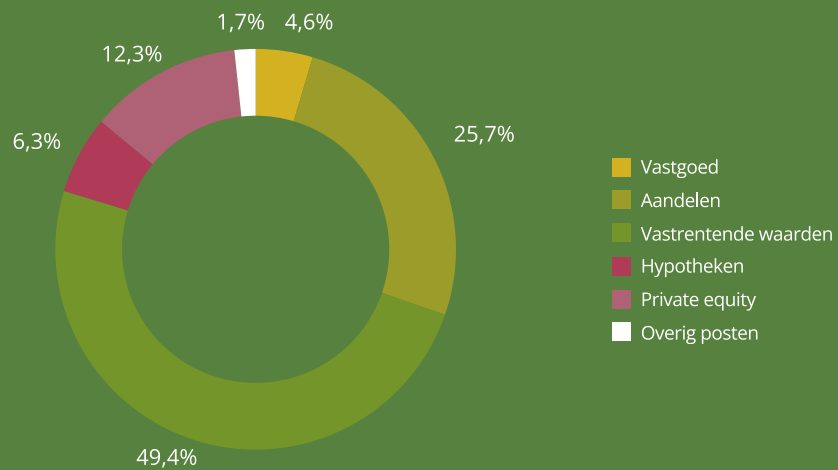

Pensioenbeheerkosten (in euro's)		Vermogensbeheerkosten (incl. transactiekosten (in %))		Vermogensbeheerkosten (excl. transactiekosten (in %))	
2024	2023	2024	2023	2024	2023
482	352	1,04%	1,02%	0,91%	0,89%
Per deelnemer		Van totaal belegd vermogen		Van totaal belegd vermogen	

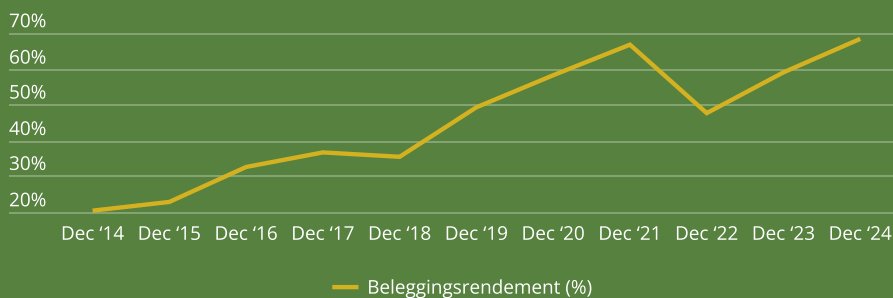
Financiële positie en beleidsinstrumenten

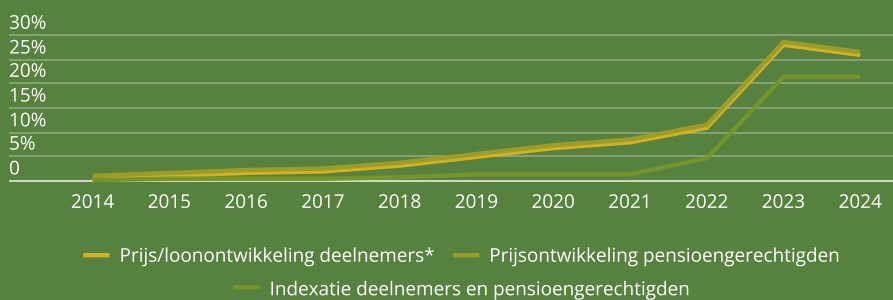
Samenstelling beleggingsportefeuille ultimo 2024

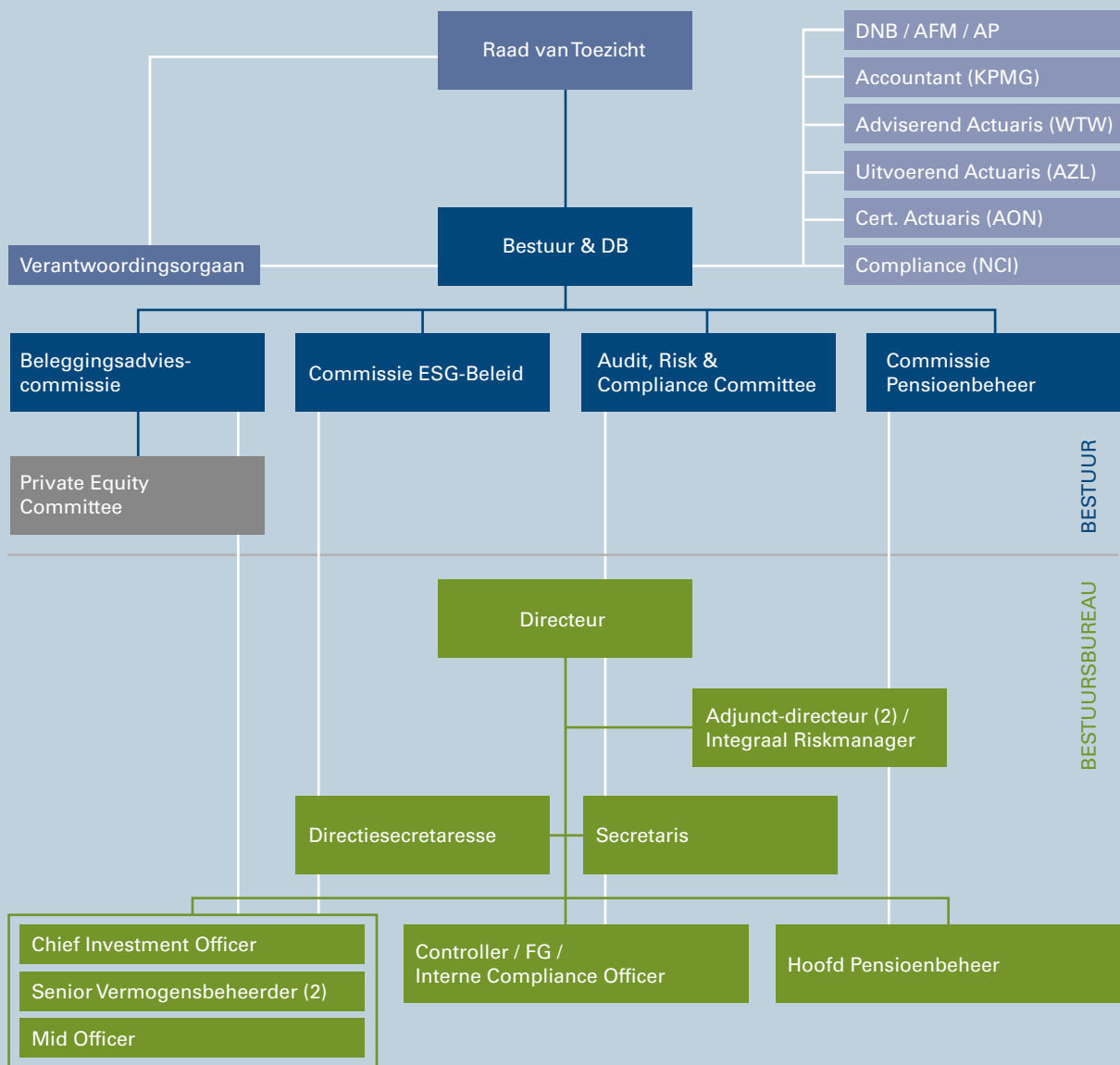
Gecumuleerd 10-jaars rendement (Y-10)

Indexatie versus prijs- en loonstijging

*Loonontwikkeling tot 2016

Organisatie

Bestuur⁶

Werkgeversleden

A.C. (Nancy) Westerlaken MSc, voorzitter
dr. ir. J.W.L. (Hans) Boumans
M.M. (Martin) de Jong
dr. mr. ir. W.C.A. (Aloys) Maas
(tot 23/09/24)
drs. M.P. (Murielle) van Geijn-Lodder
(vanaf 13/03/25)

Werknemersleden

ir. ing. J. (Jeroen) Brouwer, secretaris
H.J. (Henco) van Ommeren MSc
ir. C. (Carolien) van der Vliet-Hameeteman
drs. M.P. (Murielle) van Geijn-Lodder
(tot 13/03/25)
Vacature werknemerslid (vanaf 13/03/25)

Pensioengerechtigdenleden

M. (Rien) Paulus, plaatsvervangend
voorzitter
N. (Nadia) Harize

Verantwoordingsorgaan

Werkgeversleden

S. (Steven) Dhondt Prof. (tot 21/1/24)
E.F.A. (Erik) van 't Geloof MBA, MMO
(vanaf 29/1/24)
dr. ir. C.R. (Caspar) Lageweg
(vanaf 29/1/24)
E. (Erica) Bakhuis

Werknemersleden

B.H. (Bernard) Bulder MSc, (secretaris
vanaf 1/3/24)
ir. D.M. (Daphne) Urlings
ir. drs. T. (Tariq) van Rooijen, (secretaris
tot 1/3/24)

Pensioengerechtigdenleden

dr. P.H. (Peter) de Haan, voorzitter
(vanaf 1/1/24)
J. (Jaap) Koole
dr. K.E.D. (Koen) Wapenaar

Raad van Toezicht

R. (Ruud) Kruijff, Actuaris AG, voorzitter (vanaf 1/09/24)
prof. dr. Th. (Theo) Camps, voorzitter (tot 1/07/24)
mr. M.J. (Mila) Hoekstra
dr. J.C. (Jac.) Kragt

Sleutelfunctiehouders

Actuariële functie ir. M. (Martin) Wouda AAG
Risicobeheerfunctie drs. J.A. (Hans) Veltman
Interne Auditfunctie drs. E. (Edward) Mulder RA RO

⁶ Alle bestuursleden zijn benoemd voor een zittingstermijn van vier jaar.

Bestuurscommissies

Beleggingsadviescommissie

drs. B.P.H. (Bob) Puijn RBA, voorzitter
(extern)
dr. ir. J.W.L. (Hans) Boumans
drs. W.A.H. (Pim) Baljet, extern adviseur
(tot 1/11/24)
drs. M. (Martin) Sanders RBA, extern
adviseur
ir. ing. J. (Jeroen) Brouwer
drs. D.F. (Dominique) Dijkhuis, extern
adviseur (vanaf 1/08/24)

Commissie Pensioenbeheer

dr. mr. ir. W.C.A. (Aloys) Maas, voorzitter
(tot 11/09/24)
M. (Rien) Paulus, voorzitter
(vanaf 11/09/24)
N. (Nadia) Harize
Drs. M.P. (Murielle) van Geijn-Lodder
ir. C. (Carolien) van der Vliet-Hameeteman

Audit, Risk & Compliance Committee

M. (Rien) Paulus, voorzitter (tot 11/09/24)
M. (Maarten) Blankevoort MSc CFA,
extern adviseur
E. (Esmé) Wiertz MSc FRM, extern
adviseur
M.M. (Martin) de Jong, voorzitter
(voorzitter vanaf 11/09/24)
H.J. (Henco) van Ommeren MSc
N. (Nadia) Harize
drs. M.P. (Murielle) van Geijn-Lodder
(vanaf 11/09/24)

Directie

drs. S. (Suzanne) van Kooten, directeur
drs. J.A. (Hans) Veltman, adjunct-directeur
dr. mr. ir. W.C.A. (Aloys) Maas, adjunct-directeur (vanaf 10/12/24)

Functionaris gegevensbescherming

drs. M.P.J. (Marleen) Huisman-de Heij

Adviserend actuaris

Willis Towers Watson

Certificerend actuaris

Aon Nederland cv

Externe onafhankelijke accountant

KPMG Accountants N.V.

Externe compliance officer

Nederlands Compliance Instituut B.V.

Interne compliance officer

Drs. M.P.J. (Marleen) Huisman-de Heij

Private Equity Committee (subcommissie van de Beleggingsadviescommissie)

drs. S. (Suzanne) van Kooten, voorzitter
drs. W.A.H. (Pim) Baljet, extern adviseur
(tot 1/11/24)
drs. M.J. (Manfred) Krikke, extern adviseur
drs. E.J. (Eric Jan Vink, extern adviseur
dr. ir. J.W.L. (Hans) Boumans

Commissie ESG-Beleid

H.J. (Henco) van Ommeren MSc,
voorzitter
M. (Rien) Paulus
ir. C. (Carolien) van der Vliet-Hameeteman

Remuneratiecommissie

M. (Rien) Paulus
dr. mr. ir. W.C.A. (Aloys) Maas
(tot 23/09/24)
ir. ing. J. (Jeroen) Brouwer

“Naast de voorbereidingen voor de nieuwe pensioenregeling gebeurt er natuurlijk nog veel meer. Dat maakt het eerlijk gezegd ook best tot een intensieve tijd voor alle bestuursleden en andere betrokkenen. De gewone zaken gaan ook door. Ondanks dat het best veel is, weten we ook op alle andere taken die er liggen stappen te zetten.”

Suzanne van Kooten, Life & Pension, december 2024, 'Persoonlijke noot'

Verlag van het Bestuur

Missie, visie, strategie

Missie

De missie van het Fonds is het uitvoeren van de pensioenregelingen op een correcte, evenwichtige, maatschappelijk verantwoorde en efficiënte wijze voor alle (gewezen) deelnemers, pensioengerechtigden en aangesloten werkgevers.

Alle nieuwe pensioenafspraken tussen de sociale partners, bestuursbesluiten en wettelijke wijzigingen van 2024 die van invloed zijn op het pensioenreglement en de uitvoeringsovereenkomst, zijn in de betreffende documenten verwerkt en door de pensioenuitvoerder geïmplementeerd in de pensioenadministratie. Het Bestuur heeft vastgesteld dat de implementatie door de pensioenuitvoerder in overeenstemming is met de bedoelingen van deze pensioenafspraken tussen de sociale partners, bestuursbesluiten en wettelijke wijzigingen van 2024. Daarbij is van voorbereiding tot besluitvorming op evenwichtige wijze getoetst dat ook rekening gehouden is met alle belanghebbenden.

Visie

Pensioen is een belangrijke arbeidsvoorwaarde. Veel (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden zijn nu en/of in de toekomst afhankelijk van dit pensioen.

Het Fonds streeft naar een toekomstbestendige uitvoering van de pensioenregelingen binnen de huidige en (voor zover bekend) komende wettelijke kaders. Waar mogelijk wordt geanticipeerd op het nieuwe pensioenstelsel. Voor een duurzame pensioenregeling is een betaalbare en stabiele premie nodig, net als een voldoende

hoog rendement tegen een acceptabel risico. Het Fonds voert een maatschappelijk verantwoord beleggingsbeleid passend bij de nominale pensioenrechten van de (gewezen) deelnemers met een gereede kans op koopkrachtbehoud met aandacht voor milieu, maatschappij en klimaat. Dit alles wordt vertaald in aansprekende en persoonlijke communicatie met alle belanghebbenden met focus op realistische verwachtingen en transparantie over risico's.

Ambitie

De sociale partners geven aan het eind van elk jaar aan welke premie men wenst te betalen in het daaropvolgende jaar. Op basis van die premie wordt door het Bestuur vastgesteld welke pensioenopbouw daarvoor mogelijk is. De ambitie van het Fonds is 1,75% pensioenopbouw en 70% partnerpensioen. Na drie jaar met een lagere pensioenopbouw is in 2024 is deze ambitie weer gerealiseerd.

Strategie

Het Fonds streeft bij de uitvoering van het beleid naar een hoge kwaliteit van dienstverlening binnen de door de sector gehanteerde en per 2024 herziene Code Pensioenfondsen. Het Fonds richt zich bij het beleid op zeven strategische hoofdpunten. In aanvulling daarop stelt het Bestuur jaarlijks een of meerdere bestuurlijke prioriteiten vast.

Zeven strategische hoofdpunten

- 1 Een betaalbare en acceptabele premie, nu en in de toekomst.
- 2 Voldoende kapitaaldekking voor de nominale pensioenaanspraken.
- 3 Voldoende kans op waardevastheid van de pensioenen.
- 4 Openheid over beleggingen met extra aandacht voor mens en milieu.
- 5 Evenwichtige belangenafweging bij besluiten.
- 6 Een heldere en duidelijke communicatie, met oog voor persoonlijke vragen.
- 7 Een correcte en efficiënte uitvoeringsorganisatie.

Bestuurlijke prioriteiten 2024

- 1 Voorbereidingen op transitie naar het nieuwe pensioenstelsel.

Jaarplan 2024

In deze paragraaf staat een overzicht van de strategische hoofdpunten en de bestuurlijke prioriteiten van 2024 met de bijbehorende resultaten. Verderop in dit jaarverslag komen deze punten uitgebreid aan bod.

Strategische hoofdpunten

Zeven strategische hoofdpunten vormen de basis voor het beleid van het Bestuur.

1. Betaalbare en acceptabele premie

Het Pensioenfonds heeft te maken met de impact van de jarenlange lage rentestand waardoor pensioenen steeds duurder zijn geworden. Sinds 2021 is de pensioenregeling daarom versoerd. De premie is omhoog gegaan en de opbouw is verlaagd naar 1,50%. In 2024 kon de pensioenopbouw weer worden verhoogd naar het gewenste ambitieniveau van 1,75%. Dat was mogelijk door een maatregel van de overheid waardoor eenmalig de vijfjaarsperiode van de rentecurve aangepast kon worden bij een gelijkblijvende of hogere premie. Er is daarbij besloten om de premie op 20,34% te houden.

2. Voldoende kapitaaldekking

In 2024 is het rendement van het Fonds uitgekomen op 9,1%. Dit is het nettorendement waarop alle kosten al in mindering zijn gebracht en een goed resultaat van het beleggingsbeleid. Ter vergelijking: het gemiddelde rendement van alle pensioenfondsen in Nederland, volgens de publicatie van DNB, was over 2024 gelijk aan 8%. De rendementen varieerden van 13,5% tot -0,2%. Pensioenfonds TNO heeft daarmee bovengemiddeld gepresteerd in 2024. De kapitaaldekking voor 2024 was aan het begin van het jaar laag. De actuele dekking lag met 120,1% net onder de vereiste dekking van 120,5%. Een herstelplan was in 2024 niet nodig; de beleidsdekking is niet onder het niveau uitgekomen van het vereist eigen vermogen. Aan het einde van 2024 lag de actuele dekking met 124,1% boven de vereiste dekking van 119,4%.

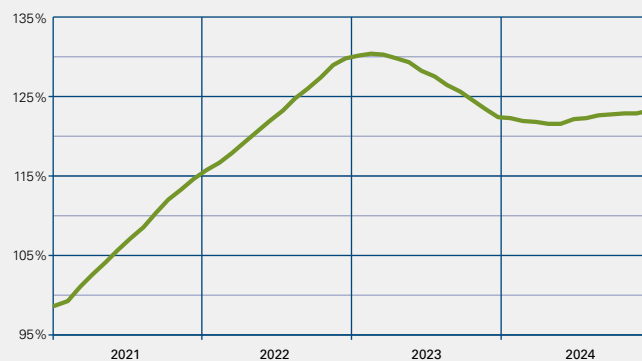
3. Voldoende kans op waardevastheid

Pensioenfonds TNO vindt voldoende kans op een waardevast pensioen belangrijk. Het Fonds heeft daarom als doel om het pensioen mee te laten groeien met de stijging van de prijzen. Omdat de prijzen volgens de maatstaf van het Fonds (CPI-afgeleid oktober-oktober) waren gedaald, was er per 1 januari 2024 een indexatie van 0%. Pensioenfonds TNO laat bij een negatieve prijsstijging de pensioenen niet dalen.

4. Openheid over beleggingen met aandacht voor mens en milieu

Het Fonds vindt een transparante beleggingsstrategie met respect voor mens, milieu en klimaat waardevol. In 2023 is het middellange strategisch ESG-beleidsplan 2023-2025 opgesteld. Dat middellange termijnplan is vertaald naar een jaarplan voor ESG-beleid (Environment, Social en Governance). In 2024 zijn weer mooie resultaten bereikt, zoals het maken van diverse ESG-risicokaarten, de aanscherping van het landenuitsluitingsbeleid, het ontwikkelen van een biodiversiteitsbeleid en het opzetten van criteria voor impactinvesteringen en vervolgens daadwerkelijk beleggen in impactobligaties. Het Pensioenfonds draagt deze en alle andere ESG-mijlpalen actief uit naar alle deelnemers.

Beleidsdekking

5. Evenwichtige belangenafweging bij besluiten

Ook in 2024 is bij alle beslissingen door het Bestuur een evenwichtige belangenafweging meegenomen. Er is gekeken of er groepen zijn die een onevenredig nadeel ondervinden en waar nodig is gekeken naar alternatieven. Onderdeel van dit proces is ook dat de opinie gevraagd wordt van sleutelfunctiehouders en er zijn workshops met de sociale partners, het Verantwoordingsorgaan en de vereniging van gepensioneerden (eTNOs) gericht op de evenwichtige belangenafweging. Daarnaast is inspraak geborgd. Ook bij de implementatie van alle wettelijke wijzigingen en de overgang naar het nieuwe stelsel is vastgesteld of deze evenwichtig zijn naar alle generaties. Ondanks dat er geen expliciete norm is voor evenwichtigheid, doet het Bestuur er alles aan om zeer zorgvuldig om te gaan met de verschillende belangen.

6. Heldere en duidelijke communicatie

Het Fonds vindt het belangrijk om de (gevozen) deelnemers en pensioengerechtigden goed te informeren over hun pensioen, de risico's op lange en korte termijn, verantwoording afleggen over het gevoerde beleid en de evenwichtige belangenafweging en informeren over veranderingen. Ook informatie ophalen en de dialoog aangaan horen daarbij. Het Fonds zet voor dit alles verschillende communicatiemiddelen in, waaronder ook enquêtes en periodiek een klanttevredenheidsonderzoek. Op die manier kan bij het bepalen van strategische doelstellingen en beleidsuitgangspunten rekening gehouden worden met de voorkeuren van de belanghebbenden. Om (gevozen) deelnemers goed te informeren over keuzes rondom hun pensioen is in 2024 een pilot gedaan met een persoonlijk pensioengesprek voor iedereen die 62 wordt. Eind 2024 is deze pilot geëvalueerd en gekeken naar zowel de kosten als de baten. De ervaringen zijn positief. Het wordt zeer gewaardeerd door de deelnemers die er gebruik van maken. Bij de definitieve evaluatie op basis van de vragenlijst die naar de deelnemers die een pensioengesprek hebben gehad, is besloten dat de pilot wordt voortgezet tot in elk geval de overgang van het nieuwe pensioenstelsel. Vanaf dat moment wordt bekeken hoe de nieuwe digitale omgeving, die momenteel nog in ontwikkeling is, (gevozen) deelnemers kan ondersteunen bij het maken van de juiste pensioenkeuzes.

7. Correcte en efficiënte uitvoeringsorganisatie

De administratieve uitvoering van de pensioenregeling door pensioenuitvoerder AZL moet van hoog niveau zijn. Ook moeten alle wijzigingen in de pensioenregeling doorgevoerd zijn, die voortkomen uit nieuwe wet- en regelgeving. Een ander belangrijk aspect is de klachtenprocedure conform de gedragslijn van de Pensioenfederatie. Monitoring van de uitvoeringsorganisatie en goed omgaan met klachten staan bij Pensioenfonds TNO hoog op de agenda. De procedure is in 2024 vernieuwd en geëvalueerd. In 2024 hebben zich geen incidenten voorgedaan. Wel waren er meer operationele voorvallen (verschil van inzicht), maar die zijn allemaal naar tevredenheid opgelost. Datzelfde geldt voor de twee klachten. Verder speelt datakwaliteit een extra grote rol; het is cruciaal voor een soepele overgang naar het nieuwe pensioenstelsel; iedereen moet het pensioen krijgen waar die recht op heeft. Het Fonds besteedt daarom veel aandacht aan een correcte en efficiënte uitvoeringsorganisatie.

Bestuurlijke prioriteiten 2024

Naast de zeven strategische hoofdpunten heeft het Bestuur in 2024 de nieuwe pensioenregeling als bestuurlijke topprioriteit. De Wet toekomst pensioenen is op 1 juli 2023 immers definitief geworden en de voorbereidingen komen in een stroomversnelling. Belangrijkste is om in 2024 duidelijk te krijgen hoe de overeenkomst tussen werkgever en werknemer, gewezen deelnemer en pensioengerechtigde eruit ziet en wat de afspraken met de pensioenuitvoerder zijn. Evenwichtige belangenafweging speelt hierbij een belangrijke rol. Aan het eind van 2024 is het transitieplan opgeleverd door de sociale partners, waarna begin 2025 de Raad van Bestuur van TNO het transitieplan heeft vastgesteld. De ingangsdatum van de nieuwe pensioenregeling staat gepland op 1 juli 2026.

Governance

Onder governance wordt het besturen van het Pensioenfonds en het toezicht daarop verstaan. Deze paragraaf beschrijft de opzet van de organisatie, de afspraken en relaties met andere organen en de ontwikkelingen van 2024. Ook komt de communicatie met (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden aan bod.

Bestuur

Het Bestuur is gebaseerd op het paritaire bestuursmodel en bestaat uit tien leden: vier werkgeversleden, vier werknemersleden en twee pensioengerechtigdenleden. Voor de beleidsvoorbereiding en de uitvoering laat het Bestuur zich adviseren en ondersteunen door het bestuursbureau. Het Bestuur wordt geadviseerd door de Commissie Pensioenbeheer, de Beleggingsadviescommissie met als subcommissie het Private Equity Committee, het Audit, Risk & Compliance Committee, de Commissie ESG-Beleid en de Remuneratiecommissie. Het Pensioenfonds kent verder een Verantwoordingsorgaan en heeft sinds 2018 een Raad van Toezicht ingesteld. De leden van het Bestuur en de Raad van Toezicht zijn benoemd na de wettelijke toetsing en goedkeuring van De Nederlandsche Bank.

Op basis van een gestructureerde werkwijze zet het Bestuur zich in voor een toekomstbestendige pensioenregeling. Speciaal hiervoor wordt elk jaar een Jaarplan opgesteld. Daarbij is het net als in 2023 ook in 2024 goed merkbaar dat bij zowel het Bestuur als alle andere geledingen van het Pensioenfonds de voorbereidingen op de nieuwe pensioenregeling veel vragen. Het is een intensieve periode in aanloop naar de nieuwe regeling. Voor het afhandelen van het Jaarplan en de operationele punten, is het Bestuur in 2024 zeven keer regulier in vergadering bijeengekomen. Daarnaast waren er 9 extra bestuursvergaderingen en een tweedaagse. In de vaste bestuurscommissies zijn de beleidsbesluiten voorbereid en voorzien van een advies voor het Bestuur. Hiervoor zijn in totaal 30 bijeenkomsten nodig geweest. Dat zijn net als afgelopen twee jaar aanzienlijk meer dan voor de komst van het nieuwe stelsel. Vervolgens worden in goed voorbereide, inhoudelijke discussies de bestuurlijke besluiten genomen. Naast bestuursvergaderingen, waren er overlegvergaderingen met het Verantwoordingsorgaan en bijeenkomsten met de Raad van Toezicht. Ook zijn er, naast de jaarlijkse workshop met

BlackRock, workshops over actuele onderwerpen en het nieuwe pensioenstelsel geweest. Zo waren er workshops over de nieuwe Europese richtlijn DORA, de Digital Operational Resilience Act. Verder was er een aantal benen-op-tafelsessies waarbij het ging over het nieuwe pensioenstelsel waaronder de risicohouding.

Een permanent punt van aandacht is het goed functioneren van het Bestuur zelf en goede, constructieve en effectieve onderlinge verhoudingen binnen het Bestuur. Met de toenemende werkdruk rondom de nieuwe pensioenregeling is dat nog eens extra belangrijk. Doel is een zelflerend bestuur. Zoals ieder jaar heeft het Bestuur ook in 2024 een zelfevaluatie uitgevoerd en gerapporteerd over de naleving van de interne gedragscode. In 2024 was die zelfevaluatie met een externe begeleider. Daarnaast is het jaarlijkse opleidingsplan herzien daar waar dat van toepassing was. Een ander aspect dat bijdraagt aan het goed functioneren van het Bestuur is het in stand houden van een goede relatie met alle stakeholders. Het Bestuur of een delegatie daarvan heeft regelmatig overleg met de toezichthouder van De Nederlandsche Bank, de Raad van Bestuur van TNO, de Raad van Toezicht, het Verantwoordingsorgaan, de sociale partners van TNO, andere aangesloten werkgevers en de vereniging van gepensioneerden (eTNOs). Er is doorlopend aandacht voor de onderlinge verwachtingen, de splitsing van de bestuurlijke agenda en de bureauagenda en de uitvoering van alle werkzaamheden. Daarbij is in 2024 ook extra aandacht geweest voor de relatie met het Verantwoordingsorgaan. Verder zijn er net als in 2023 ook in 2024 een aantal workshops geweest voor leden van het Verantwoordingsorgaan, een afvaardiging van het Bestuur en de directie van het Fonds. Onderwerpen waren de samenwerking, de rollen en verantwoordelijkheden. Met de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel in het vooruitzicht, is in verbinding staan met de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden en inzicht in de voorkeuren van deelnemersgeledingen een extra aandachtspunt voor het Bestuur. Ook is er eind 2024 een vast aanspreekpunt bij de Pensioenfederatie gekomen om de banden verder aan te halen.

Wat betreft de samenstelling van het Bestuur zijn er in 2024 nauwelijks wijzigingen geweest. Van enkele bestuursleden was de zittingstermijn in 2024 afgelopen, waarna een oproep is gedaan voor nieuwe kandidaten om plaats te nemen in het Bestuur. Het ging om Rien Paulus en Jeroen Brouwer. Omdat de betrokken bestuursleden zich herkiesbaar stelden en geen andere kandidaten zich hebben gemeld, zijn de betreffende bestuursleden herbenoemd. Voor Rien Paulus is dat zijn derde zittingstermijn. Bij de herbenoeming is conform de nieuwe Code Pensioenfondsen kritisch gekeken of daar een goede reden voor is, want alleen dan is een derde termijn mogelijk. De kennis/ervaring van Rien Paulus waren daarbij doorslaggevende factoren om de derde termijn in te laten gaan. Een wijziging in de samenstelling van het Bestuur is dat Aloys Maas eind 2024 over is gestapt naar het bestuursbureau waar hij de extra adjunct-directeur is geworden. Vervolgens is in maart 2025 Murielle van Geijn-Lodder van werknemerslid/werkgeverslid geworden. Daardoor is er een vacature in het Bestuur gekomen voor een nieuw werknemerslid. Naar verwachting wordt die vacature binnenkort ingevuld.

De samenstelling van het huidige Bestuur voldoet aan de in 2024 herziene Code Pensioenfondsen wat betreft diversiteit. Er is een goede verhouding tussen genders in het Bestuur (ten minste één vrouw en één man) en er zijn zowel bestuursleden van boven als van onder de 40 jaar. Samen zetten zij zich in om op correcte, evenwichtige, maatschappelijk verantwoorde en efficiënte wijze voor alle (gewezen) deelnemers, pensioengerechtigden en aangesloten werkgevers de pensioenregeling uit te voeren. Om ook in de toekomst te voldoen aan de diversiteitseis besteedt het Bestuur veel aandacht aan de successieplanning en er wordt extra aandacht besteed aan diversiteit bij de werving van nieuwe leden. In het functieprofiel en in de tekst bij de oproep van kandidaten wordt daar ook rekening mee gehouden. Het Fonds kent al jaren een gedegen diversiteitsbeleid. Om dit nog verder in te bedden is eind 2024 het diversiteitsbeleid schriftelijk vastgelegd conform de nieuwe Code Pensioenfondsen. Dit beleid sluit aan op de richtlijnen van de Pensioenfederatie en het diversiteitsbeleid van TNO. Hierbij wordt gebruikgemaakt van de perspectievenbenadering van de Monitoringscommissie Code Pensioenfondsen.

Het idee is dat met het streven naar integratie van diversiteit in kerntaken en werkprocessen, een hogere effectiviteit en beter afgewogen besluitvorming wordt behaald.

Bestuursbureau

Om de ambities van het Bestuur waar te maken heeft het bestuursbureau een belangrijke rol in het voorbereidende, ondersteunende en monitorende vlak. Het bestuursbureau zorgt onder meer voor de selectie van de externe vermogensbeheerders, de toetsing en monitoring van het gevoerde externe beheer, het laten uitvoeren van risicoanalyses, de aanlevering van gegevens voor ALM-studies, het maken van beleidsvoorstellen, het uitvoeren van bestuursbesluiten, de secretariaatsvoering van het Bestuur en de bestuurscommissies, het verstrekken van rapportages en de gegevensbescherming. Vanwege de toenemende werkdruk door onder meer de nieuwe pensioenregeling, is het bestuursbureau in 2024 tijdelijk uitgebreid met een tweede adjunct-directeur. Voor deze toevoeging is gekozen met het oog op de successieplanning en de keyman risk beheersing. Ook is in 2024 een keyman risk document opgesteld en gekeken naar de langere termijn bemensing bij het bestuursbureau. Dit wordt ook meegenomen bij het werven van twee nieuwe collega's die in 2025 starten vanwege het vertrek van een van de medewerkers en een vanwege medewerker die met pensioen gaat.

Bestuurscommissies

De vier commissies die het Bestuur adviseren zijn de Commissie Pensioenbeheer, de Beleggingsadviescommissie, het Audit, Risk & Compliance Committee, en de Commissie ESG-Beleid. De Beleggingsadviescommissie laat zich bijstaan door het Private Equity Committee.

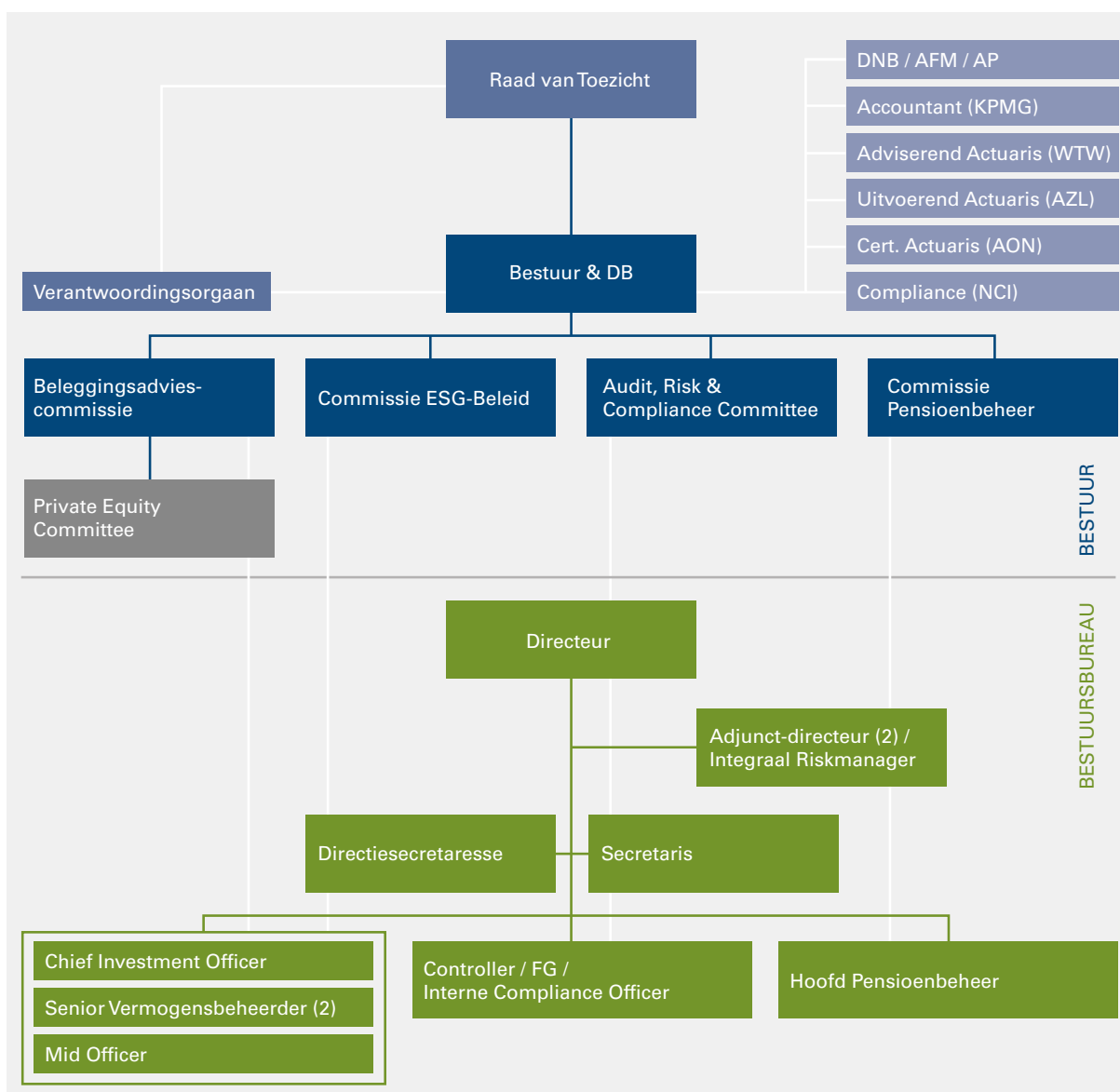
De Beleggingsadviescommissies heeft als mandaat het monitoren van het vermogensbeheer dat is overgedragen aan een externe partij, het voeren van een beleggingsbeleid ten opzichte van de strategische benchmark en het opstellen van een beleggingsplan. Het Private Equity Committee helpt daarbij. De Commissie Pensioenbeheer adviseert het Bestuur over voorstellen over pensioenbeleid en het premie- en indexeringsbeleid. De Audit, Risk & Compliance Committee kijkt naar

de risico's, compliance en audits van het Fonds. De Commissie ESG-beleid focust op het financiële ESG-beleid.

In het Jaarplan zijn per bestuurscommissie speerpunten vastgesteld. Om de verbinding tussen de inhoud die in de commissies aan bod komt en het Bestuur te versterken, wordt van elke commissievergadering een terugkoppeling en advies gegeven aan het Bestuur. Dit versterkt de besluitvorming en bestuurlijke afwegingen. Sinds 2023 is het nieuwe pensioenstelsel een belangrijk agendapunt bij alle commissievergaderingen. Op meerdere momenten zijn relevante stukken gedeeld en onderwerpen in het kader van het nieuwe pensioenstelsel uitgebreid besproken.

Speerpunt van de Commissie Pensioenbeheer was de strategische monitoring van

pensioenuitvoerder AZL met als doel zo min mogelijk incidenten in de pensioenuitvoering. Dit gebeurt op de gebruikelijke wijze waar nu ook keuzebegeleiding aan toe is gevoegd. Bij de Beleggingsadviescommissie waren de speerpunten onder andere het doorrekenen van diverse scenario's om inzicht te krijgen in het effect van bepaalde gebeurtenissen op de portefeuille en de jaarlijkse analyse van de verhouding kosten, rendement en risico. Het Audit, Risk & Compliance Committee heeft in 2024 gewerkt aan het Auditplan 2024. Tot slot heeft de Commissie ESG-beleid zich met name gericht op de uitvoering van de ESG Risk Self-Assessment (RSA) aan de hand van ESG-ricocokaarten, aanscherping van het landenuitsluitingsbeleid het ontwikkelen van biodiversiteitsbeleid en het realiseren van impactinvesteringen.

Wat betreft de samenstelling van de commissies zijn er enkele wijzigingen geweest. Deze wijzigingen komen voort uit aanpassingen in het Bestuur, waardoor ook de samenstelling van de commissies iets is veranderd. Bij deze wijzigingen is ook steeds gekeken naar de successieplanning om de continuïteit van de commissies te waarborgen. Wat betreft de externe adviseurs is er een paar wijzigingen. Bij de Beleggingsadvies Commissie is extern adviseur Dominique Dijkhuis sinds augustus gestart en extern adviseur Pim Baljet is eind oktober gestopt. De andere externe adviseurs van de Audit, Risk & Compliance Committee, de Beleggingsadviescommissie en de Private Equity Committee en Audit, Risk & Compliance Committee zijn herbenoemd. De samenstelling van fondsorganen voldoet wat betreft geschiktheid, complementariteit, diversiteit, afspiegeling van belanghebbenden en continuïteit, zoals dat is vastgelegd in het beleid van het Pensioenfonds.

Raad van Toezicht

De Raad van Toezicht is verantwoordelijk voor het interne toezicht van het Fonds. Het verslag en de aanbevelingen van de Raad van Toezicht voorzien van de bestuursreactie, zijn elders opgenomen in dit jaarverslag. De samenstelling van de Raad van Toezicht is gewijzigd vanwege het voortijdige vertrek van Theo Camps. Het Verantwoordingsorgaan is vervolgens betrokken bij de selectie van de nieuwe voorzitter van de Raad van Toezicht, waarna Ruud Kruijff unaniem is voorgedragen en daarna benoemd. Ruud Kruijff is het nieuwe lid van de Raad van Toezicht en tevens de nieuwe voorzitter.

Verantwoordingsorgaan

Het Verantwoordingsorgaan van Pensioenfonds TNO bestaat uit negen leden, drie leden namens de werkgever, drie namens de werknemers en drie namens de pensioengerechtigden. Het Bestuur van Pensioenfonds TNO legt verantwoording af aan het Verantwoordingsorgaan over het beleid, de gerealiseerde uitkomsten van dit beleid en de beleidskeuzes voor de toekomst. Het Verantwoordingsorgaan beoordeelt vervolgens of het Bestuur evenwichtig handelt en of het Bestuur bij het gevoerde beleid en de beleidsbeslissingen voldoende rekening houdt met het belang van alle belanghebbenden. Deze rol van het Verantwoordingsorgaan is vastgelegd in de Pensioenwet.

Het integrale oordeel van het Verantwoordingsorgaan over 2024 en de bestuursreactie daarop zijn in het jaarverslag opgenomen bij 'Verantwoording en toezicht'. Naast dat oordeel heeft het Verantwoordingsorgaan op een aantal onderwerpen adviesrecht en in het kader van de Wet toekomst pensioenen heeft het Verantwoordingsorgaan op een aantal punten zelfs een verzaamd adviesrecht. Zo heeft het Verantwoordingsorgaan in 2024 een aantal adviezen uitgebracht:

1. Premie en opbouw pensioen in 2025
2. Communicatieplan en communicatieplan specifiek voor het nieuw pensioenstelsel
3. Uitvoeringsovereenkomst
4. Klachtenbeleid en klachtenprocedure
5. Advies profiel voorzitter Raad van Toezicht
6. Ongevraagd advies over niet spreiden bij invaren

Wat betreft de samenstelling van het Verantwoordingsorgaan zijn er aan het begin 2024 twee wijziging bij de werkgeversleden geweest. Een wijziging vanwege nieuwe benoemingen en een wijziging omdat een lid om persoonlijke reden zijn werkzaamheden moest beëindigen, maar vanaf 1 februari 2024 waren alle zetels weer bezet. De samenstelling van het Verantwoordingsorgaan voldoet in 2024 aan de herziene Code Pensioenfondsen wat betreft diversiteit. Er is een goede verhouding tussen genders (er zit ten minste één vrouw en één man in) en zowel mensen van boven als van onder de 40 jaar. Het diversiteitsbeleid van het Verantwoordingsorgaan draagt ook bij aan diversiteit in competenties en een meervoudig perspectief voor evenwichtige belangenafweging.

Het Verantwoordingsorgaan werkt met een aantal commissies. Dit zijn dezelfde commissies als bij het Bestuur. Er zijn overleggen tussen de directie van het Fonds, het dagelijks bestuur van het Bestuur en het Verantwoordingsorgaan om het Verantwoordingsorgaan bij te praten over de voortgang van de onderwerpen uit het Jaarplan en andere onderwerpen die er spelen.

Sleutelfuncties

Het Fonds heeft op basis van IORP II de zogenoemde sleutelfunctiehouders geïmplementeerd in de governancestructuur. Zij spelen een belangrijke rol in het toezicht op het gebied van risicomanagement, actuariaat en interne audit. Zij geven, ieder op zijn

eigen gebied, een onafhankelijk oordeel over het functioneren van het Pensioenfonds. Hiervoor bieden zij jaarlijks een verslag aan. De houders van de sleutelfuncties zijn getoetst en goedgekeurd door De Nederlandsche Bank.

Functionaris gegevensbescherming

De belangrijkste taak van de functionaris gegevensbescherming is onafhankelijk toezicht en controle houden op de manier waarop het Pensioenfonds met persoonsgegevens omgaat. De functionaris gegevensbescherming heeft een directe lijn met het dagelijks bestuur.

Herstelplan

Aan het eind van 2023 lag de actuele dekingsgraad net onder het vereist eigen vermogen. Een herstelplan is vereist als de beleidsdekingsgraad onder het niveau uitkomt van het vereist eigen vermogen. Dit is niet het geval waardoor er in 2024 ook geen herstelplan nodig was.

Financieel crisisplan

In het financieel crisisplan van het Fonds worden twee crisissituaties onderscheiden. Allereerst de situatie die voortkomt uit het niet tijdig kunnen herstellen van een dekings- of reservetekort met gebruikmaking van de vastgestelde premie- en toeslaginstrumenten. Dat betekent dat de actuele dekingsgraad dan gedaald is beneden het kritische niveau van 103% zoals vastgelegd in het risicokader⁷. De andere crisissituatie is een situatie die voortkomt uit grote negatieve uitslagen op de financiële markten. In het crisisplan zijn de kenmerken van beide crisissituaties gedefinieerd en zijn de te volgen processtappen door het crisisteam beschreven. De samenstelling van het door het Bestuur benoemde crisisteam is ook beschreven in het crisisplan. In 2024 is het crisisteam niet geactiveerd. De kritische waarden die na de coronacrisis zijn vastgesteld, zijn sindsdien niet meer geraakt.

Code Pensioenfonds

De Code Pensioenfonds heeft tot doel het functioneren van de besturen van

pensioenfonds te verbeteren en inzichtelijker te maken. Door de Pensioenfederatie en de Stichting van de Arbeid zijn daarom normen voor 'goed pensioenfondsbestuur' geformuleerd. Met ingang van 1 januari 2024 is de Code Pensioenfonds – die dateert uit 2018 - vervangen door de nieuwe Code Pensioenfonds. Deze herziene Code sluit aan op een aantal punten uit de Wet toekomst pensioenen, waaronder het nog meer centraal stellen van de deelnemer. Daarnaast zijn relevante (maatschappelijke) ontwikkelingen en aanbevelingen van de Monitoringscommissie Code Pensioenfonds meegenomen, zoals duurzaamheid, meer nadruk op de rol van sleutelfunctiehouder en diversiteit en inclusie. Ook voor deze herziene Code Pensioenfonds geldt dat de normen van de Code overeenkomen met de normen die het Pensioenfonds aan zichzelf stelt.

Jaarlijks wordt geïnventariseerd in hoeverre het Fonds conform artikel 107 van de Pensioenwet voldoet aan de Code Pensioenfonds. Daarbij is vastgesteld dat het Fonds in 2024 voldoet aan alle 49 normen uit deze herziene Code. In bijlage 5 is een overzicht van alle normen van de Code Pensioenfonds opgenomen, waarin per norm is beschreven hoe Pensioenfonds TNO die norm toepast.

Naleving wet- en regelgeving

Het Bestuur voert elk jaar volgens de Code Pensioenfonds een compliance toets uit om het juridische risico te beheersen dat de reglementen, statuten en ABTN van het Fonds in overeenstemming zijn met de door het Bestuur genomen besluiten en de van toepassing zijnde wet- en regelgeving. Bij de compliance toets in 2023 op de statuten was geconstateerd dat deze op twee punten gewijzigd moest worden. Deze aanpassing is doorgevoerd in 2024. Verder heeft het Bestuur in 2024 verantwoord belastingbeleid toegevoegd aan de bijlage van de ABTN van het Fonds. Uit de nieuwe compliance toets van 2024 bleek dat het Fonds voldoet aan wet- en regelgeving.

⁷ De uitwerking en uitvoering van het beleid zijn gebaseerd op de mate waarin het Pensioenfonds, na overleg met vertegenwoordigers van de werkgevers, werknemers en pensioengerechtigden en na overleg met de organen van het Pensioenfonds, bereid is beleggingsrisico's te lopen om de doelstelling en ambitie van het Pensioenfonds te realiseren. Voorts is het gebaseerd op de mate waarin het Pensioenfonds beleggingsrisico's kan lopen, gegeven de kenmerken van het Pensioenfonds.

UBO-register

In de Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (Wwft) zijn de statutair bestuurders van rechtspersonen als uiteindelijke belanghebbende geïdentificeerd. Het Pensioenfonds is een stichting en daarmee een rechtspersoon. De bestuursleden van Pensioenfonds TNO zijn daarom ingeschreven in het UBO-register (Ultimate Beneficial Owner Register). Omdat feitelijk de deelnemers van een pensioenfonds en niet de bestuursleden de echt belanghebbenden zijn, wordt ook wel gesproken over een registratie als pseudo-UBO.

Nederlandse Stewardship Code

Het Fonds voldoet aan de Nederlandse Stewardship Code die door pensioenfondsen, verzekeraars en vermogensbeheerders is vastgesteld. De code benadrukt het belang van betrokken en verantwoord aandeelhouderschap. Voor pensioenfondsen die aandelen hebben in Nederlandse vennootschappen, staan in de code elf principes en 'best practices' voor een effectief corporate governance model om te zorgen voor financiële én maatschappelijke langetermijnwaardecreatie voor alle stakeholders van Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen.

Een integraal onderdeel van de Stewardship Code is het aanwenden van de aandeelhoudersrechten, waaronder het stemmen op aandeelhoudersvergaderingen en de dialoog aangaan ('engagement') met de beursondernemingen over onderwerpen zoals beloningsstructuur, het duurzaamheidsbeleid, de kapitaalsstructuur en de governancestructuur van het bedrijf. Vervolgens wordt aan pensioenfondsen gevraagd transparant te zijn over het stem- en engagementbeleid. Bij Pensioenfonds TNO is dit ook ingevuld; dit komt uitgebreid aan bod in de duurzaamheidsparagraaf.

IMVB-convenant

Pensioenfonds TNO heeft bij de inwerkingtreding van het Convenant Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (IMVB-convenant) met de ondertekening van het brede spoor van dat convenant aangegeven dat het verder gaat dan de richtlijnen uit de Stewardship Code. Dat betekent dat het Fonds op basis van de richtlijnen uit het IMVB-convenant zijn beleid ten aanzien van stemmen en engagement beschreven heeft en inzichtelijk heeft gemaakt.

Pensioenfonds TNO heeft dit geborgd in het meerjarenplan van het ESG-beleid. Ook zijn ESG-duediligence stappen en ESG monitoring verankerd in het managementproces. Lestrade is gekozen als due diligence manager om te zorgen voor het ESG-beleid bij de private-equitymanagers.

SFDR-verordening en Taxonomie

Pensioenfonds TNO voldoet ook in 2024 aan zowel level 1 als level 2 van de Sustainable Finance Disclosure Regulation – ook wel SFDR-verordening. Het Fonds voldoet aan de informatieverplichtingen en de richtlijnen. Dit houdt in dat Pensioenfonds TNO net als alle andere financiële instellingen transparant is over hoe duurzaam het Fonds is en er ook voor zorgt dat er extra stappen ten aanzien van maatschappelijk verantwoord beleggen worden genomen. Dankzij de gedetailleerd in kaart gebrachte duurzaamheidsrisico's kan bij investeringsbeslissingen nog beter rekening gehouden worden met ongunstige effecten op maatschappij en milieu. Daarnaast is het beloningsbeleid in lijn met de integratie van duurzaamheidsrisico's. In de paragraaf 'Duurzaamheid' van dit jaarverslag wordt uitgebreid ingegaan op al deze aspecten.

Algemene verordening gegevensbescherming (AVG)

Het beschermen van de vertrouwelijkheid van persoonsgegevens van deelnemers en het naleven van de AVG heeft voor het Bestuur een hoge prioriteit. Onder de AVG geldt dat het Pensioenfonds is aangemerkt als 'verwerkingsverantwoordelijke' van persoonsgegevens. Het Fonds heeft als 'eigenaar' van de persoonsgegevens expliciet aangetoond dat het in 2024 op twee punten na voldeed aan de eisen uit de AVG. Voor die punten zijn aanbevelingen geformuleerd. Het betreft een aanpassing in het Privacybeleid en het bijhouden en evalueren van een bewerkingsregister. Wat betreft de Gedragslijn Verwerking Persoonsgegevens Pensioenfondsen voldoet het Fonds aan de gedragslijn. Met de uitbestedingsorganisaties zijn verwerkingsovereenkomsten gesloten, waarin de navolging van de gedragslijn zijn gewaarborgd. Ook is er onder meer een Privacybeleid en er is een functionaris gegevensbescherming ingesteld. In 2024 is bij de pensioenuitvoerder geen datalek vastgesteld. Wel was er een datalek bij Goldman Sachs. Het betrof een menselijke fout waardoor te veel persoonsgegevens naar een geautoriseerde

financiële instelling waren gestuurd. Er zijn passende maatregelen genomen om herhaling te voorkomen.

ICT-beleid

Doel van het ICT-beleid is dat het Fonds zijn verantwoordelijkheid kan nemen voor de beschikbaarheid, de integriteit en de vertrouwelijkheid van (digitale) informatie. Deze beleidsnormen zijn over 2024 ook getoetst bij de belangrijkste uitbestede partijen die onder de scope van het ICT-beleid van het Fonds vallen. Deze partijen rapporteren met niet-financiële risicorapportages over ICT-aspecten.

Een van de punten in het ICT-beleid is goede datakwaliteit; alle (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden moeten krijgen waar ze recht op hebben. Nadat in 2023 een plan van aanpak is opgesteld met onder meer extra controles op datakwaliteit voor een goede transitie naar de nieuwe regeling, heeft Pensioenfonds TNO in 2024 in samenwerking met de pensioenuitvoerder een onderzoek uitgevoerd naar de datakwaliteit. De KMPG-accountant is daarbij de door het Bestuur aangewezen auditor voor datakwaliteit. Begin 2025 is de laatste fase van dit onderzoek gedaan, waarbij ook de aanvullende pensioenregeling is meegenomen.

Een ander aspect in het beleid is gericht op beheersmaatregelen voor cybersecurity vanwege toenemende risico's. Nadat in 2023 een draaiboek is opgesteld over hoe te handelen bij een cybersecurity-incident, is in 2024 het crisisplan cyberaanvallen opgesteld. Periodiek zal er ook een crisisoefening zijn. Daarnaast wordt gekeken naar het plan van AZL om mee te liften waar dat passend is. Naast deze acties voor cybersecurity heeft het Fonds de benodigde aanpassingen doorgevoerd in beleidsdocumenten, contracten met uitbestedingspartijen en procedures, om te voldoen aan de nieuwe Europese richtlijn DORA, de Digital Operational Resilience Act die op 17 januari 2025 van kracht is geworden. Deze verordening moet de Europese financiële sector beter beschermen en weerbaarder maken tegen toenemende cyberrisico's. Daarbij kijkt het Bestuur verder dan alleen kritieke ICT-dienstverleners. Ook vermogensbeheerders worden kritisch bekeken omdat zij onderdeel uitmaken van het netwerk aan ICT-stromen. Tot slot is vanuit het Bestuur een van de bestuursleden expliciet verantwoordelijk voor de ICT-portefeuille. In

de paragraaf 'Risicobeheer' wordt verder ingegaan op het ICT-beleid.

Uitvoering pensioenbeheer

De pensioenuitvoering is uitbesteed aan AZL, waarbij de eisen die worden gesteld aan de uitvoering contractueel zijn vastgelegd. Het Bestuur monitort de dienstverlening van AZL continu op basis van een controlemodel. Daarbij is merkbaar dat AZL in een complexe transitie zit wat gepaard gaat met knelpunten. De kwaliteit van de dienstverlening staat daardoor onder druk. Het Fonds houdt dat scherp in de gaten. Dat gebeurt onder meer tijdens gesprekken met de directie van AZL. Daarnaast zijn er regelmatig rapportages en overleggen met de klantmanager en er is een tweeweekelijks overleg met de speciaal voor het Pensioenfonds aangestelde transitie manager van AZL. Verder is er periodiek een audit op de dienstverleningen en AZL voert zelf ook audits uit rondom informatiebeveiliging en cybersecurity.

Een belangrijke ontwikkeling is dat AZL een nieuw IT-platform ontwikkelt. De systemen bij AZL moeten aangepast worden op de nieuwe pensioenregeling, zodat uiterlijk op de invaardatum een goed werkend systeem staat. Een nieuwe website en een nieuw pensioenportaal voor Pensioenfonds TNO worden meegenomen bij de ontwikkeling van het nieuwe IT-platform. De site en het portaal zijn daarbij onlosmakelijk met elkaar verbonden, zodat de informatie en processen voor de pensioenuitvoering goed op elkaar zijn afgestemd. Er zijn voortdurend updates van AZL over de voortgang van de ontwikkeling van het nieuwe IT-platform. Om op de geplande datum over te kunnen gaan naar het nieuwe pensioenstelsel moet het IT-systeem tijdig gereed zijn. Eind 2024 is een externe expert ingeschakeld om het Bestuur te kunnen adviseren over deze IT-ontwikkelingen. Ook wordt kritisch gekeken naar de migratieovereenkomst die AZL heeft opgesteld voor de continuering van de dienstverlening na de overstap naar de nieuwe pensioenregeling.

Klachtenbeleid

Sinds 1 januari 2024 moeten pensioenfondsen klachten nauwkeurig registreren en rapporteren. Daarnaast beschrijft de Gedragslijn van de Pensioenfederatie 'Goed omgaan met klachten' hoe pensioenfondsen op een klantvriendelijke, transparante en eenduidige manier met klachten moeten omgaan. Dit sluit aan bij de visie van Pensioenfonds TNO. Het Fonds vindt het belangrijk dat (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden tevreden zijn over de uitvoering van de pensioenregeling. Mocht zich een klacht voordoen, dan moeten (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden verzekerd zijn van de juiste aandacht voor hun klacht. Het biedt bovendien de kans om processen verder te verbeteren. Pensioenfonds TNO heeft daarom een klantvriendelijke en transparante klachtenprocedure die per 1 januari 2024 is aangepast, zodat het voldoet aan die nieuwe gedragslijn van de Pensioenfederatie en aansluit op de nieuwe regelgeving van de Wet toekomst pensioenen. Ook valt voortaan elke vorm van ongenoegen onder de definitie van een klacht. Dat is in lijn met het advies van de Autoriteit Financiële Markten die ervoor pleit dat alle pensioenuitvoerders dezelfde definitie voor een klacht hanteren.

De geactualiseerde klachtenprocedure van Pensioenfonds TNO is vervolgens ook

gecommuniceerd naar alle betrokkenen. Daarnaast staan op de contactpagina van de website onder meer een stappenplan en klachtenformulier, zodat die informatie goed vindbaar is. Ook staat in elke derde mail/brief een link naar de klachtenprocedure. Verder is de procedure vanaf 1 januari 2024 opgenomen in de pensioenregeling.

Nadat een half jaar ervaring is opgedaan met de nieuwe klachtenprocedure heeft Pensioenfonds TNO halverwege 2024 het 'Goed omgaan met klanten' geëvalueerd. Daaruit blijkt dat het Fonds grip heeft op de omgang met klachten. Door de rapportage en het periodiek bespreken van de klachten, is er een goede basis voor het verminderen van klachten in de toekomst. Waar van toepassing zijn op basis van de evaluatie van de gedragslijn de bevindingen verwerkt in de klachtenprocedure van Pensioenfonds TNO.

Bij de klachtenprocedure wordt onderscheid gemaakt tussen operationele voorvallen, klachten en geschillen. Bij een operationeel voorval gaat het om een verschil van inzicht over de toepassing van de pensioenregeling. Als een (gewezen) deelnemer of een pensioengerechtigde zich niet correct behandeld voelt door de pensioenuitvoerder, dan kan een klacht worden ingediend via de interne klachten- en geschillenregeling. Als een klacht intern niet opgelost

Overzicht onderwerpen van alle operationele voorvallen en klachten in 2024 van deelnemers

Klachten 2024, deelnemers	Aantal
Behandelingsduur	12
Deelnemersportaal	3
Duurzaamheid	1
Financiële situatie	7
Informatieverstrekking	19
Keuzebegeleiding	0
Pensioenberekening en pensioenbetaling	4
Registratie werknemersgegevens	0
Service en klantgerichtheid	15
Toepassing wet- en regelgeving: algemeen	4
Toepassing wet- en regelgeving: invaren, transitie	3
Overig	1
Totaal aantal operationele voorvallen en klachten 2024	69

kan worden via de interne klachtenprocedure, is er sprake van een geschil, dat vervolgens voorgelegd kan worden aan de nieuwe landelijke, onafhankelijke instantie: de Geschilleninstantie Pensioenfonds (GIP). Vanaf 1 januari 2024 is de GIP opgericht naar aanleiding van de Wet toekomst pensioenen om te zorgen voor uniformiteit van de klachtenafhandeling bij pensioenfonds. Pensioenfonds TNO heeft zich aangesloten bij de GIP.

In 2024 zijn bij de pensioenuitvoerder 69 operationele voorvallen gemeld, al deze operationele voorvallen zijn door AZL afgehandeld. Dit zijn veel meer dan in 2023 (24 operationele voorvallen). Deze toename kan verklaard worden doordat elke uiting van ongenoegen is meegenomen en omdat het Fonds op aangeven van Goldman Sachs de vrijekeuzemogelijkheden van het beleggen bij de DC-regeling heeft beëindigd. Daarnaast zijn in 2024 twee klachten ingediend, die ook aan het Bestuur zijn gemeld door betrokkenen. Een van de klachten had betrekking op de afschaffing van de keuzemogelijkheid bij Goldman Sachs voor een Eigen Verdeling en de andere klacht had te maken met de wijze van communiceren door de pensioenuitvoerder.

Van de 69 operationele voorvallen zijn er 55 direct afgehandeld en 14 indirect. Stuk voor stuk zijn de voorvallen besproken met de betrokken deelnemer, waarna geen verdere actie nodig was. Alle 69 operationele voorvallen zijn naar tevredenheid afgehandeld. Dat geldt ook voor de twee klachten. Daarnaast zijn waar nodig acties genomen om herhaling in de toekomst te voorkomen. Verder heeft het Bestuur in 2025 extra aandacht voor de categorieën waar veel voorvallen en klachten waren: behandelingsduur, informatieverstrekking en service en klantgerichtheid.

Eventuele onregelmatigheden die binnen het Fonds worden gesignaleerd kunnen gerapporteerd worden bij de compliance officer op grond van de klokkenluidersregeling van het Fonds. Deze regeling is sinds begin 2025 beschikbaar op de website van Pensioenfonds TNO. Ook bij de uitvoerder en vermogensbeheerder zijn klokkenluidersregelingen geïmplementeerd.

Toezicht door DNB, AFM en AP

In 2024 zijn aan het Pensioenfonds door De Nederlandsche Bank, Autoriteit Financiële Markten en de Autoriteit Persoonsgegevens geen dwangsommen of boetes opgelegd. Ook zijn door deze toezichthouders geen aanwijzingen aan het Pensioenfonds gegeven, noch is een bewindvoerder aangesteld of is de bevoegdheidsuitoefening van organen van het Pensioenfonds gebonden aan toestemming van de toezichthouders.

Communicatie

Pensioenfonds TNO voert een actief communicatiebeleid. Doel van de communicatie van Pensioenfonds TNO is de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden informeren over hun pensioen, verantwoording afleggen over het gevoerde beleid, de dialoog aangaan en informeren over veranderingen.

Belangrijke thema's die in de communicatie van 2024 centraal stonden waren het ESG-beleid en ESG-resultaten, de financiële resultaten van het Pensioenfonds en uiteraard de huidige en toekomstige pensioenregeling. Naast deze hoofdthema's waren er nog diverse andere extra onderwerpen. Een van de extra onderwerpen in 2024 was keuzehulp. Zo is als pilot het pensioengesprek geïntroduceerd voor alle (gewezen) deelnemers die 62 worden. Ook is op verschillende manier aandacht gegeven aan de TOP-tip om eventueel gespaard TOP-kapitaal voor 1 juli 2026 te benutten om eerder met pensioen te gaan, omdat daarna het TOP-kapitaal wordt omgezet in opgebouwd ouderdomspensioen. Verder heeft Pensioenfonds TNO in 2024 een extra service gehad – men kon bellen met Rouwsteun - voor pensioengerechtigden die te maken kregen met het verlies van een dierbare. Omdat Rouwsteun stopte, is deze service inmiddels beperkt tot de site Rouwinformatie. Een ander belangrijk onderwerp in 2024 was het onderzoek naar de risicohouding voor het vaststellen van het beleggingsbeleid in de nieuwe pensioenregeling. Tot slot heeft het Pensioenfonds extra aandacht besteed aan datakwaliteit en de nieuwe Geschilleninstantie Pensioenfonds.

De belangrijkste doelstellingen en behaalde resultaten van 2024 waren:

- Informeren over de betekenis, impact en planning van het nieuwe pensioenstelsel. De online Special over het nieuwe stelsel is uitgebreid met informatie. Er is niet specifiek informatie per doelgroep toegevoegd, maar de special is geactualiseerd en de FAQ's zijn waar mogelijk aangevuld. Daarnaast zijn er diverse nieuwsberichten of artikelen over de ontwikkelingen aan bod gekomen in de drie edities van het magazine Life & Pension in 2024. Aanvullend is in de extra nieuwsmailing van maart ook aandacht besteed aan een update over het nieuwe pensioenstelsel evenals in de nieuwe videoboodschap van Suzanne van Kooten en Hans Veltman. Het webinar van het najaar van 2024 is doorgeschoven naar begin 2025. Tijdens het webinar wordt iedereen weer bijgepraat over de laatste ontwikkelingen.
- Overstap naar digitale communicatie gestimuleerd. In 2024 zijn meerdere acties ondernomen om de niet-digitale doelgroep te stimuleren om over te stappen naar digitale communicatie met het Pensioenfonds. Een van de acties was een speciale mailing per post. Het resultaat is dat het Fonds inmiddels beschikt over ruim 85% van de mailadressen van alle (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden. Verdere vervolgacties hiervoor komen in 2025. Zo kan er in de printeditie van de Life & Pension meer aandacht besteed worden aan het overstappen naar digitale communicatie.
- Extra aandacht voor pensioengerechtigden zonder adresgegevens. In de Life & Pension van het najaar van 2024 is hier aandacht aan besteed. Verder zijn vanuit AZL en de SVB acties ondernomen om de onbekende adressen op te sporen.
- Engelstalige communicatie is in 2024 uitgebreid. Naast de tweetalige informatie die er al is, is de basisinformatie op de site voor Engelstaligen in 2024 verder uitgebreid. Daarnaast worden alle nieuwsberichten op de site sinds 2024 tweetalig gepubliceerd en dus ook tweetalig meegenomen in de nieuws-mailings. Ook is de online Special over het Nieuwe stelsel geheel tweetalig gemaakt.

Online Special nieuwe stelsel

Videoboodschap over het nieuwe pensioenstelsel

Mailing (voorzijde) voor niet-digitale doelgroep

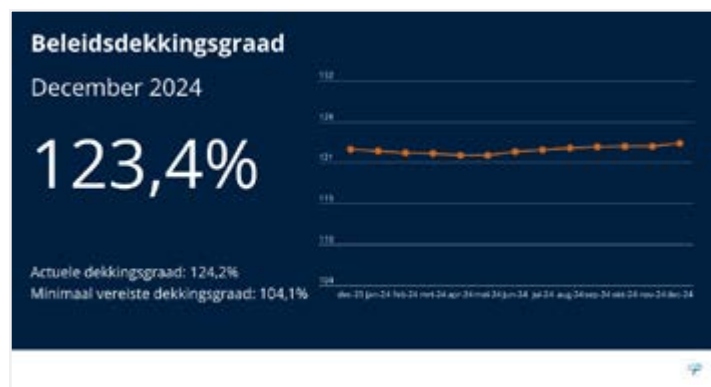

- LinkedIn is toegevoegd aan de communicatiemix. Dit is gedaan om met name jongere deelnemers meer te betrekken bij hun pensioen. Er is een mooie start gemaakt met berichten over met name de beleidsdekkingsgraad en in 2025 kan dit verder uitgebreid worden.

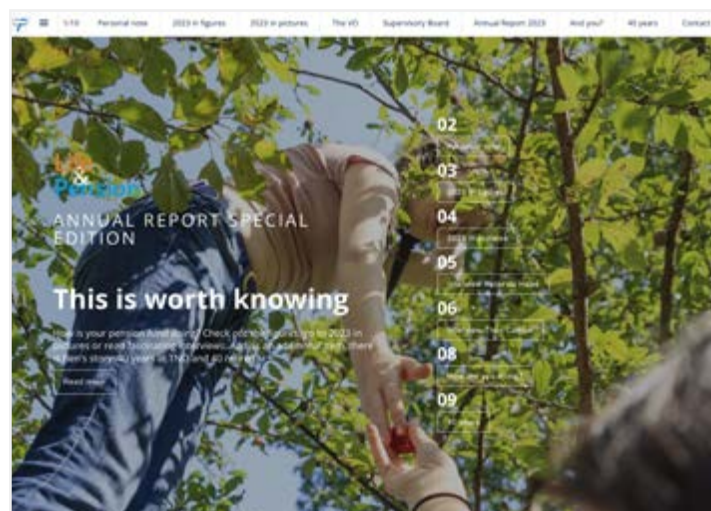
In 2024 is geen klanttevredenheidsonderzoek gehouden. Reden is dat in 2024 al intensief gecommuniceerd wordt met de deelnemers over de overgang naar de nieuwe pensioenregeling. Wel zijn de uitkomsten van het vorige onderzoek in 2024 aangevuld met een benchmark pensioenfondsen. Hieruit zijn geen andere actiepunten gekomen.

LinkedIn-bericht

Al met al is het goed merkbaar dat er steeds veel te communiceren is. Naast alle reguliere communicatie is er veel aandacht voor de nieuwe pensioenregeling. Ook vanuit ESG-beleid worden concrete resultaten opgeleverd. Dit alles biedt extra mogelijkheden om pensioen als onderwerp echt dichterbij te brengen, in verbinding te staan met de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden en waar mogelijk zeker ook de dialoog aan te gaan. In 2025 wordt de communicatie verder uitgebreid.

Engelstalige editie van online magazine, Jaarverslag Special

Middelloonregeling

Het Pensioenfonds kent twee pensioenregelingen. Allereerst is er een middelloonregeling (Defined Benefit-regeling) waarin de deelnemers ouderdomspensioen en partnerpensioen opbouwen en waarin de risico's voor overlijden en arbeidsongeschiktheid geregeld zijn. Deze paragraaf gaat over de middelloonregeling en de ontwikkelingen van 2024. Vanaf pagina 41 volgt de informatie over het pensioenbeheer van de andere pensioenregeling: Extra Pensioen, Netto Pensioen en TOP (Defined Contribution-regeling).

Pensioenbeheer

De uitvoering van het pensioenbeheer voor de middelloonregeling wordt gedaan door AZL. Het pensioenbeheer omvat de administratie en monitoring van alle pensioenaanspraken en pensioenrechten van (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden. Dat geldt zowel voor de middelloonregeling als de regeling Extra Pensioen, Netto Pensioen en TOP. Mutaties worden aangeleverd door de aangesloten ondernemingen en verwerkt in de pensioenadministratie. Naar aanleiding van deze mutaties worden deelnemers op de hoogte gebracht van de gevolgen voor het pensioen. Jaarlijks ontvangt de deelnemer een uniform pensioenoverzicht (UPO). De pensioenadministratie is de basis voor de uitkeringsadministratie, de premiebepaling, premie-incasso, het jaarwerk, de pensioenplanner en de deelnemerscommunicatie. Om de kosten en de kans op fouten laag te houden, is het Fonds gebaat bij een eenvoudig uit te voeren pensioenregeling.

Correcte en efficiënte uitvoering

Periodiek monitort het Fonds de uitvoering van de pensioenregeling door AZL en is er overleg over de kwaliteit van de pensioenuitvoering. Daarbij wordt kritisch gekeken naar de efficiency en het verkleinen van kansen op fouten. De (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden moeten immers kunnen vertrouwen op de pensioeninformatie die ze krijgen. Het is de informatie die wordt gebruikt om belangrijke keuzes te maken.

Ondanks dat er zeer zorgvuldig met alle gegevens wordt omgegaan, kan het gebeuren dat er iets niet klopt. Als dat zo is, moet duidelijk zijn hoe groot die impact is, wat de oorzaak is en hoe het wordt gecorrigeerd

en hoe ervoor wordt gezorgd dat dergelijke fouten niet meer voor kunnen komen. Pensioenfonds TNO vindt het belangrijk om transparant te zijn over de manier waarop omgegaan wordt met de afhandeling van correcties, nabetalingen en eventuele terugvorderingen. Het correctiebeleid is voor iedereen inzichtelijk via de site.

Pensioenregeling met keuzemogelijkheden

De middelloonregeling van Pensioenfonds TNO biedt de (gewezen) deelnemers verschillende keuzemogelijkheden. Financieel inzicht en begrip van de pensioenregeling zijn nodig om weloverwogen keuzes te maken. Keuzebegeleiding is zelfs wettelijk verplicht geworden met de komst van het nieuwe pensioenstelsel. Het Fonds biedt daarom veel aandacht aan de communicatie en uitleg van deze keuzes. In eerste instantie gebeurt dat via de verschillende communicatiekanalen van het Pensioenfonds, zoals de website, het pensioenportaal, de Life & Pension en diverse mailingen en nieuwsberichten. In 2024 is bovendien het persoonlijk pensioengesprek geïntroduceerd voor iedereen die 62 wordt. Tijdens een online gesprek met een van de pensioenconsultanten van AZL krijgen deze deelnemers extra hulp en uitleg bij pensioenkeuzes. Via een periodieke meting krijgt het Fonds inzicht of de inzet van deze pensioenconsultanten het verwachte resultaat oplevert.

Nieuwe ingangsdatum: wetsvoorstel Bedrag ineens

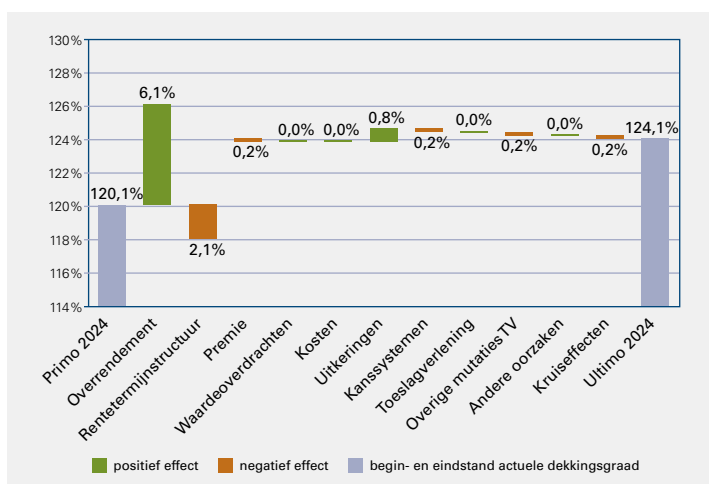
In 2020 kondigde de regering een nieuwe regeling aan. Met de wet 'Bedrag ineens' zou het mogelijk worden om onder bepaalde voorwaarden een deel – maximaal 10% – van het opgebouwde ouderdomspensioen (plus eventueel 10% van het TOP-kapitaal) in één keer op te nemen. De ingangsdatum van deze nieuwe regeling is meerdere keren uitgesteld en gaat nu op z'n vroegst in op 1 juli 2026. Ook wordt door steeds meer betrokkenen in het pensioenveld uitgesproken om deze keuzemogelijkheid pas in te voeren nadat de hele transitie voor alle fondsen is afgewikkeld. Ondanks de uitgestelde ingangsdatum houdt het Fonds in de communicatie en pensioenuitvoering rekening met de komst van deze regeling. Goede voorlichting over de voor- en nadelen is

belangrijk voor de (gewezen) deelnemers om een goede keuze te kunnen maken op het moment dat dit speelt. AZL heeft de pensioenplanner hiervoor al ingericht.

Ontwikkeling dekkingsgraad

Pensioenfonds TNO wil dat de pensioenaanspraken en de pensioenrechten van (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden zijn waarde behoudt tegen redelijke kosten en met een acceptabel risico. Om te kijken of het pensioen kan meegroeien met de prijzen, is de beleidsdekkingsgraad een belangrijke graadmeter. In het overzicht hieronder wordt weergegeven in welke mate diverse aspecten in 2024 invloed hebben gehad op de beleidsdekkingsgraad.

Ontwikkeling dekkingsgraad in 2024

Premiebeleid

De hoogte van de pensioenpremie wordt bepaald door de sociale partners. Op basis van de premie is bekend wat de bijbehorende pensioenopbouw is voor de deelnemers. Sinds het aflopen van de vijfjarige premieafpraak per 2021 wordt dit jaarlijks gedaan. Elk jaar stellen de sociale partners van TNO bij de arbeidsvoorwaardenonderhandelingen de premie voor het nieuwe jaar vast. Er is besloten om dit te doen tot

de start van het nieuwe pensioenstelsel. Dat betekent dat de premie en pensioenopbouw sinds 2021 variabel zijn.

Vanwege een verandering vanuit de overheid is het vanaf 2024 mogelijk geworden om een nieuwe vijfjaarsperiode te hanteren met nieuwe parameters en een recentere rentetermijnstructuur. De premie mag dan in 2024 niet lager zijn dan de premie in 2023. Op basis van deze aanpassingen is in 2024 met de sociale partners de pensioenpremie vastgesteld op 20,34% (zelfde als 2023) en weer een pensioenopbouw van 1,75% (2023: 1,5%) zoals bij de pensioenregelingen van voor 2021. Daarnaast wordt 70% partnerpensioen opgebouwd. Pensioenfonds TNO heeft daarnaast een extra regeling van 10% tijdelijk partnerpensioen. Die regeling geldt als de deelnemer nog in dienst was bij een aangesloten werkgever van het Pensioenfonds TNO en de partner nog geen AOW ontvangt.

Verder is in 2024 vooruitlopend op de overgang naar de nieuwe pensioenregeling de premiedekkingsgraadstafel vervangen door een vaste ondergrens voor de premiedekkingsgraad van 100%. Dat betekent dat de premie kostendekkend moet zijn, zonder kapitaal te hoeven putten uit de pensioenreserves. Voorheen was de minimale premiedekkingsgraad 70%. Door nu al een hogere premiedekkingsgraad te hanteren voorkomt het Bestuur dat de dekkingsgraad kan wegzakken als gevolg van een te lage premiedekking. Dit is evenwichtig in het licht van de invoering van de nieuwe pensioenregeling.

Voor 2025 is afgesproken de pensioenopbouw en de pensioenpremie op hetzelfde niveau te houden als in 2024. De pensioenopbouw blijft dus op het niveau van de pensioenambitie: 1,75% en de pensioenpremie blijft 20,34%. Hierbij is zorgvuldig gekeken of dit ook evenwichtig is voor de overgang naar de nieuwe pensioenregeling.

Premieontwikkeling en samenstelling

	2025	2023	2022	2021	2020
Gedempte kostendekkende premie van het pensioengevend loon	20,34%	20,34%	20,34%	20,33%	20,33%
Opslag t.b.v. premiedekkingsgraad	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Totale pensioenpremie van het pensioengevend loon	20,34%	20,34%	20,34%	20,33%	20,33%

Haalbaarheidstoets

De haalbaarheidstoets geeft aan in hoeverre een waardevast pensioen kan worden bereikt. Op grond van artikel 143 van de Pensioenwet moet een pensioenfonds periodiek zo'n haalbaarheidstoets uitvoeren. Voor pensioenfondsen is de haalbaarheidstoets een instrument om inzicht te geven in de effecten van de financiële opzet en normering (met sociale partners afgesproken ondergrenzen). Daarnaast zorgt het voor een onderbouwing van zowel een evenwichtig beleid als een realistisch en haalbaar premiebeleid. De uitkomst van deze haalbaarheidstoets dient als grondslag voor de communicatie naar de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden of het Pensioenfonds in staat is om koopkrachtbehoud te realiseren.

Voor de haalbaarheidstoets is een set van economische scenario's van De Nederlandse Bank gehanteerd. Hierbij is het pensioenresultaat van zes leeftijdscohorten berekend (van 25 tot 75 jaar in stappen van 10 jaar). De maximale termijn waarvoor een pensioenresultaat is berekend is 60 jaar. Er is daarbij gekeken naar zowel de middelste waarde van de uitkomsten, de mediaan, als de uitkomst bij het slechtweersscenario, de 5e percentiel. Een waarde van 100% betekent dat een geïndexeerd pensioen volledig haalbaar is.

Uit de haalbaarheidstoets van 2024 blijkt dat:

- Het pensioenresultaat (op fondsniveau) van 96,0% (2023: 101,0%) ruim boven de vastgestelde ondergrens van 90% ligt.
- De maximale afwijking in het slechtweersscenario van 31,2% (2023: 24,1%) net boven de vastgestelde grens van 30% ligt.

In afstemming met de sociale partners is besloten om de beperkte overschrijding van de grens het slechtweersscenario te accepteren. De reden is dat deze toets waarbij 60 jaar vooruit gekeken wordt, niet meer relevant is vanwege de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel. Daarbij kan de overschrijding volledig verklaard worden door de gehanteerde scenarioset van De Nederlandsche Bank. De scenarioset verschilt elk kwartaal en op basis van de cijfers later in het jaar, lagen de waarden alweer ruimschoots binnen de afgesproken bandbreedtes. Daarbij komt dat de

overschrijding niet wordt veroorzaakt door een hoger risicoprofiel van de beleggingen.

Indexatiebeleid

Omdat geld doorgaans elk jaar iets minder waard wordt, kan met hetzelfde bedrag een jaar later minder gekocht worden. Vanwege deze inflatie heeft Pensioenfonds TNO de ambitie om elk jaar het opgebouwde pensioen voor alle (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden te indexeren, zodat het pensioen meestijgt met de algemene prijsstijging. Op die manier zorgt het Pensioenfonds voor een waardevast pensioen. Als maatstaf voor de indexatie hanteert Pensioenfonds TNO sinds 2016 de consumentenprijsindex afgeleid (CPI-afgeleid) van de maand oktober van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). De CPI-afgeleid kijkt naar de prijsontwikkeling en neemt eventuele veranderingen in belastingtarieven niet mee. Tot 2016 werd de indexatie gebaseerd op de stijging van de lonen van TNO op basis van de Algemene Salarismaatregel.

Voor het toekennen van een indexatie moet Pensioenfonds TNO de regels van het wettelijk financieel toetsingskader (FTK) volgen. Zo moet het Pensioenfonds over voldoende financiële middelen beschikken om een indexatie te kunnen toekennen. Dit wordt bepaald met de toereikendheidstoets. De beleidsdekkingsgraad moet boven de 110% zijn en er wordt bekeken of de indexatie toekomstbestendig is. Dat wil zeggen dat gekeken wordt of deze in de toekomst kan worden waargemaakt. Deze toets wordt uitgevoerd aan de hand van een systematiek die is voorgeschreven in het wettelijk financieel toetsingskader. Als uit deze toereikendheidstoets blijkt dat er onvoldoende financiële middelen zijn, dan wordt de indexatie door het Fonds gedeeltelijk of zelfs helemaal niet toegekend. Voor een volledige indexatie per 1 januari 2025 had de beleidsdekkingsgraad eind 2024 hoger moeten zijn dan 134%. Het lukt dus niet altijd om de pensioenen volledig mee te laten groeien met de stijging van de prijzen. Dat betekent dat de ambitie van het Pensioenfonds om te indexeren een voorwaardelijk karakter heeft.

Met de komst van het nieuwe pensioenstelsel zijn de wettelijke rekenregels versoepeld. Er is daarmee meer ruimte om te indexeren dan volgens het wettelijke kader. Dit is in 2022 en 2023 ingevoerd met een

algemene maatregel van bestuur (AMvB) en vanaf 1 juli 2023 is dat geregeld in de Wet toekomst pensioenen. In het nieuwe wettelijke kader hoeven minder hoge buffers aangehouden te worden waardoor pensioenen eerder geïndexeerd kunnen worden. Pensioenfondsen hebben de mogelijkheid gekregen om al te handelen in de geest van deze nieuwe wet. Omdat de sociale partners (de Raad van Bestuur en de Ondernemingsraad) van TNO de intentie hebben uitgesproken om de opgebouwde pensioenen in 2026 om te zetten naar het nieuwe stelsel, heeft Pensioenfonds TNO in 2022 en 2023 gebruikgemaakt van die extra ruimte. In totaal is er ruim 9% extra indexatie in die jaren toegekend. In totaal zijn de pensioenen over die jaren met ruim 20% verhoogd. Als gekeken wordt naar indexatie van afgelopen jaren bij andere pensioenfondsen, dan is te zien dat de indexatie van Pensioenfonds TNO hoger zit dan andere pensioenfondsen.

Indexatie

Per 1 januari 2024 was er geen indexatie van de pensioenen. De pensioenen mee laten stijgen met de prijsstijging was niet mogelijk, omdat de prijzen volgens de maatstaf van het Fonds (CPI-afgeleid oktober-oktober) in tegenstelling tot andere

jaren waren gedaald. Een negatieve indexatie wordt niet doorgevoerd. De negatieve indexatie is ook niet in mindering gebracht op het totaal van de gemiste indexaties vanaf 2009.

Per 1 januari 2025 stijgen de pensioenen met 1,42%. De pensioenen volledig mee laten stijgen met de prijsstijging van 2,58% (CPI-afgeleid oktober-oktober) was niet mogelijk. Vooruitlopend op het nieuwe pensioenstelsel bestaat er de mogelijkheid om na het indienen van een overbruggingsplan extra te indexeren. Pensioenfonds TNO heeft na zeer zorgvuldige afweging ervoor gekozen om geen overbruggingsplan op te stellen. De belangrijkste reden hiervoor is dat het Bestuur in 2024 heeft besloten de dekkingsgraad te beschermen (door tijdelijk de rente-afdekking te verhogen) en het tegenstrijdig is om op dit moment de dekkingsgraad te verlagen door ruimer te indexeren. Tevens kost het opstellen van een overbruggingsplan veel tijd, wat knelt met de voorbereiding op de transitie. Het toeslagbesluit is per 30 januari 2025 genomen, waardoor het niet zichtbaar is in de jaarrekening van 2024. Door dit besluit om niet te indexeren per 1 januari 2025 loopt de indexatie-achterstand op.

Overzicht gemiste indexaties

Over het jaar	Per 1 januari	Algemene salarisverhoging	CPI-afgeleid	Toegekend	Nominaal niet toegekend
2009	2010	0,00%	0,40%	0,00%	0,00%
2010	2011	1,25%	1,40%	0,00%	1,25%
2011	2012	1,00%	2,30%	0,00%	1,00%
2012	2013	0,00%	2,00%	0,00%	0,00%
2013	2014	0,00%	0,90%	0,00%	0,00%
2014	2015	1,00%	0,70%	0,17%	0,83%
2015	2016	0,50%	0,40%	0,05%	0,35%
2016	2017	3,00%	0,40%	0,00%	0,40%
2017	2018	1,50%	1,34%	0,42%	0,92%
2018	2019	1,50%	1,68%	0,55%	1,13%
2019	2020	2,70%	1,73%	0,00%	1,73%
2020	2021	1,00%	1,12%	0,00%	1,12%
2021	2022	2,70%	3,28%	3,28%	0,00%
2022	2023	7,50%	16,93%	16,93%	0,00%
2023	2024	3,25%	-1,98%	0,00%	0,00%
2024	2025	4,0%	2,58%	1,42%	1,16%

Inhaalindexatie

Het Bestuur heeft vastgelegd dat als het een jaar financieel meezit, dan kan het pensioen worden verhoogd met een deel van het percentage dat in voorgaande 15 jaar niet is toegekend. Dit heet ook wel inhaalindexatie. Met een inhaalindexatie wordt de koopkracht hersteld. Om te bepalen of een inhaalindexatie mogelijk is, wordt onder meer gekeken naar de beleidsdekkingsgraad. Als de beleidsdekkingsgraad van het Pensioenfonds hoog genoeg is, is een inhaalindexatie mogelijk. Daarnaast gelden wettelijke condities zoals die zijn aangegeven bij het indexatiebeleid. In 2020 is aan die voorwaarden toegevoegd dat het inhalen van korting van opgebouwde pensioenaanspraken en ingegane pensioenrechten, voorrang heeft op het inhalen van niet-toegekende indexaties. Die aanvulling op het beleid is gedaan omdat door de coronacrisis de omstandigheden zijn veranderd waardoor korting op pensioen mogelijk zijn geworden.

De inhaalindexatie is alleen voor (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden die bij het Pensioenfonds ooit een indexatie (deels) hebben gemist. Hiervoor wordt per jaarlaag vastgelegd wat het bedrag is van de individuele indexatieachterstand. Hierbij geldt dat (een deel van) de oudste indexatieachterstand het eerst voor compensatie in aanmerking komt. Het Bestuur kan van deze regel afwijken als het Bestuur vindt dat een evenwichtige belangenbehartiging dit vergt.

Over 2008 zijn de pensioenaanspraken per 1 januari 2009 voor het eerst niet geïndexeerd. Omdat tot maximaal 15 jaar terug niet-toegekende indexaties in aanmerking komen voor herstel, is in 2024 de eerste gemiste indexatie van 3,30% over 2008 vervallen. Vervolgens zou in 2025 de tweede gemiste indexatie vervallen, maar de indexatie van 2009 was 0%. Met inachtneming van de niet toegekende indexatie over 2024 (1,16%) wordt de gecumuleerde indexatieachterstand per 1 januari 2025 10,3%. Deze 10,3% is de maximale achterstand, als je gedurende die tijd een pensioengerechtigde deelnemer was of geen pensioen meer bij het Pensioenfonds TNO opbouwde. Op de vorige pagina staat een overzicht van de gemiste indexaties van de afgelopen 15 jaar.

Het beleid van de inhaalindexatie is van toepassing op (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden. Deelnemers, dus medewerkers van de aangesloten ondernemingen, hebben verhoudingsgewijs minder achterstand, omdat zij over de periode 2009 t/m 2024 nog pensioenopbouw hebben gehad.

Actuariële risico's

Elke twee jaar publiceert het Actuarieel Genootschap de nieuwe informatie over overlevingskansen. De meest recente is van 2024. Het Bestuur heeft deze AG-prognose tafels eind 2024 meegenomen in de berekening van de technische voorzieningen en daarbij rekening gehouden met eveneens in 2024 opnieuw vastgestelde fondsspecifieke ervaringssterfte. Het Fonds monitort periodiek de sterfteresultaten. Hoewel Pensioenfonds TNO aan de voorzichtige kant zit qua ervaringssterftecijfers, blijkt al jaren dat voor vrouwen een hogere sterfte geldt dan op basis van het model wordt verwacht. Het Fonds houdt daar rekening mee. Tegelijkertijd constateert Pensioenfonds TNO dat er geen goede verklaring is voor de hogere sterftekans van vrouwelijke partners van pensioengerechtigden.

In afwijking van het beleid, maar voor een zo nauwkeurig mogelijke bepaling van de hoogte van de individuele pensioenopbouw, zal het Bestuur voor eind 2025 alle specifieke grondslagen nogmaals herijken.

“Rendement en impact moet je met elkaar in evenwicht brengen. Als pensioenfondsen hebben we als opdracht om zowel een financieel als maatschappelijk rendement te maken.”

Henco van Ommeren, Life & Pension, december 2024,

‘In gesprek met Henco over impactinvesteringen’

Pensioenopbouw 2024

Opbouwfase

Uitkeringsfase

In je pensioenopbouw zit ook:

- Partnerspensioen (ongeveer 70%), dat is voor jouw partner als jij overlijdt.
- Arbeidsongeschiktheidspensioen: een aanvulling op je inkomen tot maximaal 70% plus (gedeeltelijk) premievrije pensioenopbouw.

De pensioenuitkering is gebaseerd op een pensioenleeftijd van 68 jaar.

- Ga je eerder met pensioen dan is de pensioenuitkering lager.
- Ga je later met pensioen dan is de pensioenuitkering hoger.

Tot jaarsalaris van € 137.827
(2025: € 137.827)

Verdien je meer?

Voorsorteren op doorbeleggen

15 jaar

Extra pensioen Netto pensioen

Uitgesteld pensioen

68 jaar

AOW-leeftijd

Vervroegd pensioen

Pensioenleeftijd

Doorbeleggen

Kijk voor meer informatie en details op www.pensioenfondstno.nl.

Regeling Extra Pensioen, Netto Pensioen en Tijdelijk Ouderdomspensioen

Naast de middelloonregeling (Defined Benefit-regeling) bouwen deelnemers op vrijwillige basis en volledig voor eigen rekening en risico een kapitaal op in de regeling Extra Pensioen, Netto Pensioen en Tijdelijk Ouderdomspensioen (TOP). Dit is een beschikbare premieregeling (Defined Contribution-regeling). Deze paragraaf beschrijft deze DC-regeling en de ontwikkelingen van 2024.

De DC-regeling Extra Pensioen, en Tijdelijk Ouderdomspensioen (TOP) worden uitgevoerd door Goldman Sachs Asset-Management. In opdracht van Pensioenfonds TNO doen zij de beleggingen en de beleggingsadministratie van deze vrijwillige DC-regeling.

DC-regeling Extra Pensioen stopt

Vanaf 2024 kunnen geen nieuwe deelnemers meer instappen in de vrijwillige Extra Pensioenregeling die sinds 2012 bestaat. Deze Extra Pensioenregeling gaat stoppen in 2026. Dat is besloten omdat alle nieuwe wetgeving substantiële wijzigingen impliceert en de regeling heeft maar een beperkt aantal deelnemers. In 2025 kunnen de huidige deelnemers nog aanvullend pensioenkapitaal opbouwen voor een extra pensioen of vervroeging van hun pensioen. Het opgebouwde kapitaal van de Extra Pensioenregeling wordt ingevaren in het nieuwe pensioencontract, zodra de nieuwe pensioenregeling start. In de nieuwe pensioenregeling zal op termijn hoogst waarschijnlijk weer worden voorzien in een bijspaarmogelijkheid.

DC-regeling Netto Pensioen stopt

Voor de andere DC-regeling, de Netto Pensioenregeling, geldt ook dat nieuwe deelname vanaf 2024 niet meer mogelijk is. Deze regeling is gestart in 2015 omdat toen fiscale wetgeving is ingegaan waarmee de bovengrens aan het pensioensalaris op € 100.000 is gesteld (2024: € 137.800). Hierdoor kan over het salaris boven dit bedrag geen fiscaal voordelig pensioen opgebouwd worden. Met de Netto Pensioenregeling kunnen de huidige deelnemers van deze regeling tot begin 2026 voor eigen rekening en risico een aanvullend netto pensioenkapitaal opbouwen. Bij de regeling Netto Pensioen wordt gebruikgemaakt van dezelfde beleggingsmogelijkheden als

bij de regeling Extra Pensioen en Tijdelijk Ouderdomspensioen. Het opgebouwde kapitaal van de Netto Pensioenregeling kan echter niet worden ingevaren in het nieuwe pensioencontract. Er wordt een oplossing gezocht; het opgebouwde vermogen komt in elk geval ten goede aan de betrokken (gewezen) deelnemers. In de toekomst komt er mogelijk een andere mogelijkheid voor de netto pensioenregeling.

Vanaf 2024 is de risicoverzekering voor het netto nabestaandenpensioen en arbeidsongeschiktheidspensioen ook beëindigd.

Tijdelijk Ouderdomspensioen

De regeling Tijdelijk Ouderdomspensioen, ook wel TOP-regeling, is een gesloten pensioenregeling. Er kunnen sinds 2012 geen nieuwe deelnemers meer toetreden en er vindt geen inleg meer plaats door de TOP-deelnemers. Omdat de TOP-regeling in het nieuwe stelsel niet meer bestaat, wordt het opgebouwde kapitaal in 2026 omgezet in kapitaal voor extra ouderdomspensioen. Het TOP-kapitaal is dan niet meer flexibel in te zetten om het pensioen te vervroegen. Pensioenfonds TNO heeft daarom alle (gewezen) deelnemers met TOP-kapitaal aangegeven dat het interessant kan zijn om te overwegen om het TOP-kapitaal voor 1 juli in te zetten voor een (gedeeltelijke) TOP-uitkering. Dit is mogelijk voor (gewezen) deelnemers die op 1 juli 2026 59 jaar of ouder zijn. Omdat dit ook de nodige vragen oproept bij (gewezen) deelnemers, wordt hier in de communicatie extra aandacht aan besteed.

Zorgplicht

Deelnemers in de regelingen Extra Pensioen, Netto Pensioen en TOP bouwen hun pensioenkapitaal op in een beschikbare premieregeling. Het Bestuur van het Pensioenfonds is verantwoordelijk voor het fondsenaanbod, de periodieke evaluatie en de kwaliteit van de aangeboden fondsen. Dit is onderdeel van de zorgplicht van het Fonds. De laatste keer was in 2023. De evaluatie van die uitkomsten heeft toen niet geleid tot een aanpassing.

Bij de zorgplicht hoort ook dat een (gewezen) deelnemer voldoende geïnformeerd

is om binnen de beschikbare premieregeling een weloverwogen beleggingskeuze te maken. Dat betekent dat de (gewezen) deelnemers geïnformeerd zijn over de LifeCycle Mixen en de mogelijkheden die dat biedt. Daarnaast wordt de (gewezen) deelnemer gewezen op de risico's die verbonden zijn aan beleggingsbeslissingen die niet aansluiten bij het risicoprofiel. Als de portefeuille van de (gewezen) deelnemer afwijkt van het risicoprofiel, wordt de deelnemer daarop geattendeerd en kan de deelnemer verschillende keuzes maken om de portefeuille weer in lijn te brengen. De zorgplichtmodule zit in het webportaal 'Mijn Pensioen' van Goldman Sachs en ondersteunt de (gewezen) deelnemer hierbij. Overeenkomstig de wettelijke zorgplicht van het Fonds is voor de DC-regeling de risicohouding vastgesteld.

Beschikbare beleggingsfondsen van de DC-regelingen

Het Pensioenfonds kent een gediversifieerd fondsenaanbod met een beperkt aantal categorieën en een beperkt aantal beschikbare fondsen. Een deel van de beleggingsfondsen is puur gericht op het behalen van rendement, een ander deel heeft matching als doel. Dit is op de volgende manier ingevuld:

- Pensioenrendement: er zijn beleggingsfondsen gekozen die aansluiten op de algemene beleggingsovertuigingen – en daarmee dus ook het ESG-beleid – van het Fonds. Er wordt belegd in aandelen, beursgenoteerd vastgoed, hoogrentende obligaties en obligaties van opkomende markten.
- Pensioenmatching: er zijn drie obligatiefondsen die een passief karakter hebben om het renterisico zoveel mogelijk te beperken als de (gewezen) deelnemer dichter bij de pensioendatum zit (GSAM Liability Matching Funds M, L, XL).

LifeCycle Mixen

Het pensioenkapitaal van de regeling Extra Pensioen, Netto Pensioen en TOP wordt op basis van het door de (gewezen) deelnemer opgegeven risicoprofiel belegd in een LifeCycle Mix met de optie Defensief, Neutraal of Offensief. Is geen risicoprofiel door de (gewezen) deelnemer opgegeven, dan wordt standaard de LifeCycle Mix Defensief toegepast. De combinatie van het risicoprofiel en de resterende tijd tot de ingangsdatum van de TOP of de pensioendatum, leiden tot een verdeling over

aandelen-, obligatie- en geldmarktfondsen. Er zijn vervolgens drie verschillende LifeCycle Mixen om uit te kiezen. Allereerst de LifeCycle Mix Stabiel, dit is de default LifeCycle. Daarnaast is er de LifeCycle Mix Variabel om voor te sorteren op een variabele pensioenuitkering. Tot slot is er de LifeCycle Mix Prepensioen om het kapitaal te benutten om eerder met pensioen te gaan.

Gemiddeld rendement

De rendementen zijn per beleggingsrekening bepaald. Het gemiddeld rendement in 2024 is uitgekomen op circa 11,65% (2023: 10,53%).

Duurzaamheid Regeling Extra Pensioen, Netto Pensioen en Tijdelijk Ouderdomspensioen

Het Fonds beheert twee financiële producten, te weten de pensioenregeling voor risico Pensioenfonds (middelloonregeling) en de vrijwillige regeling voor risico deelnemers (Regeling Extra Pensioen, Netto Pensioen en Tijdelijk Ouderdomspensioen). In de duurzaamheidsparagraaf van het jaarverslag wordt uitgebreid verantwoording afgelegd over het duurzaamheidsbeleid van het Pensioenfonds over de middelloonregeling, ofwel de DB-regeling. Specifiek voor de vrijwillige regeling, ook wel de DC-regeling, worden duurzaamheidsrisico's van het beleggingsbeleid niet relevant geacht. Ook promoot de DC-regeling geen specifieke ecologische of sociale kenmerken en heeft het geen duurzame beleggingsdoelstelling. De ongunstige effecten van beleggingsbeslissingen op duurzaamheidsfactoren worden niet in aanmerking genomen. Dat betekent dat de DC-regeling een artikel 6 product is in het kader van de SFDR. De onderliggende beleggingen van dit financiële product houden geen rekening met de EU-criteria voor ecologisch duurzame economische activiteiten. De reden dat duurzaamheidsrisico's bij de DC-regeling niet meegenomen zijn, is dat de omvang van deze regeling dermate klein is dat dit geen actieve ESG-bemoeienis vanuit het Fonds rechtvaardigt. Daarnaast zal deze regeling de komende jaren in omvang afnemen, aangezien deze regeling niet wordt voortgezet in de nieuwe pensioenregeling.

Kosten

In deze paragraaf wordt specifiek ingegaan op de kosten van het pensioenbeheer, het vermogensbeheer en de transactiekosten. Vanuit het Bestuur is extra aandacht voor dit onderwerp. Het Bestuur vindt de beheersing van kosten en de transparantie daarover van groot belang, het gaat immers over de pensioeninkomens van bijna 19.000 gezinnen.

De uitvoeringskosten voor de reguliere pensioenuitvoering zijn in 2024 gestegen. In 2024 zijn de transitiegerelateerde kosten toegenomen, voornamelijk doordat het Pensioenfonds in 2024 meer activiteiten voor de overgang naar het vernieuwde pensioenstelsel moesten opstarten en uitvoeren. Dit traject zal tot 2027 nog forse investeringen vergen. Deze overgang staat voor dit moment gepland op 1 juli 2026.

In deze kostenrapportage wordt op sommige punten ook een vergelijking gemaakt met een kostenbenchmark. Deze kostenbenchmark behandelt het vergelijk over 2023 ten opzichte van 2022. De kostenbenchmark waarin de kosten van 2024 worden vergeleken met 2023 ontvangt het Fonds pas in het derde kwartaal van 2025. Hierover zal worden gerapporteerd in het jaarverslag van 2025 dat halverwege 2026 verschijnt.

Kostenbewustzijn

Een van de beleggingsovertuigingen van het Pensioenfonds is dat een goed rendement

gediend is met kostenbewustzijn. Een uniforme presentatie van de kosten is daarbij essentieel. Het helpt om (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden inzicht en uitleg te geven over de kosten van het pensioenbeheer en het vermogensbeheer. Ook is daardoor het vergelijken van kosten beter mogelijk. Pensioenfonds TNO volgt daarom de meest recente aanbevelingen van de Pensioenfederatie en de AFM voor de weergave van de kosten. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt tussen kosten van het pensioenbeheer, kosten van het vermogensbeheer en de transactiekosten. Daarnaast wordt aangegeven wat de kosten zijn per deelnemer en pensioengerechtigde en de kosten als percentage van het gemiddeld belegd vermogen. Kosten die niet direct betrekking hebben op het pensioenbeheer of het vermogensbeheer, zijn naar rato toegerekend aan beide categorieën. Ook wordt expliciet gemaakt welke kosten gedragen worden door de werkgever. Verder worden de kostenratio's vermeld, de uitvoeringskosten worden gebenchmarkt en er is een kwalitatieve beoordeling van de kosten van vermogens- en pensioenbeheer.

Tot slot is het onvermijdelijk dat er nu al extra kosten gemaakt moeten worden voor de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel.

Overzicht totale kosten Pensioenfonds TNO (in procenten over gemiddeld belegd vermogen)

	2024	2023	2022
Gemiddeld belegd vermogen (in duizenden euro's)	€ 3.875.843	€ 3.514.234	€ 3.785.271
<i>Vermogensbeheerkosten (inclusief transactiekosten)</i>			
In procenten over gemiddeld belegd vermogen	1,04%	1,02%	0,69%
Totaal (in duizenden euro's)	€ 40.340	€ 35.843	€ 26.096
<i>Pensioenbeheerkosten</i>			
In procenten over gemiddeld belegd vermogen	0,14%	0,11%	0,10%
Totaal (in duizenden euro's)	€ 5.544	€ 3.945	€ 3.663
<i>Totale kosten</i>			
In procenten over gemiddeld belegd vermogen	1,18%	1,13%	0,79%
Totaal (in duizenden euro's)	€ 45.884	€ 39.788	€ 29.759

Kosten Fonds

Volgens de aanbevelingen van de Pensioenfederatie wordt voor de pensioenbeheerkosten weergegeven wat de kosten zijn per deelnemer en pensioengerechtigde en worden de vermogensbeheerkosten uitgedrukt als percentage van het gemiddeld belegd vermogen. Om de kosten vergelijkbaar te maken, kiest het Fonds ervoor om ook extra toelichtingen op te nemen, waarin de kosten worden uitgedrukt als percentage van het gemiddeld belegd vermogen en een overzicht van de vermogensbeheerkosten in relatie tot het rendement. De verwachting is dat de kostenratio de komende jaren zal stijgen vanwege de extra kosten die gemaakt worden voor de transitie naar de nieuwe pensioenregeling.

Pensioenbeheerkosten

De pensioenbeheerkosten bestaan onder meer uit de kosten voor de uitvoering van de pensioenadministratie, kosten van de toezichthouders, communicatiekosten, actuariële kosten en juridische kosten. Ook horen hier de kosten voor de bestuursondersteuning bij, zoals de kosten van het bestuursbureau, huisvestingskosten, bestuurskosten, eventuele projectkosten en overige bedrijfskosten. Een deel van de genoemde kosten wordt hier nader toegelicht, te weten de vergoeding voor de leden van het Bestuur, het Verantwoordingsorgaan en de Raad van Toezicht.

Voor de werkzaamheden van de leden van het Bestuur, het Verantwoordingsorgaan en de Raad van Toezicht ontvangen de leden een passende beloning die in verhouding staat tot de verantwoordelijkheid, functie-eisen en het tijdsbeslag.

De pensioengerechtigdenleden in het Bestuur hebben recht op een vaste vergoeding van € 17.908 per persoon per jaar. De pensioengerechtigdenleden in het Verantwoordingsorgaan ontvangen € 4.477 per jaar. Werkgevers- en werknemersleden in het Bestuur en in het Verantwoordingsorgaan hebben echter zelf géén recht op een beloning van het Fonds voor het bestuurswerk. Zij voeren hun werkzaamheden onder werktijd uit. Wel wordt voor de inzet van werkgevers- en werknemersleden tijdens de reguliere werktijd een compensatie betaald aan de werkgever. Voor bestuursleden bedraagt deze vergoeding € 17.908 per persoon per jaar. Voor leden van het Verantwoordingsorgaan ontvangt

de werkgever als compensatie voor de gederfde tijd € 4.477 per lid per jaar.

Verder is er een vaste onkostenvergoeding voor alle bestuursleden en leden van het Verantwoordingsorgaan. Voor de bestuursleden is dat € 1.500 per persoon per jaar. Dit bedrag dient ter dekking van alle onkosten die de bestuursleden maken, exclusief eventuele reiskosten. De leden van het Verantwoordingsorgaan ontvangen een vaste onkostenvergoeding van € 900 per persoon per jaar, exclusief eventuele reiskosten.

De leden van de Raad van Toezicht hebben ook recht op een vaste vergoeding. Deze vergoeding bedraagt voor een volledig kalenderjaar € 55.000 (exclusief btw) voor de leden van de Raad van Toezicht gezamenlijk.

Het salaris van de directie van het bestuursbureau is afgeleid van het beloningsbeleid van TNO en kent net als bij TNO geen prestatieafhankelijke beloningen.

De kosten van het pensioenbeheer worden door het Fonds uitgedrukt in bedragen per deelnemer en pensioengerechtigde. Dit aantal is volgens de richtlijn de optelsom van de premiebetalende deelnemers en de pensioengerechtigde deelnemers. Er is daarbij ook onderscheid gemaakt in kosten voor pensioenbeheer inclusief en exclusief de kosten die gemaakt zijn voor de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel.

Overzicht kosten pensioenbeheer per deelnemer/pensioengerechtigde

	2024	2023
<i>Pensioenbeheerkosten</i>		
Totaal aantal deelnemers en pensioengerechtigden	11.519	11.211
Totaal inclusief kosten nieuwe pensioenregeling (in duizenden euro's)	€ 5.544	€ 3.945
Per deelnemer/pensioengerechtigde inclusief kosten nieuwe pensioenregeling (in euro's)	€ 481	€ 352
Totaal exclusief kosten nieuwe pensioenregeling (in duizenden euro's)	€ 3.986	€ 3.687
Per deelnemer/pensioengerechtigde exclusief kosten nieuwe pensioenregeling (in euro's)	€ 346	€ 352

Toezichtskosten

Onderdeel van de pensioenbeheerkosten zijn (externe) kosten die gemaakt worden voor toezicht. Het gaat dan om heffingen van De Nederlandsche Bank of de Autoriteit Financiële Markten, maar ook indirecte toezichtskosten, zoals kosten voor het inschakelen van adviseurs voor de beantwoording van vragen van bijvoorbeeld themaonderzoeken. In 2023 zijn deze kosten in het kader van transparantie voor het eerst uitgesplitst, zodat de ontwikkeling van deze kosten over meerdere jaren zichtbaar wordt.

Overzicht toezichtskosten

	2024	2023
<i>Toezichtskosten</i>		
Pensioenbeheerkosten (in duizenden euro's)	€ 5.544	€ 3.945
Toezichtkosten (in duizenden euro's)	€ 257	€ 301
In procenten van pensioenbeheerkosten	4,63%	7,63%

Toelichting op verandering kosten ten opzichte van voorgaand jaar

De hoogte van de kosten per deelnemer en pensioengerechtigde wordt met name beïnvloed door de omvang van de jaarlijkse projecten en de wettelijke aanpassingen die moeten worden doorgevoerd in de pensioenadministratie. In 2024 zijn de kosten per deelnemer, ondanks de toename van het aantal deelnemers en pensioengerechtigden, gestegen. De stijging werd met name veroorzaakt door de extra kosten in verband met de voorbereidingen op het nieuwe pensioenstelsel, welke in 2024 € 1.500.000 betroffen. Om de kostenstijging op dit punt beperkt te houden doet het Fonds, daar waar mogelijk, zoveel mogelijk zelf in de voorbereidingen naar het nieuwe pensioenstelsel.

Verklaringen voor verschil in kosten pensioenbeheer met andere fondsen

- **Het aantal deelnemers**

Er zijn schaalvoordelen te behalen ten aanzien van kosten pensioenbeheer. Doordat een gedeelte van de kosten pensioenbeheer niet of slechts beperkt afhankelijk is van het aantal deelnemers en pensioengerechtigden zullen de kosten lager uitvallen in het geval van een

groot aantal deelnemers en pensioengerechtigden. Het Pensioenfonds heeft relatief weinig deelnemers en pensioengerechtigden, daardoor vallen de pensioenbeheerkosten per deelnemer en pensioengerechtigden hoger uit dan bij fondsen met hogere aantallen deelnemers en pensioengerechtigden.

- **Hoeveelheid waardeoverdrachten**

De wettelijk voorgeschreven berekening voor de kosten van pensioenbeheer is gericht op het aantal deelnemers en pensioengerechtigden. Het laat de gewezen deelnemers buiten beschouwing. Als deelnemers uit dienst gaan en geen waardeoverdracht doen, wordt het aantal gewezen deelnemers hoger. Voor die gewezen deelnemers maakt een pensioenfonds echter wel kosten. Het Pensioenfonds heeft eind 2024 totaal 18.839 deelnemers, hiervan waren 7.320 deelnemers gewezen deelnemers. Dat is afgerond 39%. De gewezen deelnemers zijn de grootste groep deelnemers binnen het totale deelnemersbestand van het Fonds.

- **Het aantal regelingen en de complexiteit van de regeling**

Als een fonds een complexere regeling heeft, bijvoorbeeld doordat sprake is van veel overgangsregelingen of meerdere regelingen, kunnen de pensioenbeheerkosten hoger uitvallen. Dit is deels het geval bij Pensioenfonds TNO. Het Fonds kent meerdere regelingen die zorgen voor extra complexiteit. Doordat de DC-regelingen met de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel komen te vervallen, is daar in 2024 veel aandacht aan besteed met extra communicatie.

- **Het geboden serviceniveau**

Een hoger serviceniveau kan leiden tot hogere kosten pensioenbeheer. Het Pensioenfonds besteedt veel aandacht aan de voordelen en mogelijkheden van digitale communicatie, omdat daarmee een betere service mogelijk is. Het persoonlijke portaal bevat een pensioenplanner 'Mijn pensioen' waarmee (gewezen) deelnemers zelf eenvoudig en snel hun pensioen (globaal) kunnen berekenen. Ook pensioengerechtigden hebben toegang tot het portaal en kunnen daar hun documenten inzien en eventueel downloaden. In het kader van keuzebegeleiding heeft het Bestuur van het Pensioenfonds vanaf begin 2024 ook gekozen voor de inzet van pensioenconsulenten. Deelnemers en gewezen

deelnemers die de 62-jarige leeftijd bereiken, ontvangen een verjaardagskaart met de uitnodiging om gebruik te maken van een pensioengesprek met een pensioenconsulent. Periodiek benadert het Fonds daarnaast ook regelmatig (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden waarvan geen e-mailadres of een verouderd mailadres beschikbaar is. Ondanks de extra aandacht voor digitale communicatie zorgt het Fonds ook dat (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden als zij niet hebben gekozen voor digitaal communiceren, op de hoogte zijn van de belangrijkste informatie. Om deelnemers beter te informeren over de jaarlijkse gang van zaken binnen het Pensioenfonds is er in 2024 voor gekozen om met een extra editie van de pensioenkrant nadrukkelijk aandacht te besteden aan het jaarverslag.

- **De communicatiestrategie**

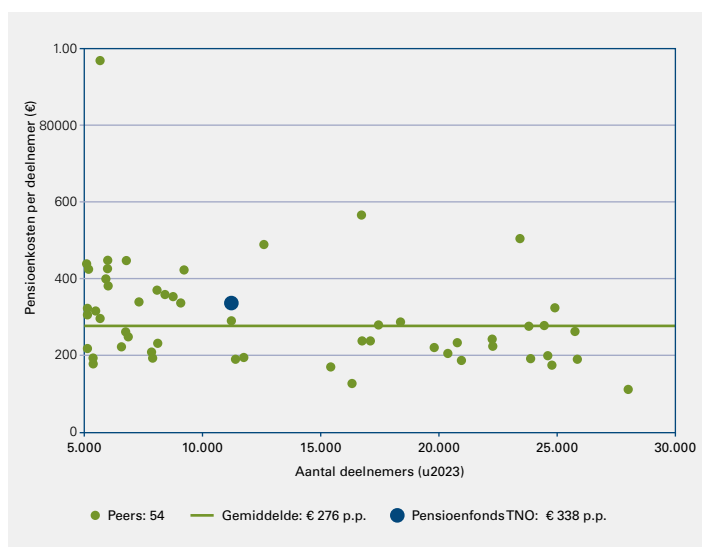
Ook de communicatiestrategie van een pensioenfonds heeft invloed op de pensioenbeheerkosten en is een van de contextfactoren. Als een fonds veel communicatiecampagnes heeft lopen met bijvoorbeeld hoge media- of productiecosten, dan zal dat leiden tot hogere pensioenbeheerkosten. Bij Pensioenfonds TNO is de communicatiestrategie niet extra uitgebreid; de communicatiecampagnes zijn beperkt.

Kostenbenchmark

Om inzicht te krijgen in hoe de kosten voor pensioenbeheer zich verhouden tot andere pensioenfondsen participeert het Fonds in de benchmark van BELL. In de BELL-benchmark van 2024 zijn de kosten van 2023 vergeleken met de kosten van een peer group van 55 pensioenfondsen over 2022. De kosten voor pensioenbeheer van 2024 zijn in deze benchmark dus nog niet meegenomen.

Op basis van de BELL-benchmark blijkt dat de totale pensioenbeheerkosten in 2023 van alle deelnemende pensioenfondsen met 13,2% zijn gestegen en de pensioenbeheerkosten per deelnemer bedragen gemiddeld € 121 (10,2% meer dan 2022). De procentuele stijging van de pensioenkosten per deelnemer is minder hoog dan de procentuele stijging van de totale pensioenbeheerkosten, omdat het aantal deelnemers is toegenomen.

BELL Kostenbenchmark 2024: uitvoeringskosten 2021 – 2023

Het ABP en PFZW zijn erg grote pensioenfondsen en kunnen daardoor de uitvoeringskosten over veel meer deelnemers verdelen. Pensioenfonds TNO kijkt daarom ook naar de kosten per deelnemer zonder die pensioenfondsen. De gemiddelde pensioenkosten per deelnemer komen dan uit op € 147 (9,6% meer dan in 2022). De gemiddelde pensioenkosten per deelnemer in 2023 waren € 276 bij pensioenfondsen met 5.000 tot 30.000 deelnemers. In deze categorie vallen 55 van de 178 pensioenfondsen.

Algemene redenen voor de kostenstijging zijn veelal bestuurs- en governancekosten, de wijziging van aantallen deelnemers, gestegen advieskosten, mede in het kader van de Wet toekomst pensioenen. Algemene redenen voor kostendaling worden veelal verklaard door wijziging in aantallen deelnemers.

De pensioenbeheerkosten per deelnemer van Pensioenfonds TNO (€ 338) zijn hoger dan de 3-jaarsgemiddelde mediaan (2021-2023) binnen de peer group (€ 276); 16 fondsen hebben hogere kosten en 38 fondsen hebben lagere kosten.

Oordeel van het Bestuur: pensioenbeheerkosten

De kosten per deelnemer zijn sterk afhankelijk van onder meer de schaalgrootte van een pensioenfonds, het serviceniveau en de mate en wijze van communiceren naar deelnemers. Het Bestuur van het Fonds heeft nadrukkelijk veel aandacht voor de pensioenbeheerkosten en streeft naar een goede verhouding tussen de kosten en de

goedkoper dan vastgoedbeleggingen of beleggingen in private-equity- en direct-lending. Bij de totstandkoming van de beleggingsmix spelen echter meer factoren een rol, zoals het beoogd rendement, de leeftijdsamenstelling van het deelnemersbestand en het spreiden of afdekken van risico's.

- **De beleggingsstrategie**

De beleggingsstrategie, bijvoorbeeld de looptijd van een investering en de mate van duurzaamheid van de investering, bepalen mede de hoogte van de vermogensbeheerkosten. Duurzaam beleggen (beleggen op basis van ESG-criteria) kan bijvoorbeeld tot hogere kosten leiden, maar deze vorm van beleggen kan een zeer bewuste keuze zijn die past bij de visie van het Fonds.

- **De hoogte van het rendement**

Bij beleggingen in private equity en direct lending is het gebruikelijk dat een deel van het behaalde rendement naar de vermogensbeheerder toegaat. Deze prestatieafhankelijke vergoeding wordt alleen toegekend als het totaalrendement hoger is dan een vooraf overeengekomen minimum rendement: bij private equity is dit veelal 8% en bij direct lending 6%. De prestatieafhankelijke vergoeding is bij private equity veelal 20% en bij direct lending 10%. Als het rendement in een jaar hoog is, dan is automatische de prestatieafhankelijke vergoeding ook hoog.

Overzicht kosten vermogensbeheer en transactiekosten

	2024	2023
<i>Vermogensbeheerkosten (inclusief transactiekosten)</i>		
In procenten over gemiddeld belegd vermogen	1,04%	1,02%
Totaal (in duizenden euro's)	€ 40.340	€ 35.843
<i>Transactiekosten (inclusief transitiekosten)</i>		
In procenten over gemiddeld belegd vermogen	0,13%	0,13%
Totaal (in duizenden euro's)	€ 4.963	€ 4.477
Gemiddeld belegd vermogen (in duizenden euro's)	€ 3.875.843	€ 3.514.234
Rendement	9,10%	11,50%

De geringe kostenstijging voor vermogensbeheer in 2024 heeft met name te maken met een toename van de prestatieafhankelijke vergoedingen in de private-equity-portefeuille. Pensioenfonds TNO heeft als middelgroot fonds geen marktkracht om het niveau van deze kosten te beïnvloeden. Het hogere rendement van sommige beleggingscategorieën, zoals private equity, heeft ervoor gezorgd dat de prestatieafhankelijke vergoedingen in 2024 hoger uitvielen dan in 2023. De vergoedingenstructuur bij private-equitybeleggingen is de laatste jaren regelmatig onderwerp van de

Overzicht verschil in kosten en percentages tussen de diverse vermogensbeheerkosten en prestatieafhankelijke vergoedingen

Vermogensbeheerkosten (in duizenden euro's)	Gemiddeld % belegd vermogen			
	2024	2023		
Beheerkosten	€ 13.522	0,35%	€ 13.475	0,38%
Prestatieafhankelijke vergoedingen	€ 14.263	0,37%	€ 10.393	0,30%
Kosten fiduciair beheer	€ 2.942	0,07%	€ 2.831	0,08%
Bewaarloon	€ 526	0,01%	€ 523	0,01%
Advieskosten vermogensbeheer	€ 1.064	0,03%	€ 1.021	0,03%
Overige kosten	€ 3.060	0,08%	€ 3.123	0,09%
Totaal (exclusief transactiekosten)	€ 35.377	0,91%	€ 31.366	0,89%
Transactiekosten	€ 4.963	0,13%	€ 4.477	0,13%
Totaal vermogensbeheerkosten (inclusief transactiekosten)	€ 40.340	1,04%	€ 35.843	1,02%

maatschappelijke discussie. Pensioenfonds TNO herkent deze zorg. Mede om die reden heeft het Pensioenfonds in 2021 een fee protocol opgesteld waaraan de private-equitybeleggingen moeten voldoen. Op die manier tracht het Fonds kostenbewust te opereren in deze beleggingscategorie. De vergoeding is een vooraf afgesproken winstdeling. Het fee protocol is overigens ook van toepassing op de beleggingen in vastgoed en direct lending. In de dit jaar nieuw toegevoegde tabel onder de paragraaf 'Kosten in relatie tot het rendement op de langere termijn', worden de kosten getoond in relatie tot het behaalde rendement in euro's over de laatste 3 jaar.

De vorm van beheer van het Fonds

Het totaal van de kosten voor vermogensbeheer in 2024 bedraagt afgerond € 40,34 miljoen. Dit komt overeen met 1,04% van het gemiddeld totaal belegd vermogen. De vaste vermogensbeheerkosten in 2024 zijn uitgekomen op 0,35%. Dit is iets lager dan de vaste beheerskosten in 2023 (0,38%). Het feit dat het Fonds bij de liquide beleggingen overwegend kiest voor passief beheer, draagt bij aan lagere vaste beheerkosten. Daar staat tegenover dat de allocatie van 25% naar illiquide beleggingen bijdraagt aan hogere vaste beheerkosten. Exclusief de transactiekosten, zijn de vermogensbeheerkosten uitgekomen op circa € 35,4 miljoen versus circa € 31,4 miljoen vorig jaar.

De verschillende kostencategorieën zijn redelijk in lijn met de kosten van vorig jaar, behalve de prestatieafhankelijke vergoedingen. Deze post betreft vergoedingen die worden betaald aan private-equity-, direct-lending- en vastgoedmanagers als zij rendementen behalen die hoger zijn dan een vooraf afgesproken grenswaarde (hurdle). Alleen in dat geval gaat een deel van het behaalde rendement naar de manager. In het geval dat de managers minder goed presteren, hoeft het Pensioenfonds dan ook geen prestatieafhankelijke vergoedingen af te dragen. Als het rendement gedurende het jaar negatief is, worden al ingehouden prestatieafhankelijke vergoedingen terugbetaald en toegevoegd aan de waardering. In dat geval is sprake van een negatieve prestatieafhankelijke vergoeding. Pensioenfonds TNO heeft in 2024 te maken gehad met een beter beleggingsjaar voor zowel de beleggingen in private equity, direct lending als vastgoed dan in 2023.

Hierdoor zijn de prestatieafhankelijke vergoedingen hoger uitgekomen.

In vergelijking met het voorgaande jaar zijn de prestatieafhankelijke kosten gestegen van 0,30% naar 0,37% van het totaal gemiddeld belegd vermogen. Dit is een stijging van € 10,4 miljoen naar € 14,3 miljoen. De totale prestatieafhankelijke vergoedingen in de private-equityportefeuille (exclusief fund-of-fund managers) van alle managers tezamen zijn gestegen met ongeveer € 4,1 miljoen ten opzichte van 2023 en daarmee uitgekomen op een niveau van € 12,7 miljoen. Dit komt doordat dit jaar met deze beleggingscategorie een hoger netto rendement is behaald dan vorig jaar (13,48% in 2023 tegenover 6,77% in 2023). Hoewel het grootste deel van de prestatieafhankelijke vergoedingen voor rekening komt van private equity, staan daar ook hogere netto rendementen tegenover. Vanaf 2005 heeft private equity een geannualiseerd netto rendement behaald dat 5,2 procentpunt hoger ligt dan voor beursgenoteerde aandelen.

De beleggingsmix

Uit de tabel op de volgende pagina volgen de kosten voor de verschillende beleggingscategorieën. De kosten voor aandelen op totaalniveau bedragen 0,01%. Deze kosten zijn laag doordat aandelen een goedkope beleggingscategorie zijn en doordat de aandelenportefeuille grotendeels passief wordt belegd. Voor de vastrentende waarden zijn de kosten uitgekomen op 0,19%. Obligaties zijn een duurder categorie en hier wordt ook voornamelijk actief in belegd.

De kosten voor vastgoed en private equity bedragen respectievelijk 0,03% en 0,54%. Deze beleggingscategorieën zijn al jaren relatief duur vanwege het feit dat dit categorieën zijn die actief worden beheerd en een hogere kostenstructuur kennen. Door de hogere weging van private equity tellen deze kosten op totaalniveau significant mee. Doordat de prestatieafhankelijke kosten voor 2024 hoger zijn uitgekomen, heeft de private-equityportefeuille dit jaar meer effect op de totale kosten dan in 2023. De bijdrage van vastgoed aan het totale kostenniveau is relatief beperkt door de lagere weging van niet-beursgenoteerd vastgoed en de lage kosten van beursgenoteerd vastgoed.

Overzicht verschil in kosten en percentages tussen de diverse beleggingscategorieën van de vermogensbeheerkosten en prestatieafhankelijke vergoedingen (exclusief transactiekosten)

	Gemiddeld belegd vermogen		Vermogensbeheerkosten		Prestatieafhankelijke vergoedingen			=Totaal		
	€ mln	€ mln	% van cat	% van totaal	€ mln	% van cat	% van totaal	€ mln	% van cat	% van totaal
Aandelen	€ 1.001,58	€ 0,45	0,04%	0,01%	-	-	-	€ 0,45	0,04%	0,01%
Vastrentende waarden	€ 1.934,62	€ 5,29	0,27%	0,14%	€ 1,94	0,10%	0,05%	€ 7,23	0,37%	0,19%
Staatsobligaties	€ 807,77	€ 1,03	0,13%	0,03%	-	-	-	€ 1,03	0,13%	0,03%
Bedrijfsobligaties	€ 877,27	€ 3,64	0,41%	0,09%	€ 1,94	0,22%	0,05%	€ 5,58	0,64%	0,14%
Hypotheken	€ 249,58	€ 0,62	0,25%	0,02%	-	-	-	€ 0,62	0,25%	0,02%
Vastgoed	€ 183,13	€ 1,18	0,64%	0,03%	€ 0,00	0,00%	0,00%	€ 1,18	0,64%	0,03%
Private equity	€ 487,92	€ 8,76	1,80%	0,23%	€ 12,33	2,53%	0,32%	€ 21,09	4,32%	0,54%
Overige assets	€ 268,59	€ 0,90	0,34%	0,02%	-	-	-	€ 0,90	0,34%	0,02%
Interne/externe ov. kosten	€ 0,00	€ 4,53	0,12%	0,12%	-	-	-	€ 4,53	0,12%	0,12%
Totaal	€ 3.875,84	€ 21,11		0,55%	€ 14,27		0,37%	€ 35,38		0,91%

Onder de overige assets zijn de kosten opgenomen voor liquide middelen en de kosten voor de rentehedge en de valutahedge. Deze kosten zijn voor 2024 uitgekomen op 0,02%.

De laatste post betreft de interne/externe overige kosten, die voor 2024 uitgekomen zijn op 0,12%. Onder deze post zijn de kosten opgenomen van de custodian en de interne en externe beheer- en advieskosten.

De beleggingsstrategie

Bij het bepalen van de beleggingsstrategie van het Fonds wordt een integrale afweging gemaakt tussen het rendement-risico-kosten profiel van de beleggingscategorieën, en de risicohouding en pensioenambitie van het Fonds. Op grond van deze afweging

heeft het Fonds strategisch gekozen voor een gelijke verdeling van het vermogen over de matchingportefeuille en de returnportefeuille. De matchingportefeuille heeft tot doel het repliceren van de kasstroomkarakteristieken van de verplichtingen. De returnportefeuille heeft tot doel om een voldoende hoog rendement te behalen om de indexatie-ambitie te kunnen financieren. In de integrale afweging tussen rendement-risico-kosten, en de risicohouding en pensioenambitie, heeft het Bestuur gekozen voor een strategie waarbij ongeveer 40% van de returnportefeuille is geïnvesteerd in illiquide beleggingen als private equity, direct lending en niet-beursgenoteerd vastgoed. Deze categorieën kennen weliswaar een hogere kostenstructuur maar het Bestuur is van oordeel dat de hogere

Overzicht verschil in kosten en percentages van de transactiekosten van 2024 en 2023

Totale transactiekosten (in duizenden euro's)	% belegd vermogen		% belegd vermogen	
	2024	2023	2024	2023
Transactiekosten	€ 4.963	€ 3.987	0,13%	0,12%
Transitiekosten	€ 0	€ 490	0,00%	0,01%
	€ 4.963	€ 4.477	0,13%	0,13%

rendementen en de gunstige risicokarakteristieken daar ruimschoots voor compenseren. Daarmee ondersteunt de gekozen beleggingsstrategie de pensioenambitie van het Fonds.

Transactiekosten

De transactiekosten komen onder meer voort uit actief beheer, verschuivingen tussen fondsen en de kosten voor aan- en verkopen ten gevolge van de valutahedge. De hieraan verbonden transactiekosten bedragen ongeveer € 4,96 miljoen (2023 € 4,48 miljoen). De transactiekosten zijn in 2024 iets gestegen ten opzichte van 2023. Dit werd met name veroorzaakt door een hogere turnover in de categorie vastrentende waarden, mede door vele marktontwikkelingen in het afgelopen jaar. Er zijn geen transitiekosten gemaakt in 2024.

Kostenbenchmark

Voor het kostengedeelte dat betrekking heeft op vermogensbeheer participeert het Fonds jaarlijks in de CEM-benchmark. De benchmark geeft inzicht in hoe deze kosten voor vermogensbeheer zich verhouden tot andere pensioenfondsen. Deze CEM-benchmark kijkt naar de kosten van het voorgaande boekjaar - in dit geval 2023 - en vergelijkt die met de kosten van andere Nederlandse pensioenfondsen en andere pensioenfondsen wereldwijd.

hogere allocatie naar private equity is hiervoor veruit de belangrijkste oorzaak.

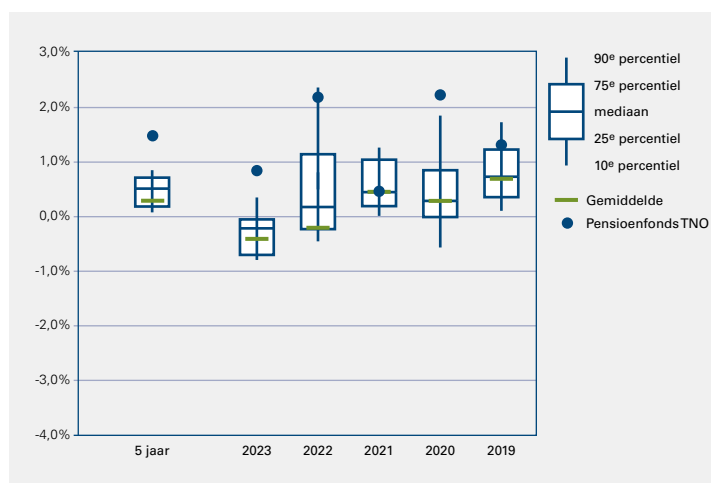
Als gekeken wordt naar de resultaten van de CEM-benchmark, is het rendement van Pensioenfonds TNO de afgelopen vijf jaar gemiddeld genomen verbeterd. Het gemiddelde 5-jaars rendement komt met 4,0% inmiddels uit boven de mediaan van de peergroep (3,2%) en alle deelnemende Nederlandse fondsen (2,9%). 2024 was een zeer goed beleggingsjaar ten opzichte van andere fondsen en het wegvallen van 2018 uit de meetperiode heeft geleid tot dit hogere gemiddelde resultaat.

Actief versus passief en het rendement op de langere termijn

Een ander aspect in de CEM-benchmark is de vergelijking van de actief behaalde rendementen na kosten met de rendementen van een volledig passief belegde portefeuille. Bij passieve beleggingen wordt de benchmark zo nauwkeurig mogelijk gevolgd tegen zo laag mogelijke kosten. Het verwachte rendement bij passief beleggen is daarom altijd ongeveer gelijk aan het benchmark rendement. Bij actief beleggen proberen de vermogensbeheerders een beter rendement te behalen dan de benchmark. Dit wordt bijvoorbeeld bereikt door bewust bepaalde regio's, sectoren of bedrijven te overwegen of onderwegen ten opzichte van de benchmark. Deze vorm van vermogensbeheer is arbeidsintensiever en daardoor duurder dan passief beheer. De vraag die gesteld kan worden is of deze hogere kosten ook leiden tot een hoger rendement.

Ook voor Pensioenfonds TNO is in de CEM-benchmark gekeken wat het verschil is tussen het actief en passief rendement op de lange termijn. Uit de analyse van CEM blijkt dat het actief beheer na kosten Pensioenfonds TNO een jaarlijks voordeel heeft opgeleverd van 1,5% over de afgelopen vijf jaar. Dit betekent dat de actief beheerde beleggingen het per saldo 1,5% beter hebben gedaan dan vergelijkbare passieve beleggingen. Met name de afgelopen vier jaar waren de additionele rendementen erg hoog, of hoger dan gemiddeld. Ten opzichte van de peers in CEM-Benchmark bevindt Pensioenfonds TNO zich in het hoogste percentiel zoals blijkt uit onderstaande grafiek. Dat betekent dat Pensioenfonds TNO de hoogste netto toegevoegde waarde heeft van alle deelnemende fondsen

Netto toegevoegde waarde t.o.v. Nederlandse peergroep – ranking op kwartielbasis

Uit de CEM-analyse blijkt dat Pensioenfonds TNO vergeleken met de deelnemende Nederlandse fondsen in 2023 het duurste fonds was qua kosten vermogensbeheer, zowel ten opzichte van de peergroep als het Nederlandse universum. De

Kosten in relatie tot het behaalde rendement over de laatste 3 jaar

	2024			2023			2022		
	Ge- mid- deld belegd vermo- gen	Totale Vermo- gens- be- heer- kosten	Behaald rende- ment (na af- trek van kosten)	Ge- mid- deld belegd vermo- gen	Totale Vermo- gens- beheer- kosten	Behaald rende- ment (na af- trek van kosten)	Gemid- deld belegd vermo- gen	Totale Vermo- gens- beheer- kosten	Behaald rende- ment (na af- trek van kosten)
	€ mln	€ mln	€ mln	€ mln	€ mln	€ mln	€ mln	€ mln	€ mln
Aandelen	€ 1.001	€ 0,5	€ 223,3	€ 877	€ 0,5	€ 150,40	€ 953	€ 0,7	-€ 121,1
Vastrentende waarden	€ 1.935	€ 7,2	€ 59,7	€ 1.733	€ 7,0	€ 156,3	€ 1.875	€ 6,6	-€ 415,5
Vastgoed	€ 183	€ 1,2	€ 9,2	€ 183	€ 1,2	-€ 1,5	€ 187	€ 0,5	-€ 27,8
Private equity	€ 488	€ 21,1	€ 62,1	€ 484	€ 17,4	€ 31,7	€ 537	€ 10,2	€ 19,5
Overige assets	€ 269	€ 0,9	-€ 15,7	€ 237	€ 0,9	€ 52,3	€ 233	€ 0,7	-€ 269,0
Interne/externe ov. kosten		€ 4,5	-€ 5,8		€ 4,4	-€ 5,9		€ 3,8	-€ 6,8
Transactiekosten		€ 4,9			€ 4,4			€ 4,6	
Totaal	€ 3.876	€ 40,3	€ 332,8	€ 3.514	€ 35,8	€ 383,30	€ 3.785	€ 26,1	-€ 820,7

over de afgelopen vijf jaar. Dit additionele rendement werd ook in belangrijke mate veroorzaakt door het private-equityrendement ten opzichte van de benchmark die CEM daarvoor hanteert.

Kosten in relatie tot het rendement op de langere termijn

De totale vermogensbeheerkosten, inclusief transactiekosten, bedroegen over 2024 1,04% over het gemiddeld belegd vermogen. In onderstaande tabel worden de kosten getoond in relatie tot het behaalde rendement in euro's over de laatste 3 jaar.

Oordeel van het Bestuur

De kosten voor het vermogensbeheer en de transactiekosten zijn sterk afhankelijk van de beleggingsstrategie en de daarmee behaalde rendementen. Bij het vaststellen van de beleggingsstrategie heeft het Bestuur een bewuste keuze gemaakt voor de relatief grote allocatie naar illiquide beleggingen als private equity, direct lending en niet-beursgenoteerd vastgoed. De hogere kosten die met deze keuze samenhangen acht het Bestuur verantwoord in het licht van de hogere verwachte rendementen. Bovendien past het risicoprofiel van de strategie bij de risicohouding en pensioenambitie van het Fonds. Kenmerkend voor de

illiquide beleggingen is dat deze veelal een kostenstructuur kennen met een prestatieafhankelijke vergoeding. Het Bestuur vindt de hogere kostenstructuur die verbonden is met de gekozen beleggingsstrategie acceptabel. Wel wordt de ontwikkeling van de verhouding tussen rendement, risico en kosten regelmatig en nauwlettend gevolgd.

Aansluiting met de jaarrekening

De toelichting op de vermogensbeheerkosten in het bestuursverslag wijkt op onderdelen af van de kosten zoals die gepresenteerd zijn in de jaarrekening. Dit komt omdat de toelichting in het bestuursverslag rekening houdt met de Aanbevelingen Uitvoeringkosten van de Pensioenfederatie. In de jaarrekening zijn de kosten verantwoord volgens de Richtlijnen van de Raad voor de Jaarverslaggeving.

Ter verduidelijking is in onderstaande tabel de aansluiting tussen de vermogensbeheerkosten, zoals gepresenteerd in het bestuursverslag en de kosten, zoals opgenomen in de jaarrekening, weergegeven.

Regeling Extra Pensioen, Netto Pensioen en TOP (DC-regelingen)

Het Pensioenfonds biedt naast de reguliere pensioenopbouw de mogelijkheid om Extra Pensioen en Netto Pensioen op te bouwen

Overzicht aansluiting tussen de vermogensbeheerkosten, zoals gepresenteerd in het bestuursverslag, en de kosten zoals opgenomen in de jaarrekening

Aansluiting met de jaarrekening (in duizenden euro's)	Vermogens- beheerkosten	Performance gerelateerde vergoedingen	Transactie- kosten	Totale kosten
Beheervergoedingen	€ 4.916	€ 0	€ 0	€ 4.916
Bewaarloon	€ 526	€ 0	€ 0	€ 526
Overige kosten	€ 1.962	€ 0	€ 0	€ 1.962
Kosten opgenomen in de jaarrekening	€ 7.404	€ 0	€ 0	€ 7.404
Kosten gesaldeerd met indirecte beleggingsopbrengsten	€ 13.710	€ 14.263	€ 4.963	€ 32.936
Totale vermogensbeheerkosten en transactiekosten	€ 21.114	€ 14.263	€ 4.963	€ 40.340

volgens de Defined Contribution-regeling (DC-regeling). Daarnaast zijn er nog rechten in het kader van de Tijdelijk Ouderdomspensioenregeling (TOP). De beleggingen in deze regelingen zijn volledig voor risico (gewezen) deelnemers.

het belegd vermogen en worden per kwartaal in mindering gebracht op de eventuele aanwezige cash of beleggingen.

Eind 2024 bedroeg het belegd vermogen voor risico (gewezen) deelnemers in totaal € 98,4 miljoen (2023 € 95,4 miljoen). Deze beleggingen zijn ondergebracht bij een externe vermogensbeheerder. In onderstaande tabel zijn de kosten voor de beleggingen voor risico deelnemers weergegeven voor 2023 en 2024 weergegeven.

De beheerkosten van de DC-regeling bedragen 0,16% van het belegd vermogen. De kosten van de beleggingsfondsen zijn in de koersen van de beleggingen verwerkt en bedragen 0,17% van het belegd vermogen. De administratiekosten zijn uitgekomen op 0,07% van het belegd vermogen. Bij elkaar opgeteld komen de vermogensbeheerkosten van de DC-regelingen uit op 0,40% van

Kosten voor beleggingen voor risico deelnemers voor 2023 en 2024

Vermogensbeheerkosten DC- regelingen (in duizenden euro's)	2024	% belegd vermogen	2023	% belegd vermogen
Beheerkosten externe vermogensbeheerder	€ 151	0,16%	€ 143	0,16%
Kosten beleggingsfondsen	€ 158	0,17%	€ 154	0,17%
Overige fondskosten (administratie)	€ 69	0,07%	€ 66	0,07%
Totaal vermogensbeheerkosten	€ 378	0,40%	€ 363	0,41%

Risicobeheer

In deze paragraaf wordt beschreven hoe het Bestuur het risicobeheer heeft vormgegeven, wat de risico's zijn en welke beheersmaatregelen voor de specifieke risico's zijn genomen.

In de Pensioenwet wordt gesteld dat er sprake moet zijn van borging van een beheerste en integere bedrijfsvoering. Het Bestuur moet voldoende inzicht hebben in de mate waarin strategische en operationele doelstellingen worden gerealiseerd, risico's worden onderkend en beheerst, de rapportages van het Fonds zijn betrouwbaar en relevante wet- en regelgeving wordt door het Fonds nageleefd. Bij het bepalen van het beleid en het nemen van belangrijke besluiten maakt het Bestuur een afweging tussen risico (en de beheersing daarvan), rendement en kosten. Om de risico's goed te kunnen beheersen heeft het Bestuur grenzen gesteld aan de omvang van de risico's die zijn afgeleid van de risicohouding en risicodraagkracht. Het Bestuur moet naast zijn eigen processen, ook voor de processen die zijn uitbesteed aan de pensioenuitvoerder en de externe vermogensbeheerders 'in control' zijn.

In 2023 is een audit uitgevoerd naar de effectieve werking en volwassenheidsniveau van de risicomanagementfunctie. Dit was een aanbeveling uit een Eigenrisicobeoordeling (ERB) die het Fonds in 2021 heeft uitgevoerd. Deze audit moest uitgevoerd worden vóór de volgende formele ERB van 2024. Uit de audit van 2023 kwam dat de risicocultuur binnen het Pensioenfonds sterk is. Het belang van goed risicomanagement wordt binnen alle lijnen gevoeld, uitgedragen en ingebed in de dagelijkse bedrijfsvoering.

Terugblik

Financiële resultaten

Pensioenfonds TNO heeft 2024 afgesloten met een netto rendement van 9,1%. Hierdoor is de dekkingsgraad gestegen van 120,1% naar 124,1%. Het Fonds verkeert daardoor niet in reservetekort volgens de huidige nFTK-regels. Ook is dit een goede uitgangspositie voor de overgang naar de nieuwe pensioenregeling op 1 juli 2026.

Digital Operational Resilience Act (DORA)

Per 17 januari 2025 is DORA van kracht. Deze Europese wetgeving heeft als doel om de weerbaarheid te vergroten van financiële instellingen op het gebied van cybercriminaliteit. Een belangrijk onderdeel hiervan is dat financiële instellingen de keten van onderuitbesteders goed in kaart hebben en hier ook toezicht op kunnen houden. Het aanmaken van een register met relevante onderuitbestedingspartijen is hierbij een belangrijk onderdeel. Pensioenfonds TNO is begin 2024 samen met een adviseur (AF-Advisors) gestart met een zogenaamde GAP-analyse. Op basis hiervan zijn alle relevante documenten in lijn gebracht met de DORA-wetgeving en zijn relevante contracten bij onderuitbesteders aangevuld met DORA-vereisten. Een ander belangrijk element van DORA is dat het Bestuur voldoende kennis heeft om een monitoringrol te kunnen vervullen richting de onderuitbesteders op het gebied van cyber. In het kader hiervan hebben bestuursleden en medewerkers van het bestuursbureau een cybercursus gevolgd.

Met AZL is een procedure ingeregeld waarbij – in het geval van een ernstig IT-incident – er direct namens Pensioenfonds TNO melding van het incident gedaan kan worden bij De Nederlandsche Bank.

Pensioenfonds voldeed op 17 januari 2025 aan de DORA-vereisten, met uitzondering van de registervereisten omdat hiervoor de vereisten vanuit de EU en De Nederlandsche Bank niet tijdig compleet waren. Hierdoor heeft De Nederlandsche Bank uitsluiting gegeven voor het aanleveren van het register.

Risico's nieuwe pensioenstelsel

Pensioenfonds TNO is eind 2023 gestart met het in kaart brengen van de specifieke risico's ten aanzien van het nieuwe pensioenstelsel. Deze risico's zijn elk kwartaal geüpdatet en gerapporteerd in de kwartaalrapportage van de risicomanager. Op basis hiervan zijn de risico's regelmatig doorgenomen met het Bestuur.

Een belangrijk risico betreft de hoogte van de dekkingsgraad op het moment van overgang naar het nieuwe stelsel. Indien de dekkingsgraad op dat moment lager is dan circa 106% kan geen invulling worden gegeven aan alle doelstellingen die de

sociale partners hebben gesteld. Om het risico enigszins te beperken heeft het Bestuur besloten om de rente-afdekking te verhogen naar 80% van de verplichtingen en de zogenaamde rentestafel tijdelijk buiten werking te stellen. Deze rentestafel bepaalt de mate van rente-afdekking op basis van de hoogte van de 30-jaars rente. De maximale rente-afdekking volgens deze stafel bedroeg 70% van de verplichtingen. De verhoging van de rente-afdekking was passend binnen het bestaande risicokader van het Fonds.

In de risicorapportage wordt elk kwartaal met diverse indicatoren de kans gemonitord dat de dekkingsgraad op het moment van invaren onder het minimumniveau komt. Ook wordt gemonitord of de 30-jaars rente de triggerpunten in de stafel raakt, omdat een lagere dekkingsgraad nadelig kan zijn voor jongere deelnemers op het moment van invaren. De rente-afdekking van 80% wordt dan opnieuw geëvalueerd. Op die manier worden de risico's goed gemonitord.

Risk SelfAssessment (RSA) en Eigenrisicobeoordeling (ERB)

Pensioenfonds voert elk jaar een uitgebreide RSA uit. In 2024 zijn aan de RSA de risico's toegevoegd vanwege de overgang naar de nieuwe pensioenregeling. Het gaat om diverse projectrisico's waardoor de overgang naar de nieuwe pensioenregeling niet of niet tijdig kan plaatsvinden of niet naar tevredenheid. De belangrijkste risico's die het Fonds in dit kader onderkent zijn:

- Wetgeving wordt aangepast met een verplicht referendum. Goede communicatie en webinars zijn belangrijk om deelnemers te overtuigen van de voorgestelde keuzes.
- Bestuurswisselingen. Het schema van aftreden wordt regelmatig besproken om dit goed te kunnen monitoren. Daarnaast heeft het Fonds een groot bestuur waardoor taken relatief eenvoudig herverdeeld kunnen worden.
- Complexe besluitvorming met als gevolg vertraging van het implementatieplan. De strakke planning moet dit voorkomen. Ook het tijdig meenemen van stakeholders bij ingewikkelde besluitvormingstrajecten helpt vertraging te voorkomen. Daarnaast zijn externe adviseurs ingehuurd om het bureau en het Bestuur te ondersteunen.
- Afhankelijkheid van toezichthouders en lagere regelgeving, waaronder het niet

tijdig ontvangen van de melding van geen bezwaar van De Nederlandsche Bank. Het nauwlettend volgen van de richtlijnen en ontwikkelingen helpt evenals het contact met De Nederlandsche Bank en voldoende flexibiliteit in het totale project.

- Invaren halverwege het jaar is te complex. Door de overgang halverwege het jaar zouden er onoverkomelijke knelpunten kunnen ontstaan. Het Bestuur realiseert zich dat veel extra werkzaamheden en kosten met zich meebrengt.

De RSA en de risico's vanwege de nieuwe pensioenregeling vormden ook de basis voor ERB die het Fonds minimaal één keer per drie jaar op moet stellen en in moet dienen bij De Nederlandsche Bank. De eerste ERB dateerde van eind 2021. De nieuwe ERB is aangevuld met de risico's van het nieuwe pensioensysteem en diende daardoor tevens als transitie-ERB.

Het oordeel van het Bestuur was dat dat het risicomanagementsysteem van Pensioenfonds TNO goed is. Dit oordeel kon mede worden gegeven op basis van een audit over het risicomanagement bij Pensioenfonds TNO die heeft plaatsgevonden na de eerste ERB.

ESG-risico's

In 2024 heeft het Pensioenfonds extra aandacht gegeven aan de ESG-risico's. Pensioenfonds TNO hanteerde tot 2024 twee algemene ESG-risico's. Samen met de adviseur Cardano zijn deze meer gespecificeerd in elf ESG-risico's. Met name het biodiversiteitsrisico is verder uitgewerkt. Dit onderwerp is ook uitvoerig aan de orde gekomen in de jaarlijkse tweedaagse workshops van het Bestuur. De komende periode zullen aan de beheersmaatregelen van de ESG-risico's en met name het biodiversiteitsrisico verder invulling worden gegeven.

In 2024 is door de externe auditor een quickscan uitgevoerd op het risicobeheersingsproces van de ESG-risico's. De belangrijkste aanbeveling betrof het bepalen van een kwaliteitsambitie van het ESG-risicobeheer en het vertalen hiervan in een actieplan. De aanbevelingen worden meegenomen in het aangescherpte Strategische ESG-beleid en het ESG-jaarplan.

Pensioenfonds TNO doet al jaren mee aan de VBDO benchmark. In 2024 heeft het Pensioenfonds de hoogste score behaald van de kleinere pensioenfonds (maximaal vermogen € 5 miljard). Het Fonds

heeft geen expliciete ambitie om hoog op deze benchmark te scoren. Dit geeft echter wel een indicatie dat het Pensioenfonds voldoende aandacht heeft voor ESG-aspecten.

DC-regelingen

Begin 2025 heeft de pensioenuitvoerder van de DC-regelingen (Goldman Sachs Asset Management) aangegeven de overeenkomst voor het uitvoeren van de drie premieregelingen van Pensioenfonds TNO te gaan beëindigen. Het gaat om de regeling Tijdelijk Ouderdomspensioen (TOP), de regeling Extra Pensioen en de regeling Netto Pensioen. In het transitieplan van de sociale partners is opgenomen dat de eerste twee regelingen worden ingevaren in de nieuwe (SPR) pensioenregeling en dat voor de regeling Netto Pensioen een andere oplossing gevonden zou gaan worden. Het Fonds bereid zich momenteel voor op een correcte en beheerste overgang van deze DC-regelingen

Risicobereidheid

Het beleid voor het risicomanagement komt voort uit de ambitie van het Fonds. Het Pensioenfonds heeft de ambitie een waardevast pensioen te realiseren met een acceptabel risico en tegen een acceptabele en stabiele premie. De pensioenen worden gefinancierd uit de premie en de beleggingsopbrengsten. Om dit laatste te kunnen realiseren, moet het Fonds beleggingsrisico's nemen. Het Bestuur heeft na overleg met de sociale partners en het Verantwoordingsorgaan bepaald in welke mate het Fonds bereid is risico's te lopen. De uitkomst hiervan is vertaald in een risicohouding voor de korte en lange termijn.

Begin 2022 is een risicobereidheidsonderzoek uitgevoerd onder alle (gewezen) deelnemers van het Fonds, onder andere om een passend risicoprofiel voor de nieuwe pensioenregeling te bepalen. Begin 2024 is een tweede risicobereidheidsonderzoek uitgevoerd met een andere methode die beter aansluit bij de gewenste stappen voor het bepalen van het risicoprofiel binnen de nieuwe pensioenregeling. Een tweede reden voor een nieuw onderzoek was dat hierdoor niet direct na de start van de nieuwe regeling weer een nieuw onderzoek zou moeten plaatsvinden. De resultaten van deze onderzoeken worden gebruikt voor het beleggingsbeleid.

Op basis van het tweede onderzoek is een zogenaamde LifeCycle afgeleid. Vervolgens is een beleggingsbeleid samengesteld

passend bij de nieuwe pensioenregeling. Uit dit beleggingsbeleid volgt dat het risiconiveau heel dicht in de buurt ligt van het huidige risicoprofiel van de strategische beleggingsportefeuille. Hieruit kan worden afgeleid dat het huidige risicoprofiel passend is tot het invaarmoment.

Risicohouding korte termijn

Als maatstaf voor de risicohouding voor de korte termijn heeft het Bestuur een risicobudget bepaald dat is uitgedrukt in termen van de volatiliteit van de dekkingsgraad over één jaar. Deze dekkingsgraadvolatiliteit behandelt het Bestuur niet langer als sturingsparameter, maar als monitoringsparameter. Het Fonds laat deze maatstaf één keer per kwartaal berekenen. Aan de hand van 2.000 scenario's wordt de dekkingsgraad over één jaar berekend, gegeven de startsituatie. De randvoorwaarde is dat volatiliteit niet meer dan 12% bedraagt. De ondergrens is gesteld op 9%. Een lager risico dan 9% brengt op langere termijn de ambitie in gevaar en een risico hoger dan 12% leidt tot te grote kortetermijnrisico's. Gedurende heel 2024 lag de dekkingsgraadvolatiliteit iets onder de ondergrens van 9%. De belangrijkste reden hiervoor was de relatief hoge rente-afdekking van 80% die ervoor zorgt dat de dekkingsgraad relatief stabiel blijft. Omdat de dekkingsgraadvolatiliteit nog uitsluitend als monitoringsparameter wordt gehanteerd én omdat de hogere renteafdekking tot doel heeft om de dekkingsgraad te beschermen tot aan het invaarmoment is dit acceptabel.

Risicohouding lange termijn

De risicohouding voor de lange termijn heeft het Bestuur uitgedrukt in een minimale dekkingsgraad en een maximale korting. Het Bestuur ziet een actuele dekkingsgraad van 90% als een belangrijke ondergrens. Als de kans op een actuele dekkingsgraad van onder de 90% binnen 1 jaar groter wordt dan 15%, dan zal het Bestuur overwegen het beleggingsbeleid aan te passen om de beleggingsrisico's te verlagen. Daarnaast streeft het Bestuur ernaar om de maximale verlaging van de aanspraken en uitkeringen in enig jaar niet groter te laten zijn dan 1,5% per jaar, waarbij rekening is gehouden met het spreiden van verlagingen over een periode van tien jaar.

Doordat de dekkingsgraad per eind 2024 124,1% was, is de kans op een verlaging beperkt (0,7%).

Systeem van risicomanagement

De risicomanagementcyclus start bij het Pensioenfonds met het bepalen van de doelstellingen en de risicobereidheid. Deze worden, zoals hiervoor beschreven, vastgelegd en jaarlijks geactualiseerd. In 2024 zijn er geen belangrijke wijzigingen aangebracht in de risicohoudingen voor zowel de korte als de lange termijn. Er is aandacht besteed aan de risk-appetite bij alle risico's. Dit geeft een concreter beeld van de mate van risicobereidheid en maakt duidelijk wanneer aanvullende maatregelen nodig zijn. De volgende stap in de cyclus is het identificeren en inschatten van de risico's. Belangrijke instrumenten in dit kader zijn de periodiek uitgevoerde ALM-studies en de uitgebreide, jaarlijkse Risk SelfAssessment (RSA) gebaseerd op de Financiële Instellingen Risicoanalyse Methode (FIRM) van De Nederlandsche Bank. Aanvullend hierop voert het Pensioenfonds jaarlijks een volledige Systematische Integriteitsrisicoanalyse (SIRA) uit.

Begin 2021 is een ALM-studie afgerond die als input heeft gediend voor de strategische normportefeuille voor de periode 2021-2023. Begin 2024 en begin 2025 heeft het Bestuur besloten om de duur van bestaande strategische normportefeuille te handhaven omdat de periode tot aan het invaren naar het nieuwe stelsel te kort is voor een ALM-studie die doorgaans naar

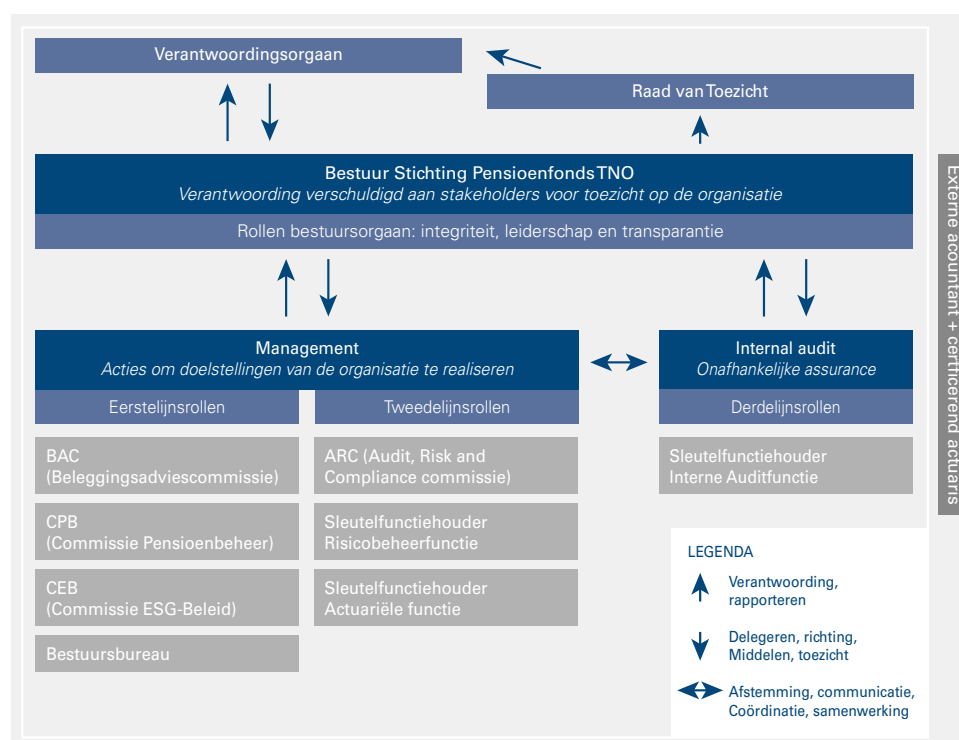
effecten over een langere horizon kijkt. Een aantal ALM-parameters wordt elk kwartaal doorgerekend en aan het Bestuur gerapporteerd. Op basis hiervan kan eventueel besloten worden om de aanpassingen door te voeren.

Jaarlijks wordt een normportefeuille samengesteld binnen de kaders van de strategische normportefeuille. Jaarlijks voert het Pensioenfonds ook een uitgebreide Risicoanalyse uit waarin een duidelijke koppeling wordt gelegd tussen de geïnventariseerde risico's en de in de organisatie aanwezige beheersmaatregelen. Mocht de conclusie zijn dat sommige beheersmaatregelen nog onvoldoende zijn, dan worden verbeteracties geformuleerd en doorgevoerd. De werking van de interne beheersmaatregelen wordt gemonitord. Dit is een continu proces dat vooral plaatsvindt bij het bestuursbureau van het Pensioenfonds.

De laatste stap in het risicomanagementproces is bewaking van de verbeteracties en de rapportage over risico's. Hiervoor heeft het Bestuur de beschikking over diverse rapportages, zowel van de verschillende uitvoeringsorganisaties als van het bestuursbureau.

Bij PensioenfondsTNO is het risicomanagement ingericht volgens het 'Three Lines Model'. Het Bestuur acht met betrekking

Three Lines Model

tot de financiële verslaggevingsrisico's dat, gegeven de beschreven reikwijdte, met een redelijke mate van zekerheid dat de risicobeheersings- en controlesystemen in 2024 zodanig hebben gewerkt dat de financiële verslaggeving geen onjuistheden van materieel belang bevat.

De rol van de *first line* is primair belegd bij de Beleggingsadviescommissie, de Commissie Pensioenbeheer, de Commissie ESG-beleid en zij worden daarbij ondersteund door het bestuursbureau. Het bestuursbureau houdt toezicht op de werkzaamheden van uitbestedingspartijen, zoals de lead-overlaymanager, de custodian, de vermogensbeheerders en de pensioen-uitvoerder. De Audit, Risk en Compliance Committee (ARC), sleutelfunctiehouders risicobeheerfunctie en de actuariële functie vormen samen de *second line*. Zij houden toezicht op het risicomangement en de actuariële aspecten. De Audit, Risk en Compliance Committee, is een adviesorgaan van het Bestuur dat de opzet en effectiviteit van het risicomangement en de interne beheersing beoordeelt. De rol van de *third line* is belegd bij de sleutelfunctiehouder interne auditfunctie, die belast is met de audit op de interne bedrijfsvoering van het Pensioenfonds. Ook is er jaarlijks de accountantscontrole door een externe accountant en ontvangt het Bestuur een rapport van de certificerend actuaaris. De eindverantwoordelijkheid is belegd bij het Bestuur. De Raad van Toezicht is verantwoordelijk voor het interne toezicht bij het Pensioenfonds.

Een beschrijving van hoe het risicomangement van het Fonds is ingericht, is opgenomen in het Risicomangementdocument. In dit document zijn naast de beschrijving van het Three Lines Model, de principes van interne beheersing opgenomen en een beschrijving van de belangrijkste risico's van het Fonds en de manier waarop deze worden beheerst. Ook is in het document de risicohouding op korte en lange termijn vastgelegd. Uiteindelijk wordt in het document het Financieel Risico Framework vastgesteld. Dit raamwerk bevat een integrale beschrijving en structurering van de financiële risico's van het Pensioenfonds rondom de beleggingen. Het doel hiervan is in de eerste plaats om de hiërarchische structuur van de financiële risico's inzichtelijk te maken. Vervolgens wordt per 'risiconiveau' aangegeven wat de relevante risico's zijn,

wie beslist over de risico-acceptatie, hoe de risico's worden gemeten en gerapporteerd, wie over de risico's adviseren en wie verantwoordelijk zijn voor de monitoring.

Managementrapportages en monitoring

Om het Pensioenfonds goed te kunnen besturen, is informatie cruciaal. Het Bestuur krijgt in verschillende frequenties rapportages van monitorende en controlerende instanties.

Van de externe uitvoerend actuaaris is over 2024 het actuariële analyserapport ontvangen. De certificerend actuaaris heeft gezorgd voor de actuariële verklaring en het certificeringsrapport. Het actuariële analyserapport is ook beoordeeld door de adviserend actuaaris van het Fonds. Van de accountant zijn het accountantsverslag en de controleverklaring bij de jaarrekening ontvangen. Daarnaast ontvangt het Bestuur per kwartaal managementrapportages van het bestuursbureau over het vermogensbeheer, het pensioenbeheer en het risicobeheer. De beleggingsrisico's van het Fonds komen op kwartaalbasis aan bod in de specifiek hiervoor ontwikkelde risicomonitor, die wordt opgesteld door de ALM-adviseur in samenwerking met de custodian van het Pensioenfonds. In deze monitor komen diverse facetten van het risicomangement aan de orde, waaronder een ex-post en ex-ante risicoanalyse. Het Bestuur heeft deze rapportages bestudeerd, besproken en waar nodig is actie ondernomen. Het bureau maakt, onder verantwoordelijkheid van de risicomanager, een eigen kwartaalrapportage waarin trends van de belangrijkste risico's worden weergegeven en geduid.

Verder ontvangt het Bestuur maandelijks tussenrapportages over de beleggingsresultaten van de custodian en maandelijks een rapportage over de hoogte van de verschillende dekkingsgraden, voorzien van de inflatieverwachting en de ontwikkeling van de relevante rentetermijnstructuren.

Identificatie voornaamste risico's

Voor de identificatie van de voornaamste risico's voert het bestuursbureau jaarlijks een integrale Risk SelfAssessment uit. In die analyse wordt beoordeeld of er nieuwe risico's zijn ontstaan en worden bestaande risico's en beheersmaatregelen geëvalueerd. In de Risicoanalyse 2024 zijn de belangrijkste bruto- en nettorisico's van het Fonds ingeschat

Overzicht van financiële en niet-financiële risico's

Financiële risico's	Niet-financiële risico's
Matching-/renterisico	Omgevingsrisico
Valutarisico	Operationeel risico
Marktrisico	Uitbestedingsrisico
Kredietrisico	IT-risico
Verzekeringstechnisch risico	Integriteitsrisico
	Juridisch risico
	ESG-risico
	Nieuwe pensioenstelsel

en ingedeeld in de categorieën van de Financiële Instellingen Risicoanalyse Methode (FIRM) van De Nederlandsche Bank.

De brutorisico's zijn gescoord op de kans dat deze zich voordoen en op de verwachte impact mochten deze risico's zich voordoen. Voor alle geïnventariseerde risico's is beschreven welke beheersmaatregelen in de organisatie aanwezig zijn. Vervolgens is bepaald wat de restrisico's zijn nadat rekening is gehouden met de genomen beheersmaatregelen. Op basis van die uitkomsten worden, indien nodig, aanvullende beheersmaatregelen ontwikkeld om onvoldoende en zwak beheerste risico's (beter) te kunnen beheersen. Onderdeel van deze

risicoanalyse zijn uitgebreide gesprekken met bestuursleden (in tweetallen). Hierin worden de risicocategorieën uitgebreid doorgenomen en wordt gebrainstormd over mogelijk nog niet onderkende of nog niet voldoende onderkende risico's. Dit verhoogt het bewustzijn van risico's en draagt bij aan gericht risicomanagement. In 2024 is naast de reguliere risico's ook aandacht besteed aan de risico's die samenhangen met de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel.

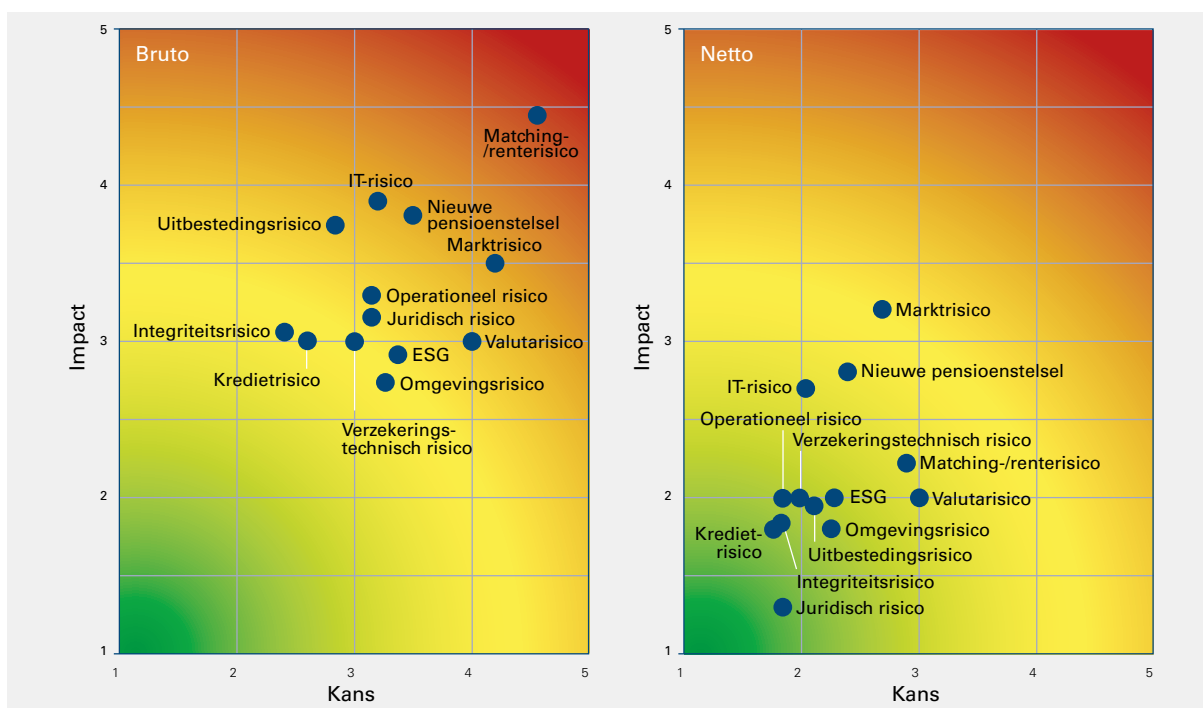
De kwantificering van de belangrijkste financiële risico's is terug te vinden in de solvabiliteitstoets (S toets) die is opgenomen aan het einde van deze paragraaf en in de risicoparagraaf van de jaarrekening.

De belangrijkste risico's na implementatie van de beheersmaatregelen (nettorisico's) zijn het marktrisico en het matching-/renterisico. De ingeschatte bruto- en nettorisico's zijn niet vergelijkbaar met de uitkomsten van voorgaand jaar.

Risicocategorieën

In onderstaande bollengrafieken is af te lezen hoe de brutorisico's en de nettorisico's (de risico's nadat de beheersmaatregelen zijn toegepast) in 2023 zijn ingeschat. De ESG-risico's zijn begin 2024 verder uitgewerkt en worden later dat jaar geëvalueerd met het Bestuur. In onderstaande figuur zijn de ESG-risico's gelijk aan die van 2022.

Het resultaat van de Risk SelfAssessment in 2023

Vervolgens is per risicocategorie een beschrijving gegeven van het risico, de getroffen beheersmaatregelen en de eventuele ontwikkelingen in het boekjaar.

In 2023 zijn 24 specifieke risico's geïdentificeerd die betrekking hebben op het nieuwe pensioenstelsel (NPS). Deze risico's en de beheersmaatregelen zijn allemaal

uitvoerig behandeld in de gesprekken met de bestuursleden en vervolgens in de ARC en met het hele Bestuur. De NPS-risico's worden elk kwartaal geëvalueerd en opgenomen in de kwartaal risicorapportage.

Het overall bruto- en nettorisico van deze 24 NPS-risico's zijn opgenomen in de onderstaande bollengrafiek.

Matching-/renterisico

Het matching-/renterisico ontstaat als de beleggingen en de verplichtingen niet volledig gematcht zijn. Het belangrijkste

geïdentificeerde matching-/renterisico is het renterisico.

Renterisico

Het renterisico vormt een belangrijk risico voor de financiële positie van het Fonds en ontstaat als er een 'mismatch' is tussen de rentegevoeligheid van de beleggingen en die van de pensioenverplichtingen. Een deel van de door rente veroorzaakte verandering van de verplichtingen wordt afgedekt door financiële producten die een vergelijkbare rentegevoeligheid hebben als de verplichtingen. De mate waarin de rente-effecten worden afgedekt, wordt bepaald door een dynamische rentestaffel. In deze staffel is bepaald dat een lager niveau van de 30-jaars swaprente leidt tot een lagere afdekking en vice versa.

Onderdeel van het renteafdekkingsbeleid is dat bij een dekkingsgraad onder de 104,1%, de renteafdekking niet verder verlaagd mag worden. Voor de staffel geldt tevens het 'volg tenzij'-principe. Dit houdt in dat als er zwaarwegende argumenten zijn om de rentehedgestaffel niet te volgen, dan vindt er geen aanpassing plaats.

Het laagste afdekkingsniveau van de rentestaffel bedraagt 40% (van de swap-curve)

en de maximale afdekking (100%) wordt bereikt bij een 30-jaars swaprente van 3,5%.

Het Bestuur heeft in 2022 besloten om de bovenkant van de rentestaffel te beperken tot 70%. De reden hiervoor is tweeledig. Ten eerste biedt een imperfecte renteafdekking bescherming tegen inflatieschokken. Gegeven de inflatierisico's vond het Bestuur het verstandig de maximale renteafdekking te beperken tot 70%. Een tweede overweging was het nieuwe pensioencontract. Het is de verwachting dat bij het gebruik van LifeCycle Mixen de renteafdekking voor het collectief niet hoger zal zijn dan 70%. Met het oog op het verwachte invaren in het nieuwe stelsel in 2026 acht het Bestuur het niet verstandig om nu de renteafdekking hoger vast te stellen. Voorheen liep de rentestaffel tot 100%. Door de gestegen rente in 2022 is het afdekkingspercentage in stappen verhoogd naar 70% per eind 2022. Dat betekent dat de bandbreedte van de rentestaffel tussen de 40% en 70% komt.

Risico	Risicogrens/beleid	Beheersmaatregelen 31 december 2024	Monitoring
Renterisico	Het renterisico wordt gedeeltelijk afgedekt op basis van een dynamische rentehedgestaffel. Vanaf maart 2024 is deze staffel tijdelijk buiten werking gesteld en bedroeg de renteafdekking 80% van de verplichtingen.	De renteafdekking is ingeregeld middels staats- en SSA-obligaties, bedrijfs-obligaties, hypotheek- en rentederivaten	De custodian monitort de hoogte van de rentehedge

Voor het afdekken van de rente-effecten maakt het Pensioenfonds gebruik van de rentekarakteristieken die aanwezig zijn in het mandaat van renteswaps, het mandaat van de langlopende Europese

staatsobligaties en door de EU gegarandeerde obligaties, het hypotheekmandaat en de twee mandaten van de Europese bedrijfsobligaties.

Valutarisico

Een deel van het vermogen van het Pensioenfonds is belegd in vreemde valuta. Hierdoor loopt het Pensioenfonds een valutarisico door het meer of minder worden van deze valuta's ten opzichte van de euro.

Het beleid van het Fonds is om het valutarisico voor ongeveer 50% af te dekken. Dit is praktisch ingevuld door van de liquide beleggingen de belangrijkste valutaposities, zijnde de Amerikaanse dollar, Japanse yen en het Britse pond, voor 100% af te dekken. Onder de liquide beleggingen vallen de beursgenoteerde aandelen- en obligatieportefeuilles. Het valutarisico in de overige valuta's en in de illiquide portefeuille worden niet afgedekt.

Het totale aan vreemde valuta bedroeg eind 2023 € 1.525 miljoen. Dit is 40,4% van het totale vermogen. Hiervan was 50,3% afgedekt, hetgeen vrijwel gelijk is aan de streefwaarde. Na afdekking resteert een positie van ongedekte vreemde valuta van € 766 miljoen. Dit komt overeen met 20,3% van het totaal belegd vermogen en bestaat uit ongedekte posities van met name de Amerikaanse dollar in private equity en vastgoed en de valuta's van aandelen en obligaties in Emerging Markets. Hiermee is het Pensioenfonds vlak bij het niveau van 20% gebleven zoals die in de beheersmaatregel is vastgesteld voor het resterende valutarisico.

Risico	Risicogrens/beleid	Beheersmaatregelen 31 december 2024	Monitoring
Valutarisico	Het beleid van het Pensioenfonds is om circa 50% van het aanwezige valutarisico in de portefeuille af te dekken	100% van de Amerikaanse dollar positie in de liquide portefeuille wordt afgedekt met valutatermijntransacties	Per kwartaal wordt gemonitord of de afdekking van het valutarisico gedurende het kwartaal effectief heeft plaatsgevonden

Marktrisico

Risico	Risicogrens/beleid	Beheersmaatregelen 31 december 2024	Monitoring
Risico zakelijke waarden (bestaat uit aandelen, vastgoed en private equity)	De strategische beleggingsmix en de daarbij gedefinieerde bandbreedtes	De allocatie zakelijke waarden bedraagt 42,6% en daarmee is deze binnen de gestelde bandbreedtes	De strategische bandbreedtes worden door de custodian op dagbasis gemonitord
Liquiditeitsrisico	Aanhouden van voldoende cash om te voldoen aan kortetermijnverplichtingen zoals collateral en pensioenuitkeringen. 1% van het belegd vermogen aanhouden in cash, om vier maanden pensioenuitkeringen te kunnen betalen	Het bestuursbureau stelt maandelijks een cashflowprognose op om de hoogte van de liquide beleggingen te monitoren om vier maanden pensioenuitkeringen te kunnen betalen. Er zijn voldoende liquide beleggingen aanwezig, dan wel op korte termijn liquide te maken	Monitoring door bestuursbureau en fiduciair beheerder

Risico	Risicogrens/beleid	Beheersmaatregelen 31 december 2024	Monitoring
Concentratierisico	In de portefeuille dienen geen materiële concentratierisico's en voldoende tegenpartijen voor derivaten aanwezig te zijn	Voldoende spreiding in de aard en kenmerken van beleggingen en/of tegenpartijen worden afgedwongen door de SNP en NP en indien nodig door beleggingsrichtlijnen met individuele managers	Het bestuursbureau monitort dat met voldoende verschillende tegenpartijen wordt gehandeld ten aanzien van het collateral

Dit is het risico dat het Pensioenfonds verlies leidt door bewegingen in de financiële markten. De belangrijkste geïdentificeerde

marktrisico's zijn het zakelijke waardenrisico, het liquiditeitsrisico en het concentratierisico.

Liquiditeitsrisico

Er is een risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen. Liquide middelen kunnen nodig zijn als de pensioenuitkeringen de inkomsten aan pensioenpremie overstijgen. Vandaar dat het Bestuur, bij de vaststelling van de jaarlijkse normportefeuille, ervoor zorgt dat het overgrote deel van het vermogen belegd wordt in instrumenten die snel, en tegen een aanvaardbare prijs, liquide gemaakt kunnen worden. Dit betreft vooral beursgenoteerde aandelen, obligaties en geldmarktfondsen.

Het overige deel, 26,6% van het vermogen, is eind 2023 belegd in illiquide beleggingscategorieën, zoals niet-beursgenoteerd vastgoed, private equity, direct lending en hypotheek. Dit percentage is lager ten opzichte van eind 2022 (ruim 28%), maar wel hoger dan het door het Bestuur vastgestelde maximum van 23%. Dit relatief hoge percentage wordt veroorzaakt door de private-equityportefeuille die relatief goed heeft gepresteerd in 2020, 2021 en 2022. Een andere oorzaak is de sterke stijging van de rente in 2022 waardoor de rentegevoelige onderdelen sterk in omvang zijn afgenomen. Hierdoor is met name de

relatieve bijdrage van private equity aan de hele portefeuille gestegen.

Het Bestuur heeft bewust voor deze illiquide categorieën gekozen omdat de verwachting is dat hiermee op de langere termijn een hoger rendement kan worden behaald. Daarnaast draagt het bij aan een goede risicospreiding.

Ook bij het gebruik van afgeleide producten (derivaten) kan een aanzienlijk liquiditeitsrisico worden gelopen. Bij de keuze voor deze afgeleide producten wordt het liquiditeitsrisico zwaar meegewogen. Posities worden afgedekt door het geven, dan wel het verkrijgen, van onderpand.

Om alles goed te kunnen monitoren, wordt periodiek door het bestuursbureau een liquiditeitsprognose opgesteld waarbij onder andere rekening wordt gehouden met de directe beleggingsopbrengsten en andere inkomsten zoals premies, en met uitgaven zoals de pensioenuitkeringen en inkomende en uitgaande waardeoverdrachten. Naast de liquiditeit voor derivaten wil het Bestuur voldoende cash beschikbaar hebben om de maandelijkse uitkeringen voor een periode van minimaal vier maanden te kunnen betalen.

Concentratierisico

Concentraties kunnen ertoe leiden dat het Fonds bij grote veranderingen in bijvoorbeeld de waardering of de financiële positie van een tegenpartij grote financiële gevolgen ondervindt. Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie in de beleggingsportefeuille in producten, regio's of landen en sectoren.

Naast concentraties in de beleggingsportefeuille, kan ook sprake zijn van concentraties in de verplichtingen en de uitvoering. Om concentratierisico's in de beleggingsportefeuille te beheersen, bepaalt het Bestuur de spreiding van de beleggingsportefeuille jaarlijks in een normportefeuille waarin de beleggingsmix, voorzien van bandbreedtes, wordt vastgelegd. Deze normportefeuille

is gebaseerd op het risicoprofiel van het Fonds en afgeleid uit de meest recente ALM-studie. Daarnaast streeft het Bestuur naar spreiding over voldoende tegenpartijen bij de handel in derivatentransacties. Op grond van een analyse heeft het Bestuur

geconcludeerd dat er geen sprake is van bijzondere concentraties in de beleggingsportefeuille. Er hoeft daarom ook geen buffer voor het concentratierisico te worden aangehouden.

Kredietrisico

Het kredietrisico betreft het risico dat partijen waarop het Pensioenfonds vorderingen heeft, hun verplichtingen niet nakomen. Daarom stelt het Bestuur limieten aan de kredietwaardigheid en dient een bewuste spreiding over toegestane tegenpartijen te worden aangehouden. Dit geldt voor alle vermogenscategorieën.

verlagen. Partijen hebben dan te maken met het kredietrisico van de CCP in plaats van dat van elkaar. Daarnaast is het doel van central clearing het verkleinen van de operationele rompslomp, evenals het vergroten van de transparantie en het standaardiseren van het beheerproces bij wanbetaling.

Voor derivaten die buiten de beurzen om worden verhandeld, zijn strikte eisen gesteld voor onder andere de kwaliteit van het onderpand, de frequentie van verrekening en het aantal tegenpartijen. Deze afspraken zijn niet nodig voor derivaten die centraal gecleard worden. In dat geval worden de transacties via een centrale tegenpartij (CCP) afgewikkeld. Het doel van central clearing is het bevorderen van de financiële stabiliteit door het tegenpartijrisico te

Als uitgangspunt bij beursgenoteerde beleggingen geldt dat in markten wordt belegd met betrouwbare clearing- en settlementsystemen om een mogelijk kredietrisico te vermijden.

Het Pensioenfonds beschikt over een derivatenhandboek waarin procedures en richtlijnen rond het gebruik van derivaten zijn vastgelegd. Het Pensioenfonds en de externe discretionaire vermogensbeheerders zijn gehouden deze richtlijnen te volgen.

Risico	Risicogrens/beleid	Beheersmaatregelen 31 december 2024	Monitoring
Kredietrisico	Het Fonds stelt limieten aan de kredietwaardigheid	De ratingafspraken zijn vastgelegd in de contracten met de vermogensbeheerders. Tegenpartijen in vastrentende waarden, derivaten, collateral en cash dienen minimaal een BBB-rating te hebben, uitzondering zijn beleggingen in direct lending die doorgaans geen ratings kennen	De custodian monitort op dagbasis de rating van de verschillende beleggingen

Uitbestedingsrisico

Het uitbestedingsrisico betreft het risico dat de continuïteit, integriteit en/of kwaliteit door de uitbestede werkzaamheden wordt geschaad. Het Fonds heeft een groot deel van zijn uitvoerende taken uitbesteed aan externe partijen, waaronder de pensioenuitvoering. Omdat het Pensioenfonds eindverantwoordelijk is voor de pensioenuitvoering, wordt de uitbesteding door het Bestuur periodiek getoetst. In dit kader heeft het

Bestuur de uitvoeringsorganisatie opdracht gegeven de te volgen procedures te documenteren en een incidentenregistratie te voeren. In kwartaalrapportages wordt het Bestuur geïnformeerd over de operationele activiteiten. Belangrijkste aandachtspunten hierbij zijn de continuïteit, de integriteit en de kwaliteit van de uitbestede werkzaamheden. Daarnaast wordt jaarlijks door het Bestuur getoetst of het Fonds voldoende 'in

control' is ten aanzien van de overige uitbestede processen. Deze beoordeling wordt door het bestuursbureau uitgevoerd aan de hand van dossieronderzoek, de afgesloten contracten, de servicelevel-agreements, de rapportages en besprekingen met de externe partijen. Getoetst is in hoeverre aan alle eisen is voldaan. Het gaat om eisen die zijn vastgelegd in de wet- en regelgeving, de Guidance uitbesteding pensioenfondsen van De Nederlandsche Bank (DNB), het door het Bestuur vastgestelde Bestuursbeleid Uitbesteding en de daarbij behorende checklist.

Voor 2023 is vastgesteld dat aan alle eisen wordt voldaan. Van de belangrijkste uitvoerders zijn de gecertificeerde ISAE 3402-rapporten ontvangen en beoordeeld. Hierbij is ook specifiek gekeken naar de processen met betrekking tot IT-risico's. Deze certificering waarborgt dat de administratieve processen in opzet, bestaan en werking voldoen aan de gestelde kwaliteitseisen. Voor de continue monitoring van het uitbestedingsrisico heeft het Bestuur meerdere beheersmaatregelen getroffen. Naast de integrale risicorapportage per kwartaal, worden de risico's rondom de uitbesteding van het vermogensbeheer gemonitord door de custodian en het bestuursbureau. De custodian controleert op dagbasis

of de afspraken met discretionaire vermogensbeheerders worden nagekomen overeenkomstig de beleggingsrichtlijnen. Hieronder vallen het verzoek om af te zien van investeringen in ondernemingen die in strijd handelen met de UN Global Compact Principles, gesanctioneerde landen en de bij wet verboden clustermunitebedrijven. Ook worden bedrijven die actief zijn in de tabakssector en thermische kolen uitgesloten, zowel de producenten als de retailers. In 2022 heeft het Pensioenfonds besloten om in separate mandaten af te zien van de belegging in die bedrijven die meer dan 5% van hun omzet genereren met teerzanden, schalie-energie en arctic drilling. Een uitzondering op het controlemodel op dagbasis door de custodian zijn de afspraken met betrekking tot de valutahedge. Deze vinden plaats op maandbasis.

Voor de monitoring van het uitbestedingsrisico rondom de pensioenuitvoering is een controlemodel vastgesteld waarin de door het bestuursbureau uit te voeren controles met de uitvoerder zijn afgestemd. De controles rondom de pensioenuitvoering bestaan uit doorlopende controles, periodieke controles op bijvoorbeeld de uitkeringen en de premienota's en een jaarlijkse audit. Met deze controles wordt ernaar gestreefd een goed beeld te krijgen van de processen en interne controles bij de pensioenuitvoerder.

Risico	Risicogrens/beleid	Beheersmaatregelen 31 december 2024	Monitoring
Uitbestedingsrisico	Het Fonds heeft een beleid uitbesteding.	Contracten en service level agreements met uitvoerder en vermogensbeheerders. De SLA-rapportages en ISEA-rapportages worden beoordeeld	Het bestuursbureau monitort de uitvoeringsorganisaties door het uitvoeren van controles en eventuele audits. Daarnaast worden jaarlijks de uitbestedingsrisico's integraal beoordeeld

Operationeel risico

Als operationele risico's zijn onder andere benoemd: het risico van een onjuiste afwikkeling van transacties, de vertrouwelijkheid van gegevens, het verloren gaan van informatie, de kwaliteit van de medewerkers en de kwaliteit van de managementinformatie. Deze risico's worden door het Fonds beheerst door het stellen van hoge kwaliteitseisen aan de medewerkers en de organisaties die bij de uitvoering zijn betrokken. Het bestuursbureau monitort de kwaliteit

van de uitbestede werkzaamheden en ontvangen rapportages en treedt met deze organisaties in overleg om, waar mogelijk, de kwaliteit te verbeteren. Op grond van een analyse heeft het Bestuur geconcludeerd dat er geen sprake is van belangrijke resterende operationele risico's, waardoor bij de berekening van het vereist eigen vermogen geen buffer voor het operationeel risico wordt aangehouden.

Risico	Risicogrens/beleid	Beheersmaatregelen 31 december 2024	Monitoring
Operationeel risico	Het Fonds dient geen materieel operationeel risico te lopen	Er zijn diverse beheersmaatregelen getroffen, waaronder het beoordelen van ontvangen Rapportages Niet-Financiële risico's. Eventuele financiële schade wordt, indien mogelijk, verhaald bij de uitbestedingspartijen	Het bestuursbureau monitort de uitvoeringsorganisaties door het uitvoeren van controles

Juridisch risico

Het risico op aansprakelijkheid, de complexiteit van contracten en de wijzigingen in wet- en regelgeving zijn als belangrijkste juridische risico's geïdentificeerd. De af te sluiten contracten, inclusief de aansprakelijkheidsclausules, worden intern juridisch getoetst. Indien nodig, bijvoorbeeld bij contracten waarop het buitenlands recht van toepassing is, wordt er externe juridische

expertise ingehuurd. Ten aanzien van de wijzigingen in wet- en regelgeving wordt er door het bestuursbureau en een externe jurist periodiek nagegaan of het Fonds nog compliant is met alle wet- en regelgeving. Eind 2023 heeft het Fonds een toets uitgevoerd, waaruit ook geen bijzonderheden zijn gekomen.

Risico	Risicogrens/beleid	Beheersmaatregelen 31 december 2024	Monitoring
Juridisch risico	Het Fonds dient geen materieel juridisch risico te lopen	Beschikbaarheid van juridische expertise, waarbij indien nodig externe juridische expertise wordt ingehuurd	De monitoring op juridische risico's vindt ad hoc plaats wanneer van toepassing

Integriteitsrisico

Het integriteitsrisico is het risico dat de integriteit van het Fonds wordt beïnvloed als gevolg van niet integere of onethische gedragingen van de organisatie, de medewerkers of de leiding van het Pensioenfonds. Het Bestuur hecht veel waarde aan het positief beïnvloeden van de cultuur, het gedrag en de motivatie van de medewerkers. Om dit te waarborgen heeft het Bestuur de volgende procedures vastgesteld:

- Integriteitsbeleid
- Compliance Program
- Gedragscode
- Klokkenluidervergelying
- Incidentenregeling en Regeling operationele voorvallen
- Privacybeleid

Deze procedures gelden als gedragslijn voor integer en ethisch gedrag van het Pensioenfonds en de betrokken medewerkers.

Voor de jaarlijkse toetsing op de naleving hiervan heeft het Bestuur een externe en interne compliance officer. In het verslagjaar zijn geen overtredingen vastgesteld. De nevenfuncties van de bestuursleden zijn opgenomen in bijlage 3.

Bij de procedures van het Pensioenfonds is rekening gehouden met eventuele aanpassingen in de regelgeving, de Code Pensioenfonds en het geactualiseerde Model Gedragscode van de Pensioenfederatie. Ook bestuursleden worden aangemerkt als insiders. Een insider dient twee keer per jaar aan de externe compliance officer een opgave te verstrekken van alle beleggingstransacties van de afgelopen periode. Beleggingen in fondsen hoeven niet te worden opgegeven.

Naast deze procedures voert het Pensioenfonds periodiek een volledige Systematische Integriteitsrisicoanalyse (SIRA) uit, waarbij ook gekeken wordt naar de integriteit bij uitbestedingspartijen. De SIRA is in 2023 geactualiseerd. In de wettelijk verplichte SIRA worden zo objectief mogelijk de integriteitsrisico's beoordeeld. Hierbij wordt per risico gekeken wat de kans is dat het risico optreedt, wat de mogelijk financiële gevolgen zijn en wat de impact op reputatie is. Door middel van scenario's wordt uitgebreid stilgestaan bij mogelijke risico's rondom integriteit en belangenverstrengeling. Uit deze SIRA zijn geen scenario's naar voren gekomen waarbij het risico lager is dan de risicobereidheid van het Bestuur bij de betreffende scenario's. Er zijn geen aanvullende beheersmaatregelen nodig.

Wel zijn er in 2023 twee incidenten geweest. Zo is het deelnemersbestand door AZL niet volledig getoetst tegen Nationale Sanctielijst Terrorisme (NST) en VN-sanctielijsten. Hiervan is melding gemaakt bij de toezichthouders AFM en DNB. Daarnaast was er een URM-incident bij de berekening van de aanvullende pensioenregeling niet gerekend. Er was niet met de juiste kapitaalprognoses en verwachte kapitaalstand gerekend op de pensioenoverzichten van 2021, 2022 en 2023. Beide incidenten zijn adequaat opgelost en de werkprocessen zijn aangepast om herhaling te voorkomen. Verder is een aantal operationele voorvallen gemeld bij de interne compliance officer. Daar waar nodig zijn ook acties genomen om herhaling in de toekomst te voorkomen.

Risico	Risicogrens/beleid	Beheersmaatregelen 31 december 2024	Monitoring
Integriteitsrisico	Het Fonds dient geen materieel integriteitsrisico te lopen. Hiervoor is beleid opgesteld	Regelmatig onder de aandacht brengen van het integriteitsbeleid	De compliance officer monitort de naleving van de Gedragscode door het jaarlijks opvragen van Nalevingsverklaringen bij alle verbonden personen en het opvragen van nevenfuncties, relatiegeschenken, privé-beleggingstransacties bij de insiders

Verzekeringstechnisch risico

De belangrijkste verzekeringstechnische of actuariële risico's zijn de risico's van langlevens, overlijden en arbeidsongeschiktheid en het indexatierisico:

- Het langlevensrisico is het belangrijkste verzekeringstechnische risico. Het langlevensrisico is het risico dat deelnemers langer leven dan gemiddeld verondersteld wordt bij de bepaling van de voorziening pensioenverplichtingen. Het Bestuur houdt hier rekening mee door de pensioenverplichting te berekenen op basis van de actuele prognosetafels van het Actuarieel Genootschap (AG 2022) en een correctiefactor daarop toe te passen. Door toepassing van deze actuele informatie over overlevingskansen wordt het langlevensrisico voor het Pensioenfonds gemitigeerd.
- Het overlijdensrisico (ook wel kortlevenrisico) betekent dat het Pensioenfonds, in geval van overlijden, mogelijk

een partner- en wezenpensioen moet toekennen waarvoor door het Pensioenfonds geen of onvoldoende voorzieningen zijn getroffen. Dit risico wordt uitgedrukt in risicokapitalen.

- Het arbeidsongeschiktheidsrisico betreft het risico dat het Pensioenfonds voorzieningen moet treffen voor premievrijstelling bij invaliditeit en het toekennen van een arbeidsongeschiktheidspensioen. Voor dit risico wordt jaarlijks een risicopremie in rekening gebracht dat het arbeidsongeschiktheidsrisico dekt. Het verschil tussen de risicopremie en het resultaat op grond van de mutaties, wordt verwerkt via het resultaat.
- Het indexatierisico omvat het risico dat de ambitie van het Bestuur om indexaties op pensioen toe te kennen onvoldoende kan worden gerealiseerd. Uitdrukkelijk geldt dat indexatieverlening voorwaardelijk is. Als maatstaf voor de

indexatieverlening geldt de consumentenprijsindex afgeleid met als peildatum 1 oktober. Bij een dekings- of een reservetekort wordt het indexatierisico beperkt door verlaging of het niet toekennen van de indexaties op grond van

de wettelijke toereikendheidstoets. Het Bestuur heeft in 2023 de volledige inflatie van 16,93% van 2022 kunnen toekennen. De inflatie in oktober 2023 bedroeg -2,0%. Hierdoor is in 2024 geen indexatie toegekend.

Risico	Risicogrens/beleid	Beheersmaatregelen 31 december 2024	Monitoring
Verzekeringstechnisch risico	Minimaliseren van het lang- en kortlevenrisico alsmede het risico van arbeidsongeschiktheid	Het Fonds past de meest actuele informatie over overlevingskansen en AO-kansen toe bij het bepalen van de voorziening. Prognosetafel AG 2024 met startjaar 2025 is eind 2024 toegepast. Ook de ervaringssterfte is eind 2024 geactualiseerd. Voor de kostenopslag wordt een percentage van 2,7% gehanteerd	Voor de monitoring van het verzekeringstechnisch risico wordt gebruikgemaakt van een adviserend actuaaris

IT-risico

Er is een risico dat de uitvoerende werkzaamheden stagneren door calamiteiten, dan wel door uitval van personeel en apparatuur. Om de continuïteit van de uitvoeringsorganisatie te waarborgen, heeft het Bestuur voor de eigen automatisering een calamiteitenplan opgesteld. De uitvoering van het vermogensbeheer en de pensioenuitvoering zijn uitbesteed aan externe partijen. Deze externe partijen beschikken over adequate maatregelen rondom de beschikbaarheid en continuïteit van de automatisering die onderdeel zijn van hun ISAE 3402-verklaring. De externe partij voor de pensioenuitvoering werkt gedurende het hele jaar door volgens een Disaster Recovery Plan dat door een externe partij wordt getest. Het Fonds krijgt periodiek inzage in de testresultaten.

Het Pensioenfonds heeft een IT-beleid voor externe partijen opgesteld. Met de belangrijkste externe partijen is het Pensioenfonds in overleg getreden om vast te stellen of zij kunnen voldoen aan de eisen uit het IT- en informatiebeveiligingsbeleid van het Pensioenfonds, betreffende de IT-uitgangspunten, de IT-uitvoering en de monitoring daarvan. Er is voor gekozen om het IT-beleid, conform aanbeveling van de Pensioenfederatie, op te stellen vanuit de 5 A's. De vijf beleidscomponenten zijn: Awareness (bewustzijn), Availability (beschikbaarheid), Access (toegang), Accuracy (betrouwbaarheid) en Agility (aanpasbaarheid). Jaarlijks wordt het IT-beleid van de externe partijen gemonitord aan de hand van de ontvangen rapportages over het IT-beleid van de partijen.

Risico	Risicogrens/beleid	Beheersmaatregelen 31 december 2024	Monitoring
ICT-risico	Het Fonds dient geen materieel ICT-risico te lopen	Het Fonds beschikt over een ICT- en informatiebeveiligingsbeleid dat ook van toepassing is op uitbestedingspartijen	Het ICT-risico bij de uitvoeringsorganisaties wordt gemonitord door het opvragen van de ISAE-beschrijving. Bij eventuele beperkingen in de ISAE wordt de opvolging hiervan specifiek gemonitord

In 2023 heeft het Fonds het IT-beleid voor het eigen bureau geactualiseerd en aangescherpt. Datamanagementbeleid heeft daarbij een belangrijke plek vanwege de primaire focus op datakwaliteit. Ook is een afzonderlijke IT-Risicoanalyse voor het Fonds opgesteld, die toegevoegd is als aparte set

aan de Risicoanalyse van het Fonds. Met deze aanpassingen en aanvullingen voor het IT-beleid van het eigen bureau voldoen de beheersmaatregelen van Pensioenfonds TNO aan het gewenste volwassenheidsniveau van De Nederlandsche Bank.

Omgevingsrisico

Als belangrijkste omgevingsrisico's zijn benoemd: de governance van het Fonds, de mate van onafhankelijkheid, reputatierisico

van de sector en de betrokkenheid van de sponsor.

Risico	Risicogrens/beleid	Beheersmaatregelen 31 december 2024	Monitoring
Omgevingsrisico	Het Fonds dient geen materieel omgevingsrisico te lopen	Divers	Divers

ESG-risico

In 2021 is ESG-risico als afzonderlijke risicocategorie toegevoegd bestaande uit klimaatrisico's en overige ESG-risico's. In 2024 worden deze risico's in meer

subcategorieën onderverdeeld en wordt hierop een afzonderlijke Risk SelfAssessment uitgevoerd.

Risico	Risicogrens/beleid	Beheersmaatregelen 31 december 2024	Monitoring
ESG-risico	Het Fonds dient eventuele materiële en reputatieschade als gevolg van ESG- en klimaatrisico's te beperken	ESG-beleidsplan	De projectplannen worden gemonitord

Vereist eigen vermogen voor risico Pensioenfonds

Solvabiliteitsrisico

Het Bestuur heeft de zorg voor het nakomen van de pensioentoezeggingen. Het belangrijkste risico voor het Pensioenfonds is dat er onvoldoende vermogen aanwezig is om op de korte en lange termijn aan de verplichtingen te kunnen voldoen. Dit risico wordt het solvabiliteitsrisico genoemd.

Het Bestuur volgt de ontwikkeling van de solvabiliteit nauwlettend. Maandelijks is aan het Bestuur gerapporteerd over de hoogte van de dekkingsgraad en ieder kwartaal analyseerde een adviesbureau hoe het solvabiliteitsrisico zich ontwikkelt met betrekking tot de kans op een dekkings- en reservetekort. Om het solvabiliteitsrisico te beheersen, moet het

Pensioenfonds kapitaalbuffers aanhouden. De omvang van deze buffers wordt vastgesteld met de door De Nederlandsche Bank voorgeschreven solvabiliteitstoets (S toets). Deze toets is een wiskundig bewerkte som van de risico's en levert een percentage op dat moet worden opgeteld bij een dekkingsgraad van 100%. Hoe groter de risico's die een pensioenfonds loopt, des te groter het vereist eigen vermogen. Diversificatie tussen de verschillende risico's onderling leidt vervolgens tot een reductie van het vereist eigen vermogen.

Bij de berekening van het vereist eigen vermogen van het Pensioenfonds wordt rekening gehouden met onderstaande

risicofactoren in de beleggingsportefeuille. De buffers zijn berekend op basis van de standaardmethode waarbij is uitgegaan van de normportefeuille voor 2024 in de evenwichtssituatie. De liquiditeits- (S7), concentratie- (S8) en operationele risico's (S9) zijn buiten beschouwing gelaten, evenals het actieve risico (S10).

De effecten S1 t/m S6 zijn gecombineerd aan de hand van een formule waarin rekening is gehouden met de correlatie tussen sommige risicocategorieën. Het totaal is daarom gecorrigeerd met een diversificatie-effect.

Het vereist eigen vermogen ofwel de risico-opslag voor het Pensioenfonds is eind 2024 uitgekomen op € 651,6 miljoen

(2023: € 657,6 miljoen). Dit komt overeen met 19,4% van de voorziening pensioenverplichtingen voor risico Pensioenfonds en deelnemers. Dat betekent dat de vereiste dekkinggraad eind 2024 119,4% bedraagt.

Naast de vaststelling van het vereist eigen vermogen, geldt een minimaal vereist eigen vermogen van 4,1% voor algemene risico's. Dat minimaal vereist eigen vermogen is eind 2024 uitgekomen op € 139,1 miljoen. De minimaal vereiste dekkinggraad is gelijk aan de voorziening pensioenverplichtingen, verhoogd met het minimaal vereist eigen vermogen en bedraagt daarom 104,2%. In 2023 was dat € 132,7 miljoen en 104,1%.

Overzicht van de verschillende solvabiliteitsrisico's van 2024 en 2023

Risico (in duizenden euro's)	2024	2024	2023	2023
		%		%
S1. Rente	62.200	1,9%	95.774	3,1%
S2. Aandelen	461.540	14,2%	446.689	14,3%
S3. Valuta	150.787	4,6%	146.044	4,7%
S4. Grondstoffen	0	0,0%	0	0,0%
S5. Krediet	209.889	6,5%	215.890	6,9%
S6. Verzekeringstechnisch	96.464	3,0%	85.925	2,8%
Diversificatie-effect	-330.291	-10,2%	-333.644	-10,7%
Totale risico-opslag	650.589	20,0%	656.678	21,1%
Effect toerekenen naar totale vereiste dekkinggraad	984	-0,6%	954	-0,6%
Totale risico-opslag	651.573	19,4%	657.632	20,5%

Vereist eigen vermogen voor risico deelnemer

De Nederlandsche Bank eist van pensioenfondsen dat zij, naast de risico-opslag voor het vermogen voor rekening pensioenfonds, een buffer aanhouden voor het vermogen voor risico deelnemers. Dit buffervereiste is vastgesteld op 1%.

Eind 2024 bedroeg het vermogen in het kader van de regeling Extra Pensioen, Netto Pensioen en TOP in totaal € 98,4 miljoen. De middelloonregeling voor risico van het Pensioenfonds, gecombineerd met de regeling voor risico deelnemers, geeft een vereist eigen vermogen van 19,4%.

Berekening van overschot/tekort in 2024 en 2023

Vaststelling overschot/tekort (in miljoenen euro's)	2024	2023
Vereist eigen vermogen (vereiste buffer)	€ 651,6	€ 657,6
Voorziening pensioenverplichtingen	€ 3.252,3	€ 3.118,7
Vereist pensioenvermogen	€ 3.903,9	€ 3.776,3
Aanwezig pensioenvermogen (Totaal activa +/- schulden)	€ 4.061,2	€ 3.765,2
Overschot c.q. tekort	€ 157,4	- € 11,1

“We komen met ons gezin in de fase dat de oudste gaat studeren en uitvliegt. Dat geeft ruimte op alle fronten. Als je met pensioen bent heb je ook ruimte om leuke dingen te doen en te genieten van extra vrijheid.”

Serge Moesman, Life & Pension, maart 2024, ‘Van voetbal tot pensioen’

Vermogensbeheer

Het hoofddoel van het Pensioenfonds is het realiseren van de ambitie tegen een acceptabel risico voor de (gewezen) deelnemers, pensioengerechtigden en aangesloten werkgevers. Hiervoor dient een voldoende reëel langetermijnrendement op het belegd vermogen te worden behaald, waarbij bovendien rekening wordt gehouden met maatschappelijk verantwoord beleggen. Hiervoor is een ESG-beleid ontwikkeld gebaseerd op de overtuiging dat rekening houden met maatschappelijke normen en waarden bijdraagt aan zowel een duurzame samenleving als een stabiel en adequaat rendement op de lange termijn. In deze paragraaf wordt het vermogensbeheer van het Fonds beschreven met daarbij de ontwikkelingen van 2024.

Beleggingsbeleid

Bij de totstandkoming van het beleggingsbeleid streeft het Bestuur van het Pensioenfonds naar een goede balans tussen risico, rendement en kosten. Hierbij wordt rekening gehouden met de opbouw van het deelnemersbestand, de vereiste solvabiliteit en de wenselijkheid van stabiele premies. De verhouding tussen kosten, rendement en risico is voor het Bestuur een belangrijk punt wat ieder jaar aandacht krijgt.

In deze paragraaf over vermogensbeheer wordt aandacht besteed aan een aantal belangrijke aandachtspunten rondom het beleggingsbeleid. Dit betreft de beleggingsbeginselen, de normportefeuille 2024, de behaalde rendementen en een toelichting op de belangrijkste beleggingscategorieën. Aansluitend volgt een paragraaf met informatie over duurzaamheid, waarbij wordt ingegaan in op het maatschappelijk verantwoord beleggingsbeleid van het Fonds, de in 2024 bereikte resultaten op ESG-gebied, een overzicht per beleggingscategorie en de verplichtingen rondom SFDR.

Beleggingsbeginselen

Het Pensioenfonds gaat in het beleggingsbeleid uit van randvoorwaarden die vastliggen in de 'Verklaring inzake de beleggingsbeginselen'. Onderdeel hiervan zijn de 'Investment Beliefs'. Dit zijn uitgangspunten waarop het beleggingsbeleid is gebaseerd. Jaarlijks worden, indien nodig, de beleggingsbeginselen geactualiseerd. Het doel van een periodieke evaluatie is om de overtuigingen te toetsen op compleetheid, actualiteit en praktische toepassing.

In de 'Verklaring inzake de beleggingsbeginselen' zijn ook de klimaatovertuigingen van het Pensioenfonds opgenomen. Deze vormen het vertrekpunt voor het klimaatbeleid dat het Pensioenfonds hanteert.

Normportefeuille en risico-inventarisatie

Het Bestuur stelt elk jaar het risicokader en de normportefeuille vast. Het Bestuur heeft geen aanleiding gezien om de risicohouding in 2024 te wijzigen ten opzichte van 2023.

De tabel op de volgende pagina bevat de wegingen van de afzonderlijke beleggingscategorieën voor de normportefeuille 2024 met ingangsdatum 28 februari 2024. Voor vergelijkingsdoeleinden zijn tevens die van 2023 toegevoegd. De wegingspercentages van de normportefeuille wijken echter in de regel af van die van de werkelijke portefeuille als gevolg van marktbevingen.

Sinds 1 februari 2018 wordt het liquide deel van de normportefeuille op jaarbasis geherbalanceerd. Een studie heeft namelijk uitgewezen dat dit beter en goedkoper is dan te herbalanceren op kwartaalbasis. Herbalancering houdt in dat het vermogen wordt herverdeeld naar de initiële wegingspercentages van de normportefeuille ter voorkoming van het risico dat de actuele wegingen structureel afwijken van de normwedingen. De normportefeuille van het Pensioenfonds voorziet daarnaast ook nog in de mogelijkheid van tactisch beleid. Daarbij kunnen op basis van vooraf vastgestelde bandbreedtes verschuivingen tussen de beleggingscategorieën aan worden gebracht. Dit wordt in beginsel alleen toegepast om risico's te reduceren en een dergelijk besluit moet altijd de goedkeuring krijgen van het Bestuur. Op basis van de normportefeuille is het beleggingsplan in 2024 aangepast. Het beleid ten aanzien van tactische asset-allocatie is niet gewijzigd. In het beleid met betrekking tot de valutaafdekking heeft in 2024 wel een wijziging plaatsgevonden. Na overleg met de strategisch adviseur BlackRock is besloten om niet langer het Britse pond en de Japanse yen af te dekken binnen de liquide beleggingsportefeuille. Deze posities waren vrij beperkt qua omvang en de wijziging had geen effect op het totale rendement-risico profiel van de portefeuille. De wijziging heeft wel geresulteerd in een eenvoudigere en efficiëntere beheersing van het FX-overlay mandaat. Tevens is begin 2024 besloten om het niveau van de rentehedge tijdelijk te verhogen naar 80% tot het moment van

Overzicht wegenen afzonderlijke beleggingscategorieën voor normportefeuille 2024 en 2023

Normportefeuille 2024 versus 2023		2024	2023
Vastrentende waarden	55,9%		55,9%
Europese bedrijfsobligaties		21,0%	21,0%
Langlopende overheidsobligaties		11,9%	11,9%
Emerging markets debt		3,5%	3,5%
Direct Lending/Global High Yield (US en EU)		5,0%	5,0%
Woninghypotheken		7,0%	7,0%
Strategic Duration Overlay		7,5%	7,5%
Aandelen	24,5%		24,5%
Emerging markets		4,0%	4,6%
World		20,5%	19,9%
Private equity	12,5%		12,5%
Vastgoed	4,7%		4,7%
Liquiditeiten	2,4%		2,4%

Overzicht beleggingsportefeuille (exclusief regelingen voor risico deelnemer) ultimo 2024

Beleggingsportefeuille per categorie (bedragen in duizenden euro's)	Bedragen		In %	
	2024	2023	2024	2023
Vastgoed	187.472	182.851	4,6%	4,8%
Aandelen	1.042.769	956.807	25,6%	25,4%
Vastrentende waarden ⁸	2.265.515	2.153.663	55,7%	57,1%
Derivaten (per saldo)	-85.420	-114.774	-2,1%	-3,0%
Private equity	502.042	484.766	12,3%	12,8%
Liquide middelen	83.790	20.942	2,1%	0,6%
Overige vorderingen	92.253	119.333	2,3%	3,2%
Kortlopende schulden	-21.858	-30.974	-0,5%	-0,8%
Totaal	4.066.562	3.772.614	100%	100%

⁸ Dit is inclusief het deel van het vermogen dat belegd is in woninghypotheken. Dit deel bedraagt eind 2024 circa € 257 miljoen.

invaren naar het nieuwe pensioenstelsel. Dit draagt bij aan een reductie van het financieel risico rond de invaardatum.

Rendement

In 2024 is het nettorendement van de totale beleggingsportefeuille van het Fonds,

inclusief de overlaystructuren (rente- en valuta-afdekking), uitgekomen op afgerond 9,1%. In onderstaande tabel staat hoe het behaalde rendement is verdeeld over de verschillende beleggingscategorieën.

Overzicht van het behaalde rendement per categorie

Rendement Categorie	2024	2023
Vastgoed	5,1%	-0,8%
Aandelen	24,9%	18,6%
Vastrentende waarden	2,7%	8,7%
Private equity	13,5%	6,8%
Woninghypotheken	5,4%	3,9%
Gemiddeld rendement exclusief overlays	9,8%	10,2%
Bijdrage overlays (per saldo)	-0,7%	1,3%
Rendement inclusief overlays	9,1%	11,5%

Overzicht rendement afgelopen vijf jaar (exclusief regelingen voor risico deelnemer) versus benchmark

Rendement in %	2024	2023	2022	2021	2020	5-jaars gemiddelde
Pensioenfonds TNO	9,1%	11,5%	-19,1%	8,6%	8,8%	4,0%
Interne benchmark	8,9%	11,0%	-19,0%	8,9%	9,3%	4,1%

Vastgoed

De beleggingen in vastgoed bestaan uit beursgenoteerd en niet-beursgenoteerd vastgoed. Het Bestuur laat zich bij de invulling van de vastgoedportefeuille adviseren door Kempen Capital Management. Het relatieve vastgoedbelang is ultimo 2024 uitgekomen op afgerond 4,6% van het totaal belegd vermogen (exclusief de waarde van de overlaystructuren). Dit is 0,2 procentpunt lager dan de weging van ultimo 2023. Het rendement van de gehele vastgoedportefeuille is in 2024 uitgekomen op 5,1%.

Aandelen

De positie naar beursgenoteerde aandelen is eind 2024 uitgekomen op 25,6%. Het rendement bedroeg 24,9%. 2024 was wederom een goed beursjaar. Binnen de aandelenportefeuille werd het hoogste rendement behaald op ontwikkelde markten. Aandelen naar opkomende markten behaalden ook een hoog positief rendement als gevolg van een herstel in de Chinese

aandelenmarkt, maar kwamen lager uit dan ontwikkelde markten. In 2024 hebben zich geen wijzigingen voorgedaan in de aandelenportefeuille.

Vastrentende waarden (inclusief woninghypotheken)

De obligatieportefeuille bestaat uit verschillende componenten met ieder hun eigen risicoprofiel, looptijd, regionale focus en valutaexposure. In totaliteit bestond ultimo 2024 55,7% van de beleggingsportefeuille uit vastrentende waarden en is een rendement behaald van 2,7%. Het rendement van deze portefeuille is als volgt opgebouwd:

- Hoogwaardige langlopende Europese staatsobligaties rendeerden -3,8%.
- Europese bedrijfsobligaties hebben een rendement behaald van 5,3%.
- Obligaties in opkomende markten noteerden een rendement van 6,0%.
- De beleggingen in niet-beursgenoteerde Europese bedrijfsleningen, behaalden een resultaat van 8,9%.

- De beleggingen in Nederlandse woning-hypotheken hebben 2024 afgesloten met een rendement van 5,4%.

Private equity

Het Pensioenfonds belegt in private equity vanwege een aantal redenen. Ten eerste geeft het de mogelijkheid te investeren in innovaties die nog niet op de aandelenbeurs te vinden zijn, bijvoorbeeld innovaties op het gebied van deeptech en biotech. Ten tweede geeft het de mogelijkheid om te investeren in bedrijven met een bovengemiddelde groei. Ten derde biedt het de mogelijkheid om te investeren in specifieke impact thema's die het Pensioenfonds belangrijk vindt: gezondheid, innovatie en duurzaamheid. Tot slot biedt private equity het Pensioenfonds een prima rendement tegen een acceptabel risico. De doelstelling daarbij is 3% rendement boven het rendement van de beursgenoteerde beleggingen na aftrek van kosten en dat is afgelopen jaren steeds ruimschoots gehaald. Bij de uitvoering van het private-equitybeleid laat het Bestuur zich adviseren door het Private Equity Committee en Wilshire.

Het Bestuur heeft als strategisch doel gesteld de relatieve weging naar private equity uit te laten komen op 7,5%. In 2024 is de weging van de private-equityportefeuille echter wederom hoger uitgekomen. Dit is veroorzaakt door de sterke herwaarderingen van de private-equityportefeuille in de afgelopen jaren en meevallende rendementen in 2022 en 2023. Per saldo heeft private equity de afgelopen drie jaar geen negatieve rendementen behaald. Andere beleggingscategorieën noteerden veel grotere verliezen, waardoor het relatieve gewicht van de private-equityportefeuille fors hoger is uitgevallen. In 2024 is het gewicht van private equity uitgekomen op 12,3%. Daarmee is de bovengrens van de bandbreedte voor de private-equityportefeuille opnieuw overschreden. Met de gedachte dat deze overschrijding van tijdelijke aard is, heeft het Bestuur een 'waiver' afgegeven voor deze tijdelijke overschrijding. In de normportefeuille van 2025 zal ook rekening worden gehouden met deze hogere weging voor private equity. Om het risico van de portefeuille te beheersen, is het gewicht van de beursgenoteerde aandelenportefeuille in lijn gebracht met de weging van private equity. Hiervoor is het gewicht van beursgenoteerde aandelen in 2024 verlaagd met 2,5% om de overweging in

private equity te compenseren. In 2025 heeft dezelfde correctie plaatsgevonden bij een gelijkblijvend gewicht voor de private-equityportefeuille.

Renteafdekking

Medio 2015 is voor het eerst de dynamische rentehedgestaffel geïntroduceerd. Hierbij is de renteafdekking afhankelijk van de stand van de 30-jaars swaprente. Dit beleid bepaalt dat bij een hogere swaprente het afdekkingspercentage stijgt. Voor wat betreft de implementatie van de rentehedgestaffel geldt het 'pas toe tenzij'-principe. Alleen bij dwingende financieel-economische redenen (monetair beleid, waarderingen, de economische cyclus) mag van de staffel worden afgeweken. Verder is bepaald dat de renteafdekking niet mag worden verlaagd als de actuele dekkingsgraad minder dan 104,2% bedraagt (i.e. dekkingstekort).

Begin 2024 is het beleid rondom de rentestaffel tijdelijk aangepast met het oog op de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel per 1 juli 2026. Tot het moment van invaren zal een vaste renteafdekking worden gehanteerd van 80% ter bescherming van de invaardekkingsgraad. Dit is geen wijziging van de strategie omdat deze maatregel alleen tijdelijk van toepassing is tot aan het moment van invaren. Voor dit tijdelijke beleid geldt ook het 'pas toe tenzij'-principe waarbij de rentehedge van 80% wordt gehandhaafd als een vast afdekkingspercentage, tenzij er goede redenen zijn om hiervan af te wijken. De strategische rentestaffel wordt door deze wijziging niet meer gevolgd tot het moment van invaren, maar wordt nu gebruikt als een triggerniveau om stil te staan bij de ontwikkelingen in de markt en bij de vraag of de rentehedge van 80% dient te worden gehandhaafd of niet.

De tabel op de volgende pagina toont de huidige rentestaffel en de bijbehorende afdekkingsniveaus die nu worden toegepast als triggerniveaus. Het niveau van de rentehedge is het gehele jaar constant gelijk gebleven op 80% vanaf het moment van implementatie per eind februari 2024.

Nieuwe rentehedgestafel op basis van 30-jaars swaprente

Renteniveau	Hedge percentage (o.b.v. swapcurve)
2,0%	70%
1,5%	60%
1,0%	50%
0,5%	40%
0,0%	40%

“Pensioenfonds TNO zet zich al jaren in om impact te maken met de verduurzaming van de beleggingsportefeuille. Elk jaar worden daarin weer waardevolle stappen gezet. “De erkenning dat we daarin voorop lopen ten opzichte van andere pensioenfondsen met een vergelijkbare omvang, is iets waar we zeker trots op zijn,” vertelt Henco van Ommeren, voorzitter van de ESG-commissie.”

Nieuwsbericht, ‘Pensioenfonds TNO wint prijs voor verduurzamen beleggingen’,

29 november 2024

Duurzaamheid

In het verlengde van de paragraaf over vermogensbeheer wordt hier specifiek ingegaan op het maatschappelijk verantwoord beleggingsbeleid van het Fonds. Daarbij worden ook de bereikte resultaten van 2024 uitgelicht en er wordt stil gestaan bij de Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR), regelgeving gericht op de informatieverstrekking over het ESG-beleid aan de deelnemers van het Pensioenfonds

In deze paragraaf ligt de focus op het maatschappelijk beleggingsbeleid van de middelloonregeling en de impact daarvan. Dit staat los van het maatschappelijke beleggingsbeleid van de aanvullende regeling, die in beheer is bij Goldman Sachs. Hoe voor de aanvullende pensioenregeling (DC-regeling) wordt omgegaan met duurzaamheid is toegelicht in de paragraaf Regeling Extra Pensioen, Netto Pensioen en Tijdelijk Ouderdompensioen.

Maatschappelijk verantwoord beleggingsbeleid

De missie van Pensioenfonds TNO is het uitvoeren van de pensioenregeling op een correcte, evenwichtige, maatschappelijk verantwoorde en efficiënte wijze voor alle (gewezen) deelnemers, pensioengerechtigden en aangesloten werkgevers. Een helder en duidelijk maatschappelijk verantwoord beleggingsbeleid, waarin de maatschappelijke rol van het Fonds tot uitdrukking komt, is daarbij belangrijk.

In het maatschappelijk verantwoord beleggingsbeleid is omschreven in hoeverre rekening wordt gehouden met duurzaamheidsaspecten op het gebied van milieu, sociale verhoudingen en governance. Pensioenfondsen kunnen dit vormgeven door bijvoorbeeld bepaalde bedrijven of landen uit te sluiten, middels insluitingen of door te stemmen op aandeelhoudersvergaderingen. Een andere vorm van actief aandeelhouderschap is in dialoog te gaan met bedrijven. Op welke wijze het Pensioenfonds deze instrumenten inzet, wordt hieronder verder uitgelegd.

De overtuiging dat verantwoord beleggen bijdraagt aan de langetermijndoelstellingen van het Fonds, was al geborgd in de beleggingsstrategie van het Fonds en het meerjarenplan voor het ESG-beleid. Vanaf 2023 is het Pensioenfonds gaan werken met een

Strategisch ESG-beleid dat geldt voor de jaren 2023-2025.

Strategisch ESG-beleid

Voor 2023-2025 heeft het Fonds een strategisch ESG-beleidsplan opgesteld met drie thema's (veilige samenleving, gezonde samenleving en duurzame samenleving) en de volgende vijf doelen om bij te dragen aan de Sustainable Development Goals van de Verenigde Naties.

1. De hele beleggingsportefeuille moet voldoen aan de Global Compact Principles van de Verenigde Naties en de OESO-richtlijnen.
2. De beleggingsportefeuille moet uiterlijk in 2050 klimaatneutraal zijn.
3. De beleggingen moeten een positieve bijdrage leveren aan drie thema's: een veilige samenleving, een gezonde samenleving en een duurzame samenleving.
4. De beleggingsportefeuille moet een afspiegeling zijn van de voorkeuren van de (gewezen) deelnemers en de opvattingen van de samenleving over ESG-gereleerde thema's.
5. Bij beleggingen moet rekening gehouden worden met alle ESG-risico's die impact hebben op het langetermijnrisicoprofiel.

In de afzonderlijke jaarplannen van het strategisch ESG-beleid worden concrete acties geformuleerd. Zo is in 2024 het strategisch beleid opgesteld, het jaarplan geactualiseerd en de wet- en regelgeving voor ESG verder geïmplementeerd. Voor 2025 is een soortgelijk jaarplan opgesteld.

Het Pensioenfonds is transparant over het ESG-beleid en de behaalde resultaten. Naast de rapportage in deze paragraaf van het jaarverslag, worden op de website van het Pensioenfonds bij 'Nieuws' sinds 2024 duurzaamheidsrapportages op kwartaalbasis gedeeld van de uitvoering van het maatschappelijk verantwoord beleggingsbeleid met onder andere inzicht in de meest recente uitsluitingslijsten en het stewardshipbeleid. Verder staan op de site bij 'Documenten' de Beleggingsbeginselen en het meerjarenplan van het Strategisch ESG-beleidsplan.

Voortgang ESG-beleid 2024

Met het ESG-beleid heeft Pensioenfonds TNO zowel indirect als direct impact op de samenleving. Ongunstige effecten van beleggingen op maatschappij en milieu worden geremd doordat rekening gehouden wordt met duurzaamheidsaspecten op het gebied van milieu, sociale verhoudingen en governance. Dit zit met name bij het uitsluitingen- en engagementbeleid plus een beetje bij het stembeleid. Tegelijkertijd kijkt Pensioenfonds TNO hoe positieve impact gerealiseerd kan worden met ESG-beleid. Dit doet het Fonds onder andere met impactobligaties ofwel het financieren van duurzame activiteiten. Hieronder komen de verschillende speerpunten van het ESG-beleid in 2024 verder aan bod.

Criteria impactinvesteringen

Het Bestuur van het Pensioenfonds heeft in mei 2024 bepaald dat toekomstige impactinvesteringen moeten voldoen aan de volgende uitgangspunten:

- **Intentionaliteit:** de intentie om een positieve sociale of ecologische impact te genereren met investeringen.
- **Meetbaarheid:** de inzet om de sociale en ecologische prestaties en voortgang van onderliggende beleggingen te meten en te rapporteren, waarbij transparantie en verantwoording worden gegarandeerd.
- **Additionaliteit:** het positieve effect zou zonder de investering niet zijn opgetreden.
- **Investment return:** naast een impactrendement wordt ook een financieel rendement nagestreefd.

Tegelijkertijd dient voldaan te worden aan de voorwaarde dat de investeringen geen grote negatieve gevolgen ('do no significant harm') mogen hebben op andere milieu- en sociale doelstellingen.

Op dit moment zitten de impactinvesteringen bij private equity en bij staats- en bedrijfsobligaties.

Stembeleid

In 2024 is voor het eerst meegestemd op aandeelhoudersvergaderingen. Dit is in gang gezet door de overstap naar het BlackRock-aandelenfonds in augustus 2023. Bij dit fonds is het mogelijk dat voor fondsparticipanten, waaronder Pensioenfonds TNO, een eigen stemvoorkeur te hanteren. Het Pensioenfonds heeft er toen voor gekozen om het SRI Policy van ISS te volgen. Dit beleid sluit het nauwst

aan bij het duurzaamheidsbeleid van TNO, met een focus op de Sustainable Development Goals 3, 7, 9, 11, 12 en 13. Bij de aandeelhoudersvergaderingen in 2024 waarop door het pensioen gestemd kon worden, is toen ook meegestemd namens Pensioenfonds TNO. De (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden van het Pensioenfonds zijn op kwartaalbasis via de website op de hoogte gebracht van het gevoerde stembeleid.

ESG-risicokaarten

Het Pensioenfonds heeft elf ESG-risicokaarten opgesteld. Aanleiding was de sectorbrief van De Nederlandsche Bank waarin is aangegeven dat de meeste pensioenfondsen nog onvoldoende zicht hebben op de ESG-risico's. Met name het beleid ten aanzien van specifieke doelen en KRI's (Key Risk Indicators) is volgens de toezichhouder niet concreet genoeg uitgewerkt en ook de inbedding daarvan in het risicomangement is vaak nog onvoldoende. Het Bestuur van Pensioenfonds TNO heeft vervolgens de ESG-risico's - opgedeeld naar reputatie- en financiële risico's voor de duurzaamheidsthema's E (milieu), S (social) en G (governance) - in kaart gebracht. Het resultaat hiervan is elf ESG-risicokaarten, voorafgegaan door een overzicht van het algemene, generieke ESG-beleid van het Pensioenfonds. Bij elke risicokaart is vervolgens de maximaal aanvaardbare risicohouding afgezet tegen de bruto- en nettoscore. Strategisch ESG-adviseur Cardano heeft daarbij de materialiteit (in termen van potentieel waardeverlies) van de belangrijkste risico's in kaart gebracht. Bij alle kaarten is de netto score gelijk of lager ingeschat dan de risicohouding. Ondanks dat heeft het Bestuur actiepunten aangekondigd om de positie op de duurzaamheidsladder verder te verbeteren. Zo is in 2024 een Verantwoord belastingbeleid opgesteld en eind 2024 zijn de eerste stappen gezet voor een biodiversiteitsbeleid.

Verantwoord belastingbeleid

Bij de ontwikkeling van het beleggingsbeleid hanteert het Pensioenfonds verschillende uitgangspunten. Eén daarvan heeft betrekking op het maatschappelijk rendement dat het Pensioenfonds nastreeft: "Door verantwoord te beleggen, draagt het Pensioenfonds bij aan een leefbare en duurzame wereld." Het opstellen van een Verantwoord belastingbeleid strookt met deze duurzaamheidsambitie van het

Pensioenfondsen. Immers, op het moment dat bedrijven en assetmanagers belastingen ontduiken of gebruikmaken van een agressieve vorm van belastingontwijking, zal een overheid minder inkomsten hebben en kunnen investeringen in onderwijs, zorg, infrastructuur en het handhaven van de openbare orde, en de bijdrage aan duurzame ontwikkelingsdoelen (SDG's) van de Verenigde Naties in het gedrang komen. Los daarvan dient het Pensioenfonds, en haar uitbestedingspartijen en vermogensbeheerders, de wet te eerbiedigen en dient het Pensioenfonds haar reputatie te beschermen, zodat belastingontwijking en sommige vormen van belastingontwijking ook om die redenen per definitie niet acceptabel zijn.

Invulling gevend aan bovenstaande, heeft het Bestuur van het Pensioenfonds bepaald dat bij de aanstelling van nieuwe vermogensbeheerders of bij nieuwe beleggingen bij bestaande asset managers van het Pensioenfonds, de volgende vier voorwaarden worden meegenomen bij de fiscale due-diligence:

1. Wij beleggen niet in vermogensbeheerders die belasting ontduiken.
2. Wij beleggen bij de private beleggingen alleen in offshore vehikels die als fiscaal transparant kwalificeren.
3. Wij beleggen niet in beleggingsfondsen die geregistreerd zijn in een land dat geregistreerd staat als Niet-Coöperatief op de lijst van de EU, of als Non-Compliant op de lijst van de OESO.
4. Wij beleggen alleen in beleggingsfondsen die volledig transparant zijn met de fiscale structuren die daarvoor zijn gebruikt.

Implementatie wet- en regelgeving

Pensioenfondsen TNO valt onder de Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR), een wetgeving op Europees niveau die erop gericht is om de transparantie van duurzame beleggingen en duurzaamheidsclaims gemaakt door deelnemers van de financiële markt te vergroten en greenwashing te voorkomen. In dit kader dienen pensioenfondsen die (vrijwillig) kwalificeren voor SFDR te rapporteren over 16 verplichte indicatoren en over een tweetal vrijwillige Principal Adverse Impact (PAI) indicatoren. De gekozen indicatoren voor Pensioenfondsen TNO zijn de volgende:

- i) Het monitoren van bedrijven zonder een CO₂-reductietarget (milieu-indicator).

- ii) Het monitoren van het aantal gevallen van ernstige mensenrechtenproblemen en -schendingen (sociale indicator).

In 2024 heeft het Pensioenfonds voor het eerst de PAI-rapportage gepubliceerd. Het rapport over 2024 staat op de website van het Pensioenfonds en richt zich op het kwalitatieve aspect van de rapportage: het streefdoel en de genomen maatregelen. Met ingang van 1 juli 2025 zullen voor het eerst ook de twee vrijwillige indicatoren tezamen met de 16 verplichte indicatoren kwantitatief worden meegenomen in de PAI-rapportage.

Marktinitiatieven

Ondertekenaars van het brede spoor van het IMVB-convenant hebben aangegeven behoefte te hebben aan meer onderlinge kennis- en ervaringsuitwisseling tussen pensioenfondsen. Hiervoor zijn intervisiegroepen samengesteld waarin ook Pensioenfondsen TNO actief is. Ondanks dat het IMVB-convenant eind 2022 is afgerond, is de intervisiegroep doorgegaan. Op deze manier kan het Fonds met andere fondsen kennis en ervaring uitwisselen over ESG-thema's uit het beleggingsbeleid.

Daarnaast heeft Pensioenfondsen TNO, net als in voorgaande jaren, ook in 2024 meegedaan aan de benchmark van de Vereniging van Beleggers voor Duurzame Ontwikkeling (VBDO). Deze vragenlijst wordt ingevuld door de vijftig grootste Nederlandse pensioenfondsen en is ingedeeld in vier thema's. De overkoepelende filosofie van het benchmarkonderzoek is in 2024 verschoven van 'het vermogen zo duurzaam mogelijk beleggen' naar 'duurzaamheid realiseren met het vermogen'. De resultaten van Pensioenfondsen TNO zijn in 2024 fors verbeterd ten opzichte van 2023 met als gevolg een stijging van plaats 31 naar plaats 14 op de ranglijst. Die positie gaf recht op de eerste prijs in de categorie 'Pensioenfondsen met een vermogen < € 5 miljard'.

Resultaten ESG-beleid 2024

CO₂-voetafdruk

De carbon footprint (CO₂-voetafdruk) van beleggingen wordt berekend aan de hand van de methode van het Partnership Carbon Accounting Financials (PCAF). De carbon footprint bestaat uit de som van CO₂-uitstoot in scope 1, scope 2 en scope 3 van de entiteiten waarin Pensioenfondsen

TNO investeert. De uitstoot wordt uitgedrukt in tonnen van CO₂-equivalenten (CO₂e) en omvat daarom verschillende broeikasgassen. Op dit moment meet Pensioenfonds TNO alleen de CO₂e-uitstoot en -reductie van de bedrijven binnen de liquide beleggingen in de portefeuille. De totale CO₂e-uitstoot van de entiteiten waarin het Pensioenfonds belegt wordt pro rata naar de omvang van de belegging toegewezen.

Om voor een zo groot mogelijk deel van onze portefeuille de CO₂e-voetafdruk te kunnen berekenen, gebruikt Pensioenfonds TNO de emissies gerapporteerd door een onderneming via het Carbon Disclosure Project (CDP), hun jaarverslag of hun duurzaamheidsverslag. Indien ondernemingen deze emissies niet rapporteren, gebruikt het Fondsschattingen gemaakt door dataleveranciers.

In CO₂e-uitstoot wordt er onderscheid gemaakt naar:

- Scope 1: omvat de directe CO₂-uitstoot veroorzaakt door interne bronnen van de betreffende belegging (eigen gebouw, vervoer en productie gerelateerde activiteiten).
- Scope 2: omvat de indirecte CO₂-uitstoot veroorzaakt door opwekking van verbruikte elektriciteit of warmte namens de betreffende belegging.
- Scope 3: omvatten de indirecte CO₂-uitstoot die vrij komt bij het gebruik van grondstoffen, basismaterialen en de uitstoot die wordt veroorzaakt door het gebruik van de producten na verkoop.

Ontwikkeling van Scope 1, 2 en 3 emissies over tijd

Voor beursgenoteerde aandelen is de CO₂-intensiteit scope 1 en 2 gedaald. Deze daling is met name toe te schrijven aan de belegging in het BlackRock PAB World Equity Fonds. Dit fonds heeft een aanzienlijke afname laten zien in de gerapporteerde CO₂e-uitstoot. Deze afname is met name het gevolg van een verminderde blootstelling aan de sectoren energieopwekking en metaalindustrie & mijnbouw, evenals een lagere gerapporteerde CO₂e-voetafdruk van bedrijven binnen deze sectoren. Ook de CO₂-intensiteit scope 3 binnen deze beleggingscategorie is eveneens gedaald. Ook dit is met name door een verminderde scope 3 intensiteit binnen het BlackRock PAB World Equity fonds doordat minder

belegd wordt in de transport en logistiek-sector en een verschuiving van het Fonds naar minder emissie-intensieve sectoren, zoals software & services.

Binnen de categorie obligaties is de CO₂e-uitstoot per miljoen belegde euro gedaald, terwijl de absolute emissies nog sterker zijn afgenomen door aanpassingen in de asset allocatie gedurende het jaar. Pensioenfonds TNO heeft de allocatie vergroot naar het BlackRock Euro Credits mandaat, BlackRock Emerging Markets Bond Portfolio en het Neuberger Berman Emerging Markets Debt (Local currency) fund. Deze fondsen laten ten opzichte van 2023 alle drie een daling in CO₂e-intensiteit zien. Ook de scope 3 emissies in deze fondsen is aanzienlijk gedaald, met name als gevolg van een verminderde CO₂e-intensiteit binnen de energiesector.

In bijlage 6 van het jaarverslag wordt een nadere toelichting gegeven op de in 2024 behaalde reductie van de CO₂e-intensiteit.

Impact Bonds in vastrentende portefeuille

Impactobligaties passen bij de ambitie om zo breed mogelijk bij te dragen aan de financiering van duurzame activiteiten. Er wordt onderscheid gemaakt tussen de volgende categorieën van impactobligaties, waarbij er wordt aangesloten bij internationale standaarden zoals de Green Bond Principles:

- Groen
- Sociaal
- Duurzaam
- Sustainability-linked

Gedurende 2024 is er gemiddeld over vier kwartalen € 279 miljoen belegd in impactobligaties, een toename van ongeveer € 78 miljoen ten opzichte van 2023. Daarmee is ongeveer 16,5% van de vastrentende portefeuille (exclusief hypotheken en private debt) in impactobligaties belegd.

In- en uitsluitingen

Op basis van het maatschappelijk verantwoord beleggingsbeleid sluit het Pensioenfonds diverse beleggingen uit. Zo volgt het Pensioenfonds de ethische principes van de Global Compact Principles van de Verenigde Naties (VN). Dit zijn een tiental internationaal geaccepteerde normen en waarden die bedrijven kunnen hanteren op het gebied van mensenrechten, arbeidsomstandigheden, milieu en ethiek. Bedrijven die deze ethische normen in ernstige mate

schenden, worden door het Pensioenfonds van belegging uitgesloten. Daarnaast zijn uitsluitingscriteria bepaald met betrekking tot schadelijke producten, zoals tabak, controversiële wapens en clustermunition. Ook wil het Pensioenfonds ESG-risico's rondom klimaat mitigeren, daarom wordt niet direct belegd in steenkolenmijnbouw en -generatie; en niet traditionele fossiele brandstoffen.

Aanvullend wordt afgezien van de belegging in (staatsobligaties van) landen die gesanctioneerd zijn door de VN en/of EU. Een bekende sanctie is bijvoorbeeld een wapenembargo. Hetzelfde beleid wordt toegepast op die landen waar de politieke rechten en persoonlijke vrijheden met voeten getreden worden, dit zijn de 'not-free' landen volgens ngo Freedom House.

Verder sluit het Pensioenfonds State Owned Entities (SOE's) uit van landen waar mensenrechten ernstig geschonden worden. State Owned Enterprises zijn bedrijven waar de overheid een dusdanig groot aandelenbelang in heeft, en daarmee samenhangende inkomstenstroom, dat het bedrijf geacht wordt medeverantwoordelijk te zijn voor de mensenrechtenschending. De criteria voor uitsluiting van SOE's zijn medio 2024 gewijzigd. In plaats van te kijken naar kwantitatieve grenswaarden zoals een procentueel aandelenbelang, wordt nu de totale not-free landenlijst als uitgangspunt genomen om vervolgens per geval te bekijken of bedrijven in voornoemde landenlijst zich schuldig maken aan mensenrechtenschending.

Op basis van de genoemde uitsluitingscriteria, ziet het Pensioenfonds ultimo 2024 af van de directe belegging in 637 bedrijven en 67 landen.

De bewuste keuze naar bedrijfsobligaties die tot doel hebben een expliciete bijdrage te leveren aan maatschappelijke thema's, de zogenaamde impact bonds, vormen een belangrijk onderdeel van de impactbeleggingen van het Pensioenfonds. Daarnaast zijn in 2024 ook additionele private-equity-investeringen gedaan in fondsen die impact nastreven op de thema's Innovatie en Gezondheid. Het voornemen is om deze investeringen verder uit te breiden.

Implementatie van beleid – Integratie

In het overzicht op de volgende pagina staan de separate mandaten en beleggingsfondsen die per eind december 2024 een duidelijke duurzaamheidsfocus hebben. Op de exposure in euro-obligaties na, zijn het allemaal beleggingsfondsen.

Als de wegingspercentages van de mandaten en beleggingsfondsen bij elkaar worden opgeteld, dan komt daaruit naar voren dat circa 75% van de totale beleggingsportefeuille per eind 2024 duurzaamheidskarakteristieken promoot. Eind 2023 was dit percentage circa 73%. Dat betekent dat eind 2024 bij 25% van de totale beleggingsportefeuille er geen duidelijke duurzaamheidsfocus is. Dit betreft met name vastgoed en direct lending en nog een deel van de private-equityportefeuille.

Implementatie van beleid – Actief aandeelhouderschap

Beleggers die aandelen op eigen naam hebben staan, mogen op aandeelhoudersvergaderingen hun stem uitbrengen. Zoals beschreven in de sectie 'Resultaten' van deze paragraaf spreekt Pensioenfonds TNO voor het nieuwe Developed World Paris-Aligned Climate Index Fund van BlackRock stemvoorkeuren uit. Hierbij volgt Pensioenfonds TNO het SRI Policy van ISS.⁹

Een ander alternatief om invloed uit te oefenen, is dat een belegger of een consortium van beleggers, in dialoog gaat met een bedrijf. Dit heet ook wel 'engagement'. Het Pensioenfonds heeft zich in september 2021 aangesloten bij een samenwerkingsverband dat zich specifiek richt op klimaatengagement met beursgenoteerde en niet-beursgenoteerde vastgoedfondsen (GREEN). Omdat de vastgoedsector verantwoordelijk is voor een belangrijk deel van het energieverbruik en de CO₂-uitstoot, valt er met deze dialoog nog veel klimaatwinst te boeken.

In de voortgangsrapportages over 2024 is te zien dat de vastgoedbeheerders van het Pensioenfonds de noodzaak zien om actie te ondernemen op klimaatgebied en daartoe ook bereid zijn als zij daarop worden aangesproken. De volledige rapportage kan worden nagelezen op de website van Pensioenfonds TNO.

De vermogensbeheerders van de liquide beleggingen engagen ook. Evenals het

⁹ <https://www.issgovernance.com/file/policy/active/specialty/SRI-International-Voting-Guidelines.pdf>

Mandaat/beleggingsfonds	ESG-kenmerken
Paris-Aligned Beleggingsfonds aandelen ontwikkelde markten	Een beleggingsfonds dat ondernemingen uitsluit die betrokken zijn bij tabak, controversiële wapens en de schending van de UN Global Compact Principles. Bedrijven worden uitgesloten als ze meer dan 1% van hun omzet uit steenkool, meer dan 10% uit olie en/of meer dan 50% uit de winning van aardgas halen. Ook nutsbedrijven die voor meer dan de helft van hun omzet afhankelijk zijn van fossiele brandstoffen worden uitgesloten.
Beleggingsfonds aandelen opkomende markten	In dit ESG-aandelenfonds worden vooral bedrijven uitgesloten die actief zijn op het gebied van fossiele brandstoffen, governance en UN Global Compact controverses.
Mandaten Euro-obligaties	De mandaatbeheerders mogen niet beleggen in bedrijven en (staatsobligaties van) landen die op de uitsluitingslijsten van het Fonds staan. Daarnaast hebben de managers de expliciete opdracht om minimaal de benchmarkweging naar impact bonds aan te houden.
Beleggingsfonds staatobligaties ontwikkelingslanden (lokale valuta)	Vanwege de integratie van E, S en G factoren in het beleggingsbeleid kwalificeert dit beleggingsfonds als een 'lichtgroen' beleggingsfonds volgens de eisen van de SFDR.
Beleggingsfonds woninghypotheken	De manager voert een beleid dat duurzaamheidskarakteristieken promoot. Een goed voorbeeld hiervan is dat hypotheekgevers gestimuleerd worden om hun woning te verduurzamen.
Beleggingsfonds voor liquiditeiten	Overtollige liquiditeiten worden belegd in een geldmarktfonds dat voor minimaal 80% investeert in kortlopende leningen die niet of nauwelijks actief zijn op het gebied van tabak, controversiële wapens, steenkolen, teerzanden, schalie-energie en arctic drilling. Ook wordt afgezien van leningen in bedrijven die UN Global Compact Principles ernstig schenden.

stembeleid van deze partijen, is ook het engagementbeleid van de fondsmanagers publiekelijk toegankelijk op de website van het Pensioenfonds.

SFDR

Onlosmakelijk verbonden met maatschappelijk verantwoord beleggen is de SFDR-verordening. SFDR staat voor Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR) en heeft betrekking op de informatieverstrekking aan eindbeleggers over duurzaamheid door financiële marktpartijen. SFDR bouwt voort op de Sustainable Development Goals van de VN en de Overeenkomst van Parijs die gericht is op het aanzienlijk verminderen van de risico's en effecten van klimaatverandering. Met de komst van de SFDR zijn stappen gezet met de gedetailleerde rapportageverplichtingen op het gebied van duurzaamheid.

Op de website rapporteert het Pensioenfonds (zie www.pensioenfondstno.nl/overons/duurzaamheidsinformatie/) over de volgende informatie:

- Of duurzaamheidsrisico's worden meegenomen in beleggingsbeslissingen
- Of het Pensioenfonds ecologische of sociale kenmerken promoot
- Of het Pensioenfonds ongunstige effecten op duurzaamheidsfactoren in aanmerking neemt
- Of het Pensioenfonds duurzame beleggingen tot doel heeft, dat wil zeggen een economische activiteit, die bijdraagt aan het bereiken van een milieudoelstelling, of het verwezenlijken van een sociale doelstelling
- Of beloningsbeleid in lijn is met de integratie van duurzaamheidsrisico's

Eén van de aspecten die onderdeel is van de SFDR-regulering is het analyseren van de ecologische en sociale kenmerken van de beleggingsproducten van het Pensioenfonds volgens de Europese Taxonomie om de pensioenregeling te kunnen kwalificeren: grijs, lichtgroen of donkergroen.

Bij een niet-duurzaam product is de classificatie grijs, lichtgroen of donkergroen. Uit de analyse die eind 2024 is gedaan, is naar voren gekomen dat circa 75% van de beleggingsportefeuille van Pensioenfonds TNO duurzaamheid promoot. Op grond van dit percentage, en de actieplannen voor de komende jaren, kwalificeert het Pensioenfonds de middelloonregeling volgens SFDR als lichtgroen (artikel 8).

De periodieke verslaggeving over de mate waarin aan de ecologische en/of sociale kenmerken is voldaan door het Pensioenfonds is opgenomen in Annex IV SFDR, zie bijlage 6 van dit jaarverslag.

Volgstappen duurzaamheid

Ondertussen kijkt Pensioenfonds TNO naar vervolgstappen. Een van de thema's die in 2025 aandacht krijgt is bijvoorbeeld de verdere inbedding van het biodiversiteitsbeleid en het vastleggen van het huidige beleid op sanctiewetgeving. Daarnaast wordt gekeken naar andere ontwikkelingen. Op die manier houdt het Fonds rekening met de veranderende eisen die aan pensioenfondsen worden gesteld ten aanzien van verantwoord beleggen en neemt daarin een proactieve rol. Tegelijkertijd wordt gekeken of de Commissie ESG-Beleid samengevoegd kan worden met de Beleggingsadviescommissie. De implementatie van duurzaamheid in het beleggingsbeleid wordt daarmee versterkt. Verder zal in 2025 een communicatieplan ontwikkeld worden om te zorgen dat de portefeuille een evenwichtige afspiegeling is van de voorkeuren van de deelnemers.

“Wat vooral belangrijk is om te realiseren is dat we langetermijnbeleggers zijn. De klimaatcrisis en het biodiversiteitsrisico ziet Pensioenfonds TNO bijvoorbeeld als langetermijnrisico’s. Met gerichte investeringen willen we die risico’s mitigeren. Daarbij kijken we niet naar de impact die we volgend jaar al kunnen realiseren, maar we kijken naar de langetermijneffecten over 30 jaar.”

Henco van Ommeren, Life & Pension, december 2024,

‘In gesprek met Henco over impactinvesteringen’

Actuariële paragraaf

Oordeel van de certificerend actuaris over de financiële positie

In zijn actuariële verklaring heeft de certificerend actuaris geoordeeld dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. De vermogenspositie op de balansdatum is naar zijn mening voldoende. Dit oordeel is over de vermogenspositie is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen.

In 2024 is een positief resultaat behaald. Door de dalende rente in 2024 is een negatief resultaat ontstaan door de wijziging van de rentetermijnstructuur van - € 57.763. Daarentegen is er op de beleggingen een positief resultaat behaald van € 225.604. De overige actuariële resultaten waren voor 2024 beperkt.

Actuariële analyse

In onderstaand overzicht is de actuariële analyse van het saldo van baten en lasten opgenomen:

Actuariële analyse van het resultaat (in duizenden euro's)	2024	2023	2022
Wijziging rentetermijnstructuur	-57.763	-100.700	1.033.090
Beleggingsopbrengsten	225.604	287.165	-803.275
Premies	6.873	17.829	-17.196
Waardeoverdrachten	-367	-357	-9
Kosten	-1.558	0	0
Uitkeringen	159	155	138
Sterfte	-1.260	2.089	4.934
Arbeidsongeschiktheid	-2.265	128	-693
Toeslagverlening	13	-426.317	-113.153
Wijziging actuariële grondslagen en methoden	-5.625	-16.248	-23.274
Reguliere mutaties voorzieningen	-106	-708	637
Overige oorzaken	-1.172	-896	1.375
	162.533	-237.860	82.574

Het overzicht van de diverse premies over 2024 is als volgt:

Premies (in duizenden euro's)	2024	2023	2022
Feitelijke premie ¹⁾	85.248	77.378	66.566
Zuivere kostendekkende premie ²⁾	95.814	73.226	101.879
Gedempte kostendekkende premie ³⁾	74.735	73.771	62.786
Premiedekkingsgraad ⁴⁾	107,6%	128,8%	78,3%

1) Feitelijke premie

De feitelijke premie is de premie die het Fonds daadwerkelijk in 2024 van alle aangesloten ondernemingen heeft ontvangen. Pensioenfonds TNO heeft onder het nieuwe FTK gekozen voor het berekenen van de kostendekkende premie volgens de gedempte premiesystematiek, waarbij de kostendekkende premie wordt berekend aan de hand van het verwacht rendement minus de inflatie (1,9%). De feitelijke premie is niet samengesteld uit afzonderlijke componenten. Aan deze feitelijke premie is wel de voorwaarde verbonden dat deze tenminste gelijk is aan de gedempte kostendekkende premie, zodat de nieuwe pensioenopbouw, de benodigde risicopremies, uitvoeringskosten en de bufferopslag hieruit kunnen worden gefinancierd. De feitelijke premie wordt ex ante gelijk gesteld aan de gedempte kostendekkende premie waarbij de vrijval uit de kostenvoorziening niet in mindering is gebracht en wordt uitgegaan van 1,9% inflatie zonder ingroeipad.

2) Zuivere kostendekkende premie

De zuivere kostendekkende premie ad € 95.814 is als volgt samengesteld:

Actuarieel benodigd	74.157
Bijdragen voor risico deelnemers	199
Risicopremies	4.277
Opslag in stand houden vereist vermogen	16.514
Opslag voor uitvoeringskosten	667

3) Gedempte kostendekkende premie

De gedempte kostendekkende premie voor 2024 is vastgesteld volgens de gedempte premiesystematiek, waarbij de kostendekkende premie wordt berekend aan de hand van het verwacht rendement minus de inflatie. De gedempte kostendekkende premie ad € 74.735 is als volgt samengesteld:

Actuarieel benodigd	36.045
Bijdragen voor risico deelnemers	199
Risicopremies	2.896
Opslag in stand houden vereist vermogen	8.200
Opslag voor uitvoeringskosten	667
Voorwaardelijke componenten	26.728

4) Premiedekkingsgraad

Pensioenfonds TNO baseert de feitelijke premie op de gedempte kostendekkende premie, omdat die meer stabiliteit geeft. De feitelijke premie over 2024 bedroeg 20,34% van de pensioengevende salarissom. In 2024 was de feitelijke pensioenpremie hoger dan de gedempte premie. Hiermee voldoet het Fonds aan de eisen van de Pensioenwet. De premiedekkingsgraad (de feitelijke premie gedeeld door de inkoop op marktrente) was voor 2024 107,6%.

Er zit een verschil tussen de hoogte van de feitelijke premie € 85.248 en de hoogte van de gedempte premie € 74.735 welke wordt veroorzaakt doordat de gedempte premie de ex-ante gedempte premie is waarbij in de kostenopslag géén rekening is gehouden met de vrijval uit de kostenvoorziening..

De premiedekkingsgraad wordt als volgt berekend:

Feitelijke premie	85.248	
Minus bedragen voor risico deelnemers	199	
Minus opslag voor uitvoeringskosten	667	
	84.382	(A)
Actuarieel benodigd (74.157 + 4.277)	78.434	(B)
Premiedekkingsgraad per 31 december 2024	A uitgedrukt in B	107,6%

Actuariële grondslagen

Conform het beleid van het fonds is vanaf 2024 de technische voorziening bepaald met de nieuwe Prognosetafel AG2024. Met de update naar de nieuwe prognosetafel heeft er tevens een update plaatsgevonden van de toegepaste ervaringssterfte.

TNO en de ondernemingsraad hebben gekozen voor de solidaire regeling. Dat betekent dat iedereen een aandeel krijgt in het collectief vermogen van het fonds. Dat betekent ook dat de risico's tijdens de opbouw van je pensioen collectief worden gedeeld.

Life & Pension, december 2024, 'Je nieuwe pensioen: een tussentijdse update'

Nieuwe pensioenstelsel

Pensioenfonds TNO is op weg naar het nieuwe stelsel en bereidt zich voor op de transitie. In deze paragraaf staat een update op hoofdlijnen over de voorbereidingen bij het Fonds van 2024. In 2023 is de nieuwe wet ingegaan en inmiddels zijn de voorbereidingen flink op stoom. Het streven is om op 1 juli 2026 over te gaan naar de nieuwe pensioenregeling, die uiterlijk in 2028 in moet gaan.

Waarom veranderen?

De regels in het nieuwe pensioenstelsel zorgen ervoor dat pensioen eerder omhooggaat als het economisch goed gaat. Het gaat ook eerder omlaag als het economisch minder gaat. Het pensioen van een (gewezen) deelnemer beweegt dus sneller mee met de economie. Van inhaalindexaties zal dan geen sprake meer zijn. Mede daarom is er in aanloop naar het nieuwe stelsel een tijdelijke, wettelijke versoepeling van de huidige indexatieregels zodat de pensioenopbouw al wat meer meebeweegt met de economie. Ook wordt in het nieuwe stelsel pensioen eerlijker: jong en oud krijgen het pensioen waarvoor ze (samen met hun werkgever) betalen.

Het nieuwe pensioenstelsel is nodig omdat het huidige stelsel kwetsbaar is. Beleggings- en renterisico's pakken voor verschillende leeftijdsgroepen anders uitpakken terwijl er maar één onderliggend beleggings- en rentebeleid gevoerd kan worden. Ook moeten er relatief grote buffers aangehouden worden voordat een indexatie gegeven kan worden. In een periode van lage rente bleek dit stelsel niet voldoende bestendig. Daarnaast is er de veranderende arbeidsmarkt. Jongeren betalen nu over het algemeen nog te veel voor het pensioen dat ze later ontvangen en ouderen te weinig. Dat is geen probleem als bij één pensioenfonds pensioen wordt opgebouwd. Het is wel een probleem als werknemers op latere leeftijd voor zichzelf beginnen en weggaan bij een pensioenfonds. Zij krijgen dan later minder pensioen dan waarvoor zij samen met hun werkgever betaald hebben. Dat is de reden dat er een nieuw pensioenstelsel komt.

Doel van beeldvormingsfase

Nadat in juli 2023 de nieuwe wet is ingegaan startte de [beeldvormingsfase](#), al was

Pensioenfonds TNO daarvoor ook al gestart. Deze beeldvormingsfase loopt door tot en met 2024. Stap voor stap wordt alles concreter. De focus is: hoe ziet de overeenkomst tussen werkgever en werknemer, gewezen deelnemer en pensioengerechtigden eruit en wat zijn de afspraken met de pensioenuitvoerder. Evenwichtige belangenafweging speelt hierbij een belangrijke rol. Het doel van deze fase is dat het Bestuur van Pensioenfonds TNO geadviseerd wordt wat voor alle betrokkenen de meest passende pensioenregeling is, dus zowel passend voor de huidige pensioengerechtigden als de (gewezen) deelnemers. Naast de sociale partners wordt ook het Verantwoordingsorgaan hierbij betrokken. Inspraak is op die manier geborgd. De pensioengerechtigden hebben via het hoorrecht hun mening gegeven over hoe de ingegane pensioenen worden omgezet naar een pensioen in het nieuwe stelsel. In deze fase zijn het Verantwoordingsorgaan, de sociale partners en eTNOs dus nauw betrokken. Het resultaat van de [beeldvormingsfase](#) is het transitieplan.

De projectgroep van het bestuursbureau is bezig met de voorbereiding van het nieuwe pensioenstelsel. Elke bestuursvergadering wordt er een update gegeven van het project en de sleutelfunctiehouder risicobeheer geeft daarop zijn opinie. Ook wordt bij elk vergaderdocument aangegeven of dat onderwerp ook een relatie heeft met het nieuwe pensioenstelsel. Verder worden de sociale partners en het Verantwoordingsorgaan periodiek bijgepraat over de ontwikkelingen. Tijdens elk regulier overleg met de Raad van Toezicht komt de stand van zaken over de transitie naar het nieuwe stelsel aan bod. Daarnaast zijn er workshops met de diverse stakeholders. Er is afstemming met AZL over de pensioenuitvoering en er zijn extra controles op datakwaliteit voor een goede transitie naar de nieuwe regeling. Ook de communicatie over het nieuwe stelsel is al volop bezig. De sociale partners zorgen voor de communicatie richting de deelnemers (inclusief de deelnemers van de andere aangesloten werkgevers) en Pensioenfonds TNO communiceert met de gewezen deelnemers en pensioengerechtigden.

Uitkomst van beeldvormingsfase in 2024

Nadat in 2023 uitgebreid analyse- en onderzoekwerk is gedaan met de eerste berekeningen, konden de sociale partners voorlopige keuzes maken. In 2024 kreeg dat een verdere verdiepingsslag. Het risicohoudingsonderzoek is daarbij een zeer

belangrijke component. Om de nieuwe pensioenregeling zo goed mogelijk te laten aansluiten bij de voorkeuren van deelnemers en om een zo hoog mogelijk verwachte pensioenuitkering te kunnen realiseren, wil Pensioenfonds TNO achterhalen met hoeveel onzekerheid het pensioengeld kan worden belegd. Daarom doet Pensioenfonds TNO onderzoek naar hoe (gewezen) deelnemers tegen deze onzekerheid aankijkt. De uitkomsten van dit onderzoek zijn voor het Bestuur van het Fonds belangrijk voor het bepalen van het beleggingsbeleid. Ook wordt op basis van de uitkomst van dat onderzoek de LifeCycle van het Fonds in de nieuwe pensioenregeling voorlopig vastgesteld, waardoor de eerste vervolgberekeningen gedaan konden worden voor de transitie naar de nieuwe pensioenregeling. Verder zijn met de voorlopig vastgestelde LifeCycle evenwichtigheidsanalyses en berekeningen gedaan om waar nodig en in overleg met alle stakeholders alvast te kijken naar compensatiemogelijkheden, omdat het doel is een evenwichtige overgang naar het nieuwe stelsel. Wel is alvast een tijdelijke maatregel genomen om de dekkinggraad te beschermen voor de overgang naar de nieuwe pensioenregeling. De rentehedge is tijdelijk vastgezet op 80% en wordt periodiek gemonitord. Verder is met de voorlopige LifeCycle het strategisch beleggingsbeleid vormgegeven. Ook is aan het eind van 2024 een Eigen Risico Beoordeling uitgevoerd met specifiek aandacht voor de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel.

Een van de aspecten waar bij het invaren ook naar gekeken wordt is wat te doen als de dekkinggraad zo hoog is dat er nog vermogen resteert na verplichte reserves, compensatie voor vervallen van de doorsneesystematiek en het volledig vullen van de solidariteitsreserve. Het resterende vermogen wordt dan verdeeld over de individuele kapitalen van alle (gewezen) deelnemers en uitkeringsgerechtigden. Dit gebeurt aan de hand van de standaardmethodiek zoals die is opgenomen in de Wet toekomst pensioenen. Daarbij wordt standaard uitgegaan van een spreidingstermijn van 10 jaar. In het transitieplan wordt dit verder onderbouwd. Wel had het Verantwoordingsorgaan graag een analyse en kwalitatieve onderbouwing gezien bij de keuze van een spreidingstermijn van één of drie jaar om daarmee te onderbouwen dat een evenwichtige belangenafweging heeft plaatsgevonden. Al is dit

vooruitlopend op het advies dat het Verantwoordingsorgaan in 2025 mag uitbrengen over het besluit tot invaren.

Andere belangrijke speerpunten van de voorbereiding op de nieuwe pensioenregeling van 2024 is bijvoorbeeld de Data APK. Deze is in 2024 grotendeels uitgevoerd en de accountant heeft inmiddels de eindrapportage gecheckt. Ook de Sleutelhouder Interne Audit geeft z'n oordeel. Uitkomst is dat de beoordeling van de datakwaliteit adequaat, volledig en beheerst is doorlopen. De datakwaliteit vormt geen belemmering voor de overgang naar het nieuwe stelsel.

Naast de Data APK is in 2024 de voortgang van IT-ontwikkelingen bij AZL en Caceis een speerpunt; deze systemen moeten tijdig gereed zijn om op de geplande datum over te kunnen naar de nieuwe pensioenregeling. Verder is er al uitgebreide ketenafstemming over de informatieoverdracht om die in 2025 vast te kunnen stellen. Ook het eerste overzicht van de onderdelen van het nieuwe pensioenreglementen en uitvoeringsovereenkomst zijn gedeeld met de sociale partners. Uiteindelijk hoeven deze pas gereed te zijn vlak voor de overstap naar de nieuwe pensioenregeling. Verder is er permanent aandacht voor het betrekken van de sleutelfunctiehouders om alle stappen op weg naar de nieuwe pensioenregeling goed te monitoren.

Tot slot is aan het eind van 2024 het transitieplan door de sociale partners opgeleverd. Dit is een belangrijke mijlpaal op weg naar de nieuwe pensioenregeling. In het transitieplan staan alle afspraken die de sociale partners hebben gemaakt over de nieuwe pensioenregeling. De Nederlandse Bank zal in 2025 het transitieplan van Pensioenfonds TNO beoordelen. Met de vaststelling van het transitieplan door de Raad van Bestuur van TNO op 3 februari 2025 is de beeldvormingsfase afgerond en start de transitiefase.

Keuze: solidaire regeling

De sociale partners van TNO hebben gekozen voor de solidaire regeling. Deze solidaire pensioenregeling past het beste bij een organisatie als TNO. De solidaire pensioenregeling zal ook gelden voor de overige bij het Fonds aangesloten ondernemingen. Ook hebben sociale partners de intentie uitgesproken om de opgebouwde pensioenaanspraken in het FTK mee te verhuizen naar het nieuwe pensioenstelsel.

In de solidaire pensioenregeling blijft er onderliggend één collectief vermogen voor alle (gewezen) deelnemers. De (gewezen) deelnemers krijgen inzicht in hun persoonlijke pensioenkapitaal dat bestaat uit een aandeel in het collectieve vermogen. Daarnaast krijgen (gewezen) deelnemers inzicht in de hoogte van de (toekomstige) levenslange pensioenuitkering vanaf de pensioendatum dat met het persoonlijke pensioenkapitaal kan worden gerealiseerd.

Ten opzichte van de huidige pensioenregeling wordt er een veel kleinere buffer aangehouden; de zogenaamde solidariteitsbuffer. Hierdoor kunnen positieve en negatieve beleggingsrendementen eerder toebedeeld worden aan de (gewezen) deelnemers. Jongeren krijgen meer beleggingsrendement toebedeeld dan ouderen. De solidariteitsbuffer wordt voor een belangrijk deel gebruikt om (toekomstige) uitkeringen stabiel te houden

door negatieve beleggingsrendementen grotendeels te compenseren door het kapitaal aan te vullen vanuit de buffer.

Hoe hoog de premie voor Pensioenfonds TNO in het nieuwe pensioenstelsel gaat worden, is nog niet bekend. Uitgegaan wordt van het huidige premieniveau van 20,34% van het pensioengevend loon. Tot en met in ieder geval 2030 blijft de pensioenpremie minimaal 20,33% van de loonsom. Dit komt momenteel overeen met ongeveer 26% van de pensioengrondslag. Wat er verandert is dat van de premie niet meer een aanspraak op een toekomstige pensioenuitkering wordt opgebouwd, maar er wordt rechtstreeks een pensioenkapitaal opgebouwd dat pas bij pensionering wordt omgezet in een uitkering. Deze verandering is voor jongeren gunstig omdat hierdoor een groter deel van de premie bestemd is voor het eigen pensioen. Voor oudere (gewezen) deelnemers, met name voor (gewezen) deelnemers rond de leeftijd van 40 t/m 60 jaar is deze verandering relatief ongunstig. Deze (gewezen) deelnemers komen bij de overgang naar de nieuwe regeling mogelijk pensioen te kort omdat zij gedurende de rest van de looptijd op basis van de premie-inleg uitkomen op een lager pensioen ten opzichte van de huidige situatie. Het Bestuur kijkt met de sociale partners naar een mogelijke overgangsregeling.

Pensioenuitvoering en het nieuwe stelsel

Voor de nieuwe pensioenregeling start AZL met een vernieuwd IT-landschap wat bij moet dragen aan een verbetering van de service en verlaging van de uitvoeringskosten. Ook het portaal voor (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden en de website worden hierin meegenomen, zodat alles goed op elkaar aansluit. De ontwikkeling is een complexe operatie die nauwlettend wordt gevolgd door het Fonds.

Vermogensbeheer en het nieuwe stelsel

In het nieuwe pensioenstelsel is er meer samenwerking tussen vermogens- en pensioenbeheer. Er is meer informatie-uitwisseling nodig. De informatiebehoefte voor

de pensioenuitvoering en de custodian wordt met de komst van de Wet toekomst pensioenen groter. Er komt een strakkere aansluiting tussen het fondsvermogen en de collectieve administratie van persoonlijke pensioenvermogens.

Aanvullende pensioenregeling in het nieuwe stelsel

In de nieuwe pensioenregeling komt waarschijnlijk een bijspaarmogelijkheid waarmee de fiscale ruimte voor pensioensparen benut kan worden. Los daarvan is het natuurlijk altijd mogelijk om zelf een aanvulling op het pensioen te regelen via banksparen of bijvoorbeeld het afsluiten van een lijfrente. Voor een netto pensioenregeling is het aan de werkgever om daarin te voorzien.

Communicatie naar (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden

De (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden zijn in de ontwikkelingen van de nieuwe pensioenregeling aan de hand van artikelen in het digitale magazine Life & Pension. Verder is de extra website van het Fonds met de 'Special' benut waar alle informatie over het nieuwe stelsel te vinden is (www.specials.pensioenfondstno.nl/nieuw-pensioenstelsel). Deze communicatie is gedoseerd en wordt stap voor stap verder uitgebreid naarmate de nieuwe pensioenregeling dichterbij komt. Met een videoboodschap van de directie van Pensioenfonds TNO is ook in 2024 weer een persoonlijke update gegeven over de ontwikkelingen. Het webinar is doorgeschoven naar begin 2025.

Vervolgacties 2025

Nu het transitieplan is opgeleverd, start de implementatiefase. Het implementatieplan wordt vervolgens voor de zomer van 2025 afgerond. Onderdeel van dat plan is ook een uitgebreid communicatieplan om alle (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden goed te informeren. Het Verantwoordingsorgaan kijkt daarbij ook kritisch mee en heeft punten aangeleverd om het plan verder aan te scherpen. Ondertussen moet AZL hard doorwerken aan het nieuwe IT-systeem. Of uiteindelijk de datum van 1 juli 2026 haalbaar is, hangt van diverse factoren af. Voor AZL gaat het eerste koploper fonds op 1 juli 2025 over. Dit is dan ook een belangrijke datum voor Pensioenfonds TNO. Als deze transitie succesvol verloopt, geeft dat ook voldoende comfort voor het Fonds.

Kortom, in 2025 worden met alle betrokkenen weer veel stappen gezet en iedereen wordt geïnformeerd. Alles met één doel: een soepele en evenwichtige overgang naar een nieuwe, duurzame pensioenregeling.

Vooruitblik

Voor de nabije toekomst is er een aantal ontwikkelingen die een prominente rol spelen. Allereerst zijn dat vooral voorbereidingen van het Fonds op de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel, maar ook andere ontwikkelingen spelen een rol. In deze paragraaf wordt kort stilgestaan bij die ontwikkelingen.

Nieuwe pensioenstelsel

De overgang naar het nieuwe pensioenstelsel staat de komende jaren hoog op de agenda van het Bestuur. De overgangsdatum van 1 juli 2026 komt steeds dichterbij. Alle betrokkenen van het Pensioenfonds merken dat het ook de komende tijd nog een zeer intensief traject is; er wordt door iedereen ontzettend hard gewerkt om alles tijdig gereed te hebben.

Nieuw IT-platform

Voorwaarde voor een soepele overgang naar het nieuwe stelsel is een goed werkend IT-platform bij de pensioenuitvoerder. Dit zal nog de nodige voorbereidingen vergen bij AZL, maar het levert straks extra voordelen op voor alle betrokkenen waaronder een sneller en beter inzicht in het pensioen. Alle data moeten daarvoor uiteraard op orde zijn.

Dataveiligheid

Vanwege het veranderende dreigingsbeeld, maar ook door de komst van AI-mogelijkheden, heeft dataveiligheid de komende jaren hoge prioriteit in het risicobeleid van Pensioenfonds TNO. Om dataveiligheid te kunnen garanderen is er nog beter inzicht in de data en processen nodig om te checken of alles op orde is en welke extra maatregelen nodig zijn.

Pensioenhulp

Iedereen die zich wil verdiepen in zijn of haar pensioen en berekeningen willen doen, raken veelal allemaal de huidige en de nieuwe pensioenregeling. Pas als daadwerkelijk de nieuwe pensioenregeling is ingegaan, zijn de getallen bekend. Dat vraagt van iedereen geduld, flexibiliteit en extra uitleg. Keuzebegeleiding is daarmee nog belangrijker dan hiervoor. Ook zullen algemene pensioenvragen toenemen.

Beleggingsbeleid

Om tot slot ESG integraal mee te kunnen nemen in het beleggingsbeleid van het Fonds, wordt gekeken of de bestuurscommissies die gaan over ESG en het beleggingsbeleid samen te voegen. Dit geeft mogelijk een sterker geheel. Wat betreft het beleggingsbeleid moet daarnaast kritisch gekeken worden of de grote veranderingen op de financiële markten langdurig zijn en aanleiding zijn om de matchingsportefeuille te herzien.

Rijswijk, 25 juni 2025
Bestuur Stichting Pensioenfonds TNO

Nancy Westerlaken MSc
Voorzitter

ir. ing. Jeroen Brouwer
Secretaris

Mieke is Projectcontroller bij de Unit Healthy Living & Work van TNO en maakt in haar vrije tijd graag zelf sieraden. En als ze met pensioen is? Dan blijft ze dat zeker doen, maar haar werk is veel te leuk dus eerst werkt ze door tot het einde.

*Mieke van Leeuwen, Life & Pension, december 2024,
'Van edelsmeden tot pensioen'*

Verantwoording en toezicht

Verantwoordingsorgaan

Oordeel Verantwoordingsorgaan 2024

Inleiding

In lijn met de Pensioenwet en de Code Pensioenfondsen heeft het Verantwoordingsorgaan (VO) als wettelijke taken:

- Een oordeel geven over het handelen van het Bestuur aan de hand van het Bestuursverslag, de jaarrekening en andere informatie, waaronder de bevindingen van het intern toezicht, over het door het Bestuur uitgevoerde beleid, evenals over beleidskeuzes voor de toekomst, waaronder de keuzes die van invloed zijn op de uitvoeringskosten.
- Advisering van het Bestuur over in het reglement Verantwoordingsorgaan vastgelegde thema's.

Bij de uitoefening van deze taken geeft het VO in het bijzonder een oordeel over de door het Bestuur in acht genomen evenwichtigheid met betrekking tot de verschillende belanghebbenden, actieve deelnemers, gewezen deelnemers en gepensioneerden. Het oordeel omvat in ieder geval een oordeel over de gemaakte uitvoeringskosten.

Daarnaast bereidt het VO zich in het kader van de Wet toekomst pensioenen voor op een advies over de collectieve waardeoverdracht en het aanwenden van het vermogen van het Pensioenfonds.

Activiteiten

Algemeen

Het VO bestaat uit negen leden, drie werknemersleden, drie werkgeversleden en drie gepensioneerde leden. De VO-leden namens werknemers en gepensioneerden zijn benoemd per 1 juli 2022 voor een periode van vier jaar. Bij de vertegenwoordigers namens de werkgever zijn er ook in 2024 enkele wijzigingen geweest. Begin 2024 was er een vacature voor een vertegenwoordiger van de werkgever en begin januari heeft een van de leden om persoonlijke redenen zijn werkzaamheden voor het VO moeten beëindigen. Per 29 januari zijn twee VO-leden namens de werkgever benoemd, waarmee het VO gedurende de rest van 2024 compleet was.

Voor een invulling van de taken werkt het VO met een aantal commissies die overeenkomen met de bestuurscommissies. Net als in het voorgaande jaar heeft in 2024 de nadruk sterk gelegen op de voorbereidingen voor de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel, waardoor de commissies geen significante rol hebben gespeeld. In 2024 hebben VO-leden weer overleg gevoerd met de voorzitters van de bestuurscommissies.

Nieuwe leden volgen de SPO-opleiding voor VO-leden (fundament). Daarnaast heeft het VO de module 'Bestuur, organiseren & verantwoording voor deskundigheidsniveau A' van SPO gevolgd.

De verschillende geledingen van het VO houden contact met hun respectievelijk achterban, maar hebben ook contact met VO's van andere ondernemingspensioenfondsen voor het delen van ervaringen.

Overleggen

Het VO heeft in 2024 acht keer overleg gevoerd en daarnaast vier keer overleg in het kader van de activiteiten voor de Wet toekomst pensioenen. Bij de VO-vergaderingen sluit de voorzitter van het Fonds gedurende een deel van het overleg aan om het VO te informeren over besluiten van het Bestuur. Met ingang van het VO-overleg van 1 juli 2024 vindt de notulering plaats door een notulist van het Notuleercentrum. Het voltallige VO heeft twee formele overlegvergaderingen gehad met een delegatie van het Bestuur en de directie van het bestuursbureau. Daarnaast is er een overlegvergadering geweest in het kader van de transitie.

Bij enkele VO-vergaderingen heeft ook overleg met de Raad van Toezicht (RvT) plaatsgevonden. Om het VO te informeren over het beleggingsbeleid is er een afzonderlijke sessie belegd.

Voorts is op regelmatige basis informeel overleg gevoerd tussen de voorzitter van het Bestuur, de directie van het Pensioenfonds en het Dagelijks Bestuur van het VO.

Vanwege de voorbereidingen op de overgang naar een nieuw pensioenstelsel is de werklast voor VO-leden erg hoog. Vooral voor de VO-leden die nog werkzaam zijn is dat een grote belasting.

Alle informatie van het Bestuur, verslagen van bestuursvergaderingen en commissies zijn voor het VO beschikbaar in de Bestuursdoelgroep van het Pensioenfonds. Gezien de grote omvang van de informatie, zou het VO het op prijs stellen als de directie het VO actief zou wijzen op belangrijke stukken die zijn opgesteld door of voor het Bestuur.

Bij de formele overleggen tussen Bestuur, directie en VO is gebleken dat er verschil van opvatting is over de rol- en taakverdeling tussen het Bestuur (inclusief directie van het bestuursbureau) van het Pensioenfonds en het VO. Hoewel in 2023 uitgebreid aandacht is besteed aan de interactie tussen Bestuur en VO, en het kweken van begrip voor de intenties van beide organen, blijkt ook in 2024 dat de interactie tussen Fonds en VO niet altijd constructief is. Daarom is er ook in 2024 van beide kanten veel energie in gestoken om daar verbetering in te brengen.

Uitgebrachte adviezen

Het VO heeft in 2024 zes adviezen uitgebracht. De adviesaanvragen hadden betrekking op:

- Klachtenprocedure
- Communicatieplan Wet toekomst pensioenen (versie 23 mei 2024)
- Communicatieplan Wet toekomst pensioenen (versie 11 september 2024)
- Ongevraagd advies m.b.t niet spreiden bij invaren
- Klachtenbeleid
- Advies profiel voorzitter RvT (uitgebracht aan RvT)

In december 2024 heeft het VO nog drie adviesaanvragen ontvangen, waarover in januari 2025 advies is uitgebracht. Dat betreft:

- Communicatieplan 2025/2026
- Premie en opbouw pensioen 2025
- Uitvoeringsovereenkomst

Op de twee adviezen met betrekking tot het klachtenbeleid en de klachtenprocedure heeft het VO een positief advies uitgebracht.

De conceptversies van het communicatieplan Wet toekomst pensioenen waren voor het VO aanleiding om een advies uit te brengen met verscheidene aandachtspunten en concrete verzoeken voor het verbeteren van het plan. Hoewel de tweede versie van het communicatieplan duidelijk verbeterd was, bevatte het advies van het VO daarop nog vele concrete verzoeken voor verbeteringen. Het Bestuur heeft toegezegd de adviezen van het VO te verwerken in het definitieve plan dat voor 1 juli 2025 bij de AFM zal worden ingediend.

In het ongevroegde advies van het VO over de spreidingstermijn vraagt het VO aandacht voor het nadelige gevolg van spreiden over tien jaar, in plaats van over een jaar, voor sommige cohorten. *De algemene vraag die het VO hierbij heeft: welke elementen zijn meegenomen en hoe is de afweging gemaakt ten aanzien van het spreiden van de buffer bij invaren over tien jaar, om daarmee te kunnen onderbouwen dat een evenwichtige belangenafweging heeft plaatsgevonden en het besluit bijdraagt aan een evenwichtig resultaat als onderdeel van het implementatieplan. Naast een kwalitatieve onderbouwing horen we graag hoe dit kwantitatief toegelicht wordt middels een analyse van de effecten van de spreidingstermijn, bijv. over één, drie of tien jaar.* In de reactie van het Bestuur op het

ongevraagde advies wordt verwezen naar het Voorgenomen Besluit tot invaren, dat in 2025 voor advies aan het VO zal worden voorgelegd.

Selectie voorzitter Raad van Toezicht

In de loop van 2024 heeft de voorzitter van de Raad van Toezicht (RvT) te kennen gegeven zijn functie voortijdig te moeten neerleggen. Het VO heeft een advies aan de RvT uitgebracht over het profiel waaraan de voorzitter moet voldoen. In samenwerking met de twee resterende leden van de RvT zijn twee VO-leden betrokken geweest bij de selectie van een voorzitter van de RvT. De gesprekken met drie kandidaten hebben plaatsgevonden in juni, waarna een unaniem voordracht voor de benoeming van een voorzitter van de RvT is uitgebracht.

Workshops Nieuw Pensioenstelsel (NPS)

Een van de belangrijke aandachtspunten voor het Pensioenfonds is de door de overheid vastgestelde stelselwijziging, de Wet toekomst pensioenen (Wtp). Deze wet is per 1 juli 2023 in werking getreden, waardoor de voorbereiding voor de transitie is geïntensifieerd. Het Pensioenfonds heeft ook in 2024 een aantal workshops georganiseerd waarbij de verschillende belanghebbenden, zoals werkgever en ondernemingsraad (sociale partners), Bestuur, VO en RvT, en de vereniging van gepensioneerden (eTNOs) in wisselende samenstellingen zijn geïnformeerd over de voortgang van de keuzes en aandachtspunten.

Het VO realiseert zich dat de formele rol van het VO gelegen is in het uitbrengen van een advies over het besluit tot invaren dat pas in de loop van 2025 zal worden uitgebracht. Het VO stelt het op prijs dat het Bestuur en het bestuursbureau het VO nu al uitgebreid informeren en meenemen in de voorbereidingen tot het opstellen van het transitieplan door de sociale partners en de door het Bestuur te nemen besluiten. Dat wil overigens niet zeggen dat het VO zich altijd unaniem kan vinden in de argumenten en besluiten van het Bestuur.

Het VO is betrokken geweest bij twee sessies.

De eerste sessie betreft het evenwichtskader en de resultaten beeldvorming. Deze sessie heeft geleid tot een groot aantal vragen van het VO om verduidelijking en onderbouwing van de keuzes die door het Bestuur zijn gemaakt met betrekking tot

het nieuwe pensioenstelsel en de inzet van het pensioenvermogen bij invaren. Aangezien de schriftelijke reactie van het Fonds niet altijd de verduidelijking gaf die het VO nodig dacht te hebben, zijn er in een tweede ronde aanvullende vragen aan het Bestuur en de directie voorgelegd.

Het VO heeft een overlegrecht bij het vaststellen van de risicohouding door het Bestuur van het Fonds. De informatie die het VO daarbij ontvangt heeft betrekking op de uitkomsten van risicopreferentie-onderzoek, de gebruikte wetenschappelijke inzichten en deelnemerskenmerken, als ook de weging van deze drie onderdelen. In een sessie van Bestuur en VO zijn deze aspecten besproken, waarmee het overlegrecht van het VO over de risicohouding is geborgd. De notulen van deze sessie zijn door het VO voorzien van enige vragen en opmerkingen. Op de vragen en opmerkingen heeft het VO geen schriftelijke reactie van het Fonds ontvangen.

Bevindingen over beleid en uitvoering 2024

Samen goed doen

In het voorwoord memoreert de voorzitter van het Bestuur "...sterke drive is om het samen goed te doen..." Er is geen enkele twijfel bij het VO over de drive om het goed te doen. Het VO constateert dat de samenwerking tussen het Bestuur en directie enerzijds en het VO anderzijds niet altijd optimaal is. Er zijn verschillende bijeenkomsten, soms met externe begeleiding, en acties geweest om de interactie tussen Bestuur en VO te bespreken en te verbeteren. Hoewel deze inspanningen waardevolle stappen hebben opgeleverd, is het VO van mening dat er nog ruimte is voor verbetering. Er is nog een groot verschil in perceptie tussen Bestuur en VO en onvoldoende wederzijds begrip. Het is belangrijk dat zowel het Bestuur en directie als het VO zich blijven open stellen voor elkaars opvattingen en argumenten.

Indexatie

Het VO heeft behoefte aan meer inzicht waarom per januari 2025 geen volledige indexatie is toegepast over de inflatie van 2024. Het Pensioenfonds bevindt zich eind 2024 in financiële zin boven het gewenste niveau. De haalbaarheidstoets scoort wederom ruim boven de ondergrens. Het Bestuur geeft aan "...heeft na een zorgvuldige afweging ervoor gekozen om op dat

moment geen gebruik te maken van die verruimingsmogelijkheid. Aan de verruiming van de indexatiemogelijkheden zitten voorwaarden waaronder het indienen van een overbruggingsplan...“ Het jaarverslag geeft geen inzicht in die “zorgvuldige afweging“. Formeel hoeft dat niet, maar in deze fase van de transitie zou het gepast zijn geweest als het Bestuur het VO had meegenomen in haar overwegingen. Het VO realiseert zich dat het opstellen van een overbruggingsplan een grote inspanning van het bureau vergt, maar vindt dat argument niet steekhoudend. Door het genoemde besluit van het Bestuur is de indexatie-achterstand verder opgelopen.

Het VO wil er daarbij op wijzen dat in het transitieplan compensatie voor de indexatie-achterstand niet is genoemd als transitiedoelstelling. Het oplopen van de indexatie-achterstand is daarom des te meer te betreuren.

Ambitie

De ambitie van het Fonds is “een waarde- vast pensioen“. De indexatie-achterstand is echter opgelopen tot 10,3%; het koopkrachtverlies over de afgelopen 15 jaar is zelfs hoger. In het jaarverslag is geen evaluatie opgenomen over het achterblijven bij de gestelde ambitie.

Kosten pensioenbeheer

De uitvoeringskosten van het Fonds zijn ook in 2024 sterk gestegen. Het VO maakt zich zorgen over die enorme stijging. De grote stijging wordt voor een belangrijk deel veroorzaakt door projectkosten van 1,5 miljoen euro. In het jaarverslag worden deze projectkosten echter onvoldoende onderbouwd. Zo is niet duidelijk of deze hoge projectkosten eenmalig zijn, of dat er in 2025 en mogelijk 2026 wederom projectkosten van deze omvang gemaakt moeten worden. Bovendien zijn de projectkosten niet gespecificeerd.

Het VO roept het Bestuur op zich maximaal in te spannen om zowel de reguliere als de additionele pensioenbeheerkosten zoveel mogelijk te beperken en vraagt het Bestuur welke maatregelen er worden genomen om de kosten in 2025 beter onder controle te krijgen.

Kosten vermogensbeheer

De kosten vermogensbeheer zijn in 2024 licht gestegen. Uit een benchmark blijkt dat het Pensioenfonds TNO het duurste fonds is qua kosten vermogensbeheer. Dit acht het Bestuur gerechtvaardigd omdat uit dezelfde benchmark blijkt dat het Fonds de hoogste netto toegevoegde waarde heeft van alle deelnemende fondsen over de afgelopen vijf jaar. De oorzaak van beide effecten is het hoge aandeel private equity in de beleggingsportefeuille, dat al jaren hoger is dan de door het Bestuur ingestelde bandbreedte. Het VO stelt vast dat deze situatie tot nu toe gunstige rendementen oplevert, maar constateert ook een verhoogd risico. Het VO acht het regelmatig en nauwlettend volgen van de verhouding tussen rendement, risico en kosten, zoals het Bestuur beoogt, belangrijk en dringen aan op het beheersen van het aandeel private equity en de kosten van vermogensbeheer.

Rente afdekking en buitenwerking zetten van de staffel

Het Bestuur meldt in het jaarverslag het besluit om de rente-afdekking te verhogen naar 80% van de verplichtingen en de zogenaamde de rentestafel tijdelijk buiten werking te stellen. Het VO vraagt aandacht voor het expliciet benoemen van de risico's die mogelijk met dit besluit samenhangen en voor maatregelen hoe om te gaan met die risico's (bijvoorbeeld als de invaardatum verschuift).

Halverwege het jaar invaren

Het Bestuur houdt vast aan de geplande invaardatum van 1 juli 2026. Het VO heeft begrepen dat deze invaardatum is vastgesteld mede op verzoek van AZL. Uiteraard realiseert het Bestuur zich dat hier grote risico's mee samenhangen en veel extra werkzaamheden en kosten. In het jaarverslag ontbreekt een overzicht van risico's en knelpunten en de noodzakelijke maatregelen. Ook ontbreekt een kosteninschatting met betrekking tot de extra werkzaamheden. Het VO verzoekt het Bestuur om de mogelijke consequenties van deze invaardatum expliciet in kaart te brengen.

Aanbevelingen aan het Bestuur

Het VO geeft de bovenstaande observaties als aandachtspunten voor het Bestuur mee. Hoewel de observaties kritisch zijn, zijn de opmerkingen bedoeld als constructieve bijdrage aan het beheren van de pensioenen van de bijna 19.000 deelnemers in het Fonds. Het is belangrijk dat alle deelnemers ook in de toekomst met enige mate van zekerheid kunnen uitzien naar een waardevast pensioen.

Ook In 2024 zijn de afspraken om de interactie tussen het Bestuur en het VO te versterken voortgezet. Zo is er een grote aanwezigheid van Bestuursleden bij de gezamenlijke vergaderingen en workshops en sluit de voorzitter van het Bestuur aan bij een deel van de reguliere VO-overleggen. Het VO stelt deze stappen zeer op prijs en beveelt aan om deze ontwikkeling voort te zetten om daarmee een beter begrip voor elkaars intenties te krijgen, ondanks de verschillen in opvattingen tussen Bestuur en VO.

Conclusie en oordeel

Het VO waardeert de samenwerking met en de openheid van Bestuur en directie, waarbij het van belang blijft om elkaars uitgangspunten en opvattingen te begrijpen en te waarderen. Het VO constateert dat de wederzijdse openheid regelmatig leidt tot meningsverschillen en spanningen tussen VO en Bestuur/directie. Dit heeft in 2024 bij een tweetal VO-leden dusdanig het gevoel gegeven dat er een gebrek aan ruimte is voor discussie en aan ontvankelijkheid voor de door hen geuite zorgen en adviezen, dat zij helaas hebben besloten hun termijn niet te volbrengen en per juli 2025 te zullen stoppen.

Hoewel het VO constateert dat er meningsverschillen zijn met het Bestuur, is het in meerderheid van oordeel dat het Bestuur haar taken in 2024 op een verantwoorde wijze heeft uitgevoerd. Op basis van de beschikbare schriftelijke en mondelinge informatie is het VO in meerderheid van oordeel dat bij het uitgevoerde beleid en de beslissingen in 2024 door het Bestuur een evenwichtige belangenafweging heeft plaatsgevonden. We realiseren ons echter dat het ontbreken van een expliciete norm voor evenwichtigheid het risico op uiteenlopende interpretaties met zich meebrengt. Dit maakt het des te belangrijker om, zeker tijdens de transitie naar het nieuwe stelsel, actief met elkaar in een open en constructieve dialoog te blijven.

Bestuursreactie

Het Bestuur bedankt het Verantwoordingsorgaan (VO) voor het verslag over 2024, voor de getoonde inzet en betrokkenheid en voor de samenwerking in een periode van intensieve voorbereiding op een grote verandering door de komst van het nieuwe pensioenstelsel. Ook waardeert het Bestuur de inzet van de werkgever om voldoende vertegenwoordiging vanuit werkgeverszijde te organiseren, waarmee het VO vanaf januari 2024 weer voltallig haar taak heeft kunnen invullen. We erkennen dat de werklast voor het VO in 2024 erg hoog is geweest, en spreken onze appreciatie uit voor de flexibiliteit die dit heeft gevraagd van haar leden.

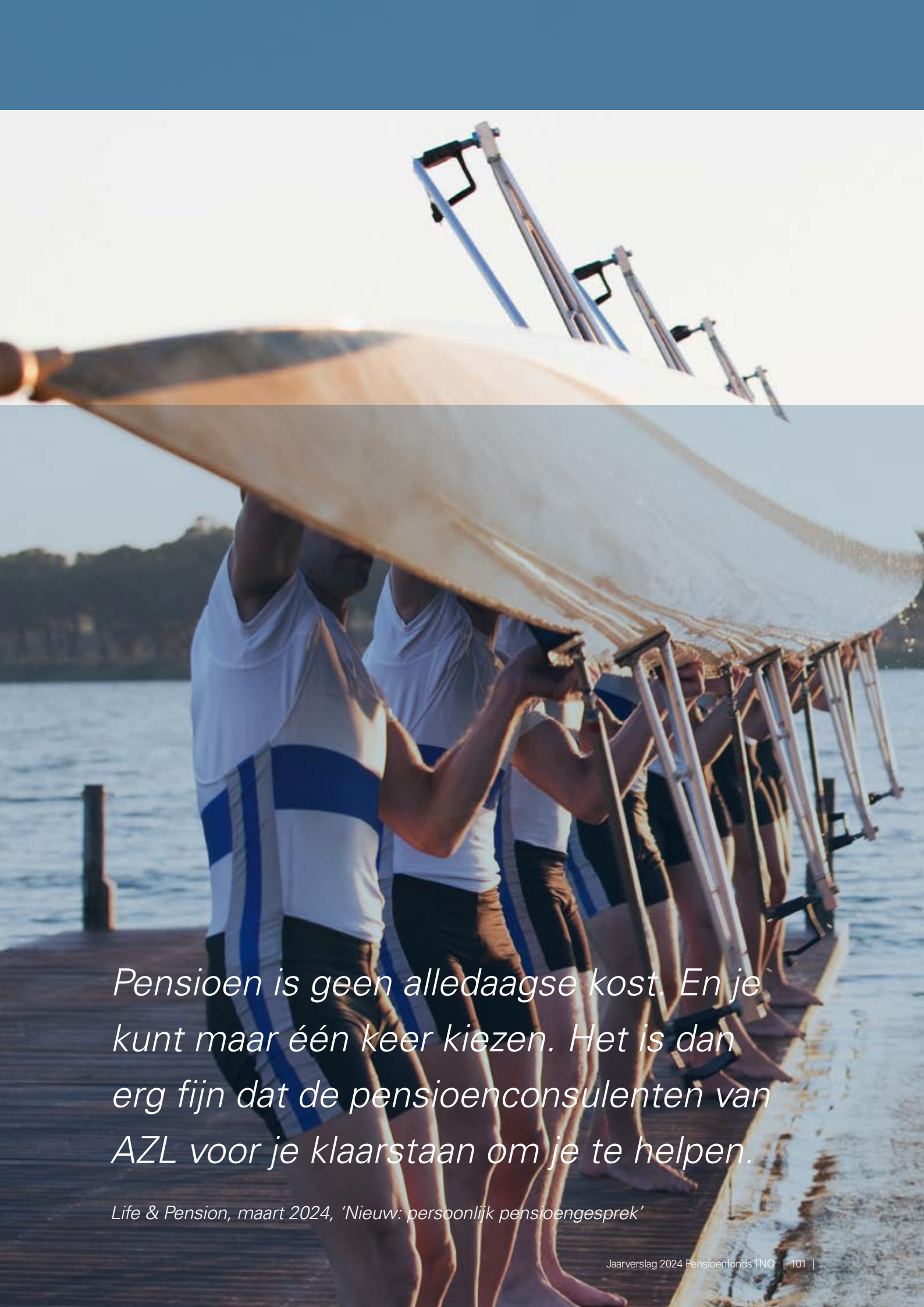
Het Bestuur herkent de constatering dat er tussen VO en Bestuur / bureau een verschil van rolopvatting bestaat. In meerdere (informele) overleggen zijn rollen en verantwoordelijkheden aan bod gekomen.

Het Bestuur heeft daarnaast in 2024 veel aandacht gehad voor het betrekken van het VO middels extra kennis- en dialoogsessies en het genereren van inzichten voor/en het beantwoorden van vragen. Ook is een brede vertegenwoordiging van het Bestuur

meermaals aanwezig geweest bij overleggen met het VO om zodoende inkleuring te geven bij ontwerp-keuzes en besluitvorming in het transitietraject.

De aanbevelingen van het Verantwoordingsorgaan hebben logischerwijs niet alleen betrekking op het huidige beleid maar ook op de Wet toekomst pensioenen. Het Bestuur neemt de aanbevelingen in overweging, en zal waar gepast deze navolging geven. Ook 2025 zal nog grotendeels in het teken staan van de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel. Het Bestuur blijft zich daarbij ook in 2025 inzetten voor een constructieve inzet en relatie met het VO, en zal tevens blijven benadrukken dat het Bestuur opereert vanuit de verantwoordelijkheid van evenwichtige belangafweging voor alle deelnemers in al haar besluitvorming, zo ook in de afronding van de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel.

Het Bestuur bedankt de twee pensioenge-rechtigden leden die voortijdig afscheid nemen van het Verantwoordingsorgaan voor hun inzet en betrokkenheid in de afgelopen periode.

Pensioen is geen alledaagse kost. En je kunt maar één keer kiezen. Het is dan erg fijn dat de pensioenconsulenten van AZL voor je klaarstaan om je te helpen.

Life & Pension, maart 2024, 'Nieuw: persoonlijk pensioengesprek'

Raad van Toezicht

Intern toezichtsverslag over 2024

Voorwoord

In dit verslag over 2024 gaan wij in op de onderwerpen die in het verslagjaar centraal stonden en sluiten af met onze speerpunten voor het verslagjaar 2025:

- Wet toekomst pensioenen
- Governance
- Beheerste bedrijfsvoering
- Functioneren van het Bestuur
- Code Pensioenfondsen
- Communicatie
- Risicobeheer
- Vermogensbeheer en Environmental, Social & Governance (ESG)
- Financiële en niet-financiële risico's

Speerpunten van de Raad van Toezicht in 2025

In 2024 vergaderde de Raad van Toezicht zes keer in het bijzijn van het dagelijks bestuur en de directeur c.q. bureaumedewerkers. De Raad van Toezicht had in 2024 zowel overleg met het verantwoordingsorgaan (VO) en de sleutelfunctiehouders van het Pensioenfonds, als met de Raad van Bestuur van TNO. Daarnaast woonde de Raad van Toezicht een aantal kennis- en toelichtingssessies bij over de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel in zijn algemeenheid en naar de nieuwe pensioenregeling van TNO in het bijzonder. Ten slotte heeft het lid van de Raad van Toezicht met vermogensbeheer als aandachtsgebied deelgenomen aan de tweedaagse studietoets van het Bestuur met BlackRock.

Wet toekomst pensioenen (WTP)

De Raad van Toezicht heeft geconstateerd dat het Bestuur en het bestuursbureau in 2024 voortvarend verder zijn gegaan met alle voorbereidingen en werkzaamheden, die nodig zijn om de nieuwe, tussen sociale partners afgesproken, Solidaire Premiereregeling in te kunnen voeren. Het streven is om dat per 1 juli 2026 te doen, onder het gelijktijdig via een interne collectieve waardeoverdracht overdragen (invaren) van alle op dat moment aanwezige opgebouwde pensioenaanspraken en ingegane pensioenrechten. De Raad van Toezicht volgt dit proces nauwgezet en wordt daartoe ook voldoende in staat gesteld door het bestuur en door het bestuursbureau.

Punt van aandacht blijft de vraag of AZL op tijd gereed zal zijn om de datum van 1 juli 2026 te halen. De Raad van Toezicht constateert dat het Bestuur en het bestuursbureau hier bovenop zitten en dat het Bestuur een ervaren onafhankelijke externe auditor heeft ingehuurd specifiek voor het monitoren van en rapporteren over de voortgang bij AZL. Ook vindt vanuit een gezamenlijk belang regelmatig overleg plaats met andere pensioenfondsklanten van AZL. Wij worden als Raad van Toezicht goed geïnformeerd over de voortgang bij AZL.

Wij monitoren en beoordelen de vorderingen van het Bestuur en het bestuursbureau met een eigen toetsingskader en bespreken dat tijdens ieder overleg met het Bestuur. Met een beoogde implementatiedatum van 1 juli 2026 wordt ruimschoots voldaan aan de uiterste wettelijke implementatiedatum van 1 januari 2028. Belangrijk zijn de beschikbaarheid van voldoende capaciteit, gerichte aandacht en flexibiliteit in de planning bij onverwachte gebeurtenissen. Vooralsnog lijken deze condities door het Bestuur ingevuld te zijn.

De WTP vormt een vast onderwerp in de overleggen van de Raad van Toezicht met het Bestuur en met het Verantwoordingsorgaan. Dat zal voorlopig ook zo blijven. Door regelmatige deelname van leden van de Raad van Toezicht aan interne informatiebijeenkomsten, gezamenlijk met leden van het bestuur en het Verantwoordingsorgaan, houden we goed voeling met de ontwikkelingen.

Governance

In de loop van 2024 vonden een aantal herbenoemingen plaats in het Bestuur van het Fonds. De Raad van Toezicht heeft hierbij zijn reglementaire rol ingevuld. Daarnaast is sprake van open informatievoorziening over de ontwikkeling van de bestuurssamenstelling en het bestuursbureau. In dit kader is Aloys Maas, na herbenoeming in het Bestuur in december benoemd als adjunct-directeur van het bestuursbureau, om het – ook door Raad van Toezicht eerder geïdentificeerde - key man risk te beheersen in de complexe en tijdrovende transitie naar het nieuwe pensioenstelsel.

De Raad van Toezicht constateert dat het Bestuur nadere invulling wil gaan geven

via een buddy systeem aan de onboarding van nieuwe bestuursleden, hetgeen zeker in de komende tijd van implementatie van de Wet toekomst pensioenen van groot belang is. Het collectieve competentieprofiel van het Bestuur en de individuele ontwikkelingswensen en -verlangens zijn leidend.

De voorzitter van de Raad van Toezicht, Theo Camps, heeft zijn functie neergelegd en het proces tot invulling van deze vacature is zorgvuldig ingevuld. Per 1 september is Ruud Kruijff benoemd. Er is een rooster van aftreden om continuïteit binnen de raad te waarborgen.

Het Bestuur is zich terdege bewust van het feit dat de ontwikkelingen in het kader van de Wet toekomst pensioenen een gedegen voorbereiding vergt met alle organen van het Fonds. Via workshops en informatiesessies wordt hier invulling aangegeven.

De Raad van Toezicht heeft zijn periodieke gesprekken gevoerd met de afzonderlijke sleutelfunctiehouders (SFH) over de plannen en de invulling van de werkzaamheden. De kwartaalrapportages van de sleutelfunctiehouders vormen naast deze gesprekken waardevolle input voor de Raad van Toezicht om zijn taak te vervullen.

Beheerste bedrijfsvoering

Ook in 2024 werden de activiteiten sterk gedomineerd door de WTP-voorbereidingen, die in 2024 in een volgende fase zijn aangeland. De reguliere bedrijfsvoering is in handen van het bestuursbureau met niet alleen de eigen activiteiten, maar ook de aansturing en de monitoring van de dienstverlening door AZL. De Raad van Toezicht constateert dat het in 2024 gelukt is om de reguliere werkzaamheden (de 'run') beheerst uit te voeren, ondanks het feit dat de voorbereidingen voor de WTP (de 'change') een grote extra inspanning vergen van de directie en medewerkers van het bestuursbureau. Wat betreft de 'run' constateren wij net als in voorgaande jaren dat er een intensieve interactie is tussen het Fonds en AZL ten aanzien van de bedrijfsvoeringsprocessen. Dit gebeurt veelal door middel van periodieke rapportages en besprekingen. Bijzondere signaleringen vinden plaats via risicorapportages, dan wel naar aanleiding van klachtbehandeling of afwijkingen tussen realisatie en planning.

Functioneren van het bestuur

Als Raad van Toezicht vormen wij ons op verschillende manieren een beeld van het functioneren van het Bestuur. Niet alleen door kennis te nemen van vergaderstukken en van verslagen, maar ook door deel te nemen aan bijeenkomsten van het Bestuur en van commissies, door bilaterale gesprekken met bestuursleden, met medewerkers van het bestuursbureau en door gesprekken met het verantwoordingsorgaan. In het verslagjaar heeft tevens een gesprek met de Raad van Bestuur van TNO plaatsgevonden. Het totale beeld van het functioneren van het Bestuur is positief. De Raad van Toezicht acht het een goede zaak dat het Bestuur op gestructureerde wijze beleidsdocumenten evalueert. De Raad van Toezicht constateert en waardeert dat het Bestuur zich inspant om het Verantwoordingsorgaan te informeren. Vergaderingen worden zorgvuldig voorbereid, waarbij de evenwichtige belangenafweging nog zorgvuldiger wordt vastgelegd. De vergaderingen zijn zakelijk van toon zonder verlies van 'de menselijke maat'. Het Bestuur reflecteert op het eigen functioneren middels een zelfevaluatie en doet dit effectief. De meerwaarde van de beleidsvoorbereiding in de commissies komt duidelijk naar voren. De voorbereiding is zorgvuldig en komt in het Bestuur tot uitdrukking door de toelichtingen vanuit de commissies in de bestuursvergaderingen.

Code Pensioenfondsen

Vastgesteld wordt dat het Bestuur jaarlijks inventariseert in hoeverre het fonds conform artikel 107 van de Pensioenwet voldoet aan de Code Pensioenfondsen. Het Bestuur past de Code Pensioenfondsen toe en doet daarvan verslag aan de hand van de normen die in de Code zijn opgenomen. Hiervoor hanteert het Bestuur een checklist, waarin zorgvuldig gemotiveerd wordt beschreven hoe aan de normen uit de Code wordt voldaan. De Raad van Toezicht stelt vast dat het Bestuur besloten heeft per 2024 de normen uit de nieuwe code te hanteren. Hierover wordt in dit jaarverslag verslag gedaan. De Raad van Toezicht constateert met genoegen dat aan alle normen wordt voldaan, inclusief de diversiteit qua leeftijd in het Bestuur.

De Raad van Toezicht heeft in het kader van het toezicht gekeken naar de wijze waarop het Bestuur, het Verantwoordingsorgaan en de Raad van Toezicht zelf met de naleving van de Code omgaan en rapporteert

met dit verslag over de vijf thema's van de Code. In het kader van de overgang naar de Wet toekomst pensioenen is dit extra van belang.

1. Goed zorgen voor het pensioen van belanghebbenden. De Raad van Toezicht constateert dat er sprake is van aandacht voor missie, visie en strategie. Aandacht voor duurzaamheid is goed ingebed. Vanuit het belang van alle deelnemers worden de belangen van alle belanghebbenden evenwichtig afgewogen en worden overwegingen vastgelegd, waarbij oordelen van sleutelfunctiehouders worden meegenomen in de besluitvorming. De voorkeuren van belanghebbenden worden uitgevraagd, terwijl het beleid van keuzebegeleiding verder wordt ontwikkeld.
2. Goed besturen. Dat het Bestuur zijn verantwoordelijkheid neemt voor de uitvoering van de pensioenregeling, blijkt uit de wijze van monitoring van de uitvoering en de zorgvuldige vastlegging van het beleid en van de kaders voor uitvoering ervan. Voorts geeft ook het zorgvuldig proces van het jaarlijks vaststellen van de prioriteiten in het jaarplan blijk van een adequate aanpak. Ditzelfde geldt voor de overgang naar de Wet toekomst pensioenen. Dit proces wordt zeer zorgvuldig opgepakt en ingevuld, waarbij aantoonbare vastlegging een belangrijk onderdeel is. De Raad van Toezicht constateert dat het Fonds hoge kwaliteitseisen stelt, daarop beleid voert en in de kern functioneert als een 'lerende organisatie'. Dit blijkt uit de strategische hoofddoelen en de bestuurlijke prioriteiten die jaarlijks worden vastgesteld. Beleid wordt daarbij niet alleen vastgesteld en periodiek geëvalueerd, maar de uitvoering wordt ook gemonitord. Een zorgvuldig risicomangement-beleid maakt hier onderdeel van uit.
3. Effectief intern toezichthouden en controle uitvoeren. De Raad van Toezicht heeft een toezichtvisie ontwikkeld, welke op de website is gepubliceerd. Dit geeft duidelijkheid omtrent de benaderingswijze van het toezicht en ook op de aanspreekbaarheid hierop. De onafhankelijkheid van de Raad van Toezicht maakt daar onderdeel van uit. De Raad van Toezicht hecht sterk aan rolbewustzijn van alle organen van het Fonds en spreekt hier onderling en ook met de andere organen over, om het functioneren van het Pensioenfonds te optimaliseren.

De Raad van Toezicht waardeert de open houding van het Bestuur en kan op deze wijze invulling geven aan zijn rol als gesprekspartner van het Bestuur. De Raad van Toezicht constateert dat de wijze van inschakeling van de accountant en actuaaris zorgvuldig geschiedt en periodiek wordt geëvalueerd.

4. Verantwoording en inspraak organiseren. In het jaarverslag maar ook aan het Verantwoordingsorgaan legt het Bestuur, maar ook de Raad van Toezicht op een interactieve wijze verantwoording af over de werkzaamheden en uitkomsten van het beleid en het toezicht. De Raad van Toezicht doet dit door middel van het onderhavige verslag over de bevindingen, waarbij aanbevelingen worden gegeven indien dit wenselijk wordt geacht. De Raad van Toezicht constateert dat het Verantwoordingsorgaan zijn adviesrecht invult, waarbij de bewaking van de evenwichtige afweging van alle belangen door het bestuur de kern vormt. De Raad van Toezicht constateert dat deze taak in het kader van de transitie naar de Wet toekomst pensioenen een complexe is en meerdere perspectieven in beeld brengt. De Raad van Toezicht stelt vast dat het Bestuur door schriftelijke communicatie en webinars en kennissessies de dialoog met belanghebbenden vormgeeft.
5. Effectief functioneren van fondsorganen. De Raad van Toezicht constateert dat het vullen van vacatures bij zowel Bestuur als Verantwoordingsorgaan nog steeds lukt. Het Fonds handelt zorgvuldig bij (her)benoeming en ontslag. Er wordt tijdig geacteerd en de procedure is goed vastgelegd. Voorts wordt gezorgd voor geschiktheid, complementariteit en diversiteit in de samenstelling van de organen van het Fonds, waarbij gewerkt wordt met aspiranten om dit te optimaliseren. De Raad van Toezicht neemt waar dat er een cultuur bestaat waarin de aandacht voor integriteit en compliance vanzelfsprekend is. Compliance staat standaard op de agenda en via de compliance officer wordt dit jaarlijks onderzocht en van een oordeel voorzien. Jaarlijks vinden ook zelfevaluaties plaats.

Communicatie

De Raad van Toezicht constateert dat het Bestuur zich sterk bewust blijft van het belang van heldere en tijdige communicatie.

Er is naast een regulier communicatieplan ook een apart communicatieplan voor de Wet toekomst pensioenen (2023 en 2024) opgesteld. Het Pensioenfonds vindt het belangrijk om de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden te informeren over hun pensioen, verantwoording af te leggen over het gevoerde beleid, de dialoog aan te gaan en te informeren over veranderingen. Dat geldt ook voor de communicatie met de overige stakeholders, zoals bijvoorbeeld de aangesloten ondernemingen.

Voor wat betreft het communicatieplan stelt de Raad van Toezicht vast dat doelgroepgericht communiceren duidelijke aandacht krijgt en ook ESG wordt meegenomen.

De Raad van Toezicht waardeert het dat specifieke aandacht aan de Wet toekomst pensioenen wordt besteed via een apart plan. Door middel van een webinar, uitgebreide FAQ's, een videoboodschap en algemene teksten op de website zijn deelnemers geïnformeerd over de transitie met als concreet geformuleerd doel het creëren van draagvlak voor de verandering en vertrouwen geven dat het Fonds de data op orde heeft om een soepele overgang te bewerkstelligen naar de nieuwe pensioenregeling.

De Raad van Toezicht constateert met genoegen dat de pilot voor inzet van pensioenconsulenten bij de keuzebegeleiding in januari 2024 is gestart. De positieve evaluatie door het Bestuur, begin 2025, leidt tot continuering tot het transitiemoment. De Raad van Toezicht zal monitoren op welke wijze het Bestuur de keuzebegeleiding in het nieuwe stelsel zal vormgeven.

Risicobeheer

Integraal risicomanagement is in het bijzonder verankerd in de artikelen 33 (waarborging goed bestuur) en 143 van de Pensioenwet (beheerste en integere bedrijfsvoering). De ERB is een belangrijk aanvullend instrument voor pensioenfonds om hun risicohouding en risicobeleid te expliciteren van strategische risico's naar (operationele) risicobeheersing. Het pensioenfonds dient eens in de drie jaar een ERB uit te voeren en in te leveren bij De Nederlandsche Bank. In december 2024 is wederom een ERB uitgevoerd. Deze ERB omvat niet alleen de beoordeling van de reguliere risico's, maar ook de beoordeling van de specifieke risico's van (en gedurende de periode tot) de overgang naar de nieuwe pensioenregeling en het invaren

van de reeds opgebouwde pensioenaanspraken en ingegane pensioenrechten per de beoogde transitiedatum van 1 juli 2026. De Raad van Toezicht constateert dat de ERB duidelijk onderdeel uitmaakt van het risicobeleid van het Fonds.

De Raad van Toezicht heeft de ERB met het Bestuur besproken en heeft vastgesteld dat hiervoor een zorgvuldig proces is gevolgd. De koppeling en toetsing van de ERB aan de strategische uitgangspunten heeft zich verder ontwikkeld. De risicoanalyse ten aanzien van de Wet toekomst pensioenen maakt onderdeel uit van de ERB. De Raad van Toezicht stelt vast dat het advies van de sleutelfunctiehouder interne audit om de countervailingpower op IT-gebied binnen het Pensioenfonds te versterken is opgevolgd.

Naast de formele, eens per drie jaar vast te stellen en bij De Nederlandsche Bank in te dienen, ERB kent het Fonds ook de jaarlijkse Risk Self Assessment (RSA), een intern proces waarbij alle interne en externe, financiële en niet-financiële risico's worden nagelopen, besproken en waar nodig geactualiseerd. Voorts ontvangt het Bestuur naast periodieke rapportages van de sleutelfunctiehouder actuariael en de sleutelfunctiehouder interne audit ook elk kwartaal risicorapportages van de risicomanager – tevens sleutelfunctiehouder risicobeheer - van het Pensioenfonds, waarin ook de risicorapportages van de bij het Fonds betrokken externe partijen worden meegenomen.

De Raad van Toezicht constateert dat het risicomanagementproces niet alleen goed is opgezet en uitgewerkt, maar in de praktijk ook goed functioneert op een sterk volwassenheidsniveau. Ook signaleert de Raad van Toezicht bij zowel het Bestuur als bij het bestuursbureau de grondhouding dat men in beginsel de bevindingen en aanbevelingen van de sleutelfunctiehouders wil opvolgen en als het even kan ook zo spoedig mogelijk. Zeker zo belangrijk is dat de Raad van Toezicht ziet dat alle betrokkenen bij het Pensioenfonds zich zeer bewust zijn van de risico's en de bij de uitvoering van hun werkzaamheden vereiste risicohouding.

De Raad van Toezicht zal nauw volgen of en zo ja in hoeverre en op welke wijze het Bestuur inspeelt op eventuele wijzigingen van omstandigheden voor het Fonds, die aanleiding kunnen zijn voor een tussentijdse nieuwe ERB. Omstandigheden als – in

deze turbulente tijden - ontwikkelingen in de economie of de financiële wereld, dan wel wijzigingen in wetgeving of toezichtkader.

Vermogensbeheer en ESG

De beleggingen hebben in 2024 een rendement behaald van 9,1%. Van iets meer dan de helft van de portefeuille worden de prestaties tegen een benchmark afgezet. Vrijwel alle categorieën daarbinnen presteerden zeer dicht bij de benchmark, het totale rendement van 9,1% kwam iets boven de benchmark uit.

Beursgenoteerde aandelen worden sinds het verslagjaar volgens de Paris Aligned Benchmark belegd. De eerste ervaringen daarmee zijn goed. Voor het overige heeft de portefeuille geen grote wijzigingen ondergaan.

Dat is mede gevolg van het feit dat het strategisch beleggingsbeleid van 2021-2023 ongewijzigd is in 2024. De aanleiding voor de pas op de plaats was een naar verwachting snelle stap naar een nieuw beleid onder het nieuw pensioenstelsel. Deze laat echter nog op zich wachten, waarmee het Bestuur toch in 2025 enkele beperkte aanpassingen doorvoert.

Het Fonds is goed op weg met het uitvoeren van het ESG-beleid. PAI-statements zijn gepubliceerd, rapportages over ESG van verschillende vermogensbeheerders zijn beschikbaar, criteria voor impact investeringen zijn opgesteld en er is een biodiversiteitsbeleid ontwikkeld.

De Raad van Toezicht acht het verstandig om de commissie ESG-Beleid en de Beleggingsadviescommissie samen te voegen. Dit vooral om ervoor te blijven zorgen dat het Bestuur aansluiting weet te vinden bij het voortraject van zijn besluitvorming.

Financiële en niet-financiële risico's

Financiële risico's

De dekkingsgraad steeg in het verslagjaar met 4,0% naar 124,1%. De beleidsdekkingsgraad ligt daar dicht onder en daarmee is het kortingsrisico op de langere horizon betrekkelijk klein. Het Bestuur focust zich echter terecht op het niveau van de dekkingsgraad op het verwachte moment van transitie per 1 juli 2026; de invaardekkingsgraad. Bij een niveau van 106% op het moment van invaren kan aan de doelstellingen van de sociale partners worden voldaan. De premiedekkingsgraad kwam in 2024

met 107,6% ruim boven de 100% uit. De dekkingsgraad van de balans is derhalve niet door een te lage premiedekking benadeeld. Over het geheel genomen zijn de financiële risico's licht afgenomen.

Enkele risiconormen zijn overschreden (dekkingsgraad volatiliteit, illiquide beleggingen). Voor illiquide beleggingen compenseert het bestuur de risicograad van de portefeuille door de weging naar beursgenoteerde aandelen hierop aan te passen. Het Bestuur heeft daar verder geen specifieke actie op ondernomen. Na een aantal jaar van overschrijdingen zonder feitelijk negatieve effecten verdient het aanbeveling om deze normen te herbezien.

Niet-financiële risico's

Risico's van niet-financiële aard waar het Fonds aan is blootgesteld, spelen zich voornamelijk af bij de belangrijkste uitbestedingspartners (Caceis, AZL en BlackRock). De rapportages over niet-financiële risico's van die partijen zijn een belangrijke bron van informatie hierover. Het Bestuur draagt er zorg voor deze te ontvangen en te analyseren. Bij de genoemde partijen hebben zich alleen incidenten voorgedaan met een beperkte impact. Het Fonds heeft deze in een incidentenregister opgenomen. Het Bestuur heeft daarmee de informatie en de middelen om op te treden. Het management van operationele risico's is adequaat georganiseerd.

Voor de datakwaliteit in de transitie in 2026 leunt het Fonds zwaar op AZL. Het Fonds heeft een externe adviseur in de arm genomen om de IT-risico's zo goed mogelijk in beeld te hebben. Het klantenbestand van AZL wordt meegenomen met de operationele ontwikkelingen binnen AZL middels een klankbordgroep, waarin het Fonds is vertegenwoordigd. Ook heeft de sleutelfunctiehouder interne Audit van het Pensioenfonds regelmatig overleg met zijn collega's van andere bij AZL betrokken pensioenfondsen om ook langs die weg de vinger aan de pols te houden. De transparantie in de interne audits van AZL laat echter te wensen over. Het Bestuur is daarmee, voor zover dat redelijkerwijs te verwachten valt, mogelijk niet volledig op de hoogte van de operationele risico's binnen AZL.

Over het geheel genomen is het risico-beeld in 2024 licht verbeterd; de risico-indicatoren laten merendeels een afname in het risico zien.

Speerpunten van de Raad van Toezicht in 2025

De Raad van Toezicht zal kort samengevat in 2025 specifiek aandacht geven aan de wijze waarop:

- Het Bestuur heeft beoordeeld dat het fonds de nieuwe pensioenregeling kan uitvoeren en dat de datakwaliteit voldoende is om in te kunnen varen;
- Het Pensioenfonds het verzoek van sociale partners om in te varen gaat uitvoeren en de evenwichtigheid van het invaren heeft beoordeeld;
- Het Bestuur de ontwikkeling van de dekingsgraad in de aanloop naar het invaren bewaakt;
- Het Pensioenfonds uitvoering geeft aan het in het communicatieplan vastgelegde communicatiebeleid;
- Het Bestuur de volledigheid en tijdigheid van de informatievoorziening aan de Raad van Toezicht en aan het Verantwoordingsorgaan waarborgt;
- Het Bestuur de ontwikkelingen bij AZL als administratieve uitvoerder van de pensioenregeling volgt en beoordeelt.

R. (Ruud) Kruijff, voorzitter
mr. M.J. (Mila) Hoekstra
dr. J.C. (Jac.) Kragt

Bestuursreactie

Het Bestuur waardeert de Raad van Toezicht voor de positief-kritische wijze waarop de Raad van Toezicht is betrokken bij het Fonds. Het Bestuur kan zich goed vinden in de observaties en zal deze ter harte nemen.

Het Bestuur bedankt de Raad van Toezicht voor de uitgebreide jaarrapportage evenals voor de waardering die in het jaarrapport voor het Bestuur wordt uitgesproken. Er is

gedurende het jaar, met name als gevolg van de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel, veel contact geweest en ook in 2025 blijft het Bestuur graag met de Raad van Toezicht in gesprek. De transitie naar het nieuwe pensioenstelsel zal een uitdagend project blijven. Het Bestuur zal zorgdragen voor een goede voortgang op dit dossier.

Jaarrekening

“We willen echt iets extra’s mogelijk maken, wat anders zonder de belegging in die bedrijven niet gerealiseerd kan worden.”

Henco van Ommeren, Life & Pension, december 2024,

‘In gesprek met Henco over impactinvesteringen’

Balans

(na bestemming saldo; in duizenden euro's)

Activa	2024	2023
Beleggingen voor risico Pensioenfonds [1]		
Vastgoed	187.472	182.851
Aandelen	1.042.769	956.807
Vastrentende waarden	2.265.515	2.153.663
Derivaten	105.792	109.325
Overige beleggingen	502.042	484.766
	4.103.590	3.887.412
Beleggingen voor risico deelnemers [2]		
Vastgoed	4.860	4.071
Aandelen	29.429	29.373
Vastrentende waarden	55.599	55.104
Overige	8.464	6.822
	98.352	95.370
Vorderingen en overlopende activa [3]	93.420	120.381
Liquide middelen [4]	83.790	20.942
Totaal activa	4.379.152	4.124.105

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de balans, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Passiva	2024	2023
Stichtingskapitaal en reserves		
Fondsvermogen [5]	808.982	646.449
	808.982	646.449
Technische voorzieningen voor risico Pensioenfonds		
Technische voorziening pensioenverplichtingen [6]	3.252.276	3.118.714
Overgangsverplichtingen Levensloopregeling [7]	2	5
	3.252.278	3.118.719
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers [8]	98.352	95.370
Derivaten [9]	191.213	224.099
Kortlopende schulden en overlopende passiva [10]	28.327	39.468
Totaal passiva	4.379.152	4.124.105

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de balans, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Staat van baten en lasten

(in duizenden euro's)

	2024	2023
Beleggingsopbrengsten voor risico Pensioenfonds [11]		
Directe beleggingsopbrengsten	25.633	27.926
Indirecte beleggingsopbrengsten	314.593	362.537
Kosten van vermogensbeheer	-7.404	-7.152
	332.822	383.311
Beleggingsopbrengsten voor risico deelnemers [12]		
Indirecte beleggingsopbrengsten	9.612	8.920
	9.612	8.920
Premiebijdragen van werkgevers en werknemers [13]	90.845	81.767
Premiebijdragen voor risico deelnemers [14]	199	705
Saldo van overdrachten van rechten [15]	1.095	-404
Onttrekking beleggingen voor risico deelnemers [16]	-6.829	-5.280
Pensioenuitkeringen [17]	-123.179	122.018
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico Pensioenfonds [18]		
Pensioenopbouw	-81.355	-61.824
Toeslagverlening	13	-426.317
Kanssystemen	-5.115	2.183
Rentetoevoeging	-107.218	-96.146
Onttrekking voor pensioenuitkeringen	123.335	122.168
Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten	1.369	1.831
Wijzigen marktrente	-57.763	-100.700
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	-1.462	47
Wijziging actuariële uitgangspunten	-5.625	-16.248
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen	259	-1.605
	-133.562	-576.611

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de balans, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

	2024	2023
Mutatie overgangsverplichtingen Levensloopregeling [19]	3	5
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers [20]	-2.982	-4.345
Herverzekering [21]	0	1
Pensioenuitvoerings- en administratiekosten [22]	-5.544	-3.945
Overige baten en lasten [23]	53	34
Saldo van baten en lasten	162.533	-237.860
Bestemming van het saldo		
Fondsvermogen	162.533	-237.860
	162.533	-237.860

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de balans, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Kasstroomoverzicht

(in duizenden euro's)

	2024	2023
Pensioenactiviteiten		
Ontvangsten		
Premiebijdragen van werkgevers en werknemers	85.021	76.582
Afkopen regeling TOP, Netto Pensioen en Extra Pensioen	5.796	5.094
Overgenomen pensioenverplichtingen	3.191	4.090
Overige	19	35
	94.027	85.801
Uitgaven		
Uitgekeerde pensioenen	-123.175	-121.579
Overgedragen pensioenverplichtingen	-1.457	-4.608
Pensioenuitvoerings- en administratiekosten	-5.751	-3.532
	-130.383	-129.719
Totaal pensioenactiviteiten	-36.356	-43.918
Beleggingsactiviteiten		
Ontvangsten		
Verkopen en aflossingen beleggingen	3.111.669	3.261.017
Directe beleggingsopbrengsten	52.655	86.783
	3.164.324	3.347.800
Uitgaven		
Aankopen beleggingen	-3.055.256	-3.292.911
Kosten van vermogensbeheer	-9.864	-4.609
	-3.065.120	-3.297.520
Totaal beleggingsactiviteiten	99.204	50.280
Mutatie liquide middelen	62.848	6.362
Saldo liquide middelen 1 januari	20.942	14.580
Saldo liquide middelen 31 december	83.790	20.942

Grondslagen

Inleiding

Het doel van Stichting Pensioenfonds TNO, statutair gevestigd te Rijswijk (hierna: 'het Fonds') is het nu en in de toekomst verstrekken van uitkeringen aan gepensioneerden en nabestaanden ter zake van ouderdom en overlijden.

Daarnaast biedt het Fonds de mogelijkheid om op vrijwillige basis en voor eigen rekening en risico aanvullend bruto- en nettopensioenkapitaal op te bouwen.

Het fonds geeft invulling aan de uitvoering van de pensioenregeling van de aangesloten ondernemingen, zoals opgenomen in het overzicht Aangesloten werkgevers.

Het Fonds is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 41150258.

Overeenstemmingsverklaring

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9 Boek 2 BW en met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving.

Het Bestuur heeft op 11 juni 2025 de jaarrekening opgemaakt.

Algemene Grondslagen

Continuïteit

Deze jaarrekening is opgesteld uitgaande van de continuïteitsveronderstelling.

Presentatie- en functionele valuta

De jaarrekening wordt gepresenteerd in euro's, wat tevens de functionele valuta is.

Alle bedragen zijn vermeld in duizenden euro's tenzij anders vermeld.

Verwerking van een actief of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het Fonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde.

Dit betekent dat transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum. Als gevolg hiervan kan sprake zijn van een post 'Nog af te wikkelen transacties'. Deze post kan zowel een actief als een passief zijn.

Verantwoording van baten en lasten

Baten worden in de staat van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Saldering van een actief en een verplichting

Een actief en een verplichting worden gesaldeerd als netto bedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen.

De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Schattingen en veronderstellingen

De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 boek 2 BW vereist dat het Bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen en van baten en lasten. De schattingen en hiermee verbonden veronderstellingen zijn gebaseerd op ervaringen uit het verleden en verschillende andere factoren, die gegeven de omstandigheden als redelijk worden beschouwd. De uitkomsten hiervan vormen de basis voor het oordeel over de boekwaarde van activa en verplichtingen, die niet op eenvoudige wijze uit andere bronnen blijkt. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien, indien de herziening alleen voor die periode gevolgen heeft, of in de periode van herziening en toekomstige perioden, indien de herziening gevolgen heeft voor zowel de verslagperiode als toekomstige perioden.

Uit noot [1] bij de toelichting op de jaarrekening blijkt dat voor de beleggingen van het Fonds de waardering gebaseerd is op afgeleide marktnoteringen, onafhankelijke taxaties, netto-contante waardeberekeningen of andere waarderingsmodellen. Het maken van de schattingen van de marktwaarde van deze beleggingen vergt in meer of mindere mate oordeelsvorming van het Bestuur, waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en modellen. De mate van schattingsonzekerheid die hiermee samenhangt wordt daar nader toegelicht.

Wijzigingen in schattingen worden toegelicht onder de waarderingsgrondslag van de betreffende post. Het financieel effect wordt gekwantificeerd vermeld in de toelichting op de jaarrekening.

Schattingswijziging 2024

Het Koninklijk Actuariel Genootschap heeft in 2024 de prognosetafel AG2024 gepubliceerd. Het Fonds heeft besloten over te gaan op deze nieuwe overlevingstafel. Daarnaast heeft het Fonds ook de ervaringssterfte aangepast. Alle aanpassingen zijn in 2024 verantwoord als een schattingswijziging. Ultimo 2024 is de voorziening pensioenverplichtingen verlaagd met € 6.583 als gevolg van de aanpassing van de prognosetafel en verhoogd met € 12.208 als gevolg van de aanpassing van de ervaringssterfte. Het totale effect van deze schattingswijzigingen op de technische voorziening ad € 5.625 is in 2024 als mutatie in het resultaat verwerkt.

Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen

Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen.

Grondslagen voor de waardering

De pensioenbeleggingen en technische voorzieningen worden gewaardeerd op actuele waarde. Overige vorderingen, overlopende activa en schulden worden in eerste instantie gewaardeerd op basis van actuele waarde. Indien dit niet mogelijk is worden ze gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs. De baten en lasten worden toegerekend aan het boekjaar waarop deze betrekking hebben.

Vreemde valuta

Activa en passiva in vreemde valuta zijn tegen de ultimo van het verslagjaar geldende koersen omgerekend in euro's. Daarbij wordt rekening gehouden met eventuele termijncontracten in vreemde valuta. Deze waardering is onderdeel van de waardering tegen reële waarde. Baten en lasten voortvloeiende uit transacties in vreemde valuta's worden omgerekend tegen de koers per transactiedatum. Valutaverschillen komen ten gunste of ten laste van de staat van baten en lasten.

Grondslagen voor de resultaatbepaling

In de staat van baten en lasten worden de baten en lasten opgenomen die aan het boekjaar kunnen worden toegerekend. Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de rekening van baten en lasten opgenomen onder aftrek van de kosten voor het vermogensbeheer.

Fondsspecifieke grondslagen

Beleggingen

Algemeen

De beleggingen worden gewaardeerd op actuele waarde. Slechts indien de actuele waarde van een belegging niet betrouwbaar kan worden vastgesteld vindt waardering plaats op basis van geamortiseerde kostprijs.

Participaties in beleggingsinstellingen die gespecialiseerd zijn in een bepaald soort beleggingen worden gerubriceerd en gewaardeerd volgens de grondslagen voor dat soort beleggingen.

Beleggingen voor risico Pensioenfonds en voor risico deelnemers worden op dezelfde wijze gewaardeerd.

Lopende interestposities uit hoofde van beleggingen worden verantwoord als onderdeel van de marktwaarde van de betreffende beleggingscategorie.

Vastgoedbeleggingen

Het direct vastgoed is gewaardeerd op de actuele waarde, gebaseerd op onafhankelijke externe taxaties, welke eenmaal in de vijf jaar worden gehouden. Het indirect vastgoed is eveneens gewaardeerd op actuele waarde tegen geldende beurskoersen. Indien geen beursnotering voor handen is, wordt zoveel mogelijk de actuele waarde gebaseerd op het evenredig deel van de netto vermogenswaarde van het vastgoed dat getoetst wordt door de externe accountants.

Aandelen

Beursgenoteerde aandelen en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen de per balansdatum geldende beurskoers.

De actuele waarde van niet-beursgenoteerde aandelen en participaties in beleggingsfondsen wordt zoveel mogelijk de actuele waarde gebaseerd op het evenredig deel van de netto vermogenswaarde van de aandelen, hetgeen getoetst wordt door de externe accountants.

Vastrentende waarden

Beursgenoteerde vastrentende waarden en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen de per balansdatum geldende beurskoersen.

Indien vastrentende waarden of participaties in beleggingsinstellingen niet-beursgenoteerd zijn, vindt waardebeoordeling plaats op basis van de geschatte toekomstige nettokasstromen (rente en aflossingen) die uit de beleggingen zullen voortvloeien, contant gemaakt tegen de ultimo boekjaar geldende markttrente en rekening houdend met het risicoprofiel (kredietrisico; oninbaarheid) en de looptijden.

Derivaten

Derivaten worden gewaardeerd op reële waarde, te weten de relevante marktnotering of, als die er niet is, de waarde die wordt bepaald met behulp van marktconforme en toetsbare waarderingmodellen. De waarde van de derivaten is opgenomen onder de pensioenbeleggingen (tenzij een schuld) en de resultaten van de derivaten zijn opgenomen onder de indirecte beleggingsopbrengsten. Het Fonds maakt gebruik van rentederivaten en valutaderivaten om het rente- en valutarisico deels af te dekken.

Overige beleggingen (private equity)

Private equity wordt gewaardeerd op actuele waarde. Bij de waardering van private equity wordt, indien beurswaardering ontbreekt, zoveel mogelijk de actuele waarde gebaseerd op het evenredig deel van de netto vermogenswaarde van de private equity, hetgeen getoetst wordt door de externe accountants.

Beleggingen voor risico deelnemers

De grondslagen voor de waardering van de beleggingen voor risico deelnemers zijn gelijk aan die voor de beleggingen die voor rekening van het Fonds worden aangehouden.

Vorderingen en overlopende activa

De overige vorderingen en overlopende activa omvatten onder meer de te vorderen premiebijdragen op werkgevers met een looptijd korter dan 1 jaar. De te vorderen premies zijn bij eerste verwerking gewaardeerd tegen de reële waarde en bij vervolgwaaordingen gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs, onder aftrek van een voorziening voor mogelijk oninbaarheid. De overige vorderingen zijn bij de eerste verwerking gewaardeerd tegen de reële waarde en bij de vervolgwaaording gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs. Voorziening wegens oninbaarheid is in mindering gebracht op de boekwaarde van de vordering.

Liquide Middelen

De liquide middelen betreffen positieve rekening-courantposities bij bancaire instellingen, sight deposits en beleggingen in geldmarktfondsen die zijn gewaardeerd tegen nominale waarde.

Stichtingskapitaal en reserves

Het eigen vermogen van het Pensioenfonds bestaat uit het stichtingskapitaal en reserves, het fondsvermogen. Het fondsvermogen wordt bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle activa en verplichtingen, inclusief technische voorzieningen, volgens de van toepassing zijnde waarderinggrondslagen zijn verwerkt in de balans.

Technische voorzieningen voor risico Pensioenfonds

Technische Voorziening Pensioenverplichtingen

De actuele waarde van de voorziening pensioenverplichtingen wordt bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen. Onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken. De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur per 31 december 2024. Bij de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen is uitgegaan van het op de balansdatum geldende pensioenreglement en van de over de verstreken deelnemersjaren verworven aanspraken. Jaarlijks wordt door het Bestuur besloten of toeslagen op de opgebouwde pensioenaanspraken worden verleend.

Alle per balansdatum bestaande besluiten tot toeslagverlening (ook voor besluiten na balansdatum voor zover sprake is van ex ante condities) zijn in de berekening begrepen. Er wordt geen rekening gehouden met toekomstige salarisontwikkelingen. Bij de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen wordt tevens rekening gehouden met premievrije pensioenopbouw in verband met invaliditeit op basis van de contante waarde van opbouw waarvoor vrijstelling is verleend wegens arbeidsongeschiktheid. Bij de bepaling van de actuariële uitgangspunten wordt uitgegaan van grondslagen, waarbij rekening wordt gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen. De berekeningen zijn uitgevoerd op basis van de volgende belangrijkste actuariële grondslagen en veronderstellingen:

Intrest

De rentetermijnstructuur ultimo 2024 zoals gepubliceerd door DNB.

Sterfte

Prognosetafel AG2024 (startjaar 2025) met toepassing van fondsspecifieke ervaringssterfte op basis van een externe maatstaf gebaseerd op economische klassen.

Gehuwdheid

Vóór de pensioendatum wordt gereserveerd op basis van het onbepaalde partnersysteem, met leeftijdsafhankelijke huwelijksfrequenties. Na pensioendatum wordt gereserveerd op basis van het bepaalde partnersysteem.

Wezenpensioen

Ter financiering van het latent wezenpensioen geldt een opslag van 1,75% op de contante waarde van het latent partnerpensioen voor de niet-gepensioneerden.

Uitkeringen

De uitkeringen worden continu betaalbaar verondersteld.

Slotuitkering

De opslag in het kader van slotuitkeringen bedraagt 0,4%. Deze opslag is van toepassing op het levenslang ouderdompensioen, het tijdelijk ouderdompensioen en het ingegaan arbeidsongeschiktheidspensioen.

Leeftijden

Leeftijden worden in jaren en maanden nauwkeurig vastgesteld.

Leeftijdsverschil

Het leeftijdsverschil tussen man en vrouw is op 3,0 jaar gesteld (man ouder dan vrouw).

Kosten

In de voorziening voor risico Fonds is een kostenvoorziening begrepen van 2,7% van de nettovoorziening.

[Overgangsverplichtingen Levensloopregeling](#)

In verband met de invoering van de levensloopregeling zijn overgangsregelingen getroffen voor medewerkers in dienst voor 1 januari 2006 en geboren op of na 1 januari 1950 en voor 1 maart 1957, die voor het Pensioenfonds uit de hiervoor bestemde voorziening worden voldaan. De contante waarde van deze verplichtingen is actuarieel bepaald en als voorziening opgenomen.

Voorzieningen pensioenverplichtingen voor risico deelnemers

[Verplichting Tijdelijk Ouderdompensioen \(TOP\) en Extra Pensioen](#)

De waardering van de voorzieningen voor risico van deelnemers uit de Regeling Extra Pensioen, Netto Pensioen en Tijdelijk Ouderdompensioen wordt bepaald door de waardering van de tegenover deze voorzieningen aangehouden beleggingen. Vanaf 2012 worden er geen premies meer gestort in de regeling TOP, dit is een gesloten regeling.

Op 1 januari 2012 is er voor de deelnemers een vrijwillige regeling geïntroduceerd, te weten de Regeling Extra Pensioen. Het betreft een regeling voor rekening en risico van de deelnemers, waarbij een kapitaal kan worden opgebouwd voor een extra pensioen. Vanaf 1 januari 2015 kunnen deelnemers met een pensioengevend inkomen boven de aftoppingsgrens (2024: € 137.800) gebruikmaken van de Netto Pensioenregeling. Het betreft een vrijwillige regeling voor rekening en risico van de deelnemers, waarbij een netto kapitaal kan worden opgebouwd voor een netto pensioen.

Het vrijgekomen kapitaal van de regeling TOP kan worden gebruikt voor de inkoop van een tijdelijk ouderdompensioen, dan wel een levenslang ouderdompensioen. Voor de inkoop van een tijdelijk ouderdompensioen gelden aangepaste tarieven waarover periodiek door

het Bestuur wordt besloten. Voor de inkoop van een levenslang ouderdomspensioen gelden de reguliere actuariële tarieven. Ook bestaat de mogelijkheid om bij de aanwending van het kapitaal voor een andere pensioenuitvoerder te kiezen (shopmogelijkheid).

Kortlopende schulden en overlopende passiva

De overige schulden en overlopende passiva omvatten de posten verschuldigd aan externe partijen en zijn bij de eerste verwerking gewaardeerd tegen de reële waarde en bij vervolgwaaarderings gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs. De overige schulden en overlopende passiva hebben een looptijd korter dan 1 jaar.

Dekkingsgraad

De (nominale) dekkingsgraad van het Fonds wordt berekend door op balansdatum het balansstotaal minus de kortlopende schulden te delen op de technische voorzieningen zoals opgenomen in de balans.

Bij het berekenen van de reële dekkingsgraad van het Fonds wordt ten behoeve van deze berekening de voorziening pensioenverplichtingen herrekend, rekening houdend met de verwachte loon- en prijsinflatie.

De beleidsdekkingsgraad van een pensioenfonds is de gemiddelde dekkingsgraad van de 12 maanden voorafgaand aan het moment van vaststelling.

Beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfonds

Onder het beleggingsresultaat zijn de directe en de indirecte beleggingsresultaten opgenomen, onder aftrek van de kosten van vermogensbeheer.

Direct beleggingsresultaat

Als direct beleggingsresultaat zijn verantwoord:

- de aan het verslagjaar toe te rekenen interest, (netto)huren en dergelijke;
- de in het verslagjaar gedeclareerde dividenden, inclusief stockdividend.

Indirect beleggingsresultaat

Als indirect beleggingsresultaat zijn alle gerealiseerde en ongerealiseerde resultaten verantwoord. De indirecte beleggingsresultaten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Kosten vermogensbeheer

De kosten van vermogensbeheer worden toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Beleggingsopbrengsten voor risico deelnemers

De grondslagen voor de beleggingsopbrengsten voor risico deelnemers zijn gelijk aan die voor de beleggingen die voor rekening van het Fonds worden aangehouden.

Premiebijdragen van werkgevers en werknemers

Premiebijdragen zijn aan de periode toegerekend waarop zij betrekking hebben en waarin de arbeidsprestatie geleverd is. De premie wordt berekend op basis van het pensioenreglement. Op basis van extrapolatie vindt een schatting plaats voor zover de van werkgevers te ontvangen informatie niet is verkregen. De premiebijdragen bestaan uit de feitelijke premie op basis van het reglement en een overlopende post inzake bijschatting voor nog te ontvangen premie over het boekjaar.

Bijdragen voor risico deelnemers

Premiebijdragen zijn aan de periode toegerekend, waarin ze zijn ingelegd. De bijdrage van deelnemers aan de regeling voor Extra pensioen en Netto pensioen is vrijwillig en niet aan een maatstaf gekoppeld. De inleg is minimaal € 25,- en maximaal de aanvulling tot het fiscaal maximum.

Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen betreffen de opeisbare uitkeringen inzake het ouderdomspensioen, vervroegd ouderdomspensioen, partnerpensioen, wezenpensioen, ANW Pensioen en de afkopen. De pensioenuitkeringen zijn berekend op actuariële grondslag.

Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico Pensioenfonds

De mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico Fonds is opgesplitst in een aantal onderdelen. Deze onderdelen worden hieronder toegelicht.

Pensioenopbouw

Onder pensioenopbouw is opgenomen de actuariel berekende waarde van de diensttijdopbouw. Dit is het effect op de voorziening pensioenverplichtingen van de in het verslagjaar opgebouwde nominale aanspraken ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen. Verder is hierin begrepen het effect van de individuele salarisontwikkeling. Er wordt geen rekening gehouden met toekomstige salarisontwikkelingen en/of toeslagverlening.

Toeslagverlening

De toeslagen toont het effect van de indexatie van 0,0% per 1 januari 2024 op de technische voorziening.

Rentetoevoeging

De pensioenverplichtingen worden contant gemaakt tegen de nominale marktrente op basis van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. Aan de technische voorziening wordt een rente toegevoegd op basis van de eenjaarsrente op de interbancaire swapmarkt primo verslaggevingsperiode. De rentetoevoeging wordt berekend over het gemiddelde van de stand van de voorziening primo periode en de stand van de voorziening ultimo periode, de laatste exclusief het effect van de indexering. De pensioenverplichtingen zijn opgerent met 3,44% (2023: 3,26%). Dit is de 1-jaarsrente per 31 december 2024, en wordt berekend over de gehele pensioenverplichting.

Onttrekking voor pensioenuitkeringen

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuariel berekend en opgenomen in voorziening pensioenverplichtingen. De onder "onttrekking voor uitkeringen" opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de pensioenen in de verslagperiode.

Wijziging marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de actuele waarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder 'wijziging marktrente'. Ultimo 2024 bedroeg de uit de toen gehanteerde rentetermijnstructuur af te leiden fondsspecifieke gemiddelde interne rekenrente 2,14%. Per einde 2023 was deze gemiddelde interne rekenrente op basis van de per die datum geldende rentetermijnstructuur 2,33%.

Wijziging uit hoofde van waardeoverdrachten

Als wijziging uit hoofde van waardeoverdrachten is opgenomen de aan het verslagjaar toe te rekenen overdrachtswaarde van de overgenomen respectievelijk overgedragen pensioenaanspraken met betrekking tot de actuariële waarde.

Wijziging actuariële uitgangspunten

De wijziging actuariële uitgangspunten hebben betrekking op incidentele wijzigingen in actuariële grondslagen en/of methoden.

Overige mutaties

De resterende mutaties van de voorziening zijn opgenomen onder overige mutaties.

Mutatie overgangsverplichtingen Levensloopregeling

De mutatie in de overgangsverplichtingen levensloopregeling betreft de stortingen van en onttrekkingen in deze regeling gedurende het boekjaar.

Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers

De mutatie in de voorziening heeft betrekking op het toegevoegd rendement, de ontvangen premiebijdragen en de onttrekking ten behoeve van inkoop in de voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfondsen en van uitgaande waardeoverdrachten.

Herverzekering

Het Fonds heeft de risico's van overlijden en arbeidsongeschiktheid niet herverzekerd. Dit betreft alleen gecedeerde polissen.

Pensioenuitvoerings- en administratiekosten

Voor pensioenuitvoeringskosten die hun oorsprong in het verleden hebben, maar waarvan de uitgaven pas in de toekomst zullen plaatsvinden, is een reservering getroffen.

Overige baten en lasten

Overige baten en lasten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is conform de directe methode opgesteld. Dit houdt in dat alle ontvangsten en uitgaven ook als zodanig worden gepresenteerd. Onderscheid wordt gemaakt tussen kasstromen uit pensioenactiviteiten en beleggingsactiviteiten.

Onder geldmiddelen wordt verstaan alle liquide middelen evenals de liquide middelen die beschikbaar zijn om te beleggen.

Toelichting op de balans

(in duizenden euro's)

Activa

[1] Beleggingen voor risico Pensioenfonds

Categorie	Stand ultimo 2023	Aankopen/Verstrekingen	Verkopen aflossingen	Indirecte beleggingsresultaten	Stand ultimo 2024
Vastgoed					
Indirecte vastgoedbeleggingen	182.851	547	-2.140	6.214	187.472
	182.851	547	-2.140	6.214	187.472
Aandelen					
Aandelen beleggingsfondsen	956.807	21.637	-159.079	223.404	1.042.769
	956.807	21.637	-159.079	223.404	1.042.769
Vastrentende waarden					
Vastrentende beleggingsfondsen	2.153.663	2.965.510	-2.878.807	25.149	2.265.515
	2.153.663	2.965.510	-2.878.807	25.149	2.265.515
Derivaten					
Rentederivaten	-118.156	1	-220	43.517	-74.858
Valutaderivaten	3.382	31.886	-37	-45.794	-10.563
	-114.774	31.887	-257	-2.277	-85.421
Overige beleggingen					
Private equity	484.766	35.675	-80.502	62.103	502.042
	484.766	35.675	-80.502	62.103	502.042
Totaal beleggingen voor risico Pensioenfonds	3.663.313	3.055.256	-3.120.785	314.593	3.912.377
Derivaten opgenomen onder kortlopende schulden en overige passiva	224.099		-32.886		191.213
Totaal beleggingen voor risico Pensioenfonds activa zijde	3.887.412				4.103.590

Vastgoed

In de waardering van het vastgoed is ook een post liquide middelen opgenomen van € 0,6 miljoen en een post overige vorderingen van € 0,3 miljoen.

Aandelen

In de waardering van de aandelen is ook een post overige vorderingen opgenomen van € 0,1 miljoen.

Vastrentende waarden

In de waardering van de vastrentende waarden is ook een post liquide middelen opgenomen van € 5,7 miljoen en een post overige vorderingen van € 0,7 miljoen.

Derivaten

In de waardering van de derivaten is ook een post liquide middelen opgenomen van € 0,1 miljoen.

Rentederivaten

Het betreft een 138-tal contracten met een looptijd tussen de 1 en 50 jaar.

Verpanding

Het Fonds heeft eind 2024 evenals in 2023, geen securities lending toegepast. Bij het afsluiten van derivaten contracten wordt onderpand gevraagd of gegeven. Dit kan zowel worden gegeven in stukken als in cash. Van de totale obligatieportefeuille is per 31 december 2024 € 210,4 mln. (2023: € 218,4 mln.) uitgegeven als onderpand, waarvan € 92,3 mln in cash en € 118,1 mln in de vorm van (staats)obligaties. Het totale bedrag aan ontvangen onderpand per 31 december 2024 bedraagt € 21,4 mln (2023: € 30,7 mln.). Hiervan is € 20,3 mln. (2023: € 30,7 mln.) ontvangen als cash collateral en € 1,1 in de vorm van staatsobligaties. Het ontvangen cash collateral is zowel opgenomen in de post Obligatieportefeuille, als in de post Kortlopende schulden. Er is net als in 2023 geen onderpand ontvangen in stukken. Als ontvangen collateral in stukken worden alleen hoogwaardige Europese staatsobligaties geaccepteerd.

Schattingen van de actuele waarde zijn een momentopname, gebaseerd op de marktomstandigheden en de beschikbare informatie over het financiële instrument. Deze schattingen zijn van nature subjectief en bevatten onzekerheden en een significante oordeelsvorming (bijvoorbeeld rentestand, volatiliteit, schatting van kasstromen, etc.) en kunnen daarom niet met precisie worden vastgesteld.

Op basis van deze verscheidenheid en gradaties in waarderingmethoden dienen de beleggingen te worden ingedeeld naar drie verschillende waarderingsniveaus:

Niveau 1: De waarde van de belegging is gebaseerd op direct waarneembare marktnoteringen van identieke beleggingen in een actieve markt.

Niveau 2: De actuele waarde wordt vastgesteld aan de hand van waarderingmodellen waarin gebruik is gemaakt van waarneembare marktdata.

Niveau 3: De waarde wordt vastgesteld met waarderingmodellen waarin niet gebruik is gemaakt van waarneembare marktdata.

Op basis van deze indeling kan de beleggingsportefeuille als volgt worden samengevat:

Ultimo 2024	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Totaal
Vastgoed	78.652	0	108.820	187.472
Aandelen	1.042.769	0	0	1.042.769
Vastrentende waarden	1.853.217	257.313	154.985	2.265.515
Derivaten	0	-85.421	0	-85.421
Private equity	0	0	502.042	502.042
Overige	154.185	0	0	154.185
	3.128.823	171.892	765.847	4.066.562

De Totale beleggingen in bovenstaande levelindeling sluit niet aan bij de Totale beleggingen van het verloopoverzicht. Het verschil wordt veroorzaakt door de post Overige, die bestaat uit de kortlopende vorderingen en schulden en de liquide middelen met betrekking tot de beleggingen.

Ultimo 2023	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Totaal
Vastgoed	76.676	0	106.175	182.851
Aandelen	956.807	0	0	956.807
Vastrentende waarden	1.741.336	244.236	168.091	2.153.663
Derivaten	0	-114.774	0	-114.774
Private equity	0	0	484.766	484.766
Overige	109.301	0	0	109.301
	2.884.120	129.462	759.032	3.772.614

[2] Beleggingen voor risico deelnemers

Categorie	Stand ultimo 2023	Aankopen	Verkopen	Indirecte beleggingsresultaten	Stand ultimo 2024
Vastgoed					
Vastgoed beleggingsfondsen	4.071	1.011	-522	300	4.860
	4.071	1.011	-522	300	4.860
Aandelen					
Aandelen beleggingsfondsen	29.373	92	-6.356	6.320	29.429
	29.373	92	-6.356	6.320	29.429
Vastrentende waarden					
Vastrentende waarden	55.104	4.516	-6.428	2.407	55.599
	55.104	4.516	-6.428	2.407	55.599
Overige					
Liquiditeitenfondsen	6.822	18.295	-17.238	585	8.464
	6.822	18.295	-17.238	585	8.464
Totaal beleggingen voor risico deelnemers	95.370	23.914	-30.544	9.612	98.352

De aankopen en de verkopen bevatten ook switches tussen de beleggingscategoriën. De omvang van deze switches € 23.714. De zuivere stortingen in en onttrekkingen (incl kosten) uit de regeling zijn € 199 respectievelijk € 6.829.

De beleggingen voor risico deelnemers zijn gewaardeerd met niveau 1, dit betekent dat de waarde van de belegging is gebaseerd op direct waarneembare marktnoteringen van identieke beleggingen in een actieve markt.

	2024		2023	
[3] Vorderingen en overlopende activa				
Vorderingen op aangesloten ondernemingen	996		968	
Vorderingen inzake beleggingen	92.311		119.333	
Vooruitbetaalde bedragen volgend boekjaar	38		3	
Overige	28		28	
Lopende intrest en nog te ontvangen dividend				
Banken	47		49	
De post Vorderingen inzake beleggingen betreft uitgegeven onderpand in de vorm van cash.				
Totaal vorderingen en overlopende activa		93.420		120.381
[4] Liquide middelen				
Depotbanken	75.945		14.946	
ING Bank N.V.	7.845		5.996	
		83.790		20.942
De liquide middelen zijn ter vrije beschikking van het Fonds.				
Stichtingskapitaal en reserves				
[5] Fondsvermogen				
Stand per 1 januari	646.449		884.309	
Saldobestemming boekjaar	162.533		-237.860	
Stand per 31 december		808.982		646.449
Totaal eigen vermogen		808.982		646.449
<i>Het minimaal vereist vermogen bedraagt</i>	<i>3.489.686</i>	<i>104,2%</i>	<i>3.346.833</i>	<i>104,1%</i>
<i>Het vereist vermogen bedraagt</i>	<i>4.002.203</i>	<i>119,4%</i>	<i>3.871.721</i>	<i>120,5%</i>
<i>De dekkingsgraad is</i>		<i>124,1%</i>		<i>120,1%</i>
<i>De beleidsdekkingsgraad is</i>		<i>123,4%</i>		<i>122,6%</i>
<i>De reële dekkingsgraad is</i>		<i>92,2%</i>		<i>93,4%</i>
De dekkingsgraad is vastgesteld als het totale pensioenvermogen van 4.159.612 (2023: 3.860.538) gedeeld door de totale technische voorzieningen. De beleidsdekkingsgraad is de gemiddelde dekkingsgraad van de 12 maanden voorafgaand aan het moment van vaststelling.				

	2024	2023
Technische voorzieningen voor risico Pensioenfonds		
[6] Technische voorziening pensioenverplichtingen		
Stand per 1 januari	3.118.714	2.542.103
Het verloop van de voorziening is als volgt:		
Pensioenopbouw	81.355	61.824
Toeslagverlening	-13	426.317
Kanssystemen	5.115	-2.183
Rentetoevoeging	107.218	96.146
Onttrekking voor pensioenuitkeringen	-123.335	-122.168
Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten	-1.369	-1.831
Wijzigen markttrente	57.763	100.700
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	1.462	-47
Wijziging actuariële uitgangspunten	5.625	16.248
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen	-259	1.605
Stand per 31 december	3.252.276	3.118.714
De duratie van de voorziening bedraagt 17,1 (2023: 16,4).		
Ultimo 2024 bedraagt de uit de rentetermijnstructuur ultimo 2024 af te leiden fondsspecifieke gemiddelde interne rekenrente 2,14% (2023: 2,33%).		
[7] Overgangsverplichtingen Levensloopregeling		
Stand per 1 januari	5	10
Mutatie	-3	-5
Stand per 31 december	2	5
Totaal technische voorzieningen voor risico Pensioenfonds	3.252.278	3.118.719
De voorziening pensioenverplichtingen is als volgt samengesteld:		
Actieve deelnemers	978.102	907.662
Gewezen deelnemers	801.992	772.084
Pensioengerechtigden	1.461.612	1.430.747
Overig	10.572	8.226
	3.252.278	3.118.719

	2024	2023
[8] Voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers		
Stand per 1 januari	95.370	91.025
Stortingen	199	705
Onttrekkingen	-6.829	-5.280
Rendement	9.612	8.920
Stand per 31 december	98.352	95.370
[9] Negatieve derivaten		
Derivaten	191.213	224.099
	191.213	224.099
[10] Kortlopende schulden en overlopende passiva		
Schulden inzake beleggingen (onderpand derivaten)	21.871	30.975
Belastingen en sociale premies	2.710	2.705
Vakantiedagen en salarissen	173	158
Kosten vermogensbeheer	1.298	3.771
Schulden aan aangesloten ondernemingen	391	377
Schulden inzake pensioenuitvoerings- en administratiekosten	269	179
Vooruit ontvangen bedragen volgend boekjaar	1.261	621
Overige schulden	354	682
	28.327	39.468
In de post Schulden inzake beleggingen is € 20,3 mln. ontvangen als cash collateral. Dit bedrag is zowel opgenomen in de post Vastrentende waarden, als in de post Kortlopende schulden.		

Niet in de balans opgenomen direct opeisbare verplichtingen

Per 31 december 2024 heeft het Fonds openstaande direct opeisbare verplichtingen inzake:

1. Deelname in private-equityfondsen voor een bedrag van € 152 mln. (2023: € 142 mln.).
2. Deelname in vastgoedfondsen voor een bedrag van € 3 mln. (2023: € 3 mln.).
3. Deelname in directlendingfondsen voor een bedrag van € 113 mln. (2023: € 126 mln.).

Niet uit de balans blijvende verplichtingen

Er zijn meerjarige contracten met de vermogensbeheerder en de administrateur afgesloten. Het contract met de administrateur is jaarlijks opzegbaar en het contract met de vermogensbeheerder is op ieder moment opzegbaar. Het Fonds heeft een huurovereenkomst gesloten voor een periode van 5 jaar. De jaarlijks te betalen huur bedraagt € 74 (2023: € 73). Ultimo 2024 heeft het contract nog een looptijd van 2 jaar en 2 maanden. De totale verplichting voor de resterende looptijd bedraagt per 31 december 2024 € 160 (2023: € 230).

Verbonden partijen

Er is sprake van een relatie tussen de verbonden partijen: het Fonds, de sponsor, de aangesloten ondernemingen en hun bestuurders. Er zijn geen leningen verstrekt aan, noch is er sprake van vorderingen op, (voormalige) bestuurders. De bestuurders nemen deel aan de pensioenregeling van het Fonds op basis van de voorwaarden in het pensioenreglement.

Gebeurtenissen na balansdatum

Er hebben zich geen gebeurtenissen na balansdatum voorgedaan.

Toelichting op de staat van baten en lasten

(in duizenden euro's)

Baten en lasten

	2024	2023
[11] Beleggingsopbrengsten voor risico Pensioenfonds		
Directe beleggingsopbrengsten		
Vastgoed	2.975	2.680
Aandelen	-82	88
Vastrentende waarden	34.618	25.891
Derivaten	-13.465	-1.943
Banken	1.561	1.186
Waardeoverdrachten	10	8
Overig	16	16
Totaal directe beleggingsopbrengsten	25.633	27.926
Indirecte beleggingsopbrengsten		
Vastgoed	6.214	-4.176
Aandelen	223.404	150.292
Vastrentende waarden	25.149	130.463
Derivaten	-2.277	54.224
Overige beleggingen	62.103	31.734
Totaal indirecte beleggingsopbrengsten	314.593	362.537
Kosten van vermogensbeheer		
Vastgoed	-4	-31
Aandelen	-210	-96
Vastrentende waarden	-1.827	-1.863
Derivaten	-832	-788
Overige beleggingen	0	0
Overige vermogensbeheerkosten	-4.531	-4.374
De transactiekosten zijn gesaldeerd met de beleggingsopbrengsten. De transactiekosten kunnen niet betrouwbaar worden vastgesteld, omdat deze verrekend zijn in de aan- en verkoopprijzen. De Overige vermogensbeheerkosten betreffen de kosten voor de strategisch adviseur, de custodian en andere adviseurs rondom de beleggingen.		
Totaal kosten vermogensbeheer	-7.404	-7.152
Totaal beleggingsopbrengsten voor risico Pensioenfonds	332.822	383.311

	2024	2023
[12] Beleggingsopbrengsten voor risico deelnemers		
Indirecte beleggingsopbrengsten		
Vastgoed	300	145
Aandelen	6.320	4.323
Vastrentende waarden	2.407	3.810
Overige beleggingen	585	642
Totaal indirecte beleggingsopbrengsten	9.612	8.920
De kosten voor de beleggingen voor risico deelnemers zijn gesaldeerd met de indirecte beleggingsopbrengsten en bedragen 131.		
Totaal beleggingsopbrengsten voor risico deelnemers	9.612	8.920
[13] Premiebijdragen van werkgevers en werknemers		
Pensioenpremie werkgevers	56.633	51.115
Pensioenpremie werknemers	28.416	25.558
Inkoopsommen	3.295	2.199
Inkoopsommen TOP	2.501	2.895
	90.845	81.767
Feitelijke premie	85.248	77.378
Kostendeekkende premie	95.814	73.226
Gedempte kostendeekkende premie	74.735	73.771
De kostendeekkende premie is als volgt samengesteld:		
Actuarieel benodigd	78.434	59.001
Bijdragen voor risico deelnemers	199	705
Opslag in stand houden vereist vermogen	16.514	12.862
Opslag voor uitvoeringskosten	667	658
	95.814	73.226
De gedempte kostendeekkende premie is als volgt samengesteld:		
Actuarieel benodigd	38.941	40.201
Bijdragen voor risico deelnemers	199	705
Opslag in stand houden vereist vermogen	8.200	8.766
Opslag voor uitvoeringskosten	667	658
Voorwaardelijke componenten	26.728	23.441
	74.735	73.771

De feitelijke premie is niet samengesteld uit afzonderlijke componenten. Aan deze feitelijke premie is wel de voorwaarde verbonden dat deze ten minste gelijk is aan de gedempte kostendekkende premie, zodat de nieuwe pensioenopbouw, de benodigde risicopremies, uitvoeringskosten en de bufferopslag hieruit kunnen worden gefinancierd. De feitelijke premie moet ten minste gelijk zijn aan de gedempte kostendekkende premie. Aan deze eis is voor 2024 voldaan.

[14] Bijdragen voor risico deelnemers

	2024	2023
Bijdragen Extra Pensioen	199	705

[15] Saldo van overdrachten van rechten

Overgenomen pensioenverplichtingen	3.191	4.090
Overgedragen pensioenverplichtingen	-2.096	-4.494
	1.095	-404

[16] Onttrekking beleggingen voor risico deelnemers

Onttrekking i.v.m. inkoop rechten	-6.456	-4.969
Onttrekking i.v.m. overgedragen rechten	-323	-277
Onttrekking i.v.m. overlijden	-50	-34
	-6.829	-5.280

[17] Pensioenuitkeringen

Pensioenen

Ouderdomspensioen	-100.766	-99.604
Partnerpensioen	-20.915	-20.935
Wezenpensioen	-122	-107
Arbeidsongeschiktheidspensioen	-961	-970
Subtotaal	-122.764	-121.616

Andere uitkeringen

Afkoopsommen	-24	-37
Overlijdensuitkeringen	-327	-300
Overige	-64	-65
Subtotaal	-415	-402

Totaal pensioenuitkeringen	-123.179	-122.018
-----------------------------------	-----------------	-----------------

	2024	2023
[18] Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico Pensioenfonds		
Pensioenopbouw	-81.355	-61.824
Toeslagverlening	13	-426.317
Kanssystemen	-5.115	2.183
Rentetoevoeging	-107.218	-96.146
Onttrekking voor pensioenuitkeringen	123.335	122.168
Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten	1.369	1.831
Wijzigen marktrente	-57.763	-100.700
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	-1.462	47
Wijziging actuariële uitgangspunten	-5.625	-16.248
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen	259	-1.605
	-133.562	-576.611
[19] Mutatie overgangsverplichtingen Levensloopregeling		
Onttrekking levensloop	3	5
	3	5
[20] Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers		
Stortingen	-199	-705
Onttrekkingen	6.829	5.280
Rendement	-9.612	-8.920
	-2.982	-4.345
[21] Herverzekering		
Premies herverzekering	0	0
Uitkeringen uit herverzekering	0	1
Winstdeling herverzekering	0	0
	0	1

	2024	2023
[22] Pensioenuitvoerings- en administratiekosten		
Personeelskosten	-1.815	-1.714
Administratie	-1.523	-1.451
Projectkosten	-1.797	-350
Kosten Bestuur	-482	-481
Huisvestingskosten	-151	-141
Contributies en bijdragen	-331	-354
Advieskosten	-246	-209
Actuaris	-188	-190
Automatisering en technische bedrijfsmiddelen	-76	-72
Communicatiekosten	-251	-199
Accountantscontrole van de jaarrekening	-100	-92
Overige kosten	-164	-172
	-7.124	-5.425
Kosten intern vermogensbeheer	1.580	1.480
Totaal Pensioenuitvoerings- en administratiekosten	-5.544	-3.945
<p>De Personeelskosten bestaan uit loon (€ 1.478), sociale lasten (€ 139), pensioenlasten (€ 159) en overige personeelskosten (€ 39). De personeelskosten hebben betrekking op medewerkers werkzaam in Nederland.</p> <p>De vermelde honoraria voor de accountantscontrole hebben betrekking op de controle van de jaarrekening, jaarstaten en basisgegevens 2024, als bedoeld in artikel 2:382 lid a BW., ongeacht of de werkzaamheden al gedurende het betreffende boekjaar zijn verricht. Hiervan heeft € 8 betrekking op nagekomen kosten voor de controle 2023 (2022: € 4).</p> <p>Onder de projectkosten zitten kosten voor de voorbereidingen op de Wtp van € 1.558 (2023: € 259).</p>		
[23] Overige baten en lasten		
Vrijval overlijden	50	34
Overige	3	0
Totaal Overige baten en lasten	53	34
Saldo van baten en lasten	162.533	-237.860

Bezoldiging bestuursleden, Raad van Toezicht en Verantwoordingsorgaan

Gedurende het boekjaar 2023 zijn de volgende vergoedingen betaald.

Betaalde vergoedingen Bestuur, RvT en VO	2024	2023
Vergoedingen Bestuur	189	188
Vergoedingen Raad van Toezicht	52	51
Vergoedingen Verantwoordingsorgaan	48	43
Totaal	289	282

Personeel

Gedurende het boekjaar 2024 had Stichting Pensioenfonds TNO 10,7 fte's in dienst (2023: 10,0).

Resultaatbestemming

Statutaire bepaling omtrent de resultaatbestemming

In de statuten is geen bepaling opgenomen over de resultaatbestemming.

Resultaat verdeling

Het Bestuur heeft besloten het resultaat over het boekjaar 2024 als volgt te verdelen:

(in duizenden euro's)

	2024		2023
Fondsvermogen	162.533	-237.860	
	162.533		-237.860

Actuariële analyse van het saldo

	2024		2023
Wijziging rentetermijnstructuur	-57.763	-100.700	
Beleggingsopbrengsten	225.604	287.165	
Premies	6.873	17.829	
Waardeoverdrachten	-367	-357	
Kosten	-1.558	0	
Uitkeringen	159	155	
Sterfte	-1.260	2.089	
Arbeidsongeschiktheid	-2.265	128	
Toeslagverlening	13	-426.317	
Wijziging actuariële grondslagen en methoden	-5.625	-16.248	
Reguliere mutaties voorzieningen	-106	-708	
Overige oorzaken	-1.172	-896	
	162.533		-237.860

Het Pensioenfonds heeft als doel dat de beleggingsportefeuille uiterlijk in 2050 klimaatneutraal is. Pensioenfonds TNO heeft daarom als eerste stap alle aandelen van de ontwikkelde markten ter waarde van ongeveer 750 miljoen euro overgezet naar een fonds dat is afgestemd op de klimaatdoelen van het Parijsakkoord.

Life & Pension, maart 2024, 'Groen pensioennieuws'

Risicoparagraaf

(bedragen in duizenden euro's)

In de risicoparagraaf binnen het bestuursverslag is het beleid rond risicobeheersing uiteengezet. Hierna worden een aantal specifieke risico's nader toegelicht en gekwantificeerd. Conform de berekeningen van het vereist eigen vermogen in het Actuarieel Rapport is de risicoparagraaf gebaseerd op basis van het doorkijkbeginsel (lookthrough-principe). In de risicoparagraaf worden de afzonderlijke risico's van het vereist eigen vermogen gereleerd aan de voorziening voor risico Fonds. Er wordt getoetst op basis van het vereist eigen vermogen gebaseerd op de strategische verdeling. De impact van de afzonderlijke risico's wordt tevens getoond voor het feitelijk vereist eigen vermogen omdat de vereiste dekkingsgraad op basis van de feitelijke verdeling in het nieuwe FTK onder andere een belangrijke rol speelt bij de korte termijn risicohouding van het Fonds.

In deze risicoparagraaf worden de beleggingscategorieën toegelicht op lookthrough basis. In de balans worden de beleggingen meer op mandaatbasis gepresenteerd. Hierdoor sluiten de totalen per categorie in de Risicoparagraaf niet aan op de totalen volgens de balans. Een belangrijke verschuiving is de beleggingen in vastgoed aandelen, welke in de Risicoparagraaf worden meegenomen als Vastgoed en in de balans als Aandelen.

Solvabiliteitsrisico

In de risicoparagraaf binnen het bestuursverslag is het beleid rond risicobeheersing uiteengezet. Hierna worden een aantal specifieke risico's nader toegelicht en gekwantificeerd.

Het belangrijkste risico dat het Fonds loopt is het risico dat het niet over genoeg solvabiliteit beschikt. Indien het Fonds niet solvabel is bestaat het risico dat het Fonds de premie moet verhogen of dat een beperkte of geen toeslagverlening kan plaatsvinden voor (delen van) het deelnemersbestand. In het uiterste geval dient het Fonds verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten te verminderen. Hoe solvabel het Pensioenfonds is wordt getoetst aan de hand van de beleidsdekkingsgraad. De beleidsdekkingsgraad wordt berekend als de 12-maands voortschrijdend gemiddelde dekkingsgraad. Hoeveel eigen vermogen het Fonds aan dient te houden gegeven de financiële risico's die het loopt (na afdekking) op de balans komt tot uitdrukking in de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets. Onder het huidige FTK geldt hierbij dat de vereiste dekkingsgraad op basis van de strategische verdeling afgezet wordt tegen de beleidsdekkingsgraad om te bepalen of het Pensioenfonds in een tekort situatie verkeert.

De verschillende standaard risicofactoren hierin worden benoemd onder de noemer S1 tot en met S6 en de S10. Hierna zijn de uitkomsten weergegeven voor de verschillende risicocategorieën op basis van de strategische beleggingsmix ultimo 2024 van 119,4% en 2023 van 120,5%.

	€	2024 %	€	2023 %
Renterisico (S1)	62.200	1,9	95.774	3,1
Zakelijke waarden risico (S2)	461.540	14,2	446.689	14,3
Valutarisico (S3)	150.787	4,6	146.044	4,7
Grondstoffenrisico (S4)	0	0,0	0	0,0
Kredietrisico (S5)	209.889	6,5	215.890	6,9
Verzekeringstechnisch risico (S6)	96.464	3,0	85.925	2,8
Diversificatie- en correlatie-effect	-330.291	-10,2	333.644	-10,7
Vereist eigen vermogen	650.589	20,0	656.678	21,1
Toevoeging buffer risico deelnemers	984	-0,6	954	-0,6
	651.573	19,4	657.632	20,5
Aanwezige dekkingsgraad		124,1		120,1
Beleidsdekkingsgraad		123,4		122,6
Minimaal vereiste dekkingsgraad		104,2		104,1
Vereiste dekkingsgraad		119,4		120,5

De beleidsdekkingsgraad van het Pensioenfonds is per 31 december 2024 hoger dan de vereiste dekkingsgraad op basis van de strategische verdeling volgens het standaardmodel, waardoor het Pensioenfonds niet in een tekort verkeert. In boekjaar 2024 bedraagt de beleidsdekkingsgraad 123,4%. Afgezet tegen de beleidsdekkingsgraad van 2023 van 122,6%, is de beleidsdekkingsgraad toegenomen met 0,8%.

In het FTK worden ook nog overige risicocategorieën benoemd, te weten: liquiditeitsrisico (S7), concentratierisico (S8), operationeel risico (S9) en actief beheer risico (S10). Het Bestuur heeft ingeschat dat deze risico's door het Fonds adequaat worden beheerst en verwacht hier geen materiële risico's te lopen. Derhalve worden bij de berekening van het VEV voor deze risicocategorieën geen buffers aangehouden.

Onderstaande specificatie van het belegd vermogen wordt in het verdere verloop van deze risicoparagraaf gebruikt om de risico nader te kwantificeren.

	€	2024 %	€	2023 %
Vastgoed	251.161	6,2	227.754	6,0
Aandelen	978.070	24,1	905.622	24,0
Vastrentende waarden	2.293.819	56,4	2.122.907	56,3
Derivaten (per saldo)	-94.744	-2,3	-116.400	-3,1
Private equity	502.042	12,3	484.765	12,8
Liquide middelen	36.289	0,9	37.720	1,0
Overige vorderingen	121.726	3,0	141.221	3,7
Kortlopende schulden	-21.801	-0,6	-30.975	-0,7
	4.066.562	100,0	3.772.614	100,0

Renterisico (S1)

Het renterisico wordt veroorzaakt, doordat de rentegevoeligheid van de verplichtingen afwijkt van de rentegevoeligheid van de beleggingen. Het Pensioenfonds kent een langere looptijd voor pensioenverplichtingen dan voor de looptijd van de beleggingen. Onderstaande duratiecijfers geven meer inzicht.

Duratie van de vastrentende waarden (exclusief rentederivaten) 7,8 (2023: 8,0)

Duratie van de vastrentende waarden (inclusief rentederivaten) 19,5 (2023: 17,9)

Duratie van de pensioenverplichtingen 17,1 (2023: 16,4)

Voor de vaststelling van het renterisico bij het vereist eigen vermogen worden de kasstromen van de rentegevoelige beleggingen afgezet tegen de kasstromen van de voorziening pensioenverplichtingen. Vervolgens worden beide kasstromen afgezet tegen door DNB bepaalde renteschokken die per looptijd verschillen. Op basis van deze renteschokken kan de impact op de technische voorziening en de impact op alle rentegevoelige beleggingen worden berekend. Overeenkomstig kan een afdekkingspercentage worden berekend. Rentegevoeligheid is een van de belangrijkste factoren bij de bepaling van de (strategische) assetallocatie van de portefeuille.

Derivaten

Met behulp van obligaties en derivaten wordt het strategisch afdekkingspercentage vorm gegeven. Strategisch dekt het Fonds volgens het beleggingsmandaat 80,0% (2023: 70,0%) van het renterisico van haar verplichtingen af.

Hoogte buffer

De buffer voor het feitelijk renterisico bedraagt 52.139 (1,6%) en voor het strategisch renterisico 62.200 (1,9%).

Aandelen en vastgoed (S2)

Het Pensioenfonds loopt het risico dat haar beleggingen in aandelen, vastgoed en hedgefonds en private equity in waarde dalen. In het beleggingsbeleid wordt met dergelijke risico's rekening gehouden door ondermeer een toepassing van voldoende spreiding in de beleggingsportefeuille naar categorieën, markten en dergelijke. De volatiliteit van de marktwaarden (prijsrisico's) van beleggingen wordt periodiek geëvalueerd en kan leiden tot bijstellingen in het vermogensbeheer. Naast het spreiden heeft het Fonds in de mandaten aan de vermogensbeheerders richtlijnen gesteld aan het maximumpercentage dat namens het Fonds in een sector, land of tegenpartij mag worden belegd. Controle op de naleving van deze richtlijnen vindt plaats door de beleggingsadviescommissie op basis van onafhankelijke rapportages van de custodian.

In onderstaande tabel wordt de verdeling naar de verschillende aandelen en vastgoed categorieën getoond.

	€	2024 %	€	2023 %
<i>Verdeling vastgoed per categorie:</i>				
Beursgenoteerd vastgoed	242.953	96,7	218.350	95,9
Niet-beursgenoteerd vastgoed	8.208	3,3	9.404	4,1
	251.161	100,0	227.754	100,0
<i>Verdeling aandelen per categorie:</i>				
Ontwikkelde markten (Mature markets)	763.073	78,0	705.421	77,9
Opkomende markten (Emerging markets)	214.997	22,0	200.201	22,1
	978.070	100,0	905.622	100,0

Hoogte buffer

Bij de berekening van het vereist eigen vermogen wordt voor het feitelijk en strategisch aandelen- en vastgoedrisico rekening gehouden met de door DNB voorgeschreven schokken die variëren overeenkomstig de risicograad van het type belegging. De buffer voor het feitelijk aandelen- en vastgoedrisico bedraagt 509.990 (15,7%) en voor het strategisch aandelen- en vastgoedrisico 461.540 (14,2%).

Valutarisico (S3)

Het valutarisico wordt veroorzaakt, doordat de verplichtingen van het Pensioenfonds in euro's luiden terwijl een gedeelte van de beleggingen van het Pensioenfonds in andere valuta luiden. Het Pensioenfonds loopt het risico dat haar buitenlandse beleggingen dalen in waarde als gevolg van valutakoersontwikkelingen. Het Pensioenfonds kiest er daarom voor om (een gedeelte) van haar buitenlandse valuta's af te dekken. Zonder afdekking van valutarisico loopt het Pensioenfonds risico bij een daling van vreemde valuta ten opzichte van de euro. Door meer dan 100% van het risico af te dekken loopt het Fonds risico bij een stijging van vreemde valuta ten opzichte van de euro.

Het valutarisico wordt berekend aan de hand van een scenario waarbij wordt uitgegaan van een waardedaling van de beleggingen in vreemde valuta in ontwikkelde landen van 20% en van de beleggingen in vreemde valuta in opkomende markten van 35%. Het valutarisico is het totale negatieve effect op de waarde van alle beleggingen als gevolg van dit scenario..

Afdekking van het valutarisico vindt plaats via derivatencontracten.

	€	2024 %	€	2023 %
<i>Totaal beleggingen naar valuta voor afdekking met derivaten</i>				
Euro	2.445.066	60,1	2.249.313	59,6
Amerikaanse dollar	1.164.684	28,6	1.045.107	27,7
Britse pound sterling	79.975	2,0	86.519	2,3
Japanse yen	35.610	0,9	46.108	1,2
Overige valuta	341.227	8,4	345.567	9,2
	4.066.562	100,0	3.772.614	100,0
<i>Totaal beleggingen naar valuta na afdekking met derivaten</i>				
Euro	3.249.782	79,9	3.009.078	79,8
Amerikaanse dollar	400.058	9,8	391.986	10,4
Britse pound sterling	44.552	1,1	25.712	0,7
Japanse yen	35.855	0,9	1.720	0,0
Overige valuta	336.315	8,3	344.118	9,1
	4.066.562	100,0	3.772.614	100,0

Derivaten

Ter afdekking van de valutarisico's op de effectenportefeuille zijn er door de vermogensbeheerders valutatermijntransacties afgesloten. De post valutatermijntransacties bestaat uit de volgende transacties, omgerekend in euro per 31 december 2024:

(in duizenden euro's)	Aankoop transacties	Verkoop transacties	Uiterlijke einddatum
Amerikaanse dollar	664.347	-674.624	5-3-2025
	664.347	-674.624	

Strategisch dekt het Fonds 100% van haar liquide beleggingen in Amerikaanse dollar af.

Hoogte buffer

Bij de berekening van het vereist eigen vermogen wordt voor het feitelijk en strategisch valutarisico rekening gehouden met een door DNB voorgeschreven schok van 20% voor valuta in ontwikkelde landen en van 35% voor valuta in opkomende markten die berekend wordt op de niet-euro beleggingen na afdekking. De buffer voor het feitelijk valutarisico bedraagt 150.556 (4,6%) en voor het strategisch valutarisico risico 150.787 (4,6%).

Grondstoffenrisico (S4)

Zowel in 2024 als in 2023 belegt het Fonds niet in grondstoffen.

Voor het grondstoffenrisico is daarom geen bijdrage opgenomen in de berekening van het VEV (2023: geen).

Kredietrisico (S5)

Het Pensioenfonds loopt het risico dat één of meerdere van haar tegenpartijen niet aan de voorafgesproken betalingen kan voldoen. Bij de berekening van het kredietrisico dient het effect van de kredietwaardigheid van de partijen, waarin belegd wordt, tot uitdrukking te komen. Het kredietrisico komt tot uitdrukking in de zogenaamde creditspread. Deze creditspread is het verschil tussen de uitkering die afhangt van de kredietwaardigheid van de tegenpartij en een uitkering die met volledige zekerheid (risicovrij) tot uitkering zal komen. Het kredietrisico verbonden aan derivatentransacties wordt beheerst door het afsluiten van standaardovereenkomsten met tegenpartijen, het beoordelen van de kredietwaardigheid van tegenpartijen, het spreiden van het transactievolume over verschillende tegenpartijen, het eisen van voldoende onderpand en een adequate monitoring met betrekking tot de gestelde eisen inzake het onderpand.

Het kredietrisico binnen de vastrentende waarden portefeuille kan naast de creditspread eveneens gemeten worden aan de hand van de ratingverdeling van de rentegevoelige beleggingsportefeuille. Deze ratingverdeling wordt afgegeven door een kredietbeoordelaar. Voor de hypotheekportefeuille is geen creditrating beschikbaar, deze wordt bepaald op basis van een met DNB afgestemd model. Voor vastrentende waarden beleggingen met een Europese AAA-rating wordt verondersteld dat er geen kredietrisico is. Daarentegen worden beleggingen die geclassificeerd staan onder 'lager dan BBB' als zeer risicovol beschouwd. Cash wordt als kredietrisicovrij beschouwd. Beleggingen die geen rating ontvangen worden als risicovol beschouwd.

	€	2024 %	€	2023 %
<i>Rating vastrentende waarden</i>				
AAA	250.750	10,9	179.839	8,5
AA	705.856	30,9	662.477	31,2
A	395.287	17,2	374.539	17,6
BBB	351.263	15,3	365.321	17,2
Lager dan BBB	92.875	4,0	67.423	3,2
Geen rating	497.788	21,7	473.308	22,3
	2.293.819	100,0	2.122.907	100,0

	€	2024 %	€	2023 %
<i>Verdeling vastrentende waarden naar looptijd</i>				
Resterende looptijd tot 1 jaar	487.722	21,3	491.282	23,1
Resterende looptijd tussen de 1 en 5 jaar	474.790	20,7	447.652	21,1
Resterende looptijd tussen de 5 en 10 jaar	507.214	22,1	466.664	22,0
Resterende looptijd tussen de 10 en 20 jaar	268.730	11,7	186.259	8,8
Resterende looptijd meer dan 20 jaar	555.363	24,2	531.050	25,0
	2.293.819	100,0	2.122.907	100,0

Hoogte buffer

Binnen de berekening van het standaardmodel wordt een kredietrisico becijferd conform de ratingverdeling van de vastrentende waardenportefeuille. Naar mate de rating slechter wordt neemt de te hanteren buffer toe. In de berekening van de buffer wordt de hypotheekportefeuille meegenomen met de rating die bepaald is op basis van het model. Afgaande op de hierboven genoemde ratingverdeling resulteert dit in een buffer voor het feitelijk kredietrisico van 178.240 (5,5%) en voor het strategisch kredietrisico van 209.889 (6,5%).

Verzekeringstechnisch risico (S6)

Binnen het verzekeringstechnische risico worden in principe alleen risico's meegenomen die verband houden met sterfte. Het omvat de risico's als gevolg van afwijkingen ten opzichte van de verwachte sterfte en afwijkingen van de verwachte sterftetrend (langlevensrisico). Tot het verzekeringstechnische risico worden gerekend: procesrisico, risico-opslag voor afwijkingen ten opzichte van de sterftetrend en negatieve stochastische afwijkingen van de verwachtingswaarde. Deze drie risico's bedragen een percentage van de op actuele waarde berekende technische voorziening. Het procesrisico neemt af naarmate het deelnemersbestand toeneemt, omdat het sterfteproces dan beter kan worden geschat. De beide andere risicofactoren houden respectievelijk rekening met de onzekerheid in de sterftetrend en met de negatieve stochastische afwijkingen.

Hoogte buffer

De buffer voor het feitelijk verzekeringstechnisch risico bedraagt 96.464 (3,0%) en voor het strategisch verzekeringstechnisch risico 96.464 (3,0%).

Concentratierisico

Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie van de portefeuille in regio's, economische sectoren of tegenpartijen. De spreiding van de portefeuille is in de toelichting op de balans nader toegelicht. Ook 'grote posten' zijn aan te duiden als een vorm van concentratierisico. Om te bepalen welke posten hieronder vallen moeten per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur worden gesommeerd.

	€	2024 %	€	2023 %
Vastgoed				
<i>Verdeling vastgoed per sector:</i>				
Kantoren	9.859	3,9	11.392	5,0
Winkels en woningen	50.622	20,2	47.816	21,0
Participaties in vastgoed beleggingsfondsen	142.340	56,7	121.579	53,4
Overige (w.o. logistiek)	48.340	19,2	46.967	20,6
	251.161	100,0	227.754	100,0
<i>Verdeling vastgoed per regio:</i>				
Europa	102.346	40,7	97.321	42,7
Noord-Amerika	106.605	42,5	86.552	38,0
Pacific	31.280	12,5	31.113	13,7
Azië	9.365	3,7	11.037	4,8
Overige	1.565	0,6	1.731	0,8
	251.161	100,0	227.754	100,0

Aandelen en private equity

Verdeling aandelen per regio:

	€	2024 %	€	2023 %
Europa	340.668	23,0	355.386	25,6
Noord-Amerika	929.190	62,7	823.176	59,2
Pacific	43.677	3,0	56.192	4,0
Azië	134.123	9,1	119.947	8,6
Overige	32.454	2,2	35.686	2,6
	1.480.112	100,0	1.390.387	100,0

Grote posten: aandelen van eenzelfde uitgevende instelling groter dan 5% van de totale beleggingen in aandelen

PAB World Equity Fund	872.803	89,2	795.690	87,9
Vanguard Emerging Markets Stock Index Fund	92.536	9,5	93.386	10,3

Vastrentende waarden

Verdeling vastrentende waarden per regio:

	€	2024 %	€	2023 %
Europa	2.000.192	87,1	1.833.876	86,4
Noord-Amerika	134.691	5,9	138.096	6,5
Pacific	61.936	2,7	64.606	3,0
Azië	33.468	1,5	24.490	1,2
Overige	63.532	2,8	61.839	2,9
	2.293.819	100,0	2.122.907	100,0

Grote posten: vastrentende waarden van eenzelfde uitgevende instelling groter dan 5% van de totale beleggingen in vastrentende waarden

Institutional Cash Series PLC - Euro	306.061	13,3	327.846	15,4
DMF Hypotheken	257.313	11,2	244.236	11,5
Staatsobligaties Frankrijk	195.492	8,5	164.397	7,7
Staatsobligaties Nederland	188.924	8,2	141.609	6,7

Effect toerekenen naar totale vereiste dekkinggraad

Om van de vereiste dekkinggraad voor risico Fonds te geraken tot de vereiste dekkinggraad, moet over de verplichtingen voor risico deelnemers 1,0% buffer worden aangehouden. Door deze aanpassing wordt 0,5%-punt toegevoegd op basis van de feitelijke verdeling en 0,6%-punt op basis van de strategische verdeling. Deze aanpassingen dienen gemaakt te worden omdat het Fonds een technische voorziening voor risico deelnemers heeft.

Er zijn geen beleggingen uitgeleend en er zijn geen beleggingen in de aan het Fonds verbonden ondernemingen

“In oktober ben ik 64 geworden en ik wil gewoon blijven werken tot het einde. Ik vind mijn werk veel te leuk en wil absoluut niet eerder met pensioen. Ik werk al sinds 1981 bij TNO en het samenwerken met onderzoekers vind ik ontzettend leuk.”

Mieke van Leeuwen, Life & Pension, december 2024, ‘Van edelsmeden tot pensioen’

Rijswijk, 25 juni 2025

Bestuur Stichting Pensioenfonds TNO

Nancy Westerlaken MSc
Voorzitter

ir. ing. Jeroen Brouwer
Secretaris

Overige gegevens

Resultaatbestemming

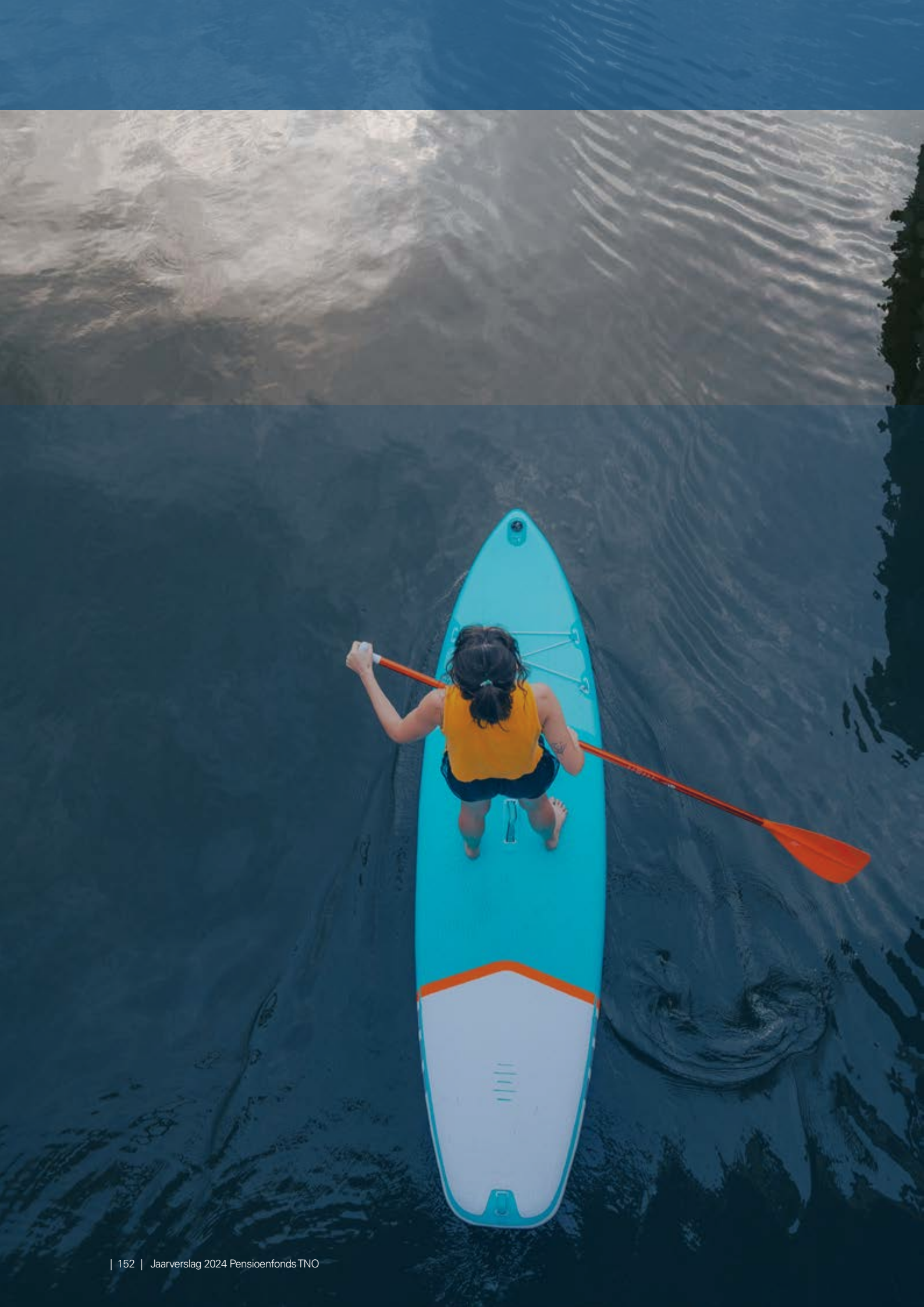
Statutaire bepalingen omtrent de resultaatbestemming
In de statuten is geen bepaling opgenomen over de resultaatbestemming.

Actuariële verklaring

Hiervoor wordt verwezen naar de opgenomen verklaring op pagina 153.

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Hiervoor wordt verwezen naar de opgenomen verklaring op pagina 155.

Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds TNO te Rijswijk is aan Aon Nederland cv de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2024.

Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds TNO, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds, anders dan de werkzaamheden uit hoofde van de actuariële functie. Omdat Aon Nederland cv beschikt over een door de toezichthouder goedgekeurde gedragscode, is het toegestaan dat andere actuarissen en deskundigen aangesloten bij Aon Nederland cv wel andere werkzaamheden verrichten voor het pensioenfonds.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op EUR 19.300.000. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven EUR 965.000 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken. Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële

juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn beoordeling van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. Op grond van overgangsrecht gelden genoemde artikelen, zoals deze tot de inwerkingtreding van de Wet toekomst pensioenen luidden. De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard. Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- toereikende technische voorzieningen zijn vastgesteld met betrekking tot het geheel van pensioenverplichtingen;
- het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen conform de wettelijke bepalingen zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangevane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken, en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

Overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten zijn toereikende technische voorzieningen vastgesteld met betrekking tot het geheel van pensioenverplichtingen.

Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum hoger dan het wettelijk vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. Hierbij merk ik op dat op grond van overgangsrecht de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet gelden,

zoals deze tot de inwerkingtreding van de Wet toekomst pensioenen luiden.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is hoger dan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds TNO is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening voldoende. Daarbij is in aanmerking genomen dat de mogelijkheden tot het realiseren van de beoogde toelagen beperkt zijn.

Amsterdam, 25 juni 2025

Ir. P.M. Wouda AAG
verbonden aan Aon Nederland cv

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

De controleverklaring van de onafhankelijke accountant is opgenomen op de volgende pagina's.

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het bestuur en de raad van toezicht van Stichting Pensioenfonds TNO

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2024

Ons oordeel

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Pensioenfonds TNO per 31 december 2024 en van het saldo van baten en lasten over 2024, in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW).

Wat we gecontroleerd hebben

Wij hebben de jaarrekening 2024 van Stichting Pensioenfonds TNO ('de Stichting' of 'het fonds') te Rijswijk gecontroleerd.

De jaarrekening bestaat uit:

- 1 de balans per 31 december 2024;
- 2 de staat van baten en lasten over 2024;
- 3 het kasstroomoverzicht over 2024; en
- 4 de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en overige toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van de Stichting zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij hebben onze controlewerkzaamheden bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel en bij het vormen van ons oordeel hierover. De informatie en onze bevindingen ten aanzien van continuïteit, fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving en de kernpunten van onze controle moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen of conclusies.

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Informatie ter ondersteuning van ons oordeel

Samenvatting

Materialiteit

- Materialiteit van EUR 19,3 miljoen
- 0,5% van het pensioenvermogen

Risico van een afwijking van materieel belang vanwege risico's gerelateerd aan Fraude, NOCLAR en Continuïteit

- Frauderisico's: veronderstelde risico van doorbreken interne beheersing door het bestuur geïdentificeerd en verder uiteengezet in de sectie 'Controleaanpak ten aanzien van risico's op fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving'.
- Risico's in verband met het niet naleven wet- en regelgeving (NOCLAR): geen rapporteerbare risico's van een afwijking van materieel belang vanwege NOCLAR risico's geïdentificeerd.
- Continuïteitsrisico's: geen continuïteitsrisico's geïdentificeerd.

Kernpunten

- Waardering van beleggingen voor risico pensioenfondsen en risico deelnemers
- Waardering van de voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfondsen

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op EUR 19,3 miljoen (2023: EUR 17,5 miljoen). Voor de bepaling van de materialiteit wordt uitgegaan van het pensioenvermogen per 31 december 2024 (0,5%). Wij beschouwen het pensioenvermogen als de meest geschikte benchmark, omdat het pensioenvermogen een bepalende factor is in de berekening van de (beleids)dekkingsgraad die de financiële positie van de Stichting weergeeft. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

Wij hebben met het bestuur en de raad van toezicht afgesproken dat wij tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven EUR 965 duizend rapporteren aan het bestuur en de raad van toezicht alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

Reikwijdte van de controle

Uitbesteding van bedrijfsprocessen aan dienstverleners

De Stichting heeft het beheer van de beleggingen en beleggingsadministratie uitbesteed aan CACEIS Bank, Netherlands branch (beleggingen voor risico pensioenfonds) en Goldman Sachs Asset Management B.V. (beleggingen voor risico deelnemers). De pensioenadministratie is uitbesteed aan AZL N.V.

De jaarrekening wordt opgesteld op basis van informatie over de beleggingen en beleggingsopbrengsten die is verstrekt door CACEIS Bank, Netherlands branch en Goldman Sachs Asset Management B.V. en informatie over de voorziening pensioenverplichtingen, premiebijdragen, pensioenuitkeringen en overige financiële posten die is verstrekt door AZL N.V.

Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel zijn wij verantwoordelijk voor het verwerven van inzicht in de aard en de significantie van de door de dienstverleners verleende diensten en in het effect ervan op de voor de controle relevante interne beheersing van de Stichting. Op basis hiervan identificeren wij de risico's op een afwijking van materieel belang en zetten wij controlewerkzaamheden op en voeren wij deze uit om op deze risico's in te spelen.

Bij de uitvoering van onze controle maken wij gebruik van de werkzaamheden en bevindingen van andere onafhankelijke accountants inzake de voor de Stichting relevante interne beheersingsmaatregelen van CACEIS Bank, Netherlands branch, Goldman Sachs Asset Management B.V. en AZL N.V., zoals weergegeven in de specifiek daarvoor opgestelde (Standaard 3402 type II-) rapportages.

Onze controlewerkzaamheden bestaan uit het bepalen van de minimaal verwachte interne beheersingsmaatregelen. Op basis daarvan evalueren wij de in de Standaard 3402-rapportage beschreven interne beheersingsmaatregelen, de verrichte werkzaamheden ter toetsing van de effectieve werking gedurende 2024 en de uitkomsten daarvan. Ook beoordelen wij de evaluatie door het bestuur van de kwaliteit van de uitbesteding aan genoemde dienstverleners.

Bij de uitvoering van onze controle maken wij gebruik van de werkzaamheden en bevindingen van andere onafhankelijke accountants. CACEIS Bank, Netherlands branch en Goldman Sachs Asset Management B.V. hebben op grond van de overeenkomst met de Stichting aan een onafhankelijke accountant opdracht gegeven de informatie inzake beleggingen ten behoeve van de jaarrekening van de Stichting te controleren.

Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel bij de jaarrekening zijn wij verantwoordelijk voor de aansturing van, het toezicht op en de uitvoering van de controlewerkzaamheden van deze accountants. In dit kader hebben wij de accountants schriftelijke instructies gegeven omtrent de aard en omvang van de uit te voeren werkzaamheden. De accountant van CACEIS Bank Netherlands branch heeft, op onze instructie, de controle uitgevoerd met een materialiteit van EUR 17,4 en daarbij ook bijzondere aandacht besteed aan het hierna genoemde kernpunt van onze controle voor de waardering van beleggingen voor risico pensioenfonds.

De accountants hebben hun bevindingen aan ons gerapporteerd. Wij hebben de rapportages geëvalueerd, waar nodig, de bevindingen met de accountant besproken, het controledossier van de accountants beoordeeld en aanvullende eigen controlewerkzaamheden uitgevoerd, waaronder de aansluiting van de vermogensbeheerrapportage met de financiële administratie en de jaarrekening.

Door bovengenoemde werkzaamheden op de uitbestede bedrijfsprocessen en aanvullende eigen werkzaamheden hebben wij voldoende en geschikte controle-informatie met betrekking tot de beleggingen, beleggingsstromen en -opbrengsten, (mutaties in) deelnemergegevens en aanspraken die resulteren in (wijzigingen in) de voorziening pensioenverplichtingen, premiebijdragen en pensioenuitkeringen verkregen.

Controleaanpak ten aanzien van risico's op fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving

In hoofdstukken 'Governance' en 'Risicobeheer' van het Verslag van het Bestuur beschrijft het bestuur de procedures ten aanzien van de risico's op fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving en neemt de raad van toezicht deze beschrijving in beschouwing. In het kader van onze controle hebben wij inzicht verkregen in de Stichting en haar bedrijfsomgeving, en van het risicomanagement van de Stichting met betrekking tot fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving.

Onze werkzaamheden omvatten onder andere het evalueren van de gedragscode, de klokkenluidersregeling, het incidentenregister en de procedures van de Stichting om aanwijzingen van mogelijke fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving te onderzoeken. Bovendien hebben wij inlichtingen ter zake ingewonnen bij het bestuur en de raad van toezicht en hebben wij correspondentie met relevante toezichthoudende autoriteiten en regelgevers in onze evaluatie betrokken.

We hebben elementen van onvoorspelbaarheid in onze controleaanpak opgenomen, waaronder het uitvoeren van detailwerkzaamheden ten aanzien van de geautomatiseerde en handmatige journaalboekingen die gedurende het jaar zijn gemaakt op feest- en weekenddagen, alsmede een deelwaarneming op handmatige boekingen gedurende het jaar die toezien op de premies en uitkeringen van het pensioenfonds.

Op basis van onze risicoanalyse werkzaamheden hebben wij de volgende rechtsgebieden geïdentificeerd die de meest waarschijnlijke oorzaak zouden kunnen zijn voor een materieel effect op de jaarrekening in het geval van het niet-voldoen aan deze regelgeving:

- Pensioenwet;
- Besluit Financieel toetsingskader pensioenfondsen (Bftp);
- Algemene verordening gegevensbescherming (AVG);
- Sanctiewetgeving.

Wij beoordelen het veronderstelde frauderisico met betrekking tot de opbrengstverantwoording (waaronder premieopbrengsten, directe beleggingsopbrengsten en gerealiseerde indirecte beleggingsopbrengsten) als niet significant gezien de aard van de opbrengsten, de aanwezige uitbestedingsrelaties en de beperkte mogelijkheden tot het materieel beïnvloeden van de opbrengstverantwoording.

De premieopbrengsten en directe beleggingsopbrengsten betreffen homogene en niet-complexe opbrengstenstromen, zonder aanwezige significante schattingselementen.

Ten aanzien van de indirecte gerealiseerde beleggingsopbrengsten hebben wij het veronderstelde frauderisico weerlegd omdat er geen verhoogde druk is op het bestuur van het pensioenfonds om de opbrengstverantwoording te sturen en de gelegenheid om de opbrengstverantwoording materieel te beïnvloeden zeer beperkt is, mede door de aanwezige uitbestedingsrelaties.

In overeenstemming met het bovenstaande en met de controlestandaarden hebben wij het volgende risico geïdentificeerd ten aanzien van fraude dat relevant is voor onze controle (dit betreft het relevante veronderstelde risico zoals vastgelegd in de controlestandaarden). Wij hebben hierop als volgt ingespeeld:

Doorbreken van interne beheersing door het bestuur (een verondersteld risico)

Risico:

- Het bestuur is in een unieke positie om fraude te plegen door de mogelijkheid het proces van financiële verslaggeving en resultaten te manipuleren door middel van het doorbreken van de interne beheersing die anderszins effectief lijkt te werken, zoals schattingen gerelateerd aan de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen en de waardering van de beleggingen.

Controleaanpak:

- Wij hebben de opzet en de implementatie geëvalueerd en, waar van toepassing, de effectieve werking getoetst van de interne beheersingsmaatregelen die relevant zijn voor het mitigeren van de risico's op fraude, inclusief de interne beheersingsmaatregelen die aanwezig zijn bij de dienstverleners waaraan de Stichting bedrijfsprocessen heeft uitbesteed.
- Als onderdeel van de beoordeling van het frauderisico hebben wij een analyse uitgevoerd om te identificeren of er sprake is van (administratieve) journaalposten met een hoger frauderisico. De uitkomst van deze evaluatie is dat wij geen (administratieve) journaalposten met een hoger frauderisico hebben geïdentificeerd.
- Wij hebben significante schattingen alsook oordeelsvormingen en veronderstellingen van het bestuur met betrekking tot de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen en de waardering van de beleggingen geëvalueerd. Voor een omschrijving van onze werkzaamheden hieromtrent, verwijzen wij naar de kernpunten met betrekking tot de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen en de waardering van beleggingen.
- We hebben journaalposten en andere aanpassingen geïdentificeerd en geselecteerd om te toetsen die aan het einde van de rapportageperiode zijn gemaakt.

Onze evaluatie van uitgevoerde procedures ten aanzien van fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving heeft niet geleid tot een extra kernpunt van de controle. Wij hebben onze risico-inschatting en controleaanpak en resultaten gecommuniceerd aan het bestuur en aan de raad van toezicht.

Onze controlewerkzaamheden leidden niet tot aanwijzingen en/of andere redelijke vermoedens van fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving die van materieel belang zijn voor onze controle.

Controleaanpak continuïteit

Het bestuur van de Stichting heeft zijn continuïteitsbeoordeling uitgevoerd en geen continuïteitsrisico's geïdentificeerd. Onze procedures om de continuïteitsbeoordeling van het bestuur te beoordelen omvatten onder andere:

- overwegen of de continuïteitsrisicoanalyse door het bestuur alle relevante informatie bevat waarvan wij als gevolg van de controle kennis hebben;
- overwegen of actuariële ontwikkelingen (inclusief de voorzienbare trend in overlevingskansen) en de ontwikkelingen op financiële markten (inclusief ontwikkeling in de rentetermijnstructuur) aanleiding geven tot een significant continuïteitsrisico;

- analyse van de ontwikkeling van de financiële positie van de Stichting gedurende het boekjaar ten opzichte van wettelijke solvabiliteitseisen op indicatoren die kunnen duiden op continuïteitsrisico's en het evalueren van de toelichting in de jaarrekening hieromtrent.

De resultaten van onze risicobeoordelingsprocedures hebben geen aanleiding gegeven om additionele controlewerkzaamheden op de continuïteitsbeoordeling uit te voeren.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het belangrijkste waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij aan het bestuur en de raad van toezicht gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken.

Waardering van beleggingen voor risico pensioenfonds en risico deelnemer

Omschrijving

De beleggingen voor risico pensioenfonds en de beleggingen voor risico deelnemers (hierna: 'de beleggingen') vormen een significante post op de balans van de Stichting. De beleggingen van de Stichting bedragen circa 97% van het balanstotaal.

Alle beleggingen dienen conform de Pensioenwet te worden gewaardeerd op reële waarde (marktwaarde). Uit noot 1 en 2 van de toelichting op de jaarrekening blijkt dat voor EUR 3.129 miljoen (77%) van de beleggingen van de Stichting de waardering gebaseerd is op marktnoteringen en dat voor EUR 938 miljoen (23%) van de beleggingen van de Stichting de waardering gebaseerd is op waarderingsmodellen waarin al dan niet gebruik is gemaakt van waarneembare marktdata.

Het bepalen van de marktwaarde voor deze laatste beleggingscategorie is complex(er) en bevat subjectieve schattingselementen. Het maken van de schattingen vergt een hoge mate van oordeelsvorming van het bestuur, waarbij gebruik wordt gemaakt van modellen. Gezien de invloed hiervan op de waardering van de beleggingen, het saldo van baten en lasten, het eigen vermogen en de (beleids)dekkingsgraad vormde de waardering van de beleggingen een kernpunt van onze controle.

Onze aanpak

De accountants van CACEIS Bank, Netherlands branch (beleggingen voor risico pensioenfonds) en Goldman Sachs Asset Management B.V. (beleggingen voor risico deelnemers) hebben hun bevindingen met betrekking tot hun controle op de vermogensrapportages aan ons gerapporteerd.

Wij hebben de rapportages geëvalueerd, de bevindingen met de accountants besproken en een dossierreview op het controledossier van de accountants verricht. Wij hebben vastgesteld dat de gecontroleerde vermogensbeheerrapportage aansluit met de financiële administratie en de jaarrekening.

Voor zover de beleggingen niet zijn gecontroleerd door de accountants van de dienstverleners hebben wij eigen werkzaamheden hierop uitgevoerd. Wij hebben hiertoe de beheersingsmaatregelen bij het pensioenfonds geëvalueerd. Daarnaast hebben wij de aansluiting vastgesteld tussen de financiële administratie en de actuele financiële rapportages van fondsmanagers, indien nodig gecorrigeerd voor kasstromen tot aan balansdatum.

Vervolgens hebben wij de waardering van beleggingen gebaseerd op waarderingsmodellen waarin al dan niet gebruik is gemaakt van waarneembare marktdata onderzocht. De waardering van beleggingen gebaseerd op waarderingsmodellen waarbij al dan niet gebruik is gemaakt van waarneembare marktdata (beleggingsfondsen) hebben wij getoetst aan de hand van recente, door een andere onafhankelijke accountant gecontroleerde jaarrekeningen. Wij hebben hierbij onder meer aandacht besteed aan consistentie met de waarderingsgrondslagen van de Stichting ten opzichte van die van het beleggingsfonds alsmede de strekking van de verklaring van de andere onafhankelijke accountant. Bovendien hebben wij de monitoring van de Stichting op recente financiële informatie van de beleggingen na balansdatum in onze werkzaamheden betrokken.

Wanneer niet tijdig een recente jaarrekening die is voorzien van een goedkeurende controleverklaring beschikbaar is, hebben wij de betrouwbaarheid van de marktwaardering zoals door de fondsmanager afgegeven, vastgesteld door de inschatting van deze fondsmanagers uit voorgaande jaren te toetsen aan de hand van de later in het jaar beschikbaar gekomen gecontroleerde jaarrekeningen.

In de toelichting behorende tot de jaarrekening geeft de Stichting de gehanteerde waarderingsgrondslagen weer. In noot 1 en 2 zijn de gehanteerde waarderingmethoden en belangrijke veronderstellingen voor de waardering van deze beleggingscategorie uiteengezet. Het evalueren van de waarderingsgrondslagen en het vaststellen van de juistheid en toereikendheid van de toelichtingen vormden onderdeel van onze werkzaamheden.

Onze observatie

Wij hebben geconstateerd dat de gehanteerde waarderingsgrondslagen en gehanteerde waarderingmethodieken voor de beleggingen in overeenstemming zijn met de geldende verslaggevingsregels en geschikt zijn om te kunnen komen tot een marktwaarde van deze beleggingen. Wij vinden dat de waardering van de beleggingen in de jaarrekening op aanvaardbare wijze is bepaald. De toelichting op de samenstelling en het verloop van de beleggingen is toereikend.

Waardering van de voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds

Omschrijving

De voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds (hierna: 'de voorziening pensioenverplichtingen') is een significante post op de balans van de Stichting die wordt gewaardeerd op reële waarde (marktwaarde). De waardering van de voorziening pensioenverplichtingen komt tot stand door middel van een berekening waarin aanspraakgegevens van deelnemers met behulp van belangrijke schattingen over levensverwachtingen, kostenniveaus en arbeidsongeschiktheid worden vertaald naar verwachte toekomstige kasstromen (uitkeringen). De kasstromen worden contant gemaakt met gebruikmaking van de rentetermijnstructuur ultimo boekjaar zoals gepubliceerd door De Nederlandsche Bank.

Het maken van de schattingen vergt een hoge mate van oordeelsvorming door het bestuur, waarbij gebruik wordt gemaakt van actuariële modellen en het bestuur zich laat adviseren door actuariële deskundigen. Gezien de complexiteit en de invloed hiervan op de hoogte van de voorziening pensioenverplichtingen, het saldo van baten en lasten, het eigen vermogen en de beleidsdekkingsgraad vormt de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen een kernpunt van onze controle.

Het bestuur heeft in de toelichting behorende tot de jaarrekening de waarderingsgrondslagen en veronderstellingen voor de voorziening pensioenverplichtingen opgenomen. Uit deze toelichting blijkt dat schattingswijzigingen hebben plaatsgevonden. In de risicoparagraaf in de toelichting behorende tot de jaarrekening is de gevoeligheid van de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen voor schattingen uiteengezet.

Onze aanpak

Bij onze controle maken wij gebruik van de werkzaamheden van de certificerend actuaaris die door de Stichting is aangesteld. Wij hebben bij aanvang van de controle en bij afronding ervan afstemming gehad met de certificerend actuaaris over de te volgen aanpak, de attentiepunten en de uitkomsten. Wij hebben de door het bestuur gehanteerde schattingsmethoden en veronderstellingen geëvalueerd. Hierbij hebben wij de consistentie, prudentie en actualiteit van de schattingsmethode en veronderstellingen betrokken. Wij hebben de onderbouwing van de veronderstellingen door het bestuur geëvalueerd aan de hand van een toetsing van de historische betrouwbaarheid daarvan en algemeen geactualiseerde uitgangspunten zoals overlevingskansen. De gehanteerde schattingsmethoden en veronderstellingen hebben wij besproken met de certificerend actuaaris. Wij hebben de actuariële verklaring in de overige gegevens en de werkzaamheden van de certificerend actuaaris geëvalueerd.

Onze werkzaamheden omvatten verder het evalueren van de uitkomst van de actuariële analyse van het saldo van baten en lasten in relatie tot eerder gemaakte schattingen en kasstroomprojecties. Bij de uitvoering van deze werkzaamheden hebben wij gebruik gemaakt van een eigen actuaaris. Tevens hebben wij de waarderingsgrondslagen en de juistheid en toereikendheid van de toelichtingen in de jaarrekening geëvalueerd.

Onze observatie

Wij vinden dat de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen in de jaarrekening op aanvaardbare wijze is bepaald. De toelichting op de samenstelling en het verloop van de voorziening pensioenverplichtingen is toereikend.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist voor het bestuursverslag en de overige gegevens.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben een mindere diepgang dan onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder de informatie die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur en de raad van toezicht voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en het getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing als het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude. Daarbij is het bestuur, onder toezicht van de raad van toezicht, verantwoordelijk voor het voorkomen en ontdekken van fraude en de niet-naleving van wet- en regelgeving en het nemen van maatregelen om de gevolgen, voor zover mogelijk, ongedaan te maken en herhaling te voorkomen.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de Stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van het genoemde verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de Stichting te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de Stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

De raad van toezicht is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de Stichting.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze doelstelling is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Een verdere beschrijving van onze verantwoordelijkheden ten aanzien van de controle van de jaarrekening is opgenomen in de bijlage bij deze controleverklaring. Deze beschrijving vormt onderdeel van onze controleverklaring.

Utrecht, 25 juni 2025

KPMG Accountants N.V.

J.C. van Kleef RA

Bijlage

Beschrijving van onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de entiteit;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de Stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om in onze controleverklaring aandacht te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een entiteit haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij zijn verantwoordelijk voor het plannen en uitvoeren van de groepscontrole om voldoende en geschikte controle-informatie te verkrijgen met betrekking tot de financiële informatie van de onderdelen binnen de groep als basis voor het vormen van een oordeel over de jaarrekening. Tevens zijn wij verantwoordelijk voor de aansturing van, het toezicht op en de beoordeling van de controlewerkzaamheden die in het kader van de groepscontrole zijn uitgevoerd. Wij dragen de volledige verantwoordelijkheid voor onze controleverklaring.

Wij communiceren met het bestuur en de raad van toezicht onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bevestigen aan de raad van toezicht dat wij de relevante ethische voorschriften over onafhankelijkheid hebben nageleefd. Wij communiceren ook met hen over alle relaties en andere zaken die redelijkerwijs onze onafhankelijkheid kunnen beïnvloeden en over de daarmee verband houdende maatregelen om onze onafhankelijkheid te waarborgen.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met het bestuur en de raad van toezicht hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Bijlagen

1. Aangesloten werkgevers (per 31 december 2024)

Batavia Biosciences B.V.
Batavia Biomanufacturing B.V.
Biodentify B.V.
CelSian Glass & Solar B.V.
Cosanta B.V.
Den Haag Centrum voor Strategische Studies
Diana FEA B.V.
Ducares B.V.
Efectis B.V.
ENDURES B.V.
EuroLoop B.V.
FEA Consultancy B.V.
First Dutch Innovations B.V.
Fytagoras B.V.
Lightweight Structures B.V.
MARIN
NMI Certin B.V.
Peregrion B.V.
ProQares B.V.
RONT Management Consultants
Stichting Pensioenfonds TNO
The Sam Company
Tim B.V.
TNO
Trinomics B.V.
Triskelion B.V.
TÜV Rheinland Nederland B.V.
VSL B.V.

2. Begrippenlijst

Aandeel

Een aandeel is een waardepapier waarmee je een stukje van een bedrijf in handen krijgt. Als het bedrijf succesvol is kun je daarvan profiteren in de vorm van dividend en koerswinst. Ook heb je met een aandeel stemrecht op de aandeelhoudersvergadering van het bedrijf en krijg je over het algemeen voorrang bij de uitgifte van nieuwe aandelen.

ABTN

Afkorting voor 'Actuariële en Bedrijfstechnische Nota'. In een ABTN beschrijft het Bestuur van een pensioenfonds de financiële opzet, de technische uitgangspunten en het beleid van het Pensioenfonds. Zo staat in een ABTN wat de verplichtingen zijn naar de deelnemers, hoe wordt omgegaan met risico's en wat de uitgangspunten zijn voor de beleggingen. Een ABTN kan gezien worden als het bedrijfsplan van een pensioenfonds.

Accounting standaarden

Lijst met richtlijnen voor het opstellen van een jaarrekening en jaarverslag. Beursgenoteerde ondernemingen, banken en verzekeringsmaatschappijen zijn vanaf 2005 verplicht om de International Financial Reporting Standards (IFRS) te gebruiken. Het doel van de IFRS is om de transparantie en internationale vergelijkbaarheid van jaarrekeningen en jaarverslagen te verbeteren. Niet-beursgenoteerde bedrijven, zoals een pensioenfonds, hebben de keuze om de IFRS toe te passen of de Nederlandse Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving te gebruiken. Het Pensioenfonds heeft gekozen voor de Nederlandse Richtlijnen voor Jaarverslaggeving.

Actuariële grondslagen

De uitgangspunten waarmee een actuaaris berekeningen doet voor een verzekering of pensioen. Voorbeelden hiervan zijn de rekenrente, de sterftekansen, arbeidsongeschiktheidskansen, revalideringskansen, frequenties van getrouwd zijn, kostenopslagen (bijvoorbeeld administratie en uitbetalingskosten) en soms ook toekomstige salarisontwikkeling of het indexatiebeleid.

Actuaris

Een actuaaris berekent en evalueert de financiële risico's van verzekeringen en

pensioenen. Een actuaaris kan antwoord geven op de vraag wat de kostprijs en de waarde van toekomstige pensioenuitkeringen is.

Actuele dekkingsgraad

De dekkingsgraad is de verhouding tussen de bezittingen en verplichtingen. Is de dekkingsgraad 100%, dan is er precies genoeg geld om alle pensioenen te betalen. Hoe hoger de dekkingsgraad, hoe beter de financiële situatie. De actuele dekkingsgraad is een momentopname: deze geeft de financiële situatie op een moment weer.

Actuele waarde

De actuele waarde is de waarde van beleggingen op de balansdatum. Voor beleggingen, zoals aandelen en obligaties, is de actuele waarde de beurswaarde. Voor beleggingen in niet-beursgenoteerde vastgoedfondsen en private equity, wordt de actuele waarde afgeleid van taxaties en/of recente transacties in vergelijkbare beleggingen. Voor vastrentende waarden, zoals onderhandse leningen en hypotheek, wordt de actuele waarde bepaald op basis van hoeveel geld vrijkomt minus de kosten als de lening of hypotheek afloopt.

AFM

Afkorting voor 'Autoriteit Financiële Markten'. De AFM is samen met DNB toezichthouder op de financiële sector. De AFM richt zich daarbij op financiële instellingen, zoals banken, pensioenfondsen en verzekeraars, en stimuleert deze financiële instellingen om eerlijk en open te werken.

ALM-studie

Afkorting voor 'Asset Liability Management' studie. Bij een ALM-studie wordt geanalyseerd wat de impact is van het financierings-, beleggings- en indexatiebeleid op zowel het verwachte pensioenresultaat als de korte- en langetermijnrisico's. Op basis van de uitkomsten van deze ALM-studie wordt het beleggingsbeleid opgesteld.

AOW-overbruggingspensioen

Het AOW-overbruggingspensioen is een uitkering voor de periode waarin men wel al (gedeeltelijk) met pensioen is, maar nog geen AOW krijgt. Hiervoor kan een deel van het ouderdomspensioen gebruikt worden.

Algemene verordening gegevensverwerking

Door deze wettelijke verordening krijgen mensen vanaf 25 mei 2018 meer privacy-rechten. Organisaties hebben hun systemen, processen en interne organisatie op deze (nieuwe) rechten moeten inrichten.

Beleggingsmix

Verdeling van de beleggingen over de verschillende beleggingscategorieën.

Beleggingsovertuigingen

De basis van het beleggingsbeleid van een pensioenfonds wordt gevormd door de beleggingsovertuigingen en vormen de toets voor iedere beleggingsbeslissing.

Beleidsdekkingsgraad

De dekkingsgraad laat zien hoe het Pensioenfonds er financieel voor staat. Het geeft de verhouding aan tussen de bezittingen en de verplichtingen van het Fonds. Als een pensioenfonds een dekkingsgraad van 100% heeft, is er precies genoeg geld om de pensioenen te betalen. De beleidsdekkingsgraad is de gemiddelde dekkingsgraad van de laatste twaalf maanden. De beleidsdekkingsgraad vormt een belangrijk cijfer voor het herstelplan en het bepalen van de hoogte van de premie en de indexatie.

Benchmark

Een vergelijking van de resultaten van de eigen organisatie met vergelijkbare organisaties of een vergelijking van het rendement dat een vermogensbeheerder behaalt ten opzichte van een van tevoren afgesproken standaard.

Beurskoers

Marktprijs van een aandeel, obligatie of andere waardepapieren die op de beurs worden verhandeld.

Clustermunitie

In Nederland gevestigde financiële instellingen, waaronder pensioenfondsen, mogen niet investeren in ondernemingen die clustermunitie, of cruciale onderdelen daarvan, produceren, verkopen of distribueren. Clustermunitie is munitie die door een vliegtuig afgeworpen bom, granaat of raket uiteenvalt in kleinere explosieven. Omdat clustermunitie veel menselijk leed kan veroorzaken is het gebruik van clustermunitie omstreden.

Compliance

Het toezicht op de naleving van wet- en regelgeving en gedragscodes die van toepassing zijn voor een organisatie.

Contante waarde

Het bedrag dat op dit moment nodig is om een of meerdere betalingen in de toekomst te kunnen doen. Hierbij wordt rekening gehouden met de rentegroei (rekenrente) en eventuele actuariële grondslagen.

Coupon

Genummerd deel van een obligatie waarop de jaarlijkse rente wordt uitbetaald.

Credit spread

Het verschil in rendement tussen een bedrijfsobligatie en een staatsobligatie in dezelfde valuta en met dezelfde duration.

Custodian

Vroeger gingen verkochte effecten van hand tot hand. Tegenwoordig worden deze fysieke stukken bij een aangewezen partij, een custodian of bewaarbank genoemd, in bewaring gegeven. Een financiële instelling houdt bij hoeveel en welke effecten verhandeld zijn.

Defined benefit

Pensioenvorm waarbij de hoogte van de pensioenuitkering vooraf is bepaald. Ook wel afgekort tot DB-regeling.

Defined contribution

Pensioenvorm waarbij de hoogte van de inleg, ofwel de premie, is bepaald. Ook wel afgekort tot DC-regeling. De hoogte van de pensioenuitkering is afhankelijk van de premie-inleg, de beleggingsresultaten en het tarief voor de inkoop van het pensioen op de pensioendatum. Op het moment van pensionering wordt het opgebouwde kapitaal namelijk gebruikt om een pensioen van te kopen.

Dekkingsgraad

De dekkingsgraad laat zien hoe het Pensioenfonds er financieel voor staat. Als een pensioenfonds een dekkingsgraad van 100% heeft, is er precies genoeg geld om de pensioenen te betalen. De dekkingsgraad is de verhouding tussen de waarde van de pensioenaanspraken op een bepaalde datum en het aanwezige vermogen.

Dekkingstekort

Van een dekkingstekort is sprake als de dekkingsgraad lager is dan de wettelijke minimaal vereiste dekkingsgraad van 104,2%.

Derivaten

Financiële contracten waarvan de hoogte afhankelijk is van een of meer onderliggende waarden. Voorbeelden van derivaten zijn opties, termijncontracten en rente- en valutaswaps.

Directe beleggingsopbrengsten

Onder directe beleggingsopbrengsten worden verstaan: huur-, dividend- en renteopbrengsten van beleggingen.

Direct lending

Direct lending is een vorm van bedrijfs-schuldverschaffing waarbij andere kredietverstrekkers dan banken leningen verstrekken aan bedrijven.

DNB

Afkorting voor 'De Nederlandsche Bank'. DNB is samen met de AFM toezichthouder op de financiële sector. DNB richt zich op de financiële stabiliteit van het financiële systeem als geheel. Ze houden onder andere toezicht op het naleven van de Pensioenwet.

Duration

De duration is een graadmeter voor het renterisico van een obligatie en wordt uitgedrukt in jaren. Het wordt berekend op basis van gewogen gemiddelden van de tijdsperioden tot de rente en uitkering worden ontvangen. In de regel geldt: hoe langer de looptijd van een obligatie, hoe gevoeliger de koers van die obligatie is voor renteveranderingen. Als men een daling van de rente verwacht, is het profijtelijk een obligatie met een zo lang mogelijke duration te kopen, aangezien de koers daarvan het meest zal oplopen. De duration geeft aan met welk percentage de verplichtingen en vastrentende waarden (bij benadering) in waarde veranderen bij een stijging/daling van de swaprente met 1%.

Engagement

Engagement is actief in dialoog gaan met ondernemingen met als doel de beleggingswaarde te vergroten en het duurzame gedrag en de kwaliteit van het bestuur te verbeteren.

ESG-beleid

ESG-beleid houdt in het kort in dat het Fonds bij zijn beleggingsbeslissingen rekening houdt met milieu (environment), sociale (social) en goed ondernemingsbestuur (governance) aspecten. Dit beleid sluit aan bij de United Nations Principles for Responsible Investment en de United Nations Global Compact.

Exposure

Het bedrag waarover risico wordt gelopen.

Extra Pensioen

Sinds 2012 is het mogelijk om op vrijwillige basis en voor eigen risico extra pensioenkapitaal op te bouwen voor de inkoop van een Extra Pensioen. De premie wordt, net als de premie voor de verplichte pensioenopbouw, ingehouden op het salaris. Goldman Sachs Investment Management stopt per 1 juli 2026 met de uitvoering van de Netto pensioenregeling. Om die reden is het vanaf 2024 voor nieuwe deelnemers niet meer mogelijk om deel te nemen aan deze regeling.

FIRM

Afkorting voor 'Financiële Instellingen Risicoanalyse Methode'. Dit is een methode van De Nederlandsche Bank om een risicoprofiel te maken van een financiële instelling. Ook voor pensioenfondsen wordt deze methode gebruikt.

Fiscale pensioenrichtleeftijd

Is een rekenleeftijd, bepaald door de overheid. Pensioenfondsen gebruiken de fiscale pensioenrichtleeftijd om te bepalen hoeveel pensioen er maximaal mag worden opgebouwd. Vanaf 2018 is de fiscale pensioenrichtleeftijd 68 jaar. Indien (gewezen) deelnemers op de AOW-leeftijd hun pensioen laten ingaan, dient het opgebouwde pensioen te worden vervroegd van de fiscale pensioenrichtleeftijd naar de AOW-datum.

Franchise

Het deel van het pensioengevend salaris waarover geen pensioen wordt opgebouwd. Dit wordt ook wel drempelbedrag genoemd. Bij de pensioenopbouw wordt namelijk rekening gehouden met de AOW die men van de overheid ontvangt. Over het pensioengevend salaris minus de franchise wordt pensioen opgebouwd. Dit wordt de pensioengrondslag genoemd. Vanaf 1 januari 2024 is de hoogte van de franchise € 18.124 (2024: € 17.427).

FTK

Afkorting voor 'Financieel toetsingskader'. Het FTK is sinds 2015 het onderdeel van de Pensioenwet waarin de financiële eisen voor pensioenfondsen en verzekeraars zijn vastgelegd.

Future

Termijncontract dat op de beurs wordt verhandeld. Het is een overeenkomst waarin de koop en verkoop van financiële producten voor een vooraf gesteld prijs en tijd zijn vastgelegd.

Geschilleninstantie Pensioenfondsen

In 2024 opgerichte onafhankelijke, landelijke organisatie die klachten behandelt waarover het Pensioenfonds en de (gewezen) deelnemer of pensioengerechtigde het niet eens kunnen worden.

Green bonds

Een Green bond is een obligatie waarmee beleggers investeren in duurzame of maatschappelijke projecten. Deze obligaties behoren tot de categorie Impact bonds.

Green Deal

De Europese Green Deal is een reeks beleidsinitiatieven met als doelstelling om Europa tegen 2050 klimaatneutraal te maken.

Haalbaarheidstoets

Sinds 2015 moeten alle Nederlandse pensioenfondsen volgens de regels van De Nederlandsche Bank een haalbaarheidstoets uitvoeren. De haalbaarheidstoets stelt twee zaken vast. Ten eerste of op basis van de financiële opzet van een pensioenfonds de pensioenambitie gerealiseerd kan worden. Ook een continuïteitsanalyse hoort daarbij. Ten tweede wordt vastgesteld of het pensioenresultaat in een slechtweerscenario niet meer afwijkt van de ambitie dan dat de sociale partners als maximaal acceptabel hebben bepaald.

Hedge Funds

Beleggingsfondsen die een zo hoog mogelijk positief rendement willen halen door bepaalde effecten te beschermen tegen ongewenste koersveranderingen door weer andere investeringen. In de regel gelden voor deze fondsen minder beleggingsrestricties. Ook kunnen ze gebruikmaken van leverage ofwel rendement verbeteren met geleend geld.

Hedgen

Het afdekken van financieel risico van een investering, bijvoorbeeld een belegging, door een andere investering.

Herstelplansystematiek

Vanuit het Financiële Toetsingskader (FTK) hanteert De Nederlandsche Bank vanaf 2015 een aanpak voor herstelplannen, waarbij een pensioenfonds elk jaar opnieuw moet aantonen dat het vanaf dat moment kan herstellen binnen de wettelijke hersteltermijn.

Hypotheek

Een hypotheek is een geldlening met een onroerend goed, meestal een woning, als onderpand. De persoon die het geld van de lening ontvangt, heet officieel de hypotheekgever. De partij die de lening verstrekt, is de hypotheeknemer. Voor terugbetaling van de hypotheek worden vooraf afspraken gemaakt die notarieel worden vastgelegd.

Impact bonds

Impactinvesteringen zijn beleggingen in bedrijven die als doel hebben om een positieve impact te hebben op de wereld om ons heen. Het gaat dus om investeringen die goed zijn voor mens en milieu. Dat kunnen ook investeringen in technische oplossingen zijn.

IMVB-convenant pensioenfondsen

De Nederlandse pensioenfondsen hebben samen met maatschappelijke organisaties (ngo's), vakbonden en overheid het Convenant Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen Pensioenfondsen (IMVB-convenant) ondertekend. De partijen hebben met dit convenant het doel om negatieve gevolgen van beleggingen door pensioenfondsen op samenleving en milieu te voorkomen en aan te pakken. Het convenant is tot stand gekomen onder begeleiding van de Sociaal-Economische Raad (SER) en liep tot en met 31 december 2022.

Index

Een indexcijfer of kortweg index is een economische indicator voor de financiële ontwikkeling van bijvoorbeeld aandelen. Als het gaat om een index van verschillende eenheden, zoals bij de beurskoersen in Amsterdam, is de index een gewogen gemiddelde.

Indexatie

Het Pensioenfonds heeft als doel de pensioenen mee te laten groeien met de stijging van de prijzen. Als maatstaf wordt de consumentenprijsindex afgeleid (CPI-afgeleid) gehanteerd van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). De indexatieverlening wordt uit beleggingsrendement gefinancierd. De indexatie wordt vastgesteld volgens wettelijke rekenregels. De toereikendheidstoets bepaalt hoe hoog de indexatie wordt. De indexatie wordt gefinancierd uit de financiële ruimte die beschikbaar is boven de 110%. Indien de beleidsdekkingsgraad eind van het voorgaande jaar lager is dan 110% dan kan het Bestuur volgens de regels van het wettelijke financieel toetsingskader, ondanks een eventuele stijging van de CPI-afgeleid, geen indexatie toekennen. Op basis van de financiële situatie beslist het Bestuur van het Fonds jaarlijks hoe hoog de indexatie precies wordt. Met de komst van de Wet toekomst pensioenen (WTP) is er sinds 1 juli 2023 meer ruimte om te indexeren volgens het wettelijk kader. In het nieuwe wettelijke kader hoeven minder hoge buffers aangehouden te worden waardoor pensioenen eerder geïndexeerd kunnen worden. Pensioenfondsen hebben de mogelijkheid gekregen om al te handelen in de geest van deze nieuwe wet.

Indirecte beleggingsopbrengsten

Onder de indirecte beleggingsopbrengsten vallen de gerealiseerde verkoopresultaten inclusief valutaresultaten en de niet-gerealiseerde herwaarderingsresultaten.

Intrinsieke waarde

De intrinsieke waarde per aandeel is de 'werkelijke' waarde van dat aandeel. Deze waarde wordt berekend door de waarde van de bezittingen (activa) te verminderen met de schulden (passiva) en dat saldo te delen door het aantal uitstaande aandelen.

ISAE 3000 en ISAE 3402

Afkorting voor 'International Standard on Assurance Engagement'. De ISAE 3000 is in 2011 ingegaan en is een standaard voor zekerheid over niet-historische financiële informatie. De ISAE 3402 is een richtlijn voor rapportages en verklaringen over beheersingsprocessen.

Kansstelsels

Voor het berekenen van de hoogte van pensioenaanspraken wordt gebruikgemaakt van diverse kansberekeningen. Deze verschillende kansberekeningen wordt ook wel aangeduid met kansstelsels. Voorbeelden hiervan zijn sterftekansen, invalideringskansen, ontslagkansen, kans op gehuwdheid en kansen rondom individuele loonontwikkeling.

Keyman-risico

Het risico van afhankelijkheid van een aantal 'key' medewerkers met specifieke kennis en competenties op belangrijke posities in een organisatie.

Koopsom

Naast het betalen van de maandelijkse verplichte pensioenpremie voor de pensioenopbouw, is het mogelijk om het pensioenkapitaal aan te vullen met een koopsom. Een koopsom is in feite een extra bedrag dat men aan de pensioenuitvoerder betaald. Van dat extra pensioenkapitaal kan men als men met pensioen gaat extra pensioenaanspraken kopen.

Kostendekkende premie

Pensioenfondsen zijn wettelijk verplicht om tenminste een kostendekkende pensioenpremie te hanteren. Om te berekenen of een premie kostendekkend is, worden de wettelijke richtlijnen van De Nederlandsche Bank gebruikt.

Matchingportefeuille

Om aan financiële verplichtingen te kunnen voldoen, zoals het uitbetalen van pensioenen, moet een pensioenfonds tijdig voldoende financiële middelen beschikbaar hebben. De beleggingen die voor deze kasstroom moeten zorgen, vormen samen de matchingportefeuille.

Middelloonregeling

Elk jaar bouwt een deelnemer een stukje pensioen op. Het pensioen dat men zo opbouwt, is de optelsom van al die stukjes. Dit is een middelloonregeling. Vanaf de pensioendatum ontvangt men dit pensioen zo lang men leeft.

Minimaal vereiste dekkingsgraad

De overheid stelt in het kader van het toezicht op de pensioenfondsen eisen aan de solvabiliteit. Dit vindt zijn uitwerking in een minimum dekkingsgraad. Een pensioenfonds dat onder de minimale dekkingsgraad

komt (in Nederland circa 104,2%) moet een herstelplan afspreken met de toezichthouder, waarin binnen een beperkte termijn de onderdekking wordt weggewerkt.

Netto Pensioen

Vanaf 2015 is het salaris waarover pensioen opgebouwd wordt gemaximeerd. Per 1 januari 2024 is de aftoppingsgrens vastgesteld op € 137.800 (2025: € 137.800). Voor deelnemers van het Pensioenfonds die meer verdienen, is het mogelijk om op vrijwillige basis en voor eigen risico een nettopensioenkapitaal op te bouwen voor de inkoop van een Netto Pensioen. De nettopremie wordt ingehouden op het nettosalaris. Goldman Sachs stopt per 1 juli 2026 met de uitvoering van de Netto pensioenregeling. Om die reden is het vanaf 2024 voor nieuwe deelnemers niet meer mogelijk om deel te nemen aan deze regeling.

Nominale waarde

Dit is de waarde zoals die op een aandeel of obligatie is aangegeven. Bij een koers van 100 (= 100%) is de prijs van het waardepapier gelijk aan de nominale waarde.

Obligatie

Een obligatie is een schuldbewijs, uitgegeven door een overheid of onderneming. Met een obligatie leent u, in ruil voor rente, geld aan de overheid of een onderneming. Als u een obligatie heeft, is de tegenpartij verplicht u rente uit te keren en u aan het eind van de lening uw volledige inleg terug te betalen. In tegenstelling tot de houder van aandelen, bent u als eigenaar van een obligatie geen mede-eigenaar van de desbetreffende onderneming.

Opbouwpercentage

Dit is een verhoging van de opgebouwde pensioenaanspraken. Ieder jaar bouwt men pensioen op over een deel van het brutoloon dat men in dat jaar verdient. Het deel van het loon waarover geen pensioen wordt opgebouwd, is het drempelbedrag. Dat drempelbedrag wordt franchise genoemd. De opbouw is in 2024 1,75% (2025: 1,75%) per deelnemersjaar van de pensioengrondslag ten behoeve van een ouderdomspensioen.

Optie

Verhandelbaar recht om iets te mogen kopen (calloptie) of te mogen verkopen (put optie) tegen een vooraf vastgestelde prijs gedurende een vooraf vastgestelde termijn.

Ouderdomspensioen

Het pensioen dat vanaf de pensioendatum levenslang aan de (gewezen) deelnemer wordt uitgekeerd.

Outperformance/underperformance

Het verschil tussen het behaalde rendement en het rendement van de benchmark. Bij out- of underperformance van een portefeuille is het rendement hoger (outperformance) of lager (underperformance) dan de benchmark.

Over- of onderweging

In een beleggingscategorie zitten vaak van het ene aandeel meer in dan van het andere. Het Pensioenfonds heeft hiervoor uitgangspunten opgesteld. Als van die uitgangspunten af wordt geweken, is er sprake van overweging (meer aandelen) of onderweging (minder aandelen).

Partnerpensioen

Het pensioen dat wordt uitgekeerd aan de nabestaande als de (gewezen) deelnemer of gepensioneerde overlijdt. Dit pensioen gaat in vanaf de eerstvolgende maand na het overlijden van de (gewezen) deelnemer of gepensioneerde.

Pensioengevend loon

Het deel van het salaris dat als basis dient voor de pensioenopbouw. Bij TNO en een aantal aangesloten ondernemingen worden de variabele beloningen en het Flexbudget niet meegeteld bij het pensioengevend loon. De vakantietoeslag en eventuele andere pensioengevende systeemtoeslagen zoals een 13e maand tellen wél mee voor het pensioengevend loon. Daarnaast geldt een fiscaal maximum. Het salarisdeel boven dit fiscale maximum geldt niet als pensioengevend loon.

Pensioengrondslag

Het bedrag waarover men ouderdomspensioen opbouwt heet pensioengrondslag. De pensioengrondslag is niet gelijk aan het brutoloon. Er wordt namelijk rekening gehouden met de AOW, die men van de overheid ontvangt vanaf de AOW-leeftijd. Dat deel van het loon waarover men geen pensioen opbouwt, is het drempelbedrag (ook wel franchise genoemd). Het pensioengevend loon minus de franchise is de pensioengrondslag.

Pensioenresultaat

De ontwikkeling van het pensioenresultaat geeft de koopkracht van het pensioen weer. De ontwikkeling van het pensioen inclusief de indexatieverlening wordt dan vergeleken met de ontwikkeling van de prijzen in Nederland. Blijft het pensioen gelijk, zoals de laatste jaren het geval is, maar stijgen de prijzen (inflatie), dan daalt de koopkracht. Pensioengerechtigden kunnen met hun pensioen minder kopen. Als de prijzen bij een gelijkblijvend pensioen zouden dalen (deflatie), dan stijgt de koopkracht. Pensioengerechtigden kunnen dan met hun pensioen meer kopen.

Performance

Het rendement dat is behaald met de beleggingen.

Premievrije aanspraak

Dit is opgebouwd pensioen waarvoor geen premies meer betaald worden, bijvoorbeeld omdat een deelnemer niet meer bij een aangesloten werkgever werkt. Als de deelnemer een nieuwe baan heeft, dan kan hij of zij ervoor kiezen om de waarde van deze premievrije aanspraak over te dragen naar het nieuwe pensioenfonds (waardeoverdracht). Een andere vorm van een premievrije aanspraak is het bijzonder partnerpensioen dat de ex-partner ontvangt bij scheiding of het beëindigen van een geregistreerd partnerschap.

Premiedekkingsgraad

Met de premiedekkingsgraad wordt uitgedrukt of de premie die wordt betaald, voldoende is om nieuwe pensioenopbouw te financieren. Voor de vaststelling van de premiedekkingsgraad wordt de methode gevolgd die DNB ook toepast. De premiedekkingsgraad is dan gelijk aan de verhouding tussen de feitelijk (te) ontvangen premie en de premie die benodigd is voor de inkoop van nieuwe pensioenaanspraken, zonder rekening te houden met bufferopslagen in de premie. Hiervoor gaat het Fonds uit van de door DNB voorgeschreven rentetermijnstructuur, exclusief de opslag voor het vereist eigen vermogen.

Private equity

Een belegging bij een niet-beursgenoteerde onderneming.

Prognosetafel

Voor pensioenberekeningen wordt onder andere een prognosetafel gebruikt. Dit is een tabel die de trend in overlevingskansen aangeeft. Een pensioen wordt immers zo lang men leeft uitgekeerd. Voor een pensioenfonds is het belangrijk om de juiste inschatting te maken of het kapitaal van een pensioenfonds toereikend is.

Reële dekkingsgraad

In de reële dekkingsgraad wordt de verwachte stijging van de prijzen meegenomen als pensioenverplichting. Een reële dekkingsgraad van 100% wil zeggen dat het Fonds voldoende vermogen heeft om aan de pensioenverplichtingen te voldoen en om de pensioenen volledig te verhogen met de verwachte stijging van de prijzen. Voor de berekening van de contante waarde van de toekomstige indexatie ten behoeve van de reële dekkingsgraad is een rekenrente van 5,6% gehanteerd.

Rendement

Het rendement geeft weer hoeveel het vermogen van een pensioenfonds is gegroeid of gedaald.

Renteswap

Een renteswap is een overeenkomst om renterisico's af te dekken of te beheersen. Met een renteswap wordt de ruil van rentestromen of renterisico's met een andere partij vastgelegd. In de regel heeft het Pensioenfonds een receiverswap. Hierbij wordt een vaste rente ontvangen en een variabele korte rente betaald, zodat renterisico's van betalingsverplichtingen worden opgevangen.

Rentetermijnstructuur

Ook wel yield curve genoemd. De rentetermijnstructuur geeft het verband weer tussen de looptijd van een vastrentende belegging en de daarop te ontvangen marktrente. De rentetermijnstructuur waarmee pensioenfonds de waarde van hun toekomstige pensioenverplichtingen berekenen, is vanaf 1 januari 2023 gebaseerd op nieuwe UFR-parameters.

Reservetekort

Een pensioenfonds heeft een reservetekort als de beleidsdekkingsgraad lager is dan de wettelijk vereiste beleidsdekkingsgraad.

Risk-appetite

De risk-appetite geeft de mate van risico aan die acceptabel is om een doel te bereiken. Met bandbreedtes wordt aangegeven wat de mate van risicobereidheid is. Het geeft aan wanneer aanvullende maatregelen nodig zijn.

Securities Lending

Dit is het uitlenen van effecten. Net als bij een gewone geldlening gebeurt dit tegen een vergoeding.

Service Level Agreement (SLA)

De afspraken waaraan de dienstverlening/service moet voldoen.

SFDR

De Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR) is een Europese verordening en heeft als doel om meer transparantie te bieden over hoe financiële partijen duurzaamheidsrisico's en -kansen opnemen in hun beleggingsbeslissingen. De SFDR verwacht van financiële partijen dat ze via hun website hierover communiceren.

Solvabiliteit

Het vermogen om nu en op lange termijn aan de financiële verplichtingen te kunnen voldoen.

Solvabiliteitstoets

Toets die in kaart brengt of een pensioenfonds aan zijn financiële verplichtingen kan voldoen. Het vrij beschikbare kapitaal moet dan ten minste gelijk zijn aan het totaal van de pensioenverplichtingen van nu en voor over een jaar.

Three Lines Model

Het 'Three Lines Model' is een model voor risicomangement waarbij op drie manieren beschreven is hoe de organisatie in control is hoe de belangrijkste risico's goed beheerst worden.

Tijdelijk Ouderdomspensioen (TOP)

De regeling voor het Tijdelijk Ouderdomspensioen is in 1996 ingegaan als vervanger van de VUT. Met de TOP-regeling kon kapitaal opgebouwd worden voor een tijdelijk brutopensioen voor de periode tussen de leeftijd van 62 en 65 jaar (richtleeftijd). Inmiddels is deze regeling gestopt. Ook alle premiebetalingen zijn inmiddels gestopt. Het beschikbare kapitaal kan tot 1 juli 2026 worden gebruikt om (deels) eerder te stoppen

met werken en/of om het ouderdomspensioen te verhogen. Als het kapitaal niet is gebruikt, wordt het ingevaren in de nieuwe pensioenregeling. Het pensioenkapitaal van de TOP-regeling wordt belegd via Goldman Sachs Asset Management. Goldman Sachs stopt per 1 juli 2026 met de uitvoering van deze aanvullende pensioenregeling.

Totale premie

De pensioenpremie die door de werkgever wordt betaald. Hierin zit ook het werknemersdeel.

Ultimate Forward Rate (UFR)

UFR staat voor Ultimate Forward Rate. De Nederlandsche Bank (DNB) heeft deze geïntroduceerd om de waarde van obligaties en rentederivaten met zeer lange looptijden goed te kunnen bepalen. Met ingang 1 januari 2023 heeft DNB de methode gewijzigd en wordt voor looptijden tot 50 jaar uitgegaan van markttrentes. Vanaf 50 jaar wordt geëxtrapoleerd door gebruik te maken van een constante forward rente die gelijk is aan de 30-jaars forward rente met een looptijd van 20 jaar.

Valuta

Een valuta is een officieel geldig betaalmiddel van een land. Bekende voorbeelden zijn: euro, Amerikaanse dollar, Britse pond en Japanse yen. Met een valutatermijncontract is het mogelijk om zich in te dekken tegen een wisselkoersrisico.

Valutatermijncontract

In een termijncontract leggen twee partijen een verbintenis vast tot aankoop of verkoop van valuta's op een latere datum en tegen een koers die wordt vastgelegd bij het sluiten van het contract.

Vastgoed

Beleggingen in niet-beursgenoteerd vastgoed.

Vastrentende waarden

Hypotheke, leningen op schuldbekentnissen en obligaties.

Vereiste dekkingsgraad

Is de dekkingsgraad die wordt berekend op basis van het vereist eigen vermogen. Dit is het vermogen dat nodig is om met een 97,5% zekerheid te voorkomen dat de waarde van de beleggingen binnen 1 jaar lager is dan de technische reserves (Voorziening Pensioenverplichtingen).

Verzekeringstechnische analyse

Ook wel actuariële analyse genoemd. In deze analyse worden door de actuaris de verschillen tussen de gehanteerde actuariële grondslagen en werkelijke ontwikkelingen verklaard.

Verzekeringstechnische risico's

Bij het verzekeren van pensioenaanspraken loopt een pensioenfonds diverse risico's. Zo is er een langlevensrisico voor het ouderdomspensioen als verzekerden langer leven dan volgens de gebruikte overlevings-tafel wordt verwacht.

Voor het nabestaandenpensioen loopt het Fonds een kortlevensrisico als de verzekerden korter leven dan volgens de overlevingstafel wordt verwacht. Ook het invaliditeitsrisico kan tot de verzekeringstechnische risico's gerekend worden.

Volatiliteit

De beweeglijkheid van de beleggingsrendementen.

Voorziening pensioenverplichtingen (VPV)

Het vermogen dat een pensioenfonds nodig heeft om op de balansdatum alle pensioenverplichtingen te kunnen dekken.

Waardeoverdracht

Als men van werkgever verandert en daarvoor naar een andere pensioenuitvoerder gaat, kan men ervoor kiezen om de waarde van het opgebouwde pensioen mee te nemen. Dat heet waardeoverdracht. Dit wettelijke recht heeft als doel pensioenbreuk en/of versnippering van pensioenaanspraken over verschillende pensioenuitvoerders zo veel mogelijk te beperken.

Waardevast pensioen

Een pensioen dat meegroeit met de prijsstijgingen.

Welvaartsvast pensioen

Een pensioen dat meegroeit met de algemene salarisstijgingen.

Yield curve

Zie rentetermijnstructuur.

Zakelijke waarden

Verzamelnaam voor beleggingen in aandelen, vastgoed en andere risicodragende beleggingen.

3. Overzicht huidige functie en relevante nevenfuncties 2024

Naam	Huidige functie	Relevante nevenfuncties
Bestuursleden		
dr. ir. J.W.L. Boumans	Directeur Technology Transfer	Geen
M.M. de Jong	Managing director Finance & Procurement	Geen
H.J. van Ommeren Msc	Assistent Unit Controller	Penningmeester Stichting Utrecht Canal Pride
dr. mr. ir. W.C.A. Maas	Secretaris Raad van Bestuur Secretaris Raad van Toezicht	Geen
A.C. Westerlaken MSc	Adjunct Directeur Operations unit Mobility & Built Environment	Geen
ir. ing. J. Brouwer	Sr. Research Scientist & Project Manager	Stichting woCom, Someren (lid RvC)
M. Paulus	Pensioengerechtigde	Geen
N. Harize	Pensioengerechtigde	Harize Beheer B.V.
drs. M.P. van Geijn-Lodder	Manager HR Services	Geen
ir. C. van der Vliet-Hameeteman	Project Manager Cyber Security Technologies	Geen
Leden Raad van Toezicht		
prof. dr. Th. Camps		RPF (voorzitter bestuur)
R. Kruijff Actuaris AG		Pensioenfonds Wolters Kluwer Nederland (voorzitter) Brocef Pensioenfonds (bestuurslid) Pensioenfonds Cosun (lid RvT) Pensioenfonds Fysiotherapeuten (onafhankelijk adviseur VO) Pensioenfonds Dierenartsen (onafhankelijk adviseur VO) Pensioenfonds Roeiers in het Rotterdamse havengebied (onafhankelijk adviseur VO)
mr. M.J. Hoekstra		Het Nederlands Pensioenfonds (bestuurslid) Heineken pensioenfonds (voorzitter RvT) Pensioenfonds Openbare Apotheken (onafhankelijk adviseur VO)
dr. J.C. Kragt		Lecturer Tilburg University OBAM Investment Management (voorzitter RvC) Pensioenfonds Betonproducten (lid RvT) Duplus Fund Management (adviseur)

4. Ontwikkeling deelnemersbestand

Pensioenbeheer

Het Pensioenfonds beheert en administreert het totaal aan verplichtingen van de deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden. Ook verzorgt het Fonds de premie-incasso bij de aangesloten ondernemingen en de uitkeringen aan de pensioengerechtigden. In deze bijlage staat een overzicht van de ontwikkeling van het deelnemersbestand van de middelloonregeling en de DC-regelingen.

Middelloonregeling

Verzekerdenbestand

Overzicht ontwikkeling verzekerdenbestand 2024

	Actieve deelnemers	Gewezen deelnemers	Pensioengerechtigden	Totaal
Stand per 31 december 2023	5.590	7.173	5.621	18.384
Mutaties door:				
Nieuwe toetredingen	776	0	0	776
Ontslag met premievrije aanspraak	-477	477	0	0
Waardeoverdracht	0	-99	0	-99
Ingang pensioen	-68	-185	388	135
Overlijden	-7	-13	-258	-278
Afkoop	0	0	-4	-4
Andere oorzaken	5	-33	-47	-75
Mutaties per saldo	229	147	79	455
Stand per 31 december 2024	5.819	7.320	5.700	18.839

Specificatie pensioengerechtigden 2024 en 2023

Specificatie pensioengerechtigden	2024	2023
Ouderdompensioen	4.248	4.162
Nabestaandenpensioen	1.419	1.427
Wezenpensioen	33	32
Totaal	5.700	5.621

Van de actieve deelnemers zijn 137 deelnemers inbegrepen met (gedeeltelijke) premievrijstelling vanwege arbeidsongeschiktheid.

Pensioenuitkeringen

Het totaal aan pensioenuitkeringen is in 2024 gestegen met circa € 1,2 miljoen van € 122,0 naar € 123,2 miljoen.

Overzicht pensioenuitkeringen in 2024 en 2023

Uitkeringen (in duizenden euro's)	2024	2023
Ouderdomspensioenen	100.766	99.604
Partnerpensioenen	20.915	20.935
Wezenpensioenen	122	106
Arbeidsongeschiktheidspensioenen	962	970
Overlijdensuitkeringen	327	300
Overige uitkeringen (o.a. afkoop)	88	102
Totaal (inclusief TOP)	123.180	122.017

Overzicht ontwikkeling pensioengerechtigdenbestand 2024

Pensioengerechtigdenbestand (in aantallen)	Ouderdoms- pensioen	Partner- pensioen	Wezen- pensioen	Arbeidsonge- schiktheids- pensioen
Stand 1 januari 2024	4.162	1.427	32	132
Ingang pensioen	277	103	8	5
Einde wegens overlijden	-152	-106	0	0
Andere oorzaken	-33	-5	-7	0
Stand 31 december 2024	4.248	1.419	33	137

In 2024 hebben 99 deelnemers bij uitdiensttreding gebruikgemaakt van de mogelijkheid om hun pensioen over te dragen naar een ander pensioenfonds. Daartegenover staat dat 776 nieuwe deelnemers hun pensioen hebben overgedragen naar het Pensioenfonds TNO.

Overzicht waardeoverdrachten

Overzicht waardeoverdrachten (in duizenden euro's)	2024	2023	2022	2021
Overdracht				
Aantal uitdiensttreders	99	245	92	68
Waarde	2.096	4.494	4.503	754
Overname				
Aantal indiensttreders	776	990	811	394
Waarde	3.190	4.090	10.255	3.429

Regeling Extra Pensioen, Netto Pensioen en Tijdelijk Ouderdomspensioen (TOP)

Tijdelijk Ouderdomspensioen

Het Pensioenfonds heeft de belegging van het pensioenkapitaal voor het Tijdelijk Ouderdomspensioen (TOP) uitbesteed aan Goldman Sachs Asset Management.

Er namen op 31 december 2024 3.893 personen deel aan de TOP-regeling en het totaal uitstaande kapitaal bedroeg € 94,9 miljoen. Omdat deze regeling gesloten is, vindt geen premie-inleg meer plaats. Het totaal aan uitkeringen voor de TOP-regeling die uitgekeerd zijn in het boekjaar is € 3,3 miljoen.

Aantallen

Overzicht ontwikkeling deelnemersbestand TOP 2024

Deelnemersbestand TOP (in aantallen)	Actieven	Overige
Stand 31 december 2024	1.027	2.866
Waarvan mannen	757	1.837
Waarvan vrouwen	270	1.029

Overzicht TOP-uitkeringen 2024

Uitkeringen (in duizenden euro's)	2024	2023	2022	2021
Tijdelijk Ouderdomspensioen (TOP)	3.309	2.199	3.422	3.424

In 2024 zijn 73 personen met TOP gegaan. Eind 2024 zijn er 143 deelnemers met een ingegaan Tijdelijk Ouderdomspensioen.

Extra Pensioen

De betreffende LifeCycle Mixen en beleggingsfondsen zijn ook van toepassing op de per 1 januari 2012 aan de deelnemers geïntroduceerde vrijwillige regeling voor de opbouw van een kapitaal voor een extra pensioen of vervroeging van het pensioen. In 2024 maakten 431 deelnemers gebruik van de regeling Extra Pensioen. Per 31 december 2024 bedroeg het pensioenkapitaal van de regeling Extra Pensioen € 3,1 miljoen.

Overzicht ontwikkeling deelnemersbestand Extra Pensioen 2024

Deelnemersbestand Extra Pensioen (in aantallen)	Actieven	Overige
Stand 31 december 2024	412	19
Waarvan mannen	303	15
Waarvan vrouwen	109	4

Netto Pensioen

In 2024 maakten 26 deelnemers gebruik van de regeling Netto Pensioen. Per 31 december 2024 bedroeg het pensioenkapitaal van de regeling Netto Pensioen € 323 duizend.

Overzicht ontwikkeling deelnemersbestand Netto Pensioen 2024

Deelnemersbestand Netto Pensioen (in aantallen)	Actieven	Overige
Stand 31 december 2024	25	1
Waarvan mannen	22	0
Waarvan vrouwen	3	1

Er zijn 186 deelnemers die meerdere kapitaalrekeningen hebben bij Goldman Sachs Asset Management. Verder zijn er 113 deelnemers bij wie de rekening is gesplitst in twee rekeningnummers in verband met pensioenverevening. Hierdoor komt het aantal rekeningnummers uit op 4.663. Deze 4.663 kennen de onderstaande profielen.

Overzicht beleggingsprofielen LifeCycle Mix 2024

Beleggingsprofielen (in aantallen)		Defensief	Neutraal	Offensief
LifeCycle Mix	4.463	3.777	427	259
Eigen Verdeling	0			

5. Checklist Code Pensioenfondsen (stand per 1 januari 2025)

De Code Pensioenfondsen is per 1 juli 2014 verankerd in de Pensioenwet. Per 1 januari 2024 is de Code Pensioenfondsen vernieuwd. Pensioenfondsen worden geacht deze code na te leven als zij de normen uit deze code uiterlijk op 31 december 2024 hebben geïmplementeerd. Deze vernieuwing wordt om verschillende redenen noodzakelijk geacht, zoals de invoering van de Wet toekomst pensioenen, een aantal maatschappelijke ontwikkelingen en de aanbevelingen van de Monitoringscommissie Code Pensioenfondsen. Veel normen van de bestaande code blijven onverminderd en ongewijzigd van kracht. De herziening betreft een aantal beperkte wijzigingen, zoals:

- de deelnemer centraal stellen;
- duurzaamheid;
- meer nadruk op rol van sleutelfunctiehouder;
- diversiteit en inclusie.

Voor pensioenfondsen bestaat de wettelijke plicht de normen van de Code toe te passen óf uit te leggen welke normen niet worden toegepast en waarom (dus volgens het 'comply or explain'-principe). De Code Pensioenfondsen bestaat uit 49 normen. De Checklist in deze bijlage geeft weer hoe de normen uit deze code bij Pensioenfonds TNO worden toegepast.

Het Pensioenfonds onderschrijft de Code Pensioenfondsen. De normen in de Code Pensioenfondsen komen overeen met de normen die het Pensioenfonds aan zichzelf stelt. Zo vindt het Pensioenfonds de diversiteit zowel in het Bestuur als in de commissies en organen van groot belang. Bij de vervulling van vacatures wordt tijd en aandacht besteed om onder andere deze diversiteit waar te maken en te behouden. Daarnaast vindt het Pensioenfonds het belangrijk dat alle belanghebbenden voldoende vertegenwoordigd zijn bij het Pensioenfonds, en dat alle belangen binnen het Pensioenfonds evenwichtig worden afgewogen. Bij bestuursbesluiten wordt deze belangenafweging onderbouwd. Het Pensioenfonds streeft openheid na, communiceert over missie, strategie en risico's en legt verantwoording af over het gevoerd beleid.

Op de volgende pagina's is de volledige checklist met een overzicht van de normen van de Code Pensioenfondsen en een beschrijving van de wijze waarop aan deze normen wordt voldaan door het Pensioenfonds opgenomen. Per 1 januari 2025 voldoet het Pensioenfonds aan alle 49 normen van de Code Pensioenfondsen.

Code Pensioenfondsen 2024		Naleving per 1/1/25	Toelichting
1	Het pensioenfonds heeft een missie, visie en strategie. Daarin beschrijft het pensioenfonds wat het pensioenfonds wil betekenen en bereiken voor zijn belanghebbenden, rekening houdend met hun voorkeuren en belangen. Op deze wijze bepaalt het pensioenfonds wat zijn strategische doelstellingen en beleidsuitgangspunten, waaronder de risicohouding, zijn. Het pensioenfonds evalueert zijn missie, visie en strategie periodiek en rapporteert hierover in zijn bestuursverslag.	Ja	<ul style="list-style-type: none"> • De door het bestuur opgestelde missie, visie en strategie zijn vastgelegd in de ABTN. Deze zijn ook opgenomen in het jaarverslag. De beleids- en verantwoordingscyclus is met de daaraan gestelde kwaliteitsvereisten beschreven in een door het bestuur vastgesteld document. Daarnaast is een Jaarplan vastgesteld m.b.t. de in het bestuur te behandelen onderwerpen. De basis voor dit jaarplan zijn de zeven strategische hoofdpunten en bestuurlijke prioriteiten die jaarlijks opnieuw worden vastgesteld. De voortgang van het jaarplan wordt in de bestuurscommissies gemonitord en voor iedere bestuursvergadering bijgewerkt en geagendeerd. In het bestuursverslag wordt gerapporteerd over de behaalde voortgang en resultaten van het jaarplan; • In het nieuwe pensioenstelsel dient het pensioenfonds omdat het gekozen heeft voor een solidaire premieregeling minimaal één keer per 5 jaar een risicopreferentieonderzoek te houden om te bepalen of de risicohouding nog passend is. Dit onderzoek heeft in 2024 plaatsgevonden. Het ESG-beleid van het pensioenfonds is opgesteld met input van de deelnemers; • Tenminste jaarlijks en bij bestuursbesluiten met beleidswijzigingen wordt door het bestuur bezien of de ABTN (met de daarbij als bijlagen opgenomen beleidsdocumenten) herzien dient te worden. Hierbij spelen de aanbevelingen die volgen uit de jaarlijkse audits en de aanbevelingen van de Actuaris een belangrijke rol; • Aan de hand van managementrapportages wordt minimaal eenmaal per kwartaal in de bestuursvergadering uitgebreid stilgestaan bij de rapportering omtrent de voortgang van de kernactiviteiten en het jaarplan (ontwikkeling van o.a. (beleids)dekkingsgraad, risico-aspecten (kwalitatief en kwantitatief), beleggingen, pensioenuitvoering, communicatie en pensioenbeleid).
2	Het pensioenfonds heeft, rekening houdend met de voorkeuren en belangen van belanghebbenden, een beleggingsbeleid waarvan milieu- en klimaat- alsmede sociale en governance factoren een uitdrukkelijk en kenbaar onderdeel zijn. Het pensioenfonds houdt op een proportionele wijze rekening met mogelijke langetermijneffecten van het beleggingsbeleid op mens, milieu en maatschappij en de effecten van duurzaamheidsrisico's op beleggingsbeslissingen.	Ja	In de Verklaring inzake de beleggingsbeginselen, die als bijlage bij de ABTN is gevoegd en ook op de website van het pensioenfonds is gepubliceerd, is het standpunt over verantwoord beleggen (waarbij rekening wordt gehouden met milieu, klimaat, mensenrechten en sociale verhoudingen) en corporate governance uiteengezet. Er is een Strategisch ESG-beleidsplan opgesteld waarbij de uitkomsten van de (periodieke) deelnemers enquête over ESG-onderwerpen als belangrijke input heeft gediend. Dit strategisch ESG-beleidsplan is gepubliceerd op de website van het fonds. Voor de realisatie van het strategisch ESG beleid wordt gebruik gemaakt van een ESG-jaarplan waarin het bestuur de jaarlijkse doelen in het kader van de strategie vaststelt. Het bestuur bespreekt jaarlijks de voortgang van de ESG-strategie en publiceert per kwartaal op een aantal belangrijke onderdelen van de ESG-strategie de voortgang op de website van het fonds. Daarnaast is in het kader van de implementatie van de SFDR vanaf 2023 extra informatie op de website en in het jaarverslag opgenomen omtrent verantwoord beleggen.
3	Het pensioenfonds voert de pensioenregeling naar beste vermogen uit op basis van een evenwichtige afweging van belangen en is transparant in hoe deze afweging plaatsvindt.	Ja	Het bestuur draagt de eindverantwoordelijkheid voor de uitvoering van de pensioenregelingen van het pensioenfonds. Het bestuur laat zich bij de uitvoering van de pensioenregelingen adviseren door de bestuurscommissies en laat zich informeren en ondersteunen door de medewerkers op het bestuursbureau. Tevens wordt op specifieke onderwerpen (waaronder evenwichtige belangenafweging) een opinie gevraagd van de sleutelfunctiehouders. Aan de hand daarvan neemt het bestuur de besluiten. In de voorleggers van de agendastukken wordt de evenwichtige belangenafweging vastgelegd. In bepaalde gevallen, zoals in de wet genoemd, wint het bestuur advies in van het VO wat betreft de evenwichtigheid van de besluiten van het bestuur. Indien het bestuur besluit om af te wijken van deze adviezen wordt dat schriftelijk onderbouwd.

Code Pensioenfondsen 2024		Naleving per 1/1/25	Toelichting
4	Het pensioenfonds verdiept zich in de voorkeuren van de bij het pensioenfonds betrokken belanghebbenden en betreft deze voorkeuren bij het bepalen van zijn strategische doelstellingen en beleidsuitgangspunten en gaat daarover met de belanghebbenden in gesprek. Het pensioenfonds rapporteert hierover in het bestuursverslag.	Ja	Voor het bepalen van strategische doelstellingen en beleidsuitgangspunten wordt rekening gehouden met de voorkeuren van de bij het pensioenfonds betrokken belanghebbenden. Zo zijn de uitkomsten van de (periodieke) enquête over ESG meegenomen in het strategisch ESG-beleidsplan 2023-2025 en worden de uitkomsten van het risicoreferentieonderzoek gebruikt voor de bepaling van de risicohouding van het fonds. Bij grote vraagstukken, zoals de overgang naar het nieuwe stelsel, verzorgt het fonds workshops (o.a. voor de sociale partners, het Verantwoordingsorgaan en de vereniging van gepensioneerden (eTNOs)) om enerzijds kennisoverdracht te doen en anderzijds in gesprek te gaan over de voorkeuren die er bij de verschillende belanghebbenden leven. Vervolgens zet het Bestuur op weg naar een beslissing alternatieven op een rij en wordt een evenwichtige belangenafweging uitgevoerd. In het bestuursverslag wordt hierover verslag gedaan.
5	Het pensioenfonds heeft een beleid over de wijze waarop het deelnemers keuzebegeleiding biedt bij keuzes binnen de pensioenregeling. Het pensioenfonds evalueert periodiek de uitvoering en de effectiviteit van dit beleid en stuurt waar nodig bij.	Ja	Het bestuur heeft hiervoor beleid opgesteld en evalueert jaarlijks de uitvoering en effectiviteit van dit beleid. Dat zal uiterlijk eind 1e kwartaal 2025 over 2024 plaatsvinden. Waar nodig zal vervolgens worden bijgestuurd.
6	Het pensioenfonds heeft een visie op de kwaliteit van de uitvoering van de pensioenregeling en het daarbij behorende kostenniveau. Het pensioenfonds monitort de kwaliteit en kosten van uitvoering en evalueert deze jaarlijks.	Ja	<p>Het bestuur heeft hiervoor beleid opgesteld en evalueert jaarlijks de uitvoering en effectiviteit van dit beleid. Dat zal uiterlijk eind 1e kwartaal 2025 over 2024 plaatsvinden. Waar nodig zal vervolgens worden bijgestuurd.</p> <p>Het pensioenfonds vindt het belangrijk dat de kwaliteit van de uitvoering van de pensioenregeling voldoet aan de door het bestuur gestelde eisen. Daarbij geldt:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Voor de uitvoering heeft het bestuur een uitvoeringsovereenkomst gesloten met de bij het fonds aangesloten werkgevers. • Het strategisch en tactisch beleggingsbeleid is gebaseerd op het Risicokader, de risicobereidheid van de deelnemers en pensioenge-rechtigden, de Verklaring inzake de beleggingsbeginselen, Investment Beliefs, Feeprotocol, Prudent Person Principle, MVO-beleid, IMVB-convenant Pensioenfondsen, UN Global Compact Principles, SFDR, Taxonomieverordening, ALM-studies, raadpleging Beleggingsadviescommissie (BAC) en Commissie ESG-Beleid (CEB) en waar nodig andere commissies en adviseurs. • De pensioenadministratie en -uitkeringen worden uitgevoerd door een professionele en deskundige uitvoeringsorganisatie die aan het bestuur rapporteert. • Op uitbestedingen is het uitbestedingsbeleid van DNB van toepassing op basis waarvan minimaal jaarlijks de uitbestedingen worden getoetst • Voor de communicatie met en voorlichting aan belanghebbenden wordt tweejaarlijks een Communicatieplan door het bestuur vastgesteld. <p>De kwaliteit van de uitvoering wordt doorlopend gemonitord. Daarnaast evalueert het bestuur de kwaliteit aan de hand van de kwartaal managementrapportages en vindt periodiek de toets uitbesteding plaats. Ontvangen facturen worden getoetst aan de contractuele afspraken. De specifieke fee-structuur van vermogensbeheerders wordt periodiek geëvalueerd en wanneer daartoe aanleiding bestaat, wordt hierover opnieuw onderhandeld. Kosten van incidentele dienstverlening en verlenging van de dienstverlening van iedere uitvoerder worden kritisch beoordeeld aan de hand van de uitgebrachte offertes. Bij de evaluatie van de investment cases worden ook de kosten in kaart gebracht en geëvalueerd. Het pensioenfonds neemt periodieke deel aan benchmarkonderzoeken over zowel overall-, vermogensbeheer- als pensioenuitvoeringskosten. De uitkomsten van deze onderzoeken worden door het bestuur besproken en waar nodig wordt vervolgens tot actie overgegaan.</p>

Code Pensioenfondsen 2024		Naleving per 1/1/25	Toelichting
7	Het pensioenfonds legt in zijn uitbestedingsbeleid vast wanneer en onder welke voorwaarden het pensioenfonds besluit tot (onder)uitbesteding van taken of werkzaamheden. Bij uitbesteding van taken of werkzaamheden neemt het pensioenfonds adequate maatregelen in de overeenkomst op voor als de dienstverlener of een door hem ingeschakelde derde onvoldoende presteert, de overeenkomst niet naleeft en/of schade veroorzaakt door handelen of nalaten.	Ja	<p>Het bestuur heeft het uitbestedingsbeleid vastgelegd, gebaseerd op het uitbestedingsbeleid van (De Nederlandsche Bank (DNB), waarbij het zicht blijven houden op de keten van uitbesteding één van de selectiecriteria is. Hierbij is tevens rekening gehouden met de nieuwste eisen vanuit DORA-wetgeving.</p> <p>Periodiek worden de uitbestedingen door het bestuursbureau getoetst. Over de uitkomst wordt gerapporteerd aan zowel de Audit, Risk & Compliance Committee als het bestuur, waarbij eventuele verbeterpunten worden geïdentificeerd en in acties omgezet.</p> <p>Risicoafdekking, de te nemen adequate maatregelen en de aansprakelijkheid bij schade vormen een essentieel onderdeel bij de selectie en de contractonderhandelingen en worden dan ook contractueel vastgelegd. Monitoring hierop vindt periodiek plaats. Conform het door het bestuur vastgestelde uitbestedingsbeleid dienen contracten onmiddellijk of binnen een aanvaardbare termijn opzegbaar te zijn in geval de uitvoerder onvoldoende presteert, de overeenkomst niet naleeft dan wel schade veroorzaakt door ernstig verwijtbaar handelen of nalaten. Ook wordt bij het afsluiten van een overeenkomst tevens een SLA afgesloten om de kwaliteit van de dienstverlening te waarborgen.</p>
8	Het bestuur legt duidelijk vast op grond van welke overwegingen een besluit is genomen, wat de relatie is met de strategische doelstellingen en beleidsuitgangspunten en op welke wijze het bestuur de overige organen van het pensioenfonds betreft of heeft betrokken	Ja	<p>De Handreiking van de Pensioenfederatie m.b.t. zorgvuldige besluitvorming wordt door het pensioenfonds toegepast. De overwegingen, waaronder de evenwichtige belangenafweging, de alternatieven en mogelijke gevolgen, kosten en risico's zijn opgenomen in de desbetreffende beleidsstukken, voorzien van adviezen van de in aanmerking komende vaste bestuurscommissies, sleutelfunctiehouders en het Verantwoordingsorgaan indien van toepassing. Daarnaast wordt na elke commissievergadering, naast de notulen, middels een briefing gerapporteerd aan het bestuur. In de briefing worden de in de bestuurscommissie besproken punten toegelicht, waarbij de voorzitter van de bestuurscommissie dit desgewenst nog mondeling kan aanvullen tijdens de vergadering. Het besluitvormingsproces is vastgelegd in de notulen van de bestuursvergaderingen. Daarnaast wordt bij elk te nemen besluit een voorlegger opgemaakt met daarin onder andere de belangrijkste overwegingen, de risico's en de wijze waarop de evenwichtige belangenafweging heeft plaatsgevonden.</p>
9	Het bestuur weegt de aanbevelingen van het intern toezicht en andere organen zorgvuldig en motiveert afwijkingen.	Ja	<p>Voor het intern toezicht heeft het fonds een raad van toezicht. De aanbevelingen van de raad van toezicht worden door het bestuur afgewogen. Indien het bestuur besluit af te wijken van het advies van de raad van toezicht dan wordt hier een zorgvuldige motivatie voor gegeven. De aanbevelingen en acties worden in het jaarplan opgenomen en periodiek gemonitord.</p>
10	Het bestuur legt vast wanneer het bestuur het oordeel van de sleutelfunctiehouders in zijn besluiten betreft. Wanneer het bestuur het oordeel van de sleutelfunctiehouders in zijn besluiten betreft, legt het bestuur vast hoe het bestuur dit oordeel heeft gewogen en betrokken in zijn besluiten.	Ja	<p>Waar van toepassing benoemt het bestuur aan het begin van een besluitvormingstraject welke sleutelfunctiehouders om een opinie gevraagd zullen worden.</p> <p>Verder worden besluiten op het vlak van risico en actuariel standaard vooraf voorgelegd aan de betreffende sleutelfunctiehouder. Met betrekking tot het nieuwe pensioenstelsel volgt het bestuur de richtlijnen van het invaarsjabloon van het implementatieplan, hierin staat duidelijk omschreven wanneer welke sleutelfunctiehouder een opinie geeft. Het bestuur geeft in de vastlegging van besluiten zo goed mogelijk aan hoe de opinie van een betrokken sleutelfunctiehouder is meegenomen.</p> <p>Iedere sleutelfunctiehouder levert per kwartaal een rapport op aan het bestuur, waarin verslag wordt gedaan van de activiteiten en eventuele aanbevelingen van de betreffende sleutelfunctiehouder, tevens kijkt hij daarin vooruit naar de te nemen besluiten door het bestuur.</p>

Code Pensioenfondsen 2024		Naleving per 1/1/25	Toelichting
11	Het bestuur legt zijn beleid op strategische aandachtsgebieden schriftelijk vast en zorgt voor een gedocumenteerde beleids- en verantwoordingscyclus. Daarnaast toetst het bestuur periodiek de effectiviteit van zijn beleid en stuurt waar nodig bij.	Ja	<ul style="list-style-type: none"> De door het bestuur opgestelde strategische aandachtsgebieden zijn vastgelegd in de ABTN. Deze zijn ook opgenomen in het jaarverslag. De beleids- en verantwoordingscyclus is met de daaraan gestelde kwaliteitsvereisten beschreven in een door het bestuur vastgesteld document. Daarnaast is een Jaarplan vastgesteld m.b.t. de strategische aandachtsgebieden in het bestuur te behandelen onderwerpen. De voortgang van het jaarplan wordt in de bestuurscommissies gemonitord en voor iedere bestuursvergadering bijgewerkt en geagendeerd; Tenminste jaarlijks en bij bestuursbesluiten met beleidswijzigingen wordt door het bestuur gezien of de ABTN (met de daarbij als bijlagen opgenomen beleidsdocumenten) herzien dient te worden. Hierbij spelen de aanbevelingen die volgen uit de jaarlijkse audits en de aanbevelingen van de Actuaris een belangrijke rol; Aan de hand van managementrapportages wordt minimaal eenmaal per kwartaal in de bestuursvergadering uitgebreid stilgestaan bij de rapportering omtrent de voortgang van de kernactiviteiten en het jaarplan (ontwikkeling van o.a. (beleids)dekkingsgraad, risico-aspecten (kwalitatief en kwantitatief), beleggingen, pensioenuitvoering, communicatie en pensioenbeleid.
12	Het bestuur zorgt voor een heldere en expliciete taak- en rolverdeling tussen bestuur en uitvoering. Daarbij betreft het bestuur de taak- en rolverdeling van bestuur, bestuurlijke commissies en sleutelfunctiehouders.	Ja	Het bestuur heeft de specifieke verantwoordelijkheden, taken en bevoegdheden op de verschillende niveaus, dit wil zeggen van elk orgaan en commissie van het fonds en van elke afdeling van de uitvoeringsorganisatie vastgelegd in de bijlage bij de ABTN genaamd "verantwoordelijkheden, taken en bevoegdheden". De sturings- en controlemechanismen zijn in de ABTN beschreven. Voorts zijn sturings- en controlemechanismen verankerd in de overeenkomst en "Service Level Agreements" (SLA) met uitvoerende partijen en in de beheersings-rapportages. In het jaarplan is een scheiding gemaakt tussen de actiepunten van het bestuur en het bestuursbureau, om een duidelijke splitsing te maken tussen de bestuurskant en de operationele kant van het jaarplan. De voortgang van het jaarplan wordt in de vaste bestuurscommissies gemonitord en voor iedere bestuursvergadering bijgewerkt en geagendeerd. Met de sleutelfunctiehouders zijn specifieke afspraken gemaakt over taken (al dan niet contractueel vastgelegd). Een samenvatting hiervan wordt begin 2025 opgenomen in de bijlage bij de ABTN genaamd "verantwoordelijkheden, taken en bevoegdheden". Dit geheel vormt het interne beheersingssysteem van het pensioenfonds.
13	Het bestuur is collectief verantwoordelijk voor zijn functioneren. De voorzitter is het eerste aanspreekpunt en is als eerste verantwoordelijk voor zorgvuldige besluitvorming en procedures waarin ruimte en aandacht is voor de inbreng en diverse perspectieven van alle leden van het bestuur.	Ja	Het bestuur draagt de collectieve verantwoordelijkheid en de evenwichtige belangenbehartiging actief uit. Deze zijn o.a. in de statuten geborgd. De Voorzitter van het bestuur waakt over de naleving. Jaarlijks is er een zelfevaluatie van het bestuur. Tijdens deze evaluatie komt ondermeer de ruimte en aandacht voor de inbreng en diverse perspectieven van alle bestuursleden aan de orde. Eens in de drie jaar vindt deze zelfevaluatie onder begeleiding van een extern bureau plaats. Voorts voert de Voorzitter tezamen met de Secretaris van het bestuur individuele evaluatiegesprekken met de bestuursleden. De te volgen advies- en besluitvormingsprocedure bij de behandeling van beleidsdocumenten wordt vastgelegd in de desbetreffende documenten.
14	Elk bestuurslid heeft stemrecht.	Ja	Dit is geregeld in de statuten.

Code Pensioenfondsen 2024		Naleving per 1/1/25	Toelichting
15	<p>Het bestuur vervult zijn taken op een voor belanghebbenden transparante, open en toegankelijke wijze. Het bestuur informeert de belanghebbenden in ieder geval over:</p> <p>De missie, visie en strategie; de naleving van deze Code en de interne gedragscode, de evaluatie van het functioneren van het bestuur, de afhandeling van klachten en geschillen en de wijzigingen in regelingen of processen die daaruit voortvloeien.</p>	Ja	<p>In het jaarverslag zijn missie, visie en strategie opgenomen met daarbij de in het verslagjaar bereikte doelen. Daarnaast worden deze op de website van het pensioenfonds opgenomen.</p> <p>De te volgen advies- en besluitvormingsprocedure bij de behandeling van beleidsonderwerpen wordt vastgelegd in de desbetreffende documenten. De belangrijkste besluiten worden jaarlijks in het bestuursverslag gedeeld en verwerkt, dit is voor alle belanghebbenden beschikbaar. De stukken van de bestuursvergadering zijn beschikbaar voor het verantwoordingsorgaan en de raad van toezicht.</p> <p>In het jaarverslag wordt over de naleving van de gedragscode gerapporteerd, mede aan de hand van de bevindingen van het Nederlands Compliance Instituut (NCI) dat door het bestuur als externe compliance officer is aangewezen. Ook wordt over de jaarlijkse zelfevaluatie met betrekking tot het functioneren van het bestuur gerapporteerd. De nevenfuncties van bestuursleden en leden van de raad van toezicht worden in het jaarverslag vermeld. Tevens wordt in het jaarverslag over de naleving van deze Code gerapporteerd. In het geval niet aan bepaalde normen uit deze Code wordt voldaan, wordt dit uitgelegd.</p> <p>Het pensioenfonds beschikt over een klachtenbeleid inclusief klachtenreglement, die eenvoudig toegankelijk is. De procedure behelst naast een interne procedure ook de mogelijkheid om een genomen besluit voor te kunnen leggen aan de Geschillen Instantie Pensioenfondsen (per 1-1-2024). Klachten en geschillen plus de afhandeling daarvan worden bijgehouden in een register. In het jaarverslag wordt aandacht besteed aan de afhandeling van klachten en geschillen. Per 1 januari 2024 voldoet het fonds aan de geactualiseerde gedragslijn Goed omgaan met Klachten van de Pensioenfederatie en aan de verplichtingen over het omgaan met klachten in de Wet toekomst pensioenen.</p>

Code Pensioenfondsen 2024

Naleving
per
1/1/25

Toelichting

16	<p>Het bestuur bevordert en borgt een cultuur waarin risicobewustzijn vanzelfsprekend is. Het bestuur zorg ervoor dat het integrale risicomanagement adequaat georganiseerd is en dat er een noodprocedure beschikbaar is om in spoedeisende situaties te kunnen handelen.</p>	Ja	<p>Het interne risicobeheersingssysteem is inhoudelijk ingericht volgens het 'three lines'-model dat wordt beschreven in de ABTN:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De eerste lijn bestaat uit de Beleggingsadviescommissie (BAC), Commissie Pensioenbeheer (CPB), Commissie ESG beleid (CEB) en het Bestuursbureau. • De tweede lijn bestaat uit: de Audit, Risk & Compliance Committee (ARC), sleutelfunctiehouder Risicobeheersfunctie en de actuariële functie. • De derde lijn bestaat uit de Sleutelfunctiehouder Interne Audit-functie. Het bestuur legt verantwoording af aan de Raad van Toezicht (RvT) en bespreekt De eindverantwoordelijkheid is belegd bij het bestuur. Binnen het bestuur is de voorzitter van de Audit Risk & Compliance Committee (ARC) aangewezen als referent voor het risicobeheer. <p>Onderdeel van de risicobeheersing vormen periodieke managementrapportages van de monitorende en controlerende instanties. Zo komen de beleggingsrisico's op kwartaalbasis aan bod in de specifiek hiervoor ontwikkelde Risk Navigator. Jaarlijks vindt door het Bestuursbureau en het Bestuur een integrale inventarisatie en analyse van de risico's plaats (Risk Self Assessment (RSA)). Daarnaast wordt periodiek een systematische integriteitsrisicoanalyse (SIRA) uitgevoerd. De beheersmaatregelen worden beoordeeld, ook wordt gezien of de restrisico's aanvaardbaar zijn of dat aanvullende maatregelen nodig zijn. De bevindingen worden in een rapportage vastgelegd.</p> <p>De sleutelfunctiehouder risicobeheerfunctie (tevens risicomanager) van het pensioenfonds is verantwoordelijk voor het integrale risicomanagement.</p> <p>De sleutelfunctiehouder risicobeheer rapporteert elk kwartaal de belangrijkste risico's aan het Bestuur. In deze risicorapportage worden de risico's geduid en waar mogelijk voorzien van trendinformatie. Hierdoor wordt dieper inzicht gegeven in de achtergrond van de risico's. Goed inzicht in de aard van de risico's is in zichzelf een belangrijke mitigerende maatregel die bijdraagt aan een cultuur waarin risico's snel onderkend worden.</p> <p>Het fonds kent een noodprocedure, zijnde het financieel crisisplan. Het financieel crisisplan maakt onderdeel uit van de ABTN. Daarbij is ook een crisisteam benoemd met een zeker mandaat. Om de continuïteit in het geval van een calamiteit te waarborgen, kent het fonds een uitwijkplan. Verder beschikt het fonds over een incidentenregeling. In de procuratiereregeling is voorzien in geval van ontstentenis van tekeningsbevoegden. In de statuten is een bepaling opgenomen om het bestuur en/of de raad van toezicht (tijdelijk) te vervangen in geval van belet of ontstentenis van het gehele bestuur dan wel de gehele raad van toezicht. In het Communicatieplan is het communicatiebeleid/-procedure vastgelegd in geval van een noodsituatie.</p>
17	<p>Het intern toezicht legt een toezichtvisie ten grondslag aan zijn toezicht. Deze visie omvat tenminste de volgende elementen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Doelstelling van het intern toezicht; • De rol, rolinvulling en de werkwijze van het intern toezicht; • De interactie tussen interne toezicht en bestuur • De interactie tussen intern toezicht en de diverse sleutelfunctiehouders; • De interactie tussen intern toezicht en het verantwoordingsorgaan of belanghebbendenorgaan.	Ja	<p>De raad van toezicht betreft de naleving van deze Code bij het jaarlijkse verslag van toezicht. Dit is vastgelegd in het reglement van de raad van toezicht. Daarnaast committeert de raad van toezicht zich aan de VITP-Toezichtcode. De raad van toezicht heeft een toezichtvisie opgesteld, waarin de genoemde elementen zijn opgenomen.</p>

Code Pensioenfondsen 2024		Naleving per 1/1/25	Toelichting
18	Het intern toezicht legt vast hoe het intern toezicht het functioneren van het bestuur toetst, wat daarbij het normenkader is, wat het intern toezicht daarvoor nodig heeft, over welke onderwerpen het intern toezicht zich in een specifieke periode een oordeel wenst te vormen en waarover het in gesprek wil met bestuur en verantwoordingsorgaan of belanghebbenden-orgaan	Ja	De raad van toezicht heeft een toezichtvisie opgesteld waarin de genoemde elementen zijn opgenomen. De algemene toezichtstaak is in het reglement van de raad van toezicht vastgelegd
19	Het intern toezicht is zich bewust van zijn verantwoordelijkheid als toezichthouder en gedraagt zich ernaar.	Ja	Voor het intern toezicht kent het pensioenfonds een raad van toezicht. Deze brengt jaarlijks een verslag uit aan het bestuur. Met ieder van de leden van de raad van toezicht is een overeenkomst van opdracht gesloten. De algemene toezichtstaak is in het reglement van de raad van toezicht vastgelegd. In de opdrachtformulering door het bestuur is eventueel een specifieke toezichtstaak omschreven. De leden van de raad van toezicht hebben te allen tijde toegang tot alle vergaderstukken van het bestuur en alle vaste bestuurscommissies, en alle voor hun taak benodigde documenten. Tevens zijn de leden van de RvT altijd welkom bij commissie- en bestuursvergaderingen. Hier wordt geregeld gebruik van gemaakt. Het verslag van de raad van toezicht bevat de bevindingen van het in dat jaar gehouden toezicht. Het bestuur reageert hier schriftelijk en gemotiveerd op. Dit is vastgelegd in zowel een officiële bestuursreactie (mede ten behoeve van het VO en publicatie in het jaarverslag) als in een gedetailleerde matrix. In de matrix zijn ook eventuele acties of aandachtspunten in detail vermeld. Daarnaast worden de aanbevelingen in het jaarplan opgenomen en wordt de voortgang gemonitord. Tussentijds monitort de raad van toezicht eveneens de voortgang met betrekking tot de aanbevelingen en de hierop gebaseerde acties. Daarnaast wordt gebruik gemaakt van de raad van toezicht als klankbord voor het bestuur, gezien hun brede kennis en ervaring.
20	Het intern toezicht stelt zich op als gesprekspartner van het bestuur.	Ja	De raad van toezicht stelt zich op als gesprekspartner van het bestuur bij o.a. het jaarlijks verslag van het toezicht en bij de gerelateerde Wtp-onderwerpen. Regelmatig zitten leden van het bestuur bij de vergadering van de raad van toezicht en visa versa. Daarnaast is de raad van toezicht bereid tot tussentijdse overleggen op initiatief van het bestuur en omgekeerd. Het bestuur maakt waar dat de raad van toezicht als klankbord wordt gebruikt.
21	Het intern toezicht stelt zich onafhankelijk op ten opzichte van andere toezichthouders, overige fondsorganen en van welk ander belang dan ook en kan kritisch opereren.	Ja	In het in overleg met het VO opgestelde functieprofiel is vastgelegd dat bij de werving en selectie van leden van de raad van toezicht ook gekeken wordt of zij zich onafhankelijk en kritisch kunnen opstellen. Bij de werving en selectie is destijds een extern bureau betrokken. Daarnaast mogen leden van de raad van toezicht op geen enkele andere wijze bij het fonds betrokken zijn. Contractueel is vastgelegd dat de leden de VITP-code naleven.
22	Het bestuur draagt de accountant en actuaaris die controle uitvoert c.q. certificeert in beginsel geen andere werkzaamheden op dan controle c.q. certificering. Geeft het bestuur wel een andere opdracht, dan vraagt dit een zorgvuldige afweging en een afzonderlijke opdrachtformulering.	Ja	Het bestuur verleent de Accountant of Actuaaris, indien sprake is van andere werkzaamheden dan controle, een afzonderlijk opdracht. Daarbij overweegt het bestuur of er geen bijzonderheden zijn die dit ongewenst kunnen maken.

Code Pensioenfondsen 2024		Naleving per 1/1/25	Toelichting
23	Het bestuur beoordeelt vierjaarlijks het functioneren van de accountant en de actuaris en stelt het intern toezicht en verantwoordingsorgaan of belanghebbendenorgaan van de uitkomst op de hoogte.	Ja	Het functioneren van de Accountant en de Actuaris worden in principe elk jaar door het bestuur beoordeeld. De uitkomsten worden in een evaluatiegesprek met de betreffende Accountant respectievelijk Actuaris besproken. Hierover wordt verslag gedaan aan de ARC en het bestuur. Indien er bijzonderheden zijn worden de raad van toezicht en het VO door of namens het bestuur op de hoogte gesteld. De Accountant en de Actuaris kunnen overigens ook door de raad van toezicht of het VO voor een gesprek worden uitgenodigd, hetgeen ook gebeurt. Iedere 7 jaar voert het bestuur een nieuwe aanbesteding uit voor de functie van accountant.
24	Het bestuur legt verantwoording af over het beleid dat het voert, de gerealiseerde uitkomsten van dit beleid en de beleidskeuzes die het voor de toekomst maakt. Het bestuur maakt daarbij inzichtelijk hoe het de verschillende belangen heeft afgewogen. Ook geeft het bestuur inzicht in de risico's van de belanghebbenden op korte en lange termijn.	Ja	Tweemaal per jaar overlegt het bestuur plenair formeel met het VO en bespreekt daar de beleidsafwegingen, de voorgenomen besluiten waarover het VO een adviesbevoegdheid heeft en de realisatie daarvan. Het VO heeft toegang tot de kwartaal-managementrapportages waarin over de voortgang wordt gerapporteerd. Daarnaast heeft het DB van het VO regelmatig informeel overleg met het DB van het bestuur over de gang van zaken. Ook onderhoudt het bestuur regelmatig contacten met eTNO's, de vereniging van TNO-gepensioneerden, In het jaarverslag worden deze aspecten uitgebreid behandeld. Bij alle relevante beleidsdocumenten en bestuursbesluiten wordt de evenwichtige belangenafweging betrokken. In het bestuursverslag wordt uitgebreid ingegaan op de risico's die het fonds c.q. de belanghebbenden lopen gerelateerd aan het overeengekomen ambitieniveau en hoe het bestuur hiermee omgaat door middel van de getroffen beheersmaatregelen. De risicomanager van het pensioenfonds rapporteert regelmatig over de risico's van het pensioenfonds. Daarnaast wordt jaarlijks een risicoanalyse gedaan en wordt sinds 2021 driejaarlijks een eigenrisicobeoordeling (ERB) gedaan.
25	Het bestuur gaat met het verantwoordingsorgaan of het belanghebbendenorgaan bij het afleggen van verantwoording in gesprek.	Ja	Het bestuur vergadert minimaal tweemaal per jaar met het voltallige VO, waarvan eenmaal in mei naar aanleiding van het jaarverslag. Daarbij komt ook het algemeen oordeel van het VO aan de orde over het handelen van het bestuur en het door het bestuur gevoerde beleid in het afgelopen jaar. Tijdens deze overleggen worden adviezen van het VO nogmaals toegelicht, dan wel lopende verzoeken van het bestuur voor advies van het VO door het bestuur nader toegelicht. Daarnaast vindt er periodiek een Voorzittersoverleg en een directieoverleg met een afvaardiging van het VO plaats.
26	Het intern toezicht legt in het bestuursverslag, op basis van een vooraf door het intern toezicht vastgestelde toezichtvisie en een eerder geformuleerd normenkader, verantwoording af over de verrichte werkzaamheden, rapporteert de bevindingen en doet (zo nodig) aanbevelingen.	Ja	De werkwijze van de raad van toezicht is conform deze code.
27	Het intern toezicht is aanspreekbaar op de wijze waarop het toezicht houdt en is bereid in gesprek te gaan over de wijze waarop het toezicht is uitgevoerd en hoe daarover is gerapporteerd.	Ja	De werkwijze van de raad van toezicht is conform deze code.
28	Het verantwoordingsorgaan maakt het mogelijk dat het bestuur en het intern toezicht verantwoording kunnen afleggen en geeft een oordeel over het handelen van het bestuur. Daarnaast oefent het verantwoordingsorgaan de aan hem toegekende adviesrechten uit, tenzij het verantwoordingsorgaan daar gemotiveerd niet voor kiest. Het verantwoordingsorgaan houdt bij zijn taken rekening met alle belanghebbenden.	Ja	De werkwijze van het verantwoordingsorgaan is conform deze code.

Code Pensioenfondsen 2024		Naleving per 1/1/25	Toelichting
29	Het verantwoordingsorgaan bewaakt of het bestuur de verschillende belangen evenwichtig afweegt.	Ja	De werkwijze van het verantwoordingsorgaan is conform deze code.
30	Het belanghebbendenorgaan maakt het mogelijk dat het bestuur en het intern toezicht verantwoording kunnen afleggen en geeft een oordeel over het handelen van het bestuur. Daarnaast oefent het belanghebbendenorgaan de aan hem toegekende adviesrechten uit- tenzij het belanghebbendenorgaan daar gemotiveerd niet voor kiest. Ook oefent het belanghebbendenorgaan de aan hem toegekende goedkeuringsrechten uit. Het belanghebbendenorgaan houdt bij zijn taken rekening met alle belanghebbenden.	nvt	Niet van toepassing in ons bestuursmodel.
31	Het belanghebbendenorgaan bewaakt of het bestuur de verschillende belangen evenwichtig afweegt.	nvt	Niet van toepassing in ons bestuursmodel.
32	Het bestuur organiseert en stimuleert zijn dialoog met belanghebbenden op een manier die past bij het pensioenfonds en zijn (diverse groepen van) belanghebbenden.	Ja	Het bestuur heeft gedurende het jaar zowel formeel als informeel overleg met het VO, de RvT, sociale partners en de RvB van TNO. Het bestuur streeft er naar om dicht bij de deelnemers te staan en heeft ondermeer door middel van deelnemersbijeenkomsten en webinars met diverse groepen deelnemers zoals de gepensioneerdvereniging direct contact. Laagdrempeligheid is daarbij van groot belang
33	De samenstelling van fondsorganen is wat betreft geschiktheid, complementariteit, diversiteit en inclusie, afspiegeling van belanghebbenden en continuïteit, vastgelegd in beleid.	Ja	Bij de samenstelling en opvolging van de fondsorganen wordt naast de vereiste deskundigheid, competenties en professioneel gedrag, rekening gehouden met diversiteit zoals beschreven in de Code Pensioenfondsen. Het fonds kent een eigen diversiteitsbeleid. Vanuit de overtuiging dat een divers samengesteld orgaan tot een betere besluitvorming kan leiden, heeft een actieve werving en selectie plaatsgevonden. Het diversiteitsbeleid van het fonds is geplaatst op de website van het fonds. De fondsorganen voldoen aan de diversiteitsnormen voor wat betreft leeftijd en geslacht. Bij de tussentijdse evaluaties wordt hierop gecontroleerd en indien mogelijk bijgestuurd. Bij de samenstelling van de raad van toezicht is gekeken naar diversiteit wat betreft geslacht.
34	Het pensioenfonds heeft een schriftelijk beleid vastgesteld om de diversiteit en inclusie in zijn fondsorganen te vergroten of in stand te houden. Dit beleid stelt passende doelen op ten aanzien van de mate van diversiteit op alle voor het pensioenfonds relevante maatschappelijke aspecten, waaronder tenminste geslacht of genderidentiteit, leeftijd en sociaal-culturele achtergrond. Op basis van dit beleid heeft het pensioenfonds een planmatige aanpak gericht op het bereiken van deze doelen. Het bestuur herijkt dit beleid periodiek en rapporteert in het bestuursverslag over de resultaten van dit beleid.	Ja	Het pensioenfonds heeft in 2024 het diversiteitsbeleid vastgesteld in lijn met de in deze code genoemde elementen. In het bestuursverslag over 2024 zal conform dit beleid worden gerapporteerd. Jaarlijks zal dit beleid worden geëvalueerd.

Code Pensioenfondsen 2024		Naleving per 1/1/25	Toelichting
35	Ten aanzien van leeftijdsdiversiteit geldt als minimum dat er tenminste een persoon zitting heeft in het bestuur en het verantwoordingsorgaan of het belanghebbendenorgaan die jonger is dan 40 jaar. Ten aanzien van genderdiversiteit geldt als minimum dat er in de organen variatie is in geslacht of genderidentiteit.	Ja	In het bestuur hebben vier vrouwen zitting. Tevens zitten er in het bestuur zowel leden van boven als onder de 40 jaar. Om de diversiteit te waarborgen wordt hier door het bestuur bij elke vacature aandacht aan besteed, in lijn met het diversiteitsbeleid. In het VO hebben twee vrouwen zitting, waaronder een lid onder de 40 jaar.
36	Het bestuur, het intern toezicht, het verantwoordingsorgaan en het belanghebbendenorgaan houden rekening met het diversiteit- en inclusiebeleid bij het opstellen van de eisen waaraan nieuwe leden van het orgaan dienen te voldoen.	Ja	Het bestuur houdt rekening met het diversiteitsbeleid in het functieprofiel en met name de tekst bij de oproep van kandidaten voor de werknemers- en pensioengerechtigdenzetels. Het VO en raad van toezicht houden rekening met het diversiteitsbeleid.
37	De eerste zittingstermijn van een lid van het bestuur, de raad van toezicht, het belanghebbendenorgaan of verantwoordingsorgaan is maximaal vier jaar. Deze leden kunnen voor een tweede termijn van maximaal vier jaar worden benoemd. Een bestuurslid en een lid van het belanghebbendenorgaan of verantwoordingsorgaan kunnen als daarvoor een bijzondere aanleiding bestaat voor een derde termijn van maximaal vier jaar worden benoemd. In dat geval onderbouwt het bestuur de aanleiding voor een derde benoeming en deelt het bestuur dit met de overige organen. Leden van een visitatiecommissie zijn maximaal acht jaar betrokken bij hetzelfde pensioenfonds.	Ja	Begin 2025 zal de zittingstermijn in de huidige statuten van een bestuurslid en een lid van het VO of raad van toezicht worden gewijzigd naar maximaal 2 x 4 jaar = 8 jaar, wanneer tussentijds positief wordt besloten tot herbenoeming. Hiervan kan op basis van goede redenen worden afgeweken. In 2024 is één zittend bestuurslid benoemd voor een derde termijn. De reden dat het bestuur hiervoor heeft gekozen is zijn grote expertise met betrekking tot het nieuwe pensioenstelsel. Het bestuur heeft de rvt en VO betrokken bij dit besluit.
38	Benoeming en ontslag van de leden van de organen van het pensioenfonds zijn geregeld in de statuten van het pensioenfonds waarbij – behoudens in het geval van beroepspensioenfondsen – de procedure voor benoeming en ontslag als beschreven in bijlage 2 wordt gevolgd. Schorsing van de leden van het bestuur, het belanghebbendenorgaan, het verantwoordingsorgaan en het intern toezicht wordt geregeld in de statuten of reglementen van het pensioenfonds.	Ja	In de statuten en reglementen is de bevoegdheid tot benoeming, schorsing en ontslag van bestuursleden, leden van de raad van toezicht en leden van het VO in lijn met de Code Pensioenfondsen vastgelegd. Een bestuurslid wordt benoemd en ontslagen door het bestuur, na het horen van de raad van toezicht. Een lid van de raad van toezicht wordt benoemd door het bestuur na bindende voordracht van het VO en wordt ontslagen door het bestuur na bindend advies van het VO. Een deelnemer- en pensioengerechtigdenvertegenwoordiger wordt als lid van het VO benoemd door het bestuur op voordracht van het VO, Een werkgeversvertegenwoordiger wordt benoemd door het bestuur op voordracht van de werkgever. Een lid van het VO wordt ontslagen door het VO zelf.
39	Het pensioenfonds voert een beheerst en duurzaam beloningsbeleid. Dit beleid is in overeenstemming met de doelstellingen van het pensioenfonds. Ook is het beleid passend gelet op de bedrijfstak, onderneming of beroepsgroep waarvoor het fonds de pensioenregeling uitvoert.	Ja	Het beloningsbeleid is vastgelegd in een beleidsdocument en is in overeenstemming met de doelstellingen van het pensioenfonds. De vergoedingen van bestuursleden en de beloning van de directie worden in het jaarverslag vermeld. Ook is op de website van het pensioenfonds het beloningsbeleid opgenomen.
40	De beloningen staan in redelijke verhouding tot verantwoordelijkheid, functie-eisen en tijdsbeslag.	Ja	De hoogte van de vergoedingen van bestuursleden, leden van het VO, RvT en externe adviseurs is gebaseerd op de richtlijnen van de Pensioenfederatie en is in 2023 en 2024 op bepaalde punten herijkt na een benchmarkonderzoek.

Code Pensioenfondsen 2024		Naleving per 1/1/25	Toelichting
41	Het bestuur is terughoudend als het gaat om prestatie gerelateerde beloningen. Prestatie gerelateerde beloningen zijn niet hoger dan 20 procent van de vaste beloning. Ze zijn niet gerelateerd aan de financiële resultaten van het fonds.	Ja	Het fonds kent geen prestatiegerelateerde beloningen.
42	Bij tussentijds ontslag van een bestuurslid zonder arbeidsovereenkomst of van een lid van het intern toezicht verstrekt het bestuur geen transitie- of ontslagvergoeding. Bij ontslag van een (andere) medebeleidsbepaler moet een eventuele transitie- of ontslagvergoeding passend zijn gelet op de functie en de ontslagreden.	Ja	Bij ontslag van een bestuurslid, lid van het VO of lid van de raad van toezicht wordt door het pensioenfonds geen ontslagvergoeding toegekend. Ontslag van een andere medebeleidsbepaler is in de afgelopen vijf jaar niet voorgekomen.
43	Het bestuur spreekt zich uit over de gewenste cultuur en gedraagt zich daarnaar. Aspecten in de cultuur waar het bestuur zich rekenschap van geeft zijn onder meer het openstaan voor kritiek, het leren van fouten en risicobewustzijn, de mate van inclusie in de manier van besluiten en functioneren.	Ja	Het bestuur heeft de houding om actief om te gaan met commentaar en aanbevelingen van alle bij het fonds betrokken externen, evenals van het intern toezicht. Naar aanleiding van het jaarlijkse verslag van de raad van toezicht wordt een schema opgesteld met de aanbevelingen van de raad van toezicht en de te nemen acties hierop. De aanbevelingen van de Actuaris en de aanbevelingen die uit de audits volgen worden naast de aanbevelingen van de raad van toezicht in het jaarplan opgenomen, en de voortgang hiervan wordt gemonitord.
44	Tegenstrijdige belangen, reputatierisico's en nevenfuncties worden gemeld. De leden van het bestuur, het verantwoordingsorgaan en belanghebbendenorgaan, het intern toezicht en andere medebeleidsbepalers vermijden elke vorm en elke schijn van persoonlijke bevoordeling of belangenverstrengeling. Zij laten zich op hun functioneren toetsen.	Ja	Het pensioenfonds vindt het belangrijk dat er geen tegenstrijdige belangen ontstaan binnen het pensioenfonds en heeft de reputatie hoog in het vaandel staan. Om dit te waarborgen zijn de gedragscode en de klokkenluidersregeling opgesteld. De organen van het fonds voeren in elk geval tweejaarlijks een zelfevaluatie uit waarbij hun functioneren wordt besproken en afspraken worden gemaakt voor verbetering. In de commissies nemen externe deskundigen deel die met een onafhankelijke blik kijken naar het functioneren van het pensioenfonds. Elk jaar worden alle relevante nevenfuncties uitgevraagd en gepubliceerd in het jaarverslag.
45	Het bestuur zorgt dat onregelmatigheden kunnen worden gemeld en dat betrokkenen weten hoe en bij wie.	Ja	Het pensioenfonds kent een Regeling Incidenten en Operationele Voorvallen. Net als het klachtenreglement, kent ook deze regeling een eenvoudige toegankelijkheid. Incidenten en operationele voorvallen worden bijgehouden in een register. Incidenten worden door het bestuur gemeld aan DNB. Incidenten en operationele voorvallen worden in de kwartaal managementrapportages opgenomen. Per 1 januari 2024 voldoet het pensioenfonds aan de geactualiseerde versie van de Gedragslijn van de Pensioenfederatie Goed omgaan met Klachten en aan de verplichtingen over het omgaan met klachten in de Wet toekomst pensioenen. Tevens kunnen deelnemers van het pensioenfonds per deze datum terecht bij de Geschillen Instantie Pensioenfondsen
46	De leden van het bestuur, het verantwoordingsorgaan of het belanghebbendenorgaan, het intern toezicht en andere medebeleidsbepalers ondertekenen de interne gedragscode van het pensioenfonds en een jaarlijkse nalevingsverklaring en gedragen zich daarnaar.	Ja	Dit is geborgd via de gedragscode. Deze zijn in lijn met de gelijknamige servicedocumenten van de Pensioenfederatie Alle verbonden personen, inclusief de insiders, dienen bij indiensttreding dan wel benoeming, en vervolgens jaarlijks, een nalevingsverklaring te ondertekenen en aan het Nederlands Compliance Instituut (NCI) af te geven. De naleving wordt getoetst door de externe compliance officer van het NCI.
47	De voorzitter is samen met het bestuur verantwoordelijk om een open cultuur te bevorderen waarin sprake is van een lerende omgeving waarin ruimte en aandacht is voor de inbreng en diverse perspectieven van alle leden van het bestuur.	Ja	De voorzitter streeft naar een open cultuur waarin sprake van een lerende omgeving en ruimte voor ieders inbreng. De voorzitter vraagt aan het begin van iedere bestuursvergadering aan een wisselend bestuurslid om na afloop van de vergadering een reflectie te geven. Bestuursleden waarderen dit en spreken open hun reflectie uit. Daarnaast voeren de secretaris en voorzitter jaarlijks met ieder bestuurslid een gesprek over zijn/haar functioneren en de ontwikkeling van zijn/haar rol.

Code Pensioenfondsen 2024	Naleving per 1/1/25	Toelichting
48 Het bestuur waarborgt dat de leden van de organen van het pensioenfonds onafhankelijk en kritisch kunnen opereren. De organen hebben daarnaast een eigen verantwoordelijkheid om het mogelijk te maken dat dat hun leden onafhankelijk en kritisch kunnen functioneren.	Ja	Dit is vastgelegd in het functieprofiel van de organen. Kandidaten worden op functie-eisen getoetst. In de statuten is bepaald dat partijen (werkgevers, werknemers en pensioengerechtigden) kandidaten voor het bestuur kunnen voordragen, maar het bestuur beslist of deze ook worden benoemd. Indien er meer kandidaten zijn dan vacatures voor de werknemerszetel en de pensioengerechtigdenzetel, worden deze middels verkiezingen gekozen door respectievelijk de werknemers en de pensioengerechtigden. Daarnaast worden de kandidaten voor het bestuur door de raad van toezicht getoetst aan het betreffende functieprofiel. Ook is in de statuten bepaald dat bestuursleden zich richten op de belangen van alle belanghebbenden bij het fonds.
49 Het eigen functioneren is voor het bestuur, het intern toezicht, het belanghebbendenorgaan en het verantwoordingsorgaan een continu aandachtspunt. Deze organen evalueren in elk geval jaarlijks het eigen functioneren van het orgaan als geheel en van de individuele leden. Hierbij betrekken zij één keer in de drie jaar een onafhankelijke derde partij. De organen besteden daarbij in elk geval periodiek aandacht aan bestuursmodel, integriteit, geschiktheid, continuïteit, diversiteit en inclusie, de wijze van opereren en de mate waarin de individuele leden zich voldoende onafhankelijk en kritisch kunnen opstellen.	Ja	Jaarlijks vindt een zelfevaluatie door het bestuur plaats. Dit vormt input voor het actualiseren van het geschiktheidsplan. In het kader van de zelfevaluatie voeren de Voorzitter en Secretaris samen met elk bestuurslid jaarlijks een evaluatiegesprek. Twee andere bestuursleden voeren jaarlijks een evaluatiegesprek met de Voorzitter respectievelijk de Secretaris. De resultaten worden teruggekoppeld in de collectieve bijeenkomst met het hele bestuur. Het bestuur heeft ervaren dat dit in een open en constructieve sfeer gebeurt. Bij de zelfevaluatie komen naast geschiktheid, attitude en competenties, ook de toekomst, diversiteit, gedrag en cultuur aan de orde. De uitkomsten, bevindingen en conclusies worden plenair binnen het hele bestuur besproken. Eens in de drie jaar wordt een onafhankelijke externe partij ingeschakeld bij de zelfevaluatie. Ook het intern toezicht voert periodiek een zelfevaluatie uit, waarbij eens in de drie jaar een onafhankelijke derde partij wordt betrokken. Het VO voert haar taken naar beste vermogen uit. Het eigen functioneren wordt regelmatig, maar in elk geval jaarlijks, geëvalueerd. Bij de zelfevaluatie wordt o.a. nagegaan of het VO voldoende deskundig en divers is en of nog steeds voldaan wordt aan het competentieprofiel. Ook de betrokkenheid, het gedrag en de cultuur binnen het VO, en de relatie tussen het VO en het bestuur zijn onderdeel van de zelfevaluatie.

6. SFDR RTS: Ecologische en/of sociale kenmerken pensioenregeling¹

Duurzame belegging:

een belegging in een economische activiteit die bijdraagt aan het behalen van een ecologische of sociale doelstelling, mits deze belegging geen ernstige afbreuk doet aan ecologische of sociale doelstellingen en de ondernemingen waarin is belegd praktijken op het gebied van goed bestuur toepassen.

De EU-taxonomie is een classificatiesysteem dat is vastgelegd in Verordening (EU) 2020/852. Het gaat om een lijst van **ecologisch duurzame economische activiteiten**. Die verordening bevat geen lijst van sociaal duurzame economische activiteiten. Duurzame beleggingen met een ecologische doelstelling kunnen wel of niet op de taxonomie zijn afgestemd.

Model periodieke informatieverschaffing voor de financiële producten, bedoeld in artikel 8, leden 1, 2 en 2 bis, van Verordening (EU) 2019/2088 en in artikel 6, eerste alinea, van Verordening (EU) 2020/8521

Productnaam: Pensioenregeling Stichting Pensioenfonds TNO (SP TNO)

Identificatiecode juridische entiteiten (LEI): 549300DW4WNCHUI10Q50

Ecologische en/of sociale kenmerken (E/S-kenmerken)

Had dit financiële product een duurzame beleggingsdoelstelling?	
☒ ☐ Ja	☐ ☒ X Nee
☐ Dit product heeft de volgende duurzame beleggingen met een ecologische doelstelling gedaan: ___% <ul style="list-style-type: none"> ☐ in economische activiteiten die volgens de EU-taxonomie als ecologisch duurzaam gelden ☐ in economische activiteiten die volgens de EU-taxonomie niet als ecologisch duurzaam gelden ☐ Dit product heeft de volgende duurzame beleggingen met een sociale doelstelling gedaan: ___%	☐ Dit product promootte ecologische/sociale (E/S)-kenmerken en hoewel duurzaam beleggen niet het doel ervan was, had het een minimum van ___% duurzame beleggingen <ul style="list-style-type: none"> ☐ met een ecologische doelstelling in economische activiteiten die volgens de EU-taxonomie als ecologisch duurzaam gelden ☐ met een ecologische doelstelling in economische activiteiten die volgens de EU-taxonomie niet als ecologisch duurzaam gelden ☐ met een sociale doelstelling ☒ Dit product promootte E/S-kenmerken, maar heeft niet duurzaam belegd.

In hoeverre is voldaan aan de ecologische en/of sociale kenmerken die dit financiële product promoot?

Met betrekking tot haar pensioenregeling, heeft SP TNO de volgende ecologische en sociale kenmerken gepromoot:

1. SP TNO wilde minder blootstelling naar bedrijven en landen die bepaalde activiteiten ontplooiën en/of die in Nederland algemeen aanvaarde ethische, maatschappelijke of bestuurlijke normen schenden. SP TNO heeft dat gerealiseerd door het toepassen van haar uitsluitingenbeleid op de volgende bedrijven en landen:
  - a. Bedrijven die de milieu en sociale principes van de UN Global Compact Principles ernstig schenden;
  - b. Bedrijven die actief zijn in de tabaksindustrie (producenten en retailers);
  - c. Bedrijven die actief zijn bij de productie van clustermunities;
  - d. Staatsbedrijven in landen die de mensenrechten ernstig schenden. Dit zijn de zogenaamde State Owned Entities (SOE's);
  - e. Bedrijven die betrokken zijn bij de productie van controversiële wapens;
  - f. Bedrijven die actief zijn in de milieuvervuilende sectoren 1) steenkolen en 2) niet-traditionele fossiele brandstoffen; en
  - g. Landen die onderworpen zijn aan sanctiewetgeving en die op de 'NOT free'-landenlijst staan van Freedom House.

¹ De periodieke informatieverschaffing betreft alleen de pensioenregeling voor risico Fonds.

2. SP TNO wilde positief bijdragen aan klimaat en sociale doelen. SP TNO heeft dit gerealiseerd door te beleggen in impact bonds². Ook belegt SPTNO in een wereldwijd aandelenfonds dat een klimaatneutrale doelstelling heeft in 2050.
3. SPTNO wilde beleggen in vastgoed dat voldoet aan minimum ESG-criteria die zien op bestuurlijke en klimaat thema's. SP TNO heeft dit gerealiseerd door uitsluitend te beleggen in beursgenoteerd vastgoed met een ESG-score van minimaal 3.

Duurzaamheids-indicatoren meten hoe de ecologische of sociale kenmerken die het financiële product promoot, worden verwezenlijkt.

Hoe hebben de duurzaamheidsindicatoren gepresteerd?

De duurzaamheidsindicatoren die worden gebruikt om de ecologische of sociale kenmerken te meten, hebben als volgt gepresteerd:

1. Het aantal bedrijfsuitsluitingen per uitsluitingscriterium:
Per eind 2024 sloot Pensioenfonds TNO de belegging naar aandelen en obligaties van 637 bedrijven uit in separate mandaten. Het gaat dan om bedrijven die onderdeel zijn van het screeningsuniversum van ESG adviseur Cardano.

Per uitsluitingscriterium is in onderstaande tabel aangegeven om hoeveel bedrijven het gaat.

Uitsluitingscriteria	Omschrijving	Aantal bedrijven	
		Q4 2024	Q4 2023
Principle 1 UN Global Compact	Bedrijven dienen de internationaal aanvaarde mensenrechten te steunen en te respecteren	38	38
Principle 2 UN Global Compact	Bedrijven dienen zich er steeds van te vergewissen dat zij niet medeplichtig zijn aan schending van mensenrechten	100	73
Principle 3 UN Global Compact	Bedrijven dienen de vrijheid van vakvereniging en de effectieve erkenning van het recht op collectieve onderhandelingen te steunen	2	2
Principle 4 UN Global Compact	Bedrijven moeten alle vormen van gedwongen of verplichte arbeid uitbannen	18	17
Principle 5 UN Global Compact	Bedrijven moeten zich inspannen voor de effectieve afschaffing van kinderarbeid	2	0
Principle 7 UN Global Compact	Bedrijven dienen voorzorg te betrachten bij hun benadering van milieu-uitdagingen	45	32
Principle 10 UN Global Compact	Bedrijven dienen elke vorm van corruptie tegen te gaan, inclusief afpersing en omkoping	12	10
Tobacco producers	Omzetafhankelijkheid >5%	83	64
Tobacco retailers	Omzetafhankelijkheid >5%	43	29
Tobacco producer and retailers	Omzetafhankelijkheid >5%	4	3
Clustermunitie	AFM-clustermunitielijst	5	3
Controversiële wapens	Omzetafhankelijkheid >0%	99	100
Steenkoolproducten	Omzetafhankelijkheid >5%	76	72
Nutsbedrijven (steenkolen)	Omzetafhankelijkheid >50%	41	33
Niet-traditionele fossiele brandstoffen	Omzetafhankelijkheid >5%	113	104
Sancties	Voornamelijk Russische bedrijven	50	57
	Totaal	731	637

In totaal worden 36 bedrijven als State Owned Entities (SOE) aangemerkt eind 2024. Deze worden echter alle ook uitgesloten met een andere reden (voornamelijk Principe 2 van de UNGCP en sanctiewetgeving). Om dubbeltellingen te voorkomen zijn deze daarom niet opgenomen in het bovenstaande overzicht. Eind 2023 werden 41 SOE's uitgesloten.

² Impact bonds zijn: Green bonds, social bonds, transition bonds, sustainability (linked) bonds

Eind 2024 had het Pensioenfonds, in de separate mandaten, € 0-exposure naar de bedrijven die op de uitsluitingslijst staan. Dit komt overeen met de situatie eind 2023.

2. Het aantal landen dat we uitsluiten:

Criteria voor de uitsluiting van landen zijn

- a) de sanctiewetgeving van de VN en/of EU; en
- b) de 'NOT-free'-landenlijst van Freedom house.

De sanctielijst wordt eens per kwartaal bijgewerkt, de 'Not-free'-landenlijst eens per jaar. Als een land wordt uitgesloten, betekent dit dat er in separate mandaten niet meer wordt belegd in de staatsobligaties die door dat land zijn uitgegeven.

Op de volledige landenuitsluitings staan 67 landen per eind december 2024. Het betreft dezelfde landen die ook eind 2023 werden uitgesloten.

Eind 2024 had het Pensioenfonds, in de separate mandaten, € 0-exposure naar de staatsobligaties van landen die op de uitsluitingslijst staan. Dit komt overeen met de situatie eind 2023.

3. De procentuele exposure naar impact bonds:

Gedurende 2024 is gemiddeld over vier kwartalen € 279 miljoen belegd in impactobligaties, een toename van ongeveer € 78 miljoen ten opzichte van 2023. Daarmee is 16,5% van de vastrentende portefeuille (exclusief hypotheken en private debt) in impactobligaties belegd.

Beleggingscategorie	Type impactobligatie	Gemiddeld belegd vermogen in impactobligaties (duizend euro)	Percentage van vastrentende portefeuille (%)
Bedrijfsobligaties	Groen	105.632	12,5%
	Sociaal	7.131	0,8%
	Duurzaam	11.043	1,3%
	Sustainability-linked	9.571	1,1%
Staatsobligaties	Groen	127.236	15,0%
	Sociaal	12.867	1,5%
	Duurzaam	4.814	0,6%
	Sustainability-linked	415	0,0%
	Totaal	278.709	16,5%

4. De ESG-score van de beursgenoteerde vastgoedportefeuille:

Beursgenoteerde vastgoedbedrijven worden door de vastgoedadviseur van het Pensioenfonds gescoord, voorzien van wegingspercentages, op de onderdelen 1) management (40%), 2) balans (30%) en 3) ESG-beleid (30%).

De ESG-score wordt voor 66% bepaald door Governance-issues (w.o. meten van de onafhankelijkheid van een RvB, potentiële belangenconflicten, tegengestelde bevoegdheden, enz.) en voor 34% door het milieupad: deze meet de bereidheid en inzet van vastgoedbedrijven om de koolstofemissies te reduceren.

Een voorwaarde voor opname in de beleggingsportefeuille is dat alle scores hoger dienen te zijn dan 3,0 (van de 5,0). Per eind 2024 varieerde de ESG-score van onze vastgoedbeleggingen van 3,3 tot 5,0.

Indien een vastgoedaandeel onder de 3,0 zakt, start onze vastgoedadviseur een dialoog met het betreffende vastgoedbedrijf om de score weer binnen de afgesproken bandbreedte (3,0 – 5,0) te krijgen. Hierover wordt dan gerapporteerd in het jaarverslag.

ESG Score	Q4 2024	Q4 2023
Prologis	4,3	4,3
Federal Realty Investment Trust	4,0	4,0
Simon Property Group	3,3	4,0
Regency Centers	4,7	4,7
Avalonbay Communities	4,7	4,0
Derwent London	5,0	4,9
Safestore	4,0	4,7
HealthPeak	4,7	4,7

5. CO₂-reductie

De reductie aan CO₂-uitstoot van de beursgenoteerde aandelen, de bedrijfs- en staatsobligaties wordt op kwartaalbasis bijgehouden in interne rapportages. Daarnaast wordt hierover gerapporteerd in het jaarverslag.

Beleggingscategorie	Verskil in absolute emissies t.o.v. 2023 (%)		Verskil in gewogen gemiddelde emissie-intensiteit t.o.v. 2023	
	Scope 1 & 2	Scope 3	Scope 1 & 2	Scope 3
Beursgenoteerde aandelen	-47,6%	-59,6%	-51,2%	-62,3%
Bedrijfsobligaties	-40,2%	-39,4%	-35,4%	-33,6%
Staatsobligaties	-5,0%	21,8%	-28,5%	-8,3%
Totaal	-26,1%	-44,4%	-52,1%	-64,2%

In 2024 wordt voor het eerst in Annex IV gerapporteerd over de daling in CO₂-uitstoot ten opzichte van 2023, waardoor een vergelijking met voorgaand jaar niet mogelijk is. Vanaf volgend jaar zullen wel de vergelijkende cijfers worden opgenomen.

6. Het aantal beleggingsfondsen met ESG-kenmerken dat voldoet aan de criteria van artikel 8 van de SFDR; de promotie van milieu- of sociale kenmerken.

Het liquide deel van de portefeuille is ingevuld met beleggingsfondsen en mandaten. Binnen het aandelengedeelte van de portefeuille hebben 2 fondsen een SFDR 8 classificatie, binnen het obligatiegedeelte is er één fonds met een SFDR 8 classificatie. De eurocredits mandaten hebben geen SFDR classificatie als zodanig, maar houden wel rekening met een duurzame wijze van beleggen, via bijvoorbeeld een gewenst percentage impactobligaties.

...en in vergelijking met voorafgaande perioden?

Ter vergelijking met de voorafgaande referentieperiode is bij het beantwoorden van voorgaande vraag zowel de data per 31 december 2023 als per 31 december 2024 gerapporteerd.

Wat waren de doelstellingen van de duurzame beleggingen die het financiële product gedeeltelijk heeft gedaan en hoe droeg de duurzame belegging bij tot die doelstellingen?

De pensioenregeling bevat geen duurzame beleggingen volgens de definitie van de SFDR.

Hoe hebben de duurzame beleggingen die het financiële product gedeeltelijk heeft gedaan, geen ernstige afbreuk gedaan aan ecologische of sociaal duurzame beleggingsdoelstellingen?

De pensioenregeling bevat geen duurzame beleggingen volgens de definitie van de SFDR.

Hoe is rekening gehouden met de indicatoren voor ongunstige effecten op duurzaamheidsfactoren?

Het Pensioenfonds hield in 2024 geen rekening met de belangrijkste ongunstige effecten op duurzaamheidsfactoren. Wel wordt vanaf 1 juli 2024 gerapporteerd over de belangrijkste ongunstige effecten. De hierbij getroffen maatregelen staan beschreven in het document *Verklaring Ongunstige Effecten Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR)*, dat beschikbaar is op de website van SPTNO.

In de EU-taxonomie is het beginsel "geen ernstige afbreuk doen" vastgesteld, dat inhoudt dat op taxonomie afgestemde beleggingen geen ernstige afbreuk mogen doen aan de doelstellingen van de EU-taxonomie en dat vergezeld gaat van specifieke EU-criteria.

Het beginsel "geen ernstige afbreuk doen" is alleen van toepassing op de onderliggende beleggingen van het financiële product die rekening houden met de EU-criteria voor ecologisch duurzame economische activiteiten. De onderliggende beleggingen van het resterende deel van dit financiële product houden geen rekening met de EU-criteria voor ecologisch duurzame economische activiteiten.

De belangrijkste ongunstige effecten zijn de belangrijkste negatieve effecten van beleggingsbeslissingen op duurzaamheidsfactoren die verband houden met ecologische en sociale thema's en arbeidsomstandigheden, eerbieding van de mensenrechten en bestrijding van corruptie en omkoping.

Waren de duurzame beleggingen afgestemd op de OESO-richtsnoeren voor multinationale ondernemingen en de leidende beginselen van de VN inzake bedrijfsleven en mensenrechten?

Niet van toepassing.

Hoe is in dit financiële product rekening gehouden met de belangrijkste ongunstige effecten op duurzaamheidsfactoren?

Het Pensioenfonds hield begin 2024 geen rekening met de belangrijkste ongunstige effecten op duurzaamheidsfactoren. Vanaf 1 juli 2024 is het fonds rekening gaan houden met de belangrijkste ongunstige effecten op duurzaamheidsfactoren en wordt er gerapporteerd over de belangrijkste ongunstige effecten. De hierbij getroffen maatregelen staan beschreven in het document *Verklaring Ongunstige Effecten Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR)*, dat beschikbaar is op de website van SPTNO.

Wat waren de grootste beleggingen³ van dit financiële product?

De lijst bevat de beleggingen die het grootste aandeel beleggingen van het financiële product vormen tijdens de referentieperiode, te weten: per 31-12-2023.

	Grootste belegging	Sector	Land	% activa per 31-12-2024
1.	France Government	Overheden	Frankrijk	4,81%
2.	Netherlands Government	Overheden	Nederland	4,65%
3.	Austria Government	Overheden	Oostenrijk	2,05%
4.	Finland Government	Overheden	Finland	1,56%
5.	Belgium Government	Overheden	België	1,49%
6.	Apple Inc	Informatietechnologie	Verenigde Staten	1,18%
7.	Bundesrepublik Deutschland	Overheden	Duitsland	1,14%
8.	Nvidia Corp	Informatietechnologie	Verenigde Staten	1,14%

³ Het overzicht van de 15 grootste beleggingen is op look-through basis. Hierin zijn wel de beleggingsfondsen, swaps, futures en alternatieve investeringen uitgefilterd.

	Grootste belegging	Sector	Land	% activa per 31-12-2024
9.	Microsoft Corp	Overheden	Duitsland	0,99%
10.	Kreditanstalt für Wiederaufbau KfW	Supranationals	Duitsland	0,69%
11.	Alphabet	Telecommunicatie	Verenigde Staten	0,66%
12.	European Union	Overheden	Europa	0,65%
13.	Amazon.com, Inc.	Informatietechnologie	Verenigde Staten	0,63%
14.	Banque Federative du Credit Mutuel	Financiële diensten	Frankrijk	0,55%
15.	La Banque Toronto-dominion	Financiële diensten	Canada	0,53%

De **activa-allocatie** beschrijft het aandeel beleggingen in bepaalde activa.

Wat was het aandeel duurzaamheidsgerelateerde beleggingen?

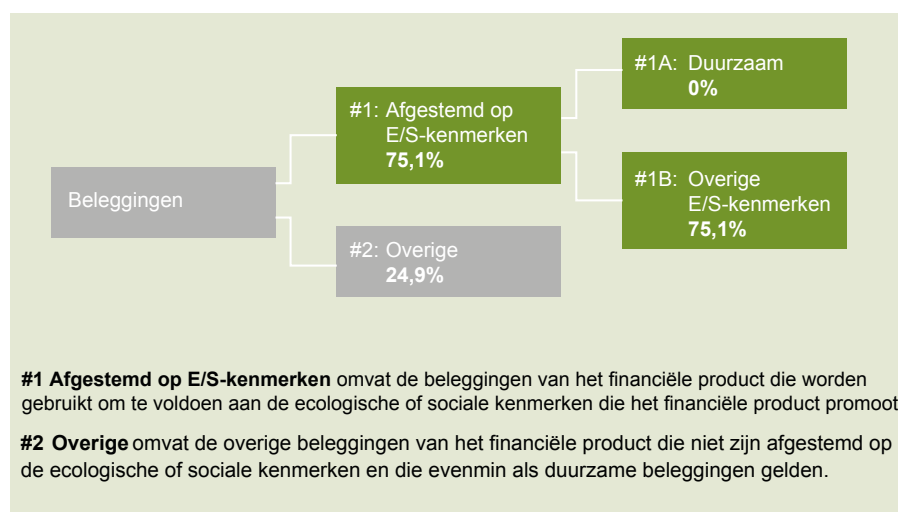
De weging van duurzaamheidsgerelateerde beleggingen is eind 2024 afgerond 75,1% en daarmee bijna 2% hoger dan eind 2023.

Hoe zag de activa-allocatie eruit?

De activa-allocatie van onze duurzaamheidsgerelateerde beleggingen ziet er eind 2024 als volgt uit:

	Portefeuillenaam	% van totaal belegd vermogen
a.	Paris Aligned beleggingsfonds voor wereldwijde aandelen in ontwikkelde markten	21,5%
b.	Eurocredits (2-tal mandaten)	19,3%
c.	Langlopende staatsobligatieportefeuille	17,2%
d.	Beleggingsfonds naar Nederlandse woninghypotheken	6,3%
e.	Renteswaps en geldmarktfondsen	4,3%
f.	Beleggingsfonds naar aandelen opkomende markten, voorzien van een ESG-overlay	1,9%
g.	Cashmandaten	3,3%
h.	Beleggingsfonds naar staatsobligaties in lokale valuta's van opkomende markten	1,3%
	Totaal	75,1%

De figuur hieronder geeft dit schematisch weer.

In welke economische sectoren werd belegd?

De beleggingsportefeuille is goed gespreid over diverse sectoren. De verdeling naar sectoren is gebaseerd op de GICS-sectorclassificatie.

Sector	% activa per 31-12-2024
Unspecified ⁴	28,8%
Overheden en overheidsgerelateerd	24,1%
Financiële diensten	17,5%
Informatietechnologie	8,5%
Industrie	4,7%
Vastgoed	3,7%
Duurzame consumptiegoederen	3,6%
Telecommunicatie	2,8%
Nutsbedrijven	2,1%
Energie	1,7%
Materiaal	1,4%
Niet-duurzame consumptiegoederen	1,1%
Totaal	100%

Op de taxonomie afgestemde activiteiten worden uitgedrukt als aandeel van:

- de **omzet** die het aandeel van de opbrengsten uit groene activiteiten van ondernemingen waarin is belegd, weergeeft;
- de **kapitaaluitgaven** (CapEx) die laten zien welke groene beleggingen worden gedaan door de ondernemingen waarin is belegd, bv. voor een transitie naar een groene economie;
- de **operationele uitgaven** (OpEx) die groene operationele activiteiten van ondernemingen waarin is belegd, weergeven.

EU -taxonomie

In deze paragraaf geven we aan in hoeverre de portefeuille in overeenstemming is met de EU-taxonomie. De rapportage hierover is nog volop in ontwikkeling.

De hieronder gepresenteerde data zijn verkregen van een externe dataleverancier, gebaseerd op door ondernemingen en instellingen zelf gerapporteerde data. Nog niet voor alle relevante activiteiten is informatie met betrekking tot de afstemming op de EU taxonomie beschikbaar. Hiervoor zijn voornamelijk twee oorzaken aan te duiden. In de eerste plaats kan dit komen doordat de ondernemingen en instellingen waarin is belegd wel onder de reikwijdte van de regelgeving vallen, maar gold de rapportageverplichting voor hen nog niet, omdat deze gefaseerd wordt ingevoerd op basis van de grootte van de onderneming of instelling. De reikwijdte van ondernemingen en instellingen die onder de regelgeving vallen wordt uitgebreid met de implementatie van

⁴ o.a Derivaten, Futures, Swaps, Alternatieve investeringen

de EU Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD), al zullen er dan alsnog ook ondernemingen en instellingen zijn waarin door het Fonds wordt belegd die niet hoeven te rapporteren, bijvoorbeeld omdat ze onder de gestelde drempelwaarden vallen. Ook kan de beperkte beschikbaarheid van data komen doordat de door de Europese Commissie vast te stellen technische screeningcriteria voor specifieke activiteiten nog steeds in ontwikkeling zijn. In 2021 zijn de eerste screeningcriteria voor de twee klimaatgerelateerde doelstellingen aangenomen, waar de bestaande activiteiten van tijd tot tijd worden uitgebreid met nieuwe activiteiten en daaraan verbonden criteria. Per 1 januari 2024 zijn de eerste screeningcriteria voor de overige vier milieudoelstellingen (water, circulaire economie, verontreiniging en biodiversiteit) van kracht geworden, al vindt de invoering van de rapportageverplichting daarover gefaseerd plaats over de periode 2024-2026. De verwachting is dat de komende jaren steeds meer betrouwbare Taxonomie-gerelateerde informatie beschikbaar zal komen.

De overeenstemming van de beleggingen met de eisen van de Taxonomieverordening is niet onderworpen aan een betrouwbaarheidsverklaring van een accountant of een toetsing door een of meer derden.

In hoeverre waren de duurzame beleggingen met een ecologische doelstelling afgestemd op de EU-taxonomie?

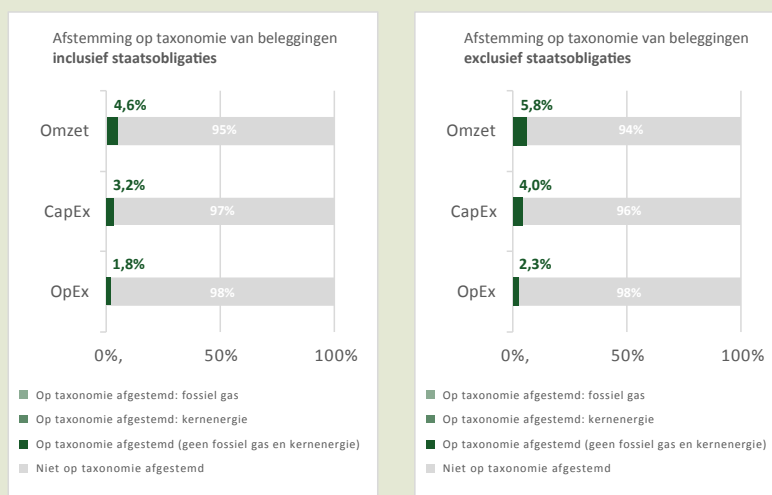
Heeft het financiële product belegd in activiteiten in de sectoren fossiel gas en/of kernenergie die aan de EU-taxonomie voldoen⁵?

- Ja:
- In fossiel gas
  - In kernenergie
- Nee

Om te bepalen of aan de EU-taxonomie wordt voldaan, bevatten de criteria voor fossiel gas emissie-grenswaarden en de omschakeling naar hernieuwbare energie of koolstofarme brandstoffen tegen eind 2035. Voor kernenergie bevatten de criteria uitgebreide regels inzake veiligheid en afvalbeheer.

Faciliterende activiteiten maken het rechtstreeks mogelijk dat andere activiteiten een substantiële bijdrage leveren aan een ecologische doelstelling. Transitieactiviteiten zijn activiteiten waarvoor nog geen koolstofarme alternatieven beschikbaar zijn en die onder meer broeikasgasemissieniveaus hebben die overeenkomen met de beste prestaties.

De onderstaande diagrammen geven in het groen het percentage op de EU-taxonomie afgestemde beleggingen. Er is geen geschikte methode om te bepalen in hoeverre staatsobligaties* op de taxonomie zijn afgestemd. Daarom geeft het eerste diagram de mate van afstemming voor alle beleggingen van het financiële product inclusief staatsobligaties, terwijl het tweede diagram alleen voor de beleggingen van het financiële product in andere producten dan staatsobligaties aangeeft in hoeverre die op de taxonomie zijn afgestemd.

* In deze diagrammen omvat 'staatsobligaties' alle blootstellingen aan overheden.

⁵ Activiteiten in de sectoren fossiel gas en/of kernenergie zullen alleen aan de EU-taxonomie voldoen indien zij bijdragen aan het beperken van de klimaatverandering ('klimaatmitigatie') en geen ernstige afbreuk doen aan de doelstellingen van de EU-taxonomie – zie de toelichting in de linkermarge. De uitgebreide criteria voor economische activiteiten in de sectoren fossiel gas en kernenergie die aan de EU-taxonomie voldoen, zijn vastgesteld in Gedelegeerde Verordening (EU) 2022/1214 van de Commissie.

Totaal afgestemd op de EU-taxonomie (geen fossiel gas en kern-energie)	4,56%
Bijdrage aan ecologische doelstellingen zoals omschreven in artikel 9 van de Taxonomieverordening:	
Mitigatie van klimaatverandering	4,48%
Adaptatie aan klimaatverandering	0,00%
Duurzaam gebruik en de bescherming van water en mariene hulpbronnen	0,00%
Transitie naar een circulaire economie	0,01%
Preventie en bestrijding van verontreiniging	0,01%
Bescherming en het herstel van de biodiversiteit en ecosystemen	0,00%
Niet geclassificeerd	0,06%

Negen ondernemingen in de portefeuille ondernamen nucleaire- of gasactiviteiten die kunnen worden aangemerkt als 'ecologisch duurzaam' in lijn met de EU Taxonomie. Gemeten naar omzet betreft dit een zeer gering percentage (0,05%) van de gehele portefeuille van het Fonds.

Wat was het aandeel beleggingen in transitie- en faciliterende activiteiten?

- **Faciliterende activiteiten** maken het rechtstreeks mogelijk dat andere activiteiten een substantiële bijdrage leveren aan een ecologische doelstelling.
- **Transitieactiviteiten** zijn activiteiten waarvoor nog geen koolstofarme alternatieven beschikbaar zijn en die onder meer broeikasgasemissieniveaus hebben die overeenkomen met de beste prestaties.

Omzet	
Totaal % afgestemd op de EU-taxonomie (geen fossiel gas en kernenergie)	4,56%
Faciliterende activiteiten	2,98%
Transitieactiviteiten	0,06%
'Eigen prestaties'	1,26%
Niet geclassificeerd	0,26%
CapEx	
Totaal % afgestemd op de EU-taxonomie (geen fossiel gas en kernenergie)	3,18%
Faciliterende activiteiten	1,50%
Transitieactiviteiten	0,15%
'Eigen prestaties'	1,41%
Niet geclassificeerd	0,13%
OpEx	
Totaal % afgestemd op de EU-taxonomie (geen fossiel gas en kernenergie)	1,81%
Faciliterende activiteiten	1,23%
Transitieactiviteiten	0,09%
'Eigen prestaties'	0,43%
Niet geclassificeerd	0,06%

Hoe verhiel het percentage op de EU-taxonomie afgestemde beleggingen zich tot eerdere referentieperiodes?

Er is geen vergelijking met eerdere referentieperiodes beschikbaar, aangezien dit de eerste keer is dat SPTNO over dit percentage rapporteert.

Wat was het aandeel duurzame beleggingen met een ecologische doelstelling die niet op de EU-taxonomie waren afgestemd?

35,6% van de beleggingen in het Fonds hadden een bijdrage aan de ecologische doelstellingen van het Fonds. Van deze 35,6% was een klein deel (4,6%, zie ook de tabel hierboven) afgestemd op de EU-taxonomie. De overige 31,0% van de beleggingen droegen eveneens bij aan de doelstellingen, maar deze waren niet afgestemd op de EU-taxonomie.

Wat was het minimumaandeel sociaal duurzame beleggingen?

0%

Welke beleggingen zijn opgenomen in “overige”? Waarvoor waren deze bedoeld en waren er ecologische of sociale minimumwaarborgen?

In de portefeuille wordt ook belegd in instrumenten die geen ecologische of sociale kenmerken promoten. Deze producten zijn in onze portefeuille opgenomen om te voldoen aan onze pensioendoelstelling en zorgen voor een evenwichtige portefeuille en voldoende risicospreiding. Het belang naar deze beleggingen bedraagt 24,9% eind 2024. Het betreffen de volgende exposures, voorzien van de ultimo 2024 wegingen als percentage van het totaal belegd vermogen:

Portefeuillenaam	% van totaal belegd vermogen
a. De private-equityportefeuille	12,4%
b. Alle vastgoedbeleggingen, zowel beursgenoteerd als niet-beursgenoteerd	4,6%
c. Alle beleggingen in direct lending. Dit zijn obligaties uitgegeven door niet-beursgenoteerde bedrijven	3,8%
d. Beleggingsfonds met staatsobligaties in opkomende landen in harde valuta	2,1%
e. Beleggingsfonds in aandelen van opkomende markten	2,3%
f. Valuta-overlaymandaat	-0,3%
Totaal	24,9%

Welke maatregelen zijn er in de referentieperiode getroffen om aan de ecologische en/of sociale kenmerken te voldoen?

Het Pensioenfonds heeft in 2024 de volgende maatregelen getroffen om te voldoen aan de ecologische en/of sociale kenmerken:

- Een ESG-jaarplan opgesteld.
- Gerapporteerd over de 3^e voortgangsrapportage van het GREEN-vastgoedengagementinitiatief.
- Gestart met de publicatie van een duurzaamheidsrapport op kwartaalbasis.
- Het stemgedrag op kwartaalbasis overeenkomstig de SRI-richtlijnen van stemprovider ISS gepubliceerd.
- Richtlijnen voor een Verantwoord belastingbeleid opgesteld.
- Vastgelegd aan welke voorwaarden impactinvesteringen dienen te voldoen.
- ESG-risicokaarten zijn opgesteld, voorzien van risicobereidheid en eventuele mitigerende maatregelen.
- De eerste stappen richting een biodiversiteitsbeleid zijn gezet.

Hoe heeft dit financiële product gepresteerd ten opzichte van de referentiebenchmark?

Waarin verschilt de referentiebenchmark van een brede marktindex?

Niet van toepassing.

Referentiebenchmarks zijn indices waarmee wordt gemeten of het financiële product de ecologische of sociale kenmerken verwezenlijkt die dat product promoot..

Hoe heeft dit financiële product gepresteerd wat betreft de duurzaamheidsindicatoren voor het bepalen van de afstemming van de referentiebenchmark op de gepromote ecologische of sociale kenmerken?

Niet van toepassing.

Hoe heeft dit financiële product gepresteerd ten opzichte van de referentiebenchmark?

Niet van toepassing.

Hoe heeft dit financiële product gepresteerd ten opzichte van de brede marktindex?

Niet van toepassing.

www.pensioenfondstno.nl

Stichting Pensioenfonds TNO
Laan van Zuid Hoorn 165
2289 DD Rijswijk

Telefoon 070 - 4138602
E-mail info@pftno.nl
Website www.pensioenfondstno.nl